Praxis

Lucian Ionescu · Dumitru Sandu

Identificarea criminalistic

Ediția 2

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I 422.426

Editura C.H. Beck

II 422426 185

PRAXIS

Identificarea criminalistică

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IONESCU, O. LUCIAN

Studii: Facultatea de Drept, Universitatea „Al.I. Cuza", Iaşi (1959); Doctor în drept, Facultatea de Drept din Bucureşti (1971); Specializare postdoctorală la Institut de Criminologie et de Police Tehnique, Universitatea din Lausanne, Elveţia (1971); Bursier Fulbright Senior, John Jay College of Criminal Justice, New York, USA (1996).

Activitate: Cadru didactic la Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir": lector universitar (1996), conferenţiar universitar (1998), profesor universitar (2002) la disciplinele Criminalistică şi Medicină Legală şi la Universitatea „Ovidius" Constanţa (Criminologie, Criminalistică şi masterat „Ştiinţe penale"); Expert criminalist şi director al Institutului Naţional de Expertize Criminalistice (1960 – 2006); Expert criminalist autorizat de Ministerul Justiţiei; Formator la Institutul Naţional al Magistraturii; Preşedinte executiv al Societăţii Române de Criminologie şi Criminalistică; Preşedintele Societăţii Române de Grafologie; Membru în organisme internaţionale: European Network of Forensic Science Institutes; The International Association of Forensic Science; The Forensic Science Society (Marea Britanie); Gesellschaft fur Forensische Schriftuntersuchhung (Germania); Societe Internationale de Criminologie; Association Internationale des Criminologues de Langue Francaise; European Academy of Forensic Science; Asociaţia experţilor grafici din Polonia (membru de onoare).

Publicaţii: autor şi coautor: „Expertiza criminalistică a scrisului", 1973 (autor); „Identificarea criminalistică", 1990 (coautor); „Criminalistica", 2007 (autor); „Experimente şi simulări în laboratorul de criminalistică" (2010) „Tratat de Medicină Legală" (sub. red. V. Beliş), 1995 vol. I şi II (coautor). Articole în periodice naţionale şi internaţionale (peste 100). Participări la congrese internaţionale cu comunicări: Aix-en-Provence (1981), Oxford (1984), Vancouver şi Montreal (1987), Wroclaw (1985, 1987, 1990, 1992, 1994, 1997, 2000 şi 2002), Popowo (1988), Cracovia (1994, 1997 şi 2000), Dusseldorf (1993), Haga (1995), Porto (1995), Londra (1996), Nashville USA (1996), Lausanne (1997), Atena (1998), Los Angeles (1999), Florenţa (1999), Viena (2000), Paris (2000), Praga (2001), Lyon şi Paris (2001), Linköping – Suedia (2002), Montpellier (2002), Tallin (2003), Istanbul (2003), Bratislava (2004), Lyon (2004), Haga (2005), Hong Kong (2005), Chişinău (2008), Wroclaw (2010) Napoli (2010).

Distincţii: Ordinul „Steaua României", în grad de Ofiţer (2000); ABI – USA, Gold Medal for Romania (2007); Premiul „V.V. Stanciu" al Uniunii Juriştilor din România; Premiul de excelenţă al Uniunii Juriştilor din România (2010).

DUMITRU, SANDU

Studii: Facultatea de Drept, Universitatea Bucureşti şi Universitatea "Lomonosov" – Moscova (1958); doctor în drept – Facultatea de Drept, Universitatea Bucureşti (1973).

Activitate: 1958-1960 expert criminalist – Laboratorul Central de Expertize Criminalistice (Ministerul Justiţiei); 1960-1997 şef al Laboratorului Interjudeţean de Expertize Criminalistice Bucureşti; 1998-2007 expert criminalist la Institutul Naţional de Expertize Criminalistice; 1991-1997 cadru didactic la disciplina Criminalistica în cadrul Universităţilor „Columna", „Atheneum", „Dimitrie Cantemir" din Bucureşti. Din anul 1998 – expert criminalist autorizat, cu statut independent.

Publicaţii: Falsul în acte (Descoperire şi combatere prin mijloace criminalistice), 1977; Dicţionar de criminalistică (coautor), 1984; Identificarea Criminalistică (coautor), 1990; Curs de criminalistică pentru uzul studenţilor, Universitatea Atheneum, 1992; Articole în periodice naţionale.

Participări şi comunicări la întruniri internaţionale: Helsinki (1995), Tokyo (1996), Lausanne (1997).

Lucian Ionescu **Dumitru Sandu**

646682

Identificarea criminalistică

Ediția 2

Editura C.H. Beck
București 2011

ALE

BCU Iasi

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

AVERTISMENT!

Având în vedere amploarea luată de fenomenul fotocopierii lucrărilor de specialitate, mai ales în domeniul Dreptului, atragem atenţia că, potrivit art. 14 şi 140 din Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor şi drepturile conexe, reproducerea operelor sau a produselor purtătoare de drepturi conexe, dacă respectiva reproducere a fost efectuată fără autorizarea sau consimţământul titularului drepturilor recunoscute de legea menţionată, constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare sau cu amendă. Prin *reproducere*, conform legii, se înţelege realizarea, integrală sau parţială, a uneia ori a mai multor copii ale unei opere, direct sau indirect, temporar ori permanent, prin orice mijloace şi sub orice formă.

Nu vă faceţi părtaşi la distrugerea cărţii!

Editura C.H. Beck este acreditată CNCSIS – Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice din Învăţământul Superior

Identificarea criminalistică
Lucian Ionescu, Dumitru Sandu

Copyright © 2011 – Editura C.H. Beck

Toate drepturile rezervate Editurii C.H. Beck.
Nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul scris al Editurii C.H. Beck.
Drepturile de distribuţie în străinătate aparţin în exclusivitate editurii.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
IONESCU, LUCIAN, DREPT
Identificarea criminalistică / Lucian Ionescu, Dumitru Sandu. - Ed. a 2-a, rev. - Bucureşti : Editura C.H. Beck, 2011
Bibliogr.
ISBN 978-973-115-866-2

343.982

Editura C.H. Beck

Str. Serg. Nuţu Ion nr. 2, sector 5, Bucureşti
Tel.: 021 410.08.47; 021 410.08.09; 021 410.08.73; 021 410.08.46
Fax: 021 410.08.48
E-mail: comenzi@beck.ro

2 6 NOV. 2012

Redactor: Forina Şerban
Tehnoredactor: Corina Voicu

Cuprins

Prefață - 1990 - IX

Addenda - 2010 - XI

Abrevieri XIII

Capitolul I. Rolul identificării criminalistice în activitatea judiciară 1
Secțiunea 1. Criminalistica – „Știință contra crimei" 1
Secțiunea a 2-a. Locul identificării criminalistice în probațiunea judiciară 3
Secțiunea a 3-a. Semnificația identificatoare a urmelor 5
Secțiunea a 4-a. Competențe în ridicarea urmelor și efectuarea expertizei 25
Secțiunea a 5-a. Precursorii identificării criminalistice în România 30

Capitolul II. Noțiunea de identificare criminalistică 38
Secțiunea 1. Conceptul de identitate 38
Secțiunea a 2-a. Accepțiunea criminalistică a identității 42
Secțiunea a 3-a. Specificul identificării criminalistice 47
Secțiunea a 4-a. Premisele științifice ale identificării criminalistice 50
Secțiunea a 5-a. Genurile identificării criminalistice 56

Capitolul III. Elementele identificării criminalistice 60
Secțiunea 1. Sfera obiectelor de identificat 60
Secțiunea a 2-a. Clasificarea obiectelor identificării criminalistice 64
Secțiunea a 3-a. Caracteristicile identificatoare 68

Capitolul IV. Etapele identificării criminalistice 74
Secțiunea 1. Unitatea procesului de identificare 74
Secțiunea a 2-a. Determinarea apartenenței generice 80
Secțiunea a 3-a. Identificarea individuală 87

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul V. Stabilirea întregului după părţile sale componente 92
Secţiunea 1. Reconstituirea întregului – variantă a identificării criminalistice 92
Secţiunea a 2-a. Întreg şi parte în criminalistică 95
Secţiunea a 3-a. Metode de stabilire a întregului 101

Capitolul VI. Metodologia identificării criminalistice 108
Secţiunea 1. Metode generale, particulare şi speciale 108
Secţiunea a 2-a. Stadiile procesului de identificare 110
Secţiunea a 3-a. Examinarea prealabilă 111
Secţiunea a 4-a. Examinarea intrinsecă 119
Secţiunea a 5-a. Materiale de comparaţie 121
Secţiunea a 6-a. Examinarea comparativă 128
Secţiunea a 7-a. Procedee tehnice de analiză şi comparare 134
Secţiunea a 8-a. Evaluarea rezultatelor examinării comparative 141

Capitolul VII. Concluziile expertizei criminalistice 152
Secţiunea 1. Opinia expertului 152
Secţiunea a 2-a. Concluzia categorică 154
Secţiunea a 3-a. Concluzia de probabilitate 156
Secţiunea a 4-a. Concluzia de imposibilitate a rezolvării problemei 160
Secţiunea a 5-a. Aprecierea raportului de expertiză de către organul judiciar 164
Secţiunea a 6-a. Valorificarea concluziei ca mijloc de probă 169
Secţiunea a 7-a. Dispunerea şi interpretarea noii expertize 187

Criminalistic identification Eroare! Marcaj în document nedefinit.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Motto

"Cele nevăzute se pot vedea
prin cele văzute"
Anaxagoras

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

Prefață
- 1990 -

Identificarea judiciară constituie o activitate indisolubil legată de împlinirea actului de justiție și de prevenire a fenomenelor antisociale. Descoperirea infractorilor, identificarea recidiviștilor, probarea comiterii unor fapte penale și a vinovăției, determinarea împrejurărilor în care s-au produs, precum și a altor situații, inclusiv cele ținând de soluționarea litigiilor civile, reclamă în mod necesar stabilirea identității persoanelor și obiectelor.

Principala modalitate de a se ajunge la identificarea judiciară o reprezintă identificarea criminalistică. Ea ne apare nu numai ca un mijloc, dar și ca o premisă a identificării judiciare.

Identificarea criminalistică a persoanei care a lăsat urme sau a obiectului creator de urme nu se limitează la procedeele tehnice de analiză (traseologice, fizico-chimice, biologice etc.), ci cuprinde și alte investigații (testimoniale, cercetarea locului faptei, confruntări, reconstituiri etc.). În primul caz este vorba de cercetări de laborator, în al doilea de activități de urmărire penală și de judecată. Indiferent de cine a fost făcută identificarea și de forma procesuală în care s-a concretizat (expertiză, proces-verbal, interogator, percheziție etc.), conexiunea dintre faptă și persoana ori obiectul identificat revine în exclusivitate organului judiciar. Prin coroborarea concluziei de identitate cu datele furnizate de alte mijloace de probă identificarea criminalistică devine judiciară. Relația dintre ele ar putea fi definită ca un raport de tipul parte-întreg, în care *partea este identificarea criminalistică, iar întregul identificarea judiciară.* Aceasta decurge din succesiunea lor (prima precede pe a doua), din poziția pe care o ocupă în cadrul probațiunii (prima este subordonată celei de a doua) și, mai ales, din conținutul și amploarea fiecăreia. Astfel, identificarea criminalistică privește anumite aspecte concret-individuale, în timp ce identificarea judiciară nu poate fi concepută decât ca integrală, prin luarea în considerație a

tuturor probelor administrate în cauză. Pe de altă parte, este posibil ca identificarea criminalistică să fie incompletă, sub formă de identificare generică sau doar probabilă, ceea ce nu este de admis în cazul identificării judiciare, care trebuie să fie întotdeauna certă. Dacă ansamblul probelor nu este concludent se va recurge la prezumţia de nevinovăţie, dedusă din principiul *in dubio pro reo.*

Generalizarea jurisprudenţei şi a practicii de expertiză a condus la elaborarea, în cadrul criminalisticii, a unei teorii a identificării, utilă deopotrivă specialiştilor şi celor ce aplică legea. Pentru primii reprezintă o metodologie şi un instrument de lucru, pentru ceilalţi un ghid de interpretare corectă a datelor determinate ştiinţific.

Apelând la experienţa îndelungaţilor ani de activitate ca experţi criminaliştişi la vastul material bibliografic de care am dispus, vom încerca să prezentăm principalele probleme şi implicaţii ale identificării criminalistice în contextul exigenţelor de integrare a ştiinţei şi tehnicii în domeniul dreptului.

La prima vedere noţiunile de „identitate" şi „identificare" par simple. În practică însă li se atribuie uneori sensuri variate şi chiar deformate, cu posibile consecinţe pe planul vinovăţiei şi al răspunderii penale. De aceea ne propunem să desprindem semnificaţiile de bază ale identificării criminalistice, îndeosebi după urme. Cazuistica laboratoarelor de criminalistică şi opiniile exprimate de alţi autori îşi vor găsi reflectarea, sperăm adecvată.

Cât priveşte metodele instrumentale acestea au un caracter pur exemplificativ. Numeroasele tehnici, proprii sau preluate din alte ştiinţe, progresează continuu, pe când principiile de aplicare îşi păstrează valabilitatea.

Firește că lucrarea nu are pretenţia de a epuiza toate aspectele, constituind doar o primă sinteză în ţara noastră a teoriei şi practicii în materie de identificare. Adresată în egală măsură specialiştilor şi juriştilor, precum şi celor interesaţi de un subiect prea des asociat cu senzaţionalul, am fi bucuroşi dacă la sfârşit am putea spune: *Quod erat demonstrandum.*

Autorii

Addenda
- 2011 -

Au trecut 20 de ani de la apariția primei ediții a lucrării noastre. Volumul este de mult epuizat dar nu acesta este argumentul principal care pledează pentru reeditare.

Problema esențială ni se pare a fi dacă subiectul rămâne viabil atât sub aspect științific cât și de interes pentru probațiunea având ca obiect identificarea persoanelor și obiectelor. Practica expertizei criminalistice confirmă demersul nostru; altfel spus, valabilitatea și perenitatea aspectelor relevate, discutate și demonstrate uneori contradictoriu sau complementar cu alte opinii.

Însăși diversitatea părerilor atestă importanța problemei identificării, „nucleul" cercetării penale și, nu de puține ori, al elucidării unor aspecte esențiale în cauzele civile și/sau extrajudiciare. De subliniat, deși nu suntem noi în măsură să o facem, abordarea și prezentarea teoriei generale a identificării criminalistice din această lucrare are un caracter inedit și chiar unic, cel puțin la data apariției inițiale. Este vorba de o „vizualizare" de ordin *filozofic*. Astfel, am încercat să explicăm accepțiunea criminalistică a identificării prin conceptele de *identic* și *identitate*, plecând de la principiile logicii formale cu toate consecințele sale care vizează activitatea expertală (gândirea expertului în modul de a efectua examinările și mai ales în evaluarea rezultatelor) și cea a organelor judiciare (interpretarea și valorificarea concluziilor în scop probator).

Înțelegerea corectă a identificării criminalistice și aplicarea ei în practică este fundamentală pentru actul de justiție. Surprinzător este că lucrările apărute ulterior de genul cursurilor universitare, monografii și tratate, se limitează la câteva aspecte definitorii: principiile identificării criminalistice (denumire discutabilă), identificarea generică și identificarea individuală, concluziile de identificare. Nimic sau mai nimic despre alte aspecte esențiale care aprofundează și explică pe cele dinainte: noțiunile de „asemănare",

„similitudine", „analogie", „deosebire", „diferență" etc.; caracteristicile individualizatoare, întreg și parte, sfera obiectelor de identificat și identificatoare etc. Așa fiind, credem că este necesar să se ofere specialiștilor criminaliști, juriștilor practicieni și studenților oportunitatea cunoașterii unor probleme de meditație și raționament în domeniul probațiunii științifice, a posibilităților și limitelor acestora. Credem că lucrarea noastră, în mare parte originală, răspunde acestor exigențe de unde și propunerea de reeditare.

Progresele tehnice extraordinare de-a lungul ultimelor două decenii cum ar fi analizele instrumentale performante, soft-urile special concepute pentru examinările criminalistice, descoperirile din genetică, evaluările probabilistice etc., nu schimbă fondul și realitatea multiplelor și complexelor aspecte de ordin constatator și interpretativ. În ce ne privește, nici în trecut și nici acum nu ne-am propus o prezentare a metodologiilor cu caracter tehnic utilizate în diversele genuri de expertiză criminalistică. Ediția trecută conținea astfel de trimiteri dar aveau un rol pur exemplificator, la care am renunțat fiind desuete; la fel și pentru ilustrările fotografice de caz care aveau un sens în 1990 când lipseau cvasitotal lucrări de criminalistică și care acum nu se mai justifică.

Mulțumim Editurii C.H. Beck care a acceptat să publice o nouă ediție, precum și drei. lector univ. drd. Nicoleta-Elena Buzatu pentru inițiativa reeditării și pregătirea volumului.

Autorii

Abrevieri

Probl. crim. criminol.	– „Probleme de criminalistică şi criminologie"
Arch. für Krim.	– „Archiv für Kriminologie"
Rev. int. crim. pol. tech	– „Revue internationale de criminologie et de police technique"
Rev. int. pol. crim.	– „Revue internaţionale de police criminelle"
Journ. Foren. Sc.	– „Journal of Forensic Sciences"
Foren. Sc. Int.	– „Forensic Science International"
Journ. Foren. Sc. Soc.	– „Journal of the Forensic Science Society"
Probl. med. jud. crim.	– „Probleme de medicină judiciară şi criminalistică"
Vop. teor. krim. sud. exp.	– „Voprosî teorii kriminalistiki i sudebnoi expertizî"
Probl. sud. exp.	– „Problemî sudebnoi expertizî"
Probl. teor. sud. exp.	– „Problemî teorii sudebnoi expertizî"
Vop. krim. sud. exp.	– „Voprosî kriminalistiki i sudebnoi expertizî"
Congr. IAFS	– Congres al Asociaţiei Internaţionale de Ştiinţe Legale (The International Association of Forensic Sciences)
C.proc.pen.	– Codul de procedură penală
C.proc.civ.	– Codul de procedură civilă

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul I
Rolul identificării criminalistice în activitatea judiciară

Secțiunea 1. Criminalistica – „Știință contra crimei"

Comiterea unei fapte cu caracter penal implică – dincolo de aspectele sociale, economice, juridice – o activitate materială prin care se produc schimbări în mediul cu care autorul vine în contact. Într-adevăr, simpla prezență a omului într-un anumit loc, fie și statică, dar cu atât mai mult în cadrul desfășurării unor acțiuni cotidiene, profesionale sau infracționale, dă naștere unor urme. Modul de manifestare al interacțiunii dintre făptuitor și mediul ambiant este ilustrat de așa-numitul principiu a lui Edmond Locard formulat de P.F. Ceccaldi: „Criminalistica se întemeiază pe faptul că un infractor, cel mai adesea fără știrea sa, lasă întotdeauna urme la locul faptei; reciproc, el prelevă pe corpul său, pe haine și pe obiectele purtate alte urme, indicii, de obicei imperceptibile dar caracteristice pentru prezența sau acțiunea sa".[1] De pildă, un infractor sare gardul, sparge un geam, intră în casă, forțează cu un levier o casetă metalică, sustrage banii găsiți și face cale întoarsă. În cursul acestei acțiuni lasă tot felul de urme: profilul tălpilor pe sol, amprente digitale pe lucrurile atinse cu mâna, striațiuni ale vârfului levierului pe casetă, o bucată de stofă agățată de gard. În același timp, preia pe talpă pământ și vegetație, pe rangă aderă particule de vopsea și de metal, în haine se înfig cioburi de sticlă și așchii de lemn, aruncă un muc de țigară, abandonează cotorul mărului din care a mușcat, dintr-un deget îi picură sânge, involuntar pierde fire de păr etc. Transferul de urme de la un obiect la altul este de regulă direct (primar), dar uneori poate fi și inter-

[1] *P.F. Ceccaldi*, La criminalistique, Presses Universitaires de France, 1962, p. 7.

mediar (secundar). De pildă, pe haina celui ce se aşază la volan se prinde o scamă aflată pe spătarul scaunului, provenind din haina altei persoane.

Relaţia între acţiune (eveniment) şi urmele lăsate de om şi obiecte este o *relaţie cauzală* explicabilă prin legile naturii, în primul rând cele de ordin mecanic (contactul fizic).

Fapta (cauza) şi consecinţele sale (efectul) se află într-o succesiune cronologică, de unde posibilitatea cunoaşterii faptei produse în trecut, respectiv a împrejurărilor şi autorului, după consecinţele constatate în momentul cercetării. Dincolo de materialitatea lor, urmele conţin informaţii care necesită a fi „decodificate", în sensul de a se stabili legătura lor cu fapta şi făptuitorul.

Regulile de descoperire, relevare, fixare şi ridicare a macro şi micro urmelor, precum şi examinarea acestora în vederea determinării naturii şi provenienţei lor revin Criminalisticii. Aceasta este frecvent confundată cu *Criminologia.* Diferenţa constă în aceea că în timp ce criminalistica furnizează probe pentru dovedirea săvârşirii unor fapte penale şi identificarea autorului criminologia analizează starea, dinamica, cauzele şi condiţiile care favorizează existenţa fenomenului infracţional într-o anumită ţară, regiune, localitate etc. Cu alte cuvinte, *criminalistica oferă mijloacele ştiinţifice de elucidare a unor cazuri concrete,* atât în materie penală, cît şi în materie civilă, pe când criminologia este o cercetare fundamentală preponderent sociologică, incluzând variate aspecte de ordin medical, psihologic, psihiatric, economic, statistic, juridic, cultural.

Referitor la obiectul criminalisticii, ca disciplină independentă şi unitară, trebuie precizat că ea nu se reduce la cercetarea urmelor ci elaborează procedee de prevenire, descoperire şi investigare a infracţiunilor, precum şi de identificare a persoanelor care le-au comis sau au legătură cu săvârşirea lor.

„Ştiinţă contra crimei", cum a fost pe drept denumită, ea ne apare ca o ştiinţă cu o structură complexă[1], alcătuită din trei ramuri distincte dar strâns legate, şi anume:

---

[1] *E. Stancu,* Tratat de Criminalistică, Editura Universul Juridic, 2008, p. 15.

a) *Tehnica criminalistică,* reuneşte totalitatea metodelor tehnico-ştiinţifice de descoperire, fixare, ridicare şi examinare de laborator a urmelor interesând fapta şi făptuitorul;

b) *Tactica criminalistică,* formulează regulile de organizare şi desfăşurare a activităţii organelor de urmărire penală şi de judecată, cum ar fi cercetarea locului faptei, reconstituirea, identificarea autorului (după caz, şi a victimei), determinarea legăturilor cauzale, ascultarea învinuitului şi a altor persoane (parte vătămată, martori etc.), verificarea depoziţiilor, efectuarea percheziţiilor, ridicarea de obiecte şi înscrisuri etc.;

c) *Metodologia criminalistică,* recomandă mijloacele specifice de cercetare a infracţiunilor, în funcţie de natura acestora: omor, lovituri şi vătămări ale integrităţii corporale sau sănătăţii, avort, viol, furt, tâlhărie, înşelăciune, delapidare, dare şi luare de mită, mărturie mincinoasă, fals, accidente de muncă, rutiere, navale şi aeriene, incendii şi explozii etc.

Secţiunea a 2-a. Locul identificării criminalistice în probaţiunea judiciară

Stabilirea adevărului în justiţie se realizează prin intermediul probelor. Potrivit art. 63 alin. (1) C.proc.pen., constituie probă orice element de fapt care serveşte la constatarea existenţei sau inexistenţei unei infracţiuni, la identificarea persoanei care a săvârşit-o şi la cunoaşterea împrejurărilor necesare pentru justa soluţionare a cauzei. Obiectul probaţiunii *(thema probandum)* este deci ceea ce trebuie dovedit *(factum probandum)*: fapte, împrejurări, stări sau situaţii legate de existenţa faptului prohibit de lege şi de participarea persoanei la comiterea infracţiunii.

Sarcina administrării probelor revine organului de urmărire penală şi instanţei de judecată, legislaţia noastră consfinţind prezumţia de nevinovăţie a învinuitului sau inculpatului (art. 66 C.proc.pen.), în sensul că orice persoană este considerată inocentă atâta timp cât vinovăţia sa nu a fost dovedită cu certitudine. Suspectată la început, apoi învinuită şi deci socotită ca autor posibil,

ea nu va fi condamnată decât dacă se va face proba completă a elementelor constitutive ale infracţiunii săvârşite şi a participării sale. Importanţa deosebită a probei pentru ajungerea de la necunoscut la cunoscut, „pentru a face lumină în chestiunile nebuloase" cum spunea Traian Pop, l-au determinat să o denumească „nervul principal al procesului penal".

Identificarea criminalistică reprezintă numai unul dintre mijloacele de probaţiune admise de lege, una dintre laturile procesului de stabilire a împrejurărilor de fapt. Cu alte cuvinte, *probaţiunea include identificarea ca pe una dintre componentele sale,* fără a se confunda cu aceasta şi, cu atât mai mult, fără să se reducă la aceasta. Convingerea organului judiciar se formează, în cele din urmă, prin analiza totalităţii probelor administrate în cauză, evaluate critic, obiectiv şi multilateral.

Conţinutul principal al probaţiunii cu ajutorul identificării criminalistice constă în detaşarea obiectului sau a persoanei implicate în fapta cercetată dintr-un ansamblu nedeterminat de obiecte sau persoane posibile. Scopul final îl constituie individualizarea persoanei (infractor, victimă, martor, tăinuitor etc.), fie direct după urmele lăsate de părţi ale corpului, fie indirect prin intermediul obiectelor. În cazul în care obiectul serveşte ca mijloc de descoperire a posesorului, de pildă instrumentul care a servit la comiterea infracţiunii, identificarea criminalistică apare ca o *etapă intermediară* a procesului general de identificare judiciară. Valoarea probantă poate fi desprinsă numai din corelarea celor două forme de identificare. De aceea unii autori chiar includ în noţiunea de identificare criminalistică, pe lângă obiectul concret, şi legătura acestuia cu cauza cercetată. În ce ne priveşte, considerăm că stabilirea unei asemenea conexiuni excede actul propriu-zis al identificării. Competenţa expertului trebuie să se limiteze la constatările de ordin tehnic, iar organul judiciar, aflat în posesia concluziei expertului, este singurul competent şi obligat să facă legătura menţionată.

Din punct de vedere legal nu se face o ierarhizare a probelor. Valoarea lor nu este prestabilită, urmând a fi determinată de măsura în care fiecare contribuie la soluţionarea problemelor ce formează obiectul probaţiunii. Totuşi, ni se pare evident că între o

probă materială, obiectivă şi expertizabilă ştiinţific, şi o probă testimonială, subiectivă şi expusă relei-credinţe, este în principiu preferabilă prima.

Referitor la valoarea probantă a urmelor care sunt investigate de criminalistică, unii autori disting pe cele care constituie *probe*, prin care se dovedeşte un adevăr, de cele care constituie doar *indicii*, adică semnul aparent din care se deduce existenţa unui lucru, fenomen sau fiinţă. Probele sunt date de ceea ce s-ar putea numi *urme probante*, constând cel mai adesea din amprente care, prin studierea formei şi particularităţilor, permit stabilirea unui raport de cauzalitate, respectiv identificarea cauzei (obiectul creator) în funcţie de efectul produs (urma).

Trebuie remarcat că graniţa dintre probe şi indicii nu este întotdeauna clar delimitată. De pildă, identificarea autorului după impresiunile digitale reprezintă o probă în ce priveşte identitatea persoanei, dar în problema autorului infracţiunii ea constituie doar un indiciu întrucât nu dovedeşte decât că persoana a atins obiectul corp-delict şi nu însăşi comiterea faptei. Sau, expertul grafic poate proba că pe documentul contestat a fost radiată o cifră şi apoi scrisă alta, dar nu poate stabili – şi nici nu este abilitat procedural să o facă – dacă această dublă intervenţie constituie o modificare frauduloasă, deci un fals, sau o simplă corectare a unei erori materiale.

Împărţirea în probe şi indicii este deci o chestiune de circumstanţă, căci practic ea depinde de condiţiile în care s-a produs urma, de calitatea imprimării (întindere şi claritate), precum şi de gradul ei de individualizare. Oricum ar fi, urmele – cercetate şi interpretate corect – au valoare absolută numai în ceea ce priveşte existenţa unui fapt, lucru, fenomen etc., şi o valoare relativă în ce priveşte participarea unei anumite persoane la comiterea faptei.

Secţiunea a 3-a. Semnificaţia identificatoare a urmelor

Orice stări sau schimbări ale mediului (formă, culoare, poziţie etc.), produse direct sau indirect, cu sau fără intenţie, printr-o acţiune, constituie *urme*, dacă se dovedesc a fi legate într-un fel de fapta investigată.

Materializarea acțiunii este în general *pasivă* (impresiuni, deteriorări), dar poate fi și *activă* (undă de aer, termică, acustică). Chiar dacă acestea din urmă sunt de o mai mică utilitate, nu se poate susține că nu ar fi urme atâta timp cât reprezintă rezultatul unei acțiuni sau fenomen, cu valoare probantă într-un anumit context.

În schimb, nu credem că noțiunea de „urmă" poate fi extinsă la lucruri. Este vorba de prezența unui obiect la locul faptei sau de absența lui atunci când în mod normal ar fi trebuit să fie acolo (așa-numita „urmă de omisiune"). Un lucru poate fi pierdut, abandonat sau lăsat intenționat de făptuitor, victimă sau de o altă persoană ori, dimpotrivă, luat din locul respectiv. Sigur că dintr-o asemenea împrejurare se pot trage câteodată concluzii privind comportamentul și motivația celui ce s-a aflat în câmpul infracțiunii, dar aceasta nu conferă lucrului – și cu atât mai mult absenței sale – calitatea de urmă.

Din punct de vedere criminalistic, urmele pot fi clasificate după mai multe criterii. Toate au contingență pe diverse planuri cu problema identificării, cea mai importantă fiind însă clasificarea după *natura urmei*. Aceasta include atât sensul larg, cât și cel restrâns pe care îl dă literatura de specialitate acestei noțiuni și, totodată, prefigurează stadiul până la care identificarea este de obicei posibilă.

Urmele care se pretează cel mai bine la individualizare sunt cele produse prin contact. Datorită faptului că redau – în întregime sau parțial – conturul obiectului creator și configurația sa exterioară, acestea sunt denumite „urme-formă" sau „amprente". În funcție de modul de formare, criminalistica distinge urme statice și dinamice, de suprafață și de adâncime, de stratificare și de destratificare, vizibile și latente. Ultimele, spre deosebire de restul, necesită în prealabil a fi relevate prin tehnici variate, mergând de la simpla pensulare cu prafuri speciale până la utilizarea laserului și biochimiei.

O altă categorie de urme este oferită de cantitățile de materie interesând într-un fel sau altul comiterea faptei, de unde și desemnarea lor prin expresia „urme-materie". Este vorba de fragmentele desprinse ori prelevate dintr-un corp finit (particule, granule, pelicule, așchii, fibre) sau dintr-o masă amorfă (pulverulentă, lichidă, gazoasă).

În sfârşit, urmele pot rezulta şi din manifestările cu caracter de stereotip dinamic care se exteriorizează într-o formă sau printr-un element concret, cum ar fi scrisul, vocea, mersul, deprinderile manuale (facerea nodurilor, mânuirea unor instrumente, aplicarea tuşelor la vopsire etc.).

De observat că urmele enumerate pot face, indiferent de gen, obiectul unor examinări directe, intrinseci sau comparative, adică sunt expertizabile, respectiv susceptibile de evaluări cantitative şi calitative. Noţiunea de urmă în criminalistică nu poate fi disociată de noţiunea de materie. Cum materialitatea urmei înseamnă apartenenţă la realitatea obiectivă, independent de conştiinţă şi în afara ei, nu putem adera la opinia după care urme ar fi şi cele psihice, „formate pe planul conştiinţei umane referitoare la o multitudine de împrejurări legate de comiterea infracţiunii"[1].

Incontestabil că tehnicile psihologice şi fiziologice moderne de psihodetectare a reacţiilor, obiectivizate prin variaţiile ritmului cardiac, respiraţiei, vocii, temperaturii, câmpului electric şi magnetic al corpului etc., sunt valabile ştiinţific vorbind. Faptul că datele astfel obţinute oferă informaţii utile cercetării judiciare nu justifică însă includerea emoţiilor şi, în general, a memoriei, în categoria de „urmă", fie ea şi de un fel aparte („special kind criminalistic traces")[2]. Adepţii unui asemenea punct de vedere merg mai departe şi, pe cale de consecinţă, susţin existenţa unei metode de „psihoidentificare"[3] sau de „identificare a urmelor emoţionale"[4]. Evident, problema ar putea fi privită ca având doar un caracter terminologic, dar în practica judiciară există pericolul transformării relatărilor unei persoane investigate în condiţii de laborator într-un mijloc de probă.

---

[1] Colectiv, Tratatul practic de criminalistică, vol. II, Serviciul editorial, Bucureşti, 1978, p. 369.

[2] *Z. Ciopinski, B. Swiatkiewicz*, Special kind criminalistic traces and their influence on legal qualification of facts, Comunicare Simpozion Popowo, 1988.

[3] *J. Pobcha,* Criminalistic traces and psyhiatric examination, Comunicare Simpozion Popowo, 1988.

[4] *J. Widacki,* Polygraph examination as a method of the emotional traces identification, Comunicare Simpozion Popowo, 1988.

Examinarea ştiinţifică a urmelor contribuie, uneori esenţial alteori doar informativ, la elucidarea multiplelor probleme interesând justiţia, care ar putea fi astfel sistematizate:

A) *Stabilirea existenţei faptei şi a împrejurărilor în care a fost comisă:* ce anume s-a întâmplat, locul, timpul, mecanismul acţiunii şi succesiunea fazelor, modul de a opera, instrumentele folosite, raportul de cauzalitate dintre acţiune şi consecinţe. Într-un caz de omor aspectul şi numărul leziunilor pe care le prezintă victima, coroborate cu deteriorările hainelor şi cu alte urme, vor furniza elemente asupra modului cum s-a produs agresiunea, care a fost obiectul vulnerant, poziţia reciprocă a victimei şi agresorului, dacă victima s-a apărat etc.

Petele de sânge indică, după formă şi dispunere, modul lor de producere (ţâşnire, scurgere, cădere, scuturare), natura şi amploarea traumatismului (când nu s-a găsit victima), distanţa şi direcţia dintre suportul pe care se află şi locul unde au fost produse, mişcările persoanelor participante, dacă victima s-a deplasat singură sau a fost transportată, vechimea petelor după culoare, care se modifică prin trecerea timpului în funcţie de condiţiile concrete de temperatură, umiditate şi lumină. De pildă, într-un caz, s-a cerut să se stabilească în ce mod s-au format urmele de sânge de pe cămaşa şi pantalonul autorului crimei, respectiv dacă s-au produs prin contactul efectiv între victimă şi agresor sau aceştia se aflau în momentul altercaţiei la o oarecare distanţă.

La fel, urmele create la pătrunderea într-o clădire sau incintă, la forţarea unei case de bani, sertar, dulap, la falsificarea unor acte etc., vor evidenţia un *modus operandi* specific, adică manoperele şi procedeele utilizate (chei speciale, şperacle, leviere, diverse scule, anumite substanţe). Asociate cu preferinţele în alegerea victimelor, a obiectelor sustrase, a căii de acces, a momentului operaţiei, a sistemului de inducere în eroare etc., ele constituie adevărate deprinderi ale infractorilor specializaţi, extrem de revelatoare pentru orientarea cercetărilor.

B) *Identificarea persoanei* constă în stabilirea identităţii infractorului, a victimei în viaţă, a cadavrului, a persoanei dispărute,

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

necunoscute sau care îşi ascunde identitatea încercând să se sustragă urmăririi penale, judecăţii ori executării pedepsei.

1) *Identificarea după semnalmentele exterioare* se realizează prin descrierea persoanei văzută de către subiectul care a perceput trăsăturile ei şi le-a memorizat. Ca elemente de apreciere se iau în consideraţie: a) semnalmentele anatomice (sex, vârstă, înălţime, constituţia corpului, forma spatelui, umerii, membrele, capul din faţă şi din profil, caracteristicile figurii şi ale părţilor componente: fruntea, nasul, buzele, gura, dinţii, bărbia, mandibula, ochii, sprâncenele, pleoapele, genele, urechile, părul, barba şi mustaţa etc.); b) semnalmentele funcţionale (expresia fizionomiei, atitudinea, gesticulaţia, mersul, vocea); c) semnele particulare (cicatrice, pete, negi, aluniţe, riduri, malformaţii congenitale, tatuaj); d) îmbrăcămintea şi obiectele purtate[1].

Calitatea redării de către cel care face recunoaşterea, adică exactitatea relatărilor, depinde în mare măsură de capacitatea sa senzorială, de memorizare, de personalitatea şi de gradul său de cultură. Informaţiile furnizate permit astfel alcătuirea *portretului-vorbit* al persoanei de identificat, prin diverse modalităţi: grafic (desen, schiţă), fotorobot (compoziţie din fragmente fotografice), identi-kit (compoziţie de elemente faciale standard), minicompozitor şi sintetizor fotografic (combinaţii perfecţionate ale celor precedente). În vederea ameliorării subiectivităţii şi creşterii operativităţii, se recurge tot mai mult la informatică, respectiv portretul robot computerizat. Subiectul va trebui să indice doar unul sau câteva elemente faciale, computerul urmând să selecteze celelalte variante posibile. În prezent poliţia română utilizează sistemul de recunoaştere şi compunere facială IMAGETRAK integrat la nivel naţional.

În aceeaşi ordine de idei semnalăm identificarea bazată pe unicitatea configuraţiei retinei fiecărui individ, particulară ca şi scriesul, de unde denumirea de „semnătură oculară" („eye signature"). Un exemplu îl oferă dispozitivul „Eye Dentify Inc.", compus dintr-o cameră scanner cuplată cu un fotosensor care baleiază retina

[1] *C. Panghe, C. Dumitrescu,* Portretul vorbit, Serviciul cultural presă şi editorial, Bucureşti, 1974.

cu o radiație infraroșie de joasă frecvență. Unda obținută este digitalizată în limbaj pentru computer, procesată și stocată într-o bancă de date.

2) *Identificarea după fotografie* are ca obiect stabilirea faptului dacă persoana dintr-o fotografie este cea presupusă a fi sau dacă două fotografii reprezintă una și aceeași persoană. Imaginea fotografică a persoanei necunoscute sau cu identitate contestată este comparată cu imagini fotografice originale, preexistente expertizei sau realizate în acest scop. Persoana va fi fotografiată pe cât posibil la fel: coafată și îmbrăcată asemănător, în aceeași poziție și în aceleași condiții de iluminare. Cadavrului i se va face toaleta prin curățirea feței, mascarea sau estomparea urmelor provocate de traumatisme, așezarea părului, aranjarea ochilor etc. Identificarea fotografică a persoanei se realizează pe baza elementelor menționate pentru portretul-vorbit, coroborate cu măsurători și proiecții. La evaluarea constatărilor trebuie să se aibă în vedere eventualele modificări ale fizionomiei, inerente trecerii timpului. Totodată, se va verifica dacă nu s-a operat un trucaj fotografic.

3) *Identificarea antropologică* se bazează pe caracterele de grup și individuale de ordin antropologic constând în particularități morfologice normale și patologice, de pildă ale sinusului cranian, ale maxilarelor sau ale sistemului dentar. Identificarea antropologică se aplică atât persoanelor în viață, cât și cadavrelor. La schelete fiecare caz – mai mult decât în oricare alte situații – prezintă un specific determinat de faptul că adeseori nu se dispune de toate oasele sau cele existente sunt fragmentare. Examinarea osteologică permite obținerea unor informații privitoare la rasă, sex, vârstă, talie etc.; în prezența unor caracteristici rezultate din lucrări dentare, comparații de radiografii, semne particulare osoase se poate ajunge chiar la o identificare propriu-zisă, individuală.[1]

Cu ocazia cercetărilor privind săvârșirea unui omor, din curtea interioară a casei în care locuia inculpata s-au ridicat mai multe probe de pământ, cu privire la care expertul era întrebat dacă conțin cenușă sau fragmente de oase rezultate dintr-un proces de

[1] Medicină legală. Definiții și interpretări (coordonator T. Ciornea), Editura Junimea, Iași, 1986, p. 252.

ardere a unui cadavru. În două dintre aceste probe au fost izolate, prin sitare, fragmente mici de oase, iar în a treia fragmente de oase mai mari, calcinate parţial şi sfărâmate, dintre care unele prezentau urme de tăiere cu un instrument de genul bomfaierului sau fierăstrăului. După caracterele morfologice s-a identificat unul dintre fragmente, prin mijloace histologice specifice, ca provenind din ramura stângă a unei mandibule umane. Culoarea sa indica faptul că a fost ars în aer, la o temperatură de 200°-300°C.

Rezultate interesante s-au obţinut în reconstituirea feţei după craniu, întemeiată pe corespondenţa dintre suportul osos al craniului şi ţesuturile moi ale feţei (metoda M. Gherasimov). Stabilirea relaţiei morfo-funcţionale dintre schelet şi musculatură, dintre schelet şi organele de simţ (ochi, nas, urechi), precum şi existenţa unei relaţii de echilibru morfologic între aparatul locomotor, pe de o parte, şi învelişul tegumentar, pe de altă parte, au un caracter legic. Metoda a fost aplicată şi perfecţionată la noi de dr. C. Rişcuţia. Să-i dăm cuvântul: „Reconstituirea fizionomiei după craniu se efectuează pe baza unui studiu craniologic prealabil al cazului, în cadrul căruia se stabilesc sexul, vârsta şi caracterele craniometrice, tipologice şi patologice ale cazului, apoi pe baza observaţiilor obţinute, se procedează la fixarea grafică a datelor. Fixarea grafică urmăreşte proiectarea conturărilor ţesuturilor moi pe diferite secţiuni ale capului cu ajutorul standardelor de grosime ale acestor ţesuturi. Fixarea grafică are rolul unui „plan", pe baza căruia se trece, în cele din urmă, la reconstituirea grafică sau plastică... O altă cale pentru a proceda la identificarea prin compararea unui craniu cu o fotografie a unei persoane dispărute este metoda comparaţiei prin analiză morfologică. În acest caz se procedează la urmărirea descriptivă a unui număr cât mai mare de caractere craniologice pentru a se putea deduce un număr suficient de corespondenţe de formă cu fotografia în cauză. Un procedeu mai simplu se bazează pe suprapunerea fotografiei persoanei dispărute peste clişeul craniului obţinut la scară şi prin fotografiere din aceeaşi incidenţă. Dată fiind variabilitatea craniană din rândul unei populaţii, există o probabilitate destul de mare ca o suprapunere a celor două fotografii să nu apară decât în caz de identitate"[1].

---

[1] *C. Rişcuţia,* Antropologie medico-legală, în Medicina legală, Editura medicală, Bucureşti, 1967, p. 780.

Un exemplu îl oferă identificarea cadavrului necunoscut al unei femei, găsit în Dunăre, ca fiind al numitei B.M., dispărută de circa două luni de la domiciliu. Victima era îmbrăcată sumar şi prezenta semne de violenţă sub forma a patru plăgi tăiate în regiunea axilară stângă. Identificarea antropologică s-a realizat prin supraproiecţia imaginii craniului osos cu imaginea fotografică a dispărutei. Astfel, s-au putut constata 16 elemente corespondente, individuale şi relativ neschimbătoare: 1) bosa frontală stângă; 2) orbita stângă; 3) fosa nazală stângă; 4) regiunea molară stângă; 5) spaţiul interdentar delimitat de suprafeţele ocluzale ale dinţilor dispuşi pe cele două arcade; 6) linia medio-sagitală; 7) bosa frontală dreaptă; 8) baza oaselor nazale; 9) orbita dreaptă; 10) fosa nazală dreaptă; 11) spina nazală; 12) regiunea molară dreaptă; 13) spaţiul interincisiv median superior; 14) spaţiul interincisiv median inferior; 15) mijlocul mentonului şi 16) linia mediană ipotetică aparţinând imaginii craniului (expert Gh. Asanache).

Metoda tradiţională a suprapunerii fotografice este înlocuită tot mai mult cu suprapunerea video, care nu numai că elimină orice proces fotografic, dar permite orientarea craniului în aceeaşi poziţie ca şi figura din portret[1]. Prin utilizarea a două sau trei camere video şi a unui generator de efecte speciale, imaginile craniului şi din fotografie sunt proiectate concomitent pe acelaşi ecran. Întreaga operaţie poate fi înregistrată în vederea stocării şi prelucrării prin ordinator[2].

4) *Identificarea după urmele papilare* – digitale, palmare şi plantare – constituie, până în momentul de faţă, mijlocul cel mai sigur de individualizare a persoanei. Papilele dermice alcătuiesc

---

[1] *C. Sekharan,* The problems of positioning skulls for video superimposition techniques; *J.J.J. McKenna,* A method of skull and camera for use forensic photographic investigations, Comunicări Congr. IAFS Vancouver, 1987.

[2] *K.A. Brown, M. Hashimoto,* Cranio-facial video superimposition; *R.P. Helmer, J. Rieger,* On the conclusiveness of skull identification via the video picture mix technique; *Y. Fusnimi, N. Yamamoto, T. Matsuoka, K. Okada,* Superimposition utilizing computer aided digital video graphic display, Comunicări Congr. IAFS, Vancouver, 1987.

linii în relief, despărţite prin şanţuri, care conturează desene dintre cele mai variate. La atingerea unei suprafeţe desenul papilar se imprimă, fie prin depunere de substanţă (sudoarea secretată prin pori, materii aflate pe piele, cum ar fi sânge, tuş, unsoare), fie prin destratificare de substanţă (praf, vopsea neuscată). În suporturile care se mulează se pot crea şi urme de adâncime. Valoarea identificatoare a desenului papilar rezidă în proprietatea sa de a fi unic, adică în imposibilitatea — demonstrată matematic — de a exista două desene identice în absolut toate detaliile. De asemenea, el are calitatea de a fi stabil, neschimbător de la formarea în timpul vieţii intrauterine şi până la moarte, ba chiar şi după aceea, până la putrefacţia ţesuturilor. În sfârşit, configuraţia crestelor papilare poate fi alterată, voit sau accidental. Lezarea uşoară prin frecare, ardere, atacare chimică etc. nu afectează decât temporar epiderma, care se reface, şi odată cu ea şi crestele. Când rana este profundă, antrenând distrugerea papilelor (tăiere, leziuni cu caracter patologic) se formează o cicatrice, adevărat semn singular şi deci distinctiv. Un avantaj al identificării dactiloscopice îl constituie faptul că nu este necesar ca urma de expertizat să redea desenul papilar în întregime, fiind suficientă o porţiune cu o structură particulară în aşa fel încât să fie exclusă repetarea. În plus, la urmele fragmentare bine imprimate se pot lua în consideraţie pentru identificare forma şi poziţia porilor.

Semnalăm că pentru identificare se apelează şi la „geometria spaţială a mâinii", dată de forma şi de poziţia diverselor elemente componente, în primul rând a degetelor. Sistemul este computerizat, imaginile de comparaţie fiind luate direct prin aplicarea mâinii pe un dispozitiv, care citeşte automat „harta amprentelor". Prin comparare cu imaginea înmagazinată anterior identificarea este instantanee[1].

5) *Identificarea după urmele plantare,* ale piciorului gol, ia în consideraţie dimensiunea (lungimea şi lăţimea), profunzimea golului plantar, forma degetelor, spaţierea şi orientarea lor; anomaliile contribuie în mod substanţial la individualizare (de pildă, ampu-

[1] *D.J. Roberts*, New technologies în criminal justice: an overview. Comunicare la al 37-lea Curs internaţional de criminologie, Montreal, 1987.

tarea unui deget). Morfologia tălpii este atât de caracteristică încât în țările calde, în care se umblă mult desculț, specialiștii sunt capabili să identifice rapid și cu precizie persoana după urma de călcare. Unicitatea tălpii piciorului uman a fost confirmată de observații și măsurători prelucrate prin computer. Rezultatele studiului au pus în evidență înaltul grad de individualitate pe care îl prezintă amprentele piciorului gol[1].

În ceea ce privește cărarea de pași ca materializare a caracteristicilor mersului, aceasta oferă doar elemente orientative asupra persoanei, neputând constitui temeiul identificării, întrucât lungimea pașilor, distanța dintre urme, unghiul format de axa lor longitudinală cu sensul de deplasare, variază în funcție de viteză, starea și înclinația terenului, încărcătura transportată, starea de sănătate sau chiar psihică a subiectului.

6) *Identificarea după urmele de dinți.* Urmele de acest fel sunt, în majoritatea cazurilor, de adâncime, prezentându-se sub formă de mușcături pe corpul uman, uneori cu perforarea pielii. Ele se întâlnesc, în special, la infracțiunile de viol și de omor având un mobil sexual, și sunt provocate de agresor asupra victimei sau, invers, de victima care se apără. De asemenea, se întâmplă ca în locul unde a săvârșit fapta infractorul să mănânce și să abandoneze resturi alimentare (unt, brânză, ciocolată, fructe), purtătoare de urme de mușcătură.

Fundamentul procesului de identificare, aplicabil și celui antropologic, rezidă în unicitatea caracteristicilor aparatului dentar al fiecărei persoane, dată de forma generală a arcadei dentare, dimensiunea dinților, spațierea și înclinarea lor și de elemente strict individuale: malformații congenitale, profilul suprafeței de masticație, dezalinieri ale unuia sau mai multor dinți alăturați, carii și fracturi dentare, intervenții medicale (plombe, obturații, proteze). După depășirea fazei de schimbare și creștere a dinților se instaurează o stabilitate relativă. Modificările datorate îmbolnăvirilor și traumatismelor nu numai că nu schimbă esențial imaginea de ansamblu a aparatului dentar dar îi amplifică particularitățile.

---

[1] *W.J. Bodziak, K.L. Mouson*, Discrimination of individuals by their footprints, Comunicare Congr. IAFS, Vancouver, 1987.

Un domeniu de aplicare a odontologiei legale îl reprezintă identificarea victimelor în caz de accidente de aviaţie, naufragii, explozii şi incendii, calamităţi naturale.[1] La stabilirea identităţii se ajunge prin compararea datelor post-mortem cu cele antemortem deduse din fişe stomatologice de tratament, scheme dentare, mulaje şi, mai ales, radiografii[2].

7) *Identificarea după urmele de buze.* Amprentele labiale apar de obicei pe pahare, căni, sticle, tacâmuri, prezentându-se fie sub formă latentă, fie ca impresiuni de stratificare (ruj, secreţii). Identificarea persoanei se bazează pe corespondenţa formei, lungimii şi grosimii buzelor, asociate cu particularităţile privind morfologia şi dispunerea papilelor coriale, a şanţului vertical median al buzei superioare, gropiţei buzei inferioare, comisurilor de unire a buzelor. Prezenţa cicatricelor constituie un element individualizator de mare valoare.

8) *Identificarea după urmele de urechi.* Urmele de acest fel se întâlnesc relativ rar, fiind lăsate mai ales pe suprafeţele lucioase ale uşilor în încercarea infractorului de a percepe zgomote dinăuntru. Structura urechii, respectiv forma pavilionului şi a lobului, aspectul canalului, dimensiunea acestora şi raporturile poziţionale, gradul de lipire sau depărtare de cap etc. reprezintă elemente strict individuale şi, totodată, extrem de stabile, urechea fiind un organ mai puţin supus modificărilor, cu excepţia accidentelor mutilante.

9) *Identificarea după urmele de unghii.* Acestea apar uneori pe corpul victimei, fiind imprimate cu ocazia unei agresiuni, în special la strangulări. Reduse la simple echimoze şi excoriaţii de formă semilunară, nu sunt de cele mai multe ori identificabile. Totuşi compararea imaginii de pe gâtul victimei cu datele antropometrice ale mâinilor persoanei suspecte permite să se conchidă ca posibilă sau probabilă exercitarea violenţelor de către aceasta. Neconcordanţele vădite de ordin dimensional, în special distanţa

---

[1] *L. Lorton,* Identification în mass disaster - a diagnostic puzzle for the modern age, Comunicare Congr. IAFS, Vancouver, 1987.

[2] *K. Suzuki, M. Hashimoto, Y. Hanaoka, M. Shintani, G. Johnson,* Dental identification cases by means of X-ray films, Comunicare Congr. IAFS, Vancouver, 1987.

dintre degetul mare şi arătător, justifică o concluzie negativă. Unghiile servesc cu adevărat la identificarea persoanei în situaţia în care un fragment de unghie găsit la locul faptei prezintă striaţiuni identice cu cele ale unghiilor persoanei acuzate, lucru posibil datorită unicităţii şi stabilităţii structurii unghiilor umane.[1]

Expertiza unghiilor vizează şi alte aspecte, cum ar fi determinarea în cheratina unghiilor a antigenelor ABH, utilizându-se tehnica fosfatazei imunoalcaline. În acest mod se pot identifica substanţele de grup ale sângelui aderent[2].

10) *Identificarea după urmele biologice* formează obiectul de studiu al „biocriminalisticii". Printre produsele biologice frecvent recoltate cu ocazia cercetării omorurilor, vătămărilor corporale, violurilor etc. se numără sângele, sperma, saliva, firele de păr, sudoarea, grăsimile şi urina. Prima problemă pentru identificare este aceea a determinării naturii petelor şi secreţiilor, iar a doua cea a stabilirii caracteristicilor grupale. În ce priveşte petele de sânge, fiecare individ este caracterizat printr-un mozaic de grupe eritrocitare, leucocito-plachetare, serice şi enzimatice, determinate genetic şi posibil de evidenţiat cu ajutorul unor seruri, conţinând anticorpi specifici, sau a unor tehnici speciale[3]. Prin metodele clasice la sângele proaspăt se poate determina un număr mai mare de grupe decât la petele de sânge, unde posibilităţile de evidenţiere a elementelor de grup specifice sunt mai mici.

La fel de dificilă este problema determinării provenienţei firelor de păr de la o anumită persoană. Pe de o parte, probele incriminate sunt de cele mai multe ori fragmentate, reduse cantitativ sau deteriorate din cauza condiţiilor de mediu interioare şi exterioare[4]. Pe

---

[1] *L.C. Haag,* The comparison of fingernail striae of identical twins, Comunicare Congr. IAFS, Oxford. 1984.

[2] *R. Wegener, U. Bulnheim,* Determination of ABH antigens în fingernails using the APAAP (immunoalkaline phosphatase) technique, Comunicare Simpozion Popowo, 1988.

[3] *L. Vasiliu,* Posibilităţi şi limite în cercetarea urmelor biologice de pe corpurile delicte, în „Probl. crim. criminol.", nr. 3-4/1985, p. 78.

[4] *A.E. Chille, R.E. Gordan, R.A. Adamo, P.R. DeForest,* Studies of hair deterioration - interior environments; *P. Bombardi, D.J. Butler,*

de altă parte, structura cuticulară a secţiunii transversale, a canalului medular, a rădăcinii etc. sunt comune, se întâlnesc la mai multe persoane. În plus, caracterele variază pentru aceeaşi persoană după zona de prelevare. Cu toate acestea, aplicarea analizelor instrumentale moderne a permis obţinerea unor progrese notabile în ce priveşte relevarea caracterelor particulare ale probelor de natură piloasă[1]. Studiile experimentale şi statistice demonstrează că 95% dintre persoane pot fi excluse prin compararea grosimii, formei, lungimii, conformaţiei extremităţilor, culorii şi pigmentaţiei părului[2].

11) *Identificarea genetică* constă în determinarea codului genetic al fiecărui individ, descoperire care reprezintă o adevărată revoluţie în domeniul identificării criminalistice: aşa-numita *amprentă genetică.*

Explicat extrem de simplist, fiecare dintre celulele corpului uman conţine un lanţ sau o panglică de acid dezoxiribonucleic (ADN), care constituie cromozomii şi pe care zeci de mii de gene sunt codate într-un limbaj chimic. Fiecare genă posedă ea singură „planul" de fabricaţie al unei proteine, una dintre moleculele complexe din care celulele sunt alcătuite şi care reglează întreaga funcţionare a corpului uman. Informaţia inclusă în genă este mai întâi recopiată pe un fragment de „ARN mesager", apoi transferată în afara nucleului unde este descifrată de ribozomi, minuscule „uzine" de asamblare a proteinelor. Pe lunga panglică de ADN care formează cromozomii figurează numeroase instrucţiuni sau elemente definitorii pentru caracteristicile fizice ale omului. Aceşti indicatori pot fi evidenţiaţi în sânge, salivă, sudoare, spermă, fire de păr şi fragmente osoase, fapt demonstrat prin cercetările dr. A.J.

B. Hira, R.A. Adamo, P.R. DeForest, Studies of hair deterioration - exterior environments, Comunicări Congr. IAFS, Vancouver, 1987.

[1] *B. Miyake, S. Seta,* Practical application of electrophoretic analysis of hair keratin to forensic hair comparison, Comunicare Congr. IAFS Vancouver, 1987.

[2] *B. Haller,* Experimentell-statistiche Untersuchungen zur Abschätzung des Beweiswert beim Vergleich menschlicher Kopfhaare, în „Arch. für Krim.", nr. 176, 1985, p. 109.

Jeffreys de la Universitatea din Leicester, publicate în revista „Nature" din 31 octombrie 1985 şi ale specialiştilor de la British Home Office's" Forensic Science Service din Marea Britanie (1987).

ADN este analizat în vederea determinării secvenţelor nucleotidelor. Secvenţele ca atare sunt aceleaşi la toate persoanele, dar numărul şi aspectul lor este variabil, rezultând *codul genetic* propriu fiecăruia dintre noi. Pentru definirea sa sunt necesari 46 de cromozomi esenţiali. ADN-ul acestora este compus din patru „baze" notate C, T, G şi A. Structura creată de panglica ADN este denumită „elice dublă" datorită înfăşurării lanţurilor de baze. Cu ajutorul sondei de ADN sau altor tehnici moderne de ultimă generaţie, se izolează secvenţele specifice, adică combinaţiile de C, T, G, A de o lungime cuprinsă între 15 şi 20 de baze dintr-un total de circa trei milioane de baze. Anumite secvenţe pot să se repete de mai multe mii de ori, alcătuind zone în care aceeaşi secvenţă revine în „tandem".

Identificarea prin ADN este posibilă tocmai graţie diferitelor valori luate de numărul de ori în care se repetă o secvenţă, ştiut fiind că fiecare individ prezintă un număr limitat de repetiţii, în general inferior lui 20. În acest sens, D.J. Werrett, şeful serviciului de biologie de la British Home Office's Forensic Science Service, asimila caracterizarea ADN-ului cu un joc de societate în care jucătorii vor avea posibilitatea să aleagă între 10 şi 20 de numere dintr-un total de 200 – 1400. Şansele ca două persoane să aleagă exact aceleaşi numere sunt infime, practic excluse. Excepţie de la regula unicităţii codului genetic ar putea-o face gemenii, al căror patrimoniu genetic este identic.

Studierea poliformismului ADN, complementar cu alte zone variabile ale genomului uman, şi-a găsit rapid utilitatea nu numai în medicina genetică ci şi în justiţie, ca mijloc de identificare a persoanei.

Prima aplicaţie o întâlnim la cercetarea paternităţii, compararea codurilor genetice pe baza analizei sângelui permiţând să se determine dacă un bărbat este tatăl copilului contestat.

Cele mai frecvente situaţii sunt însă oferite de investigarea violurilor şi omorurilor. Una dintre cele mai cunoscute afaceri este cea din 1987 în care tribunalul din Bristol a declarat vinovat inculpatul

pe baza corespondenţei amprentei genetice din sperma prelevată de la victimă – o infirmă – şi din sângele suspectului.

Evident, proba poate funcţiona şi în sens invers, de excludere. Un tânăr acuzat a fi ucis două adolescente violate a fost achitat datorită diferenţei „semnalmentelor genetice". De notat că sperma din secreţiile vaginale ale ambelor victime provenea de la una şi aceeaşi persoană. La fel, tribunalul din Bruxelles a achitat pe acelaşi considerent un bărbat bănuit a fi autorul unui viol asupra unei adolescente care născuse un copil.

În SUA tehnica a fost folosită în 1988 în cazul a opt violuri comise între decembrie 1986 şi octombrie 1987. Biologii au reuşit să identifice criminalul prin compararea codului genetic al suspectului cu cel al fetusului avortat de una dintre victime.

În sfârşit, metoda genetică îşi dovedeşte eficacitatea în identificarea persoanelor dispărute şi a cadavrelor necunoscute din catastrofe sau decese provocate prin bătăi şi torturi.

Recurgerea la amprentele genetice în scop judiciar nu este scutită de rezerve şi obiecţiuni, unele de natură legislativă (absenţa reglementării normative a acestui tip de expertiză, consimţământul părţii de a i se preleva sânge etc.), altele de ordin probator. De pildă, s-a susţinut într-o opinie că atunci când se dispune doar de un fragment de ţesătură impregnat cu spermă sau de un fir de păr găsit la locul faptei, identitatea caracteristicilor genetice nu dovedeşte direct identitatea acuzatului, respectiv culpabilitatea sa.

Jurisprudenţa a validat tehnica ADN – coroborată cu metodele clasice de stabilire a grupelor sanguine – drept mijloc ştiinţific de probă.

Perspectiva generalizării utilizării amprentei genetice implică totodată numeroase aspecte de ordin informaţional. În consecinţă au luat naştere o serie de proiecte de înfiinţare a „băncilor genetice", similare fişierelor deja operaţionale de stocare a datelor codificate privind amprentele dentare, specimenele de scris, vocogramele, armele şi muniţiile, modurile de comitere a infracţiunilor, autovehiculele, drogurile şi substanţele toxice etc.

12) *Identificarea după miros.* Mirosul, care poate fi perceput la locul faptei, reprezintă un indiciu asupra identităţii persoanei. Fiecărui individ îi este propriu un anumit miros, format dintr-un ames-

tec: transpirația diverselor părți ale corpului (palme, picioare, zone piloase), mirosuri produse de îmbolnăviri (aparatul bucal și dentar, rinichi, stomac), mirosul medicamentelor ingerate, mirosuri profesionale de la locul de muncă, mirosuri adiacente (tutun, alcool, pastă de dinți, parfum, alimente consumate, mirosuri din locuință și cele ale obiectelor purtate). Toate acestea, asociate cu mirosul aerului expirat, condiționat la rândul său de particularitățile faringelui, esofagului, gingiilor, danturii, sângelui, salivei și proceselor fiziologice din organism, determină mirosul individual al fiecărei persoane. Urmele de miros nu pot fi distruse intenționat și nici împiedicate să apară; secreția chiar crește în cursul săvârșirii unei infracțiuni, când starea psihică deosebită (emoție, spaimă) și fizică (efort) duc la ridicarea temperaturii corpului, independent de cea a mediului înconjurător.

Stabilirea provenienței mirosului se realizează pe două căi: detectarea purtătorului de miros cu ajutorul câinelui special dresat (analizor biologic) – a cărui acuitate este de 10.000 ori mai mare decât a omului – și expertiza odorologică (analize de laborator). Metoda cea mai obișnuită este cromatografia gazoasă prin care se pun în evidență moleculele substanței mirositoare sau inodore, deci materia aflată în stare volatilă, și nu mirosul ca atare. Dacă eșantioanele sunt corect tratate și dacă se utilizează indicatori foarte sensibili și precișii, cromatografia dă spectre caracteristice pentru concentrații foarte mici de vapori. Aceste spectre constituie adevărate „semnături olfactronice"[1], constatare valabilă, nu numai pentru om, dar și pentru obiecte și substanțe, de unde posibilitatea identificării lor. Printre altele, cercetările au condus la conceperea unui aparat denumit „Condor", adevărat câine electronic care „adulmecă" într-un minut conținutul unui conteiner. Mirosurile înregistrate sunt apoi analizate automat. În acest mod se pot identifica numeroase droguri și explozibile, chiar dacă sunt extrem de reduse cantitativ și bine disimulate în ambalaje etanșe.

13) *Identificarea persoanei după scris.* Ca mijloc de fixare și comunicare a ideilor, scrierea constituie o deprindere în care meca-

[1] *A. Dravnicks,* L'olphatronique au le service de l'enquête judiciaire, în „Rev. int. pol. crim.", august. 1967, p. 202.

nismul fiziologic este dat de complexul de legături nervoase temporare. Legăturile produse în cortex sunt asociate cu variate acte motrice ale mâinii inscriptoare, condusă şi controlată de sistemul nervos central, care reglează tonusul muscular: Particularităţile tipului de activitate nervoasă proprie fiecărei persoane sunt completate de tot felul de influenţe pedagogice, culturale, profesionale, tehnice, familiale etc. şi se materializează în modalităţi grafice extrem de diverse, care imprimă scrisului un vădit caracter individual. Acesta se reflectă în caracteristicile de ansamblu (dominantele grafice) şi în cele de detaliu (morfologia semnelor grafice). Este adevărat că fiecare caracteristică considerată izolat poate fi întâlnită în scrisul mai multor persoane dar combinaţia lor este irepetabilă, de unde posibilitatea identificării scriptorului chiar şi atunci când s-a procedat intenţionat la deghizare (scriere cu mâna stângă, simularea unui scris de evoluţie inferioară, utilizarea majusculelor de tipar etc.). Concret, această posibilitate se traduce prin stabilirea faptului dacă un act a fost scris de persoana care figurează ca titular (scrisoare contestată sau anonimă, document de serviciu, testament, act cu caracter privat prin care se asumă o obligaţie sau se consfinţeşte o tranzacţie, însemnări personale, cecuri etc.). La fel şi cu privire la semnătură: dacă este autentică sau a fost contrafăcută (copiere, imitaţie liberă sau servilă, execuţie din fantezie) şi cine este autorul. Pe de altă parte, analiza grafică comparativă poate contribui la stabilirea identităţii reale a unei persoane care figurează sub un alt nume. De pildă, cazul identificării autorului unui omor după biletul lăsat la locul faptei, care a fost descoperit sub o falsă identitate, „procurată" prin furtul cărţii de identitate; După semnătura, pe care nu şi-o schimbase, s-a demonstrat că cel care scrisese biletul şi cel care se prevala de o nouă identitate sunt una şi aceeaşi persoană.

14) *Identificarea persoanei după voce şi vorbire* se bazează pe individualitatea caracteristicilor vocale, şi pe menţinerea lor relativ constantă de la postpubertate şi până la sfârşitul vieţii. Particularităţile procesului de fonaţie sunt determinate de construcţia aparatului fonator (plămâni, coarde vocale, laringe, gură şi nas), de starea de sănătate a organismului şi de specificitatea îndeplinirii actului fonator (fiziologia fonatorie). Drept caracteristici acustice

esenţiale utile identificării se consideră a fi frecvenţa, intensitatea şi timbrul vocii.

C. *Identificarea animalelor* poate prezenta interes într-o cauză judiciară nu numai în legătură cu infracţiunile de furt şi braconaj, dar şi pentru elucidarea unor situaţii de fapt dintre cele mai diverse. În criminalistică au relevanţă mai ales următoarele genuri de urme:

1) *Urmele de picioare* imprimate pe corpul şi îmbrăcămintea victimei, pe sol sau pe alt suport. Identificarea animalelor sălbatice este ocazionată frecvent de comiterea infracţiunilor la regimul vânătorii (braconaj); identificarea celor domestice poate căpăta importanţă în variate domenii, direct legate de animal (furt) sau având o incidenţă accidentală cu fapta. Examinarea traseologică a urmelor de picioare urmăreşte structura exterioară, în primul rând conturul copitelor, degetelor, pernițelor, numărul şi forma ghearelor etc. Un caz aparte îl constituie calul, care poate fi identificat direct sau pe cale mediată, după particularităţile potcoavelor şi caielelor.

2) *Urmele de dinţi* produse prin muşcare reflectă dentiţia specifică fiecărui gen de animal. În practică urmele de acest fel sunt incomplete şi neclare, dar configuraţia, poziţia şi profunzimea leziunilor permit diferenţierea muşcăturii de om de cea de animal şi oferă indicii pentru identificarea generică. Problema se pune mai ales în cazul determinării naturii leziunilor constatate la cadavrele găsite pe câmp sau în pădure.

3) *Urmele biologice* ridică aproape întotdeauna problema determinării provenienţei umane sau animale: petele de sânge, firele de păr, materiile fecale şi, mai rar, saliva şi alte secreţii. Cu toate că grupele sanguine ale mamiferelor superioare sunt aceleaşi cu ale omului, frecvenţa lor este diferită iar seriile de grupe sunt incomplete la sângele animal. Cât priveşte firul de păr, se poate formula un diagnostic precis al originii umane sau animale, în ultimul caz determinându-se şi specia.

Într-un caz de omor prin strangulare, expertiza biocriminalistică a stabilit că dintre firele de păr recoltate de pe îmbrăcămintea victimei trei sunt de nutrie – restul fiind de oaie şi pisică – şi sunt asemănătoare din punct de vedere al naturii şi speciei cu firele de

păr din gulerul cojocului aparţinând nepotului victimei, bănuit a fi comis fapta, ceea ce s-a şi confirmat ulterior.

Tot din categoria urmelor biologice fac parte şi fragmentele osoase; când provenienţa lor nu este evidentă (forme şi dimensiuni ambigue, absenţa craniului), ele reclamă o examinare osteologică în vederea stabilirii dacă este vorba de resturile unui cadavru uman sau animal.

D) *Identificarea instrumentelor şi obiectelor* se realizează, în principal, după urmele de contur, adică după forma şi desenul imprimat pe suprafaţa de contact. Varietatea lor este atât de mare încât o prezentare exhaustivă este imposibilă. Practica de expertiză conturează însă următoarea sistematizare posibilă, în care obiectele enumerate au un caracter exemplificativ:

1) *Instrumente de lovire* (agenţi traumatici-mecanici):

a) instrumente contondente: piatră, rangă, băţ, măciucă, ciocan, muchia patrulateră a toporului, box, pat de armă. Orice alt obiect manipulabil; b) instrumente tăietoare-înţepătoare: cuţit, briceag, bisturiu, foarfecă; c) instrumente tăietoare-despicătoare: topor, sapă, satâr, târnăcop; d) instrumente înţepătoare: sulă, ac, andrea, furcă.

2) *Instrumente de „spargere"*, altele decât cele menţionate la punctul precedent: cleşte, patent, levier, burghiu, şurubelniţă, ferăstrău, şperaclu, cheie potrivită etc.

3) *Obiecte de îmbrăcăminte:* haine, încălţăminte, ciorapi, mănuşi (din piele, tricot, cauciuc etc.).

4) *Mijloace de transport:* a) auto (pneuri, mască, faruri, bara de protecţie); b) cu tracţiune animală (roţile, lada şi oiştea căruţei); c) propulsate de forţa omului (roţile, ghidonul, pedalele bicicletei).

5) *Arme de foc:* proiectil, tub de cartuş, bură, căpăcel.

6) *Instrumente de scriere:* maşina de scris, matriţe de tipărire, creion, peniţă, pix, ştampilă, sigiliu, parafă, şablon, instrument de imprimare a timbrului sec, poansoane.

7) *Instrumente de reproducere:* aparat foto, video şi de filmat, copiatoare tip xerox etc.

E) *Identificarea substanţelor* se obţine prin determinarea fizico-chimică a componentelor şi impurităţilor încorporate accidental.

1) *Solide.* a) dure: sticlă, lemn, metal, plastic, fibre textile, hârtie; b) pulverulente: pământ, cenuşă, praf de puşcă, pulbere arsă, droguri; c) pelicule de substanţe uscate: sânge, vopsea etc.

2) *Lichide şi vâscoase:* vopsele, lacuri, paste, uleiuri, produse petroliere, cerneluri, tuşuri etc.

3) *Gazoase:* aer, vapori, fum, substanţe volatile (carburanţi, toxice, iritante, corosive).

Urmele lăsate de fiinţe şi obiecte au fost prezentate separat din raţiuni de sistematizare şi, mai ales, din necesitatea de a evidenţia specificul fiecăruia care, la rândul său, determină gradul de particularizare şi semnificaţia sa în problema identificării. În realitate, comiterea oricărei infracţiuni dă naştere unei *multitudini de urme* a căror valoare probantă se degajă din totalitatea lor, printr-o apreciere conexă. O ilustrare a evaluării de ansamblu o întâlnim în următoarea speţă.

Pe timp de iarnă s-a găsit lângă un pârâu cadavrul unei persoane de sex feminin, îmbrăcată într-o salopetă tip combinezon. Într-un buzunar se afla, printre alte hârtii mototolite, un cupon C.A.R., care a condus la identificarea victimei. În părul acesteia, pe corp şi pe îmbrăcăminte, precum şi alături, pe zăpadă, erau răspândite numeroase particule cu aspect rugos, care au fost recoltate pentru analiză. În jurul cadavrului şi în direcţia fermei zootehnice se distingeau urme de încălţăminte şi urme lăsate de o sanie pentru copii. Raportul de expertiză medico-legală întocmit după autopsie a conchis că moartea s-a datorat şocului hemoragic şi toxico-septic determinat de un avort. Din investigaţiile organelor de urmărire penală rezulta că victima a fost vizitată în zilele dinaintea morţii de G.L., tehnician agricol chiar la ferma din apropierea locului unde a fost găsit cadavrul. Întrucât la domiciliul acestuia nu s-au depistat probe materiale în legătură cu infracţiunea comisă, cercetările au continuat la locul său de muncă. Cu această ocazie s-a descoperit o pereche de cizme cu iniţialele G.L., identificate prin expertiză traseologică ca fiind cele care au creat urmele pe zăpadă. Într-un depozit se afla ascunsă, în paie, o sanie a cărei distanţă dintre tălpi

şi lăţime a tălpii corespundeau cu urmele măsurate pe zăpadă (33,5 cm şi respectiv 3 cm). La gospodăria anexă a fermei porcii erau hrăniţi cu tărâţe de grâu, cu aceleaşi caracteristici ca şi particulele ridicate de pe şi de lângă victimă. Stofa unei canapele din camera tehnicianului era proaspăt spălată, iar prin examinarea biocriminalistică a fragmentelor de material textil decupate în acest scop s-au depistat urme de sânge având aceeaşi grupă ca şi cea a victimei. În sfârşit, din cenuşa sobei aflată în curte s-au scos resturi arse din îmbrăcămintea şi poşeta victimei. Coroborarea tuturor acestor urme materiale a probat fără nici un dubiu că tehnicianul este autorul faptei, care a şi recunoscut fapta, explicând că victima a decedat ca urmare a manoperelor sale avortive[1].

Secţiunea a 4-a. Competenţe în ridicarea urmelor şi efectuarea expertizei

Identificarea este întotdeauna precedată de activitatea organelor de urmărire penală în vederea descoperirii, fixării şi ridicării urmelor, fie de la locul comiterii infracţiunii, fie dintr-un alt loc care are legătură cu fapta, de pildă domiciliul prezumtivului autor.

La fixarea şi ridicarea urmelor, direct sau indirect (prin mulaj, fotografiere, materiale adezive etc.), se vor aplica regulile metodologice recomandate de tehnica criminalistică. Acestea sunt extrem de variate şi cunosc o permanentă ameliorare în acord cu noile procedee şi materiale de mulare puse la dispoziţie de tehnologia modernă. Cum au un pronunţat caracter tehnic şi sunt tratate pe larg în lucrările de specialitate nu este în intenţia noastră să ne oprim asupra lor. Ceea ce trebuie însă reţinut este faptul că fixarea, ridicarea şi ambalarea urmelor trebuie făcută rapid şi cu utilizarea celor mai adecvate mijloace pentru redarea lor cât mai fidelă şi conservarea stării în care au fost găsite. Atunci când obiectele şi

---

[1] *C. Iani*, Valorificarea urmelor găsite la faţa locului a făcut posibilă descoperirea autorului unei infracţiuni de provocare ilegală a avortului, în „Probl. crim. criminol.", nr. 1-2, 1987, p. 85.

urmele nu pot fi ridicate pentru a fi înaintate expertului, caracteristicile trebuie descrise cât mai exact, adică determinate individual şi totodată localizate. La fel, se vor consemna modificările intervenite precum şi orice alte elemente – inclusiv din mediul înconjurător – care să permită reconstituirea condiţiilor de formare a urmei. Acest lucru este cu atât mai necesar când avem de-a face cu un complex de urme cum ar fi cazul unui accident de circulaţie sau de muncă. Descrierea şi vizualizarea lor prin fotografii, filmare, schiţe, desene etc. cu respectarea recomandărilor criminalisticii şi a dispoziţiilor procesuale, au scopul de a asigura autenticitatea probelor materiale; astfel se previne pericolul prezentării unor probe false sau substituite, atunci când au fost lăsate în custodie, cum ar fi schimbarea pieselor de la autoturismul implicat în accident sau alcoolizarea frauduloasă a probelor de băuturi diluate.

Legat de ridicarea urmelor incriminate în practică s-a pus problema dacă expertul criminalist, respectiv cel care efectuează identificarea, poate să participe la activitatea de descoperire şi ridicare a urmelor. Regula generală este că în această fază procesuală expertul nu intervine, pentru cercetarea locului faptei fiind suficientă pregătirea generală de criminalistică a organelor de urmărire penală. Se asigură astfel obiectivitatea expertului în procesul identificării care nu va fi influenţat de ideile preconcepute pe care şi le-ar putea face la primul contact cu scena infracţiunii.

Cum de la orice regulă există şi excepţii, considerăm admisibilă şi utilă prezenţa expertului la faţa locului doar atunci când situaţia din momentul descoperirii şi cercetării nu poate fi menţinută şi obiectele nu pot fi transportate la laborator. În celelalte cazuri expertul îşi poate exercita oricând dreptul de a examina locul faptei după ce a fost învestit cu efectuarea expertizei: camera unde s-a comis omorul, poligonul unde a avut loc accidentul de tragere, pădurea în care s-a desfăşurat vânătoarea soldată cu împuşcarea unuia dintre vânători, porţiunea de drum pe care s-a produs coliziunea. În cazurile de excepţie, cum ar fi exploziile şi incendiile, reconstituirea cu exactitate nu mai este posibilă. În plus, cercetarea locului în asemenea cazuri are un caracter deosebit de complex, elaborarea versiunilor necesitând cunoştinţe aprofundate într-o anumită specialitate care în mod curent nu sunt la îndemâna orga-

nelor judiciare. Situaţiile de acest gen reclamă adeseori consultarea cât mai rapidă a unuia sau mai multor specialişti ce pot fi numiţi ulterior şi ca experţi, cu observaţia că nu este vorba în acest caz de o încălcare a competenţelor. Anchetatorul sau judecătorul nu poate – chiar dacă ar voi – să delege pe expert, transferându-i puterea şi răspunderea cu care este învestit.

Nici situaţia contrară – înlocuirea examinărilor de specialitate ale expertului cu constatările organului judiciar – nu este normală şi, dintr-un punct de vedere, nici legală. Incontestabil că admiterea expertizei are un caracter facultativ, cu excepţia cazurilor de expertiză obligatorie prevăzute de art. 117 C.proc.pen. A susţine însă că „judecătorul are totdeauna dreptul să facă el însuşi expertiza şi să socotească o nouă expertiză inutilă"[1] ni se pare exagerat şi periculos, chiar şi atunci când s-ar face uz de art. 178 C.proc.civ. potrivit căruia „instanţa va păşi la verificarea înscrisului".

Experienţa ne arată că tentativele de identificare, în special după scris, de către persoane lipsite de cunoştinţele tehnice necesare, au puţine şanse de reuşită. Chiar dacă unii procurori sau judecători posedă astfel de cunoştinţe, încă nu este recomandabilă renunţarea la expertiză. Nu numai organul judiciar trebuie să-şi formeze o convingere cu privire la o anumită situaţie de fapt, dar şi părţile în proces. De altfel, admiterea expertizei, când este necesară şi utilă cauzei, reprezintă, pe lângă administrarea unui mijloc probă – ceea ce este de esenţa ei – unul dintre aspectele dreptului general la apărare, exercitat conform art. 6 C.proc.pen. „în condiţiile prevăzute de lege", cum ar fi dreptul învinuitului sau inculpatului de a proba lipsa de temeinicie a probelor de vinovăţie (art. 66 C.proc.pen.), posibilitatea pe care o au părţile de a propune şi a cere administrarea lor (art. 67 C.proc.pen.), dreptul de a formula cereri noi cu ocazia prezentării materialului de urmărire penală [art. 250 alin. (2) C.proc.pen.], dreptul de a formula cereri în cursul judecăţii (art. 301 C.proc.pen.). În orice caz este inadmisibilă înlocuirea concluziilor unei expertize – dispuse şi efectuate – prin constatările ulterioare ale organului judiciar.

---

[1] *I. Tanoviceanu,* Tratat de drept şi procedură penală, vol. IV, Tipografia Curierul Judiciar, Bucureşti, p. 634.

În acest sens, redăm considerentele unei decizii de casare: «Instanța de fond își motivează soluția privind împrejurarea esențială că semnătura depusă pe înscrisul intitulat „Contract provizoriu" aparține defunctului M.M., deoarece a procedat la o „verificare atentă de scripte", care a permis să se conchidă că acel act a fost semnat de defunct și din acest *motiv s-a înlăturat concluzia expertizei.* Evident că în sensul prevederilor art. 177 și urm. C.proc.civ. instanța de fond n-a procedat la o „verificare de scripte" în sensul legii. Dacă motivarea hotărârii atacate sub acest aspect trebuie interpretată *ad literam* atunci este de neconceput ca printr-o simplă examinare vizuală să se înlăture concluziile unui raport de expertiză dispus de instanță și care întrunește toate condițiile prevăzute de art. 201 C.proc.civ. fiind întocmit de un specialist care s-a pronunțat asupra unei împrejurări de fapt în privința căreia instanța de fond a considerat că nu are posibilități să se pronunțe. Este de neconceput ca în sensul prevederilor Codului de procedură civilă cuprinse în secțiunea a III-a intitulată „Administrarea dovezilor" să se poată înlătura o probațiune legal și corect administrată ce exprimă opinia unui specialist și cuprinsă într-un raport de expertiză, printr-o examinare vizuală care nu reprezintă o probațiune în sensul legii și care este la îndemâna orișicărei persoane nespecialiste și fără nici o putere probatorie»[1].

Cu toate că nu este direct legat de problema de mai sus, credem că ar fi cazul să abordăm o chestiune cu care am fost adeseori confruntați, și anume de ce probele materiale trebuie analizate numai de expertul criminalist și nu de către un alt specialist.

Un prim motiv, care nu ni se pare însă determinant, îl constituie dificultățile generate de examinarea unei cantități reduse, infime chiar, de materie ridicată de la locul faptei, de pe haine, de pe un instrument etc. Tehnicile folosite de specialiștii din alte domenii sunt aplicabile unor cantități mari de substanță, cum ar fi analizele destinate controlului unor șarje de vopsea cu ocazia procesului de fabricație. Ele devin imprecise și chiar inaplicabile când este vorba de microurme, datorită imposibilității de a interpreta corect rezul-

[1] Tribunalul județean Bistrița-Năsăud, decizia civilă nr. 43/1987, nepublicată.

tatele. Pe de altă parte, ceea ce îl deosebeşte pe specialist de expertul criminalist este optica diferită, generată de scopurile diferite ale cercetării. Criminalistul compară două substanţe pentru a stabili dacă sunt de aceeaşi origine („identice" în limbajul curent), modalitate străină specialistului – cel puţin în sens criminalistic – care în activitatea sa este interesat să determine compoziţia sau caracteristicile unei singure substanţe. În plus, examinarea criminalistică include şi interpretarea datelor rezultate din analizele comparative. Practic, două probe nu vor fi niciodată absolut asemănătoare. Criminalistul ştie care sunt toleranţele înăuntrul cărora există identitate, deduse din propria sa experienţă şi din sinteza practicii criminalistice. Or, specialistul din alte domenii, căruia i s-ar fi cerut să efectueze o expertiză, nu numai că nu cunoaşte teoria identificării criminalistice dar, în lipsa experienţei, este incapabil obiectiv să aprecieze gradul de individualizare la care îi dau dreptul datele obţinute, adică să le situeze într-un context probator. Cu atât mai mult apare ca inadmisibilă numirea ca experţi a unor persoane doar în virtutea profesiei pe care o practică. Astfel, funcţionarul de bancă, care este obligat să verifice semnăturile de pe cecuri, nu devine expert grafic, fabricantul de maşini de scris expert în dactilografie, vânătorul sau armurierul expert în balistică, cizmarul expert în urme de încălţăminte etc. Nu contestăm că observaţiile acestora ar putea fi în anumite cazuri utile, datorită experienţei dobândite printr-o îndelungată activitate, dar în nici un caz nu pot avea valoare de expertiză.

Criminalistul-expert este obligat, pe lângă formaţia tehnică de bază, să aibă cunoştinţe aprofundate din diverse domenii contingente, cum ar fi dreptul, criminologia, sociologia, psihologia, psihiatria, medicina legală. Pluridisciplinaritatea şi practica în domeniul cercetării ştiinţifice a probelor materiale conferă criminalistului nu numai un statut diferit de cel al altor specialişti, dar şi autoritate profesională. În această privinţă nimic nu ni se pare mai potrivit decât analogia imaginată de J. Mathyer: „S-a spus despre arheolog că este detectivul trecutului: el încearcă să facă să „vorbească" vestigiile şi urmele strămoşilor noştri; despre criminalistul contemporan, care în laboratorul său încearcă să facă să vorbească

lucrurile, urmele sau substanțele, s-ar putea spune că este arheologul prezentului".[1]

Secțiunea a 5-a. Precursorii identificării criminalistice în România

Ca știință autonomă, criminalistica s-a conturat relativ recent, la începutul secolului XIX. Apariția târzie a acestei discipline s-a datorat nu numai nivelului scăzut al științelor naturii, dar și lipsei de interes pentru aportul acestora în materie de probațiune, sistemele de justiție fiind dominate de practici mistico-formale[2].

Începuturile criminalisticii sunt strâns legate de medicina legală. Necesitatea rezolvării unor probleme de identificare a persoanei, a cadavrului și a instrumentului vulnerant a determinat elaborarea unor metode specifice.

Înființarea la 20 decembrie 1893 a Institutului de Medicină Legală din București de către prof. Mina Minovici a constituit o veritabilă premieră mondială, care a stârnit admirația și chiar invidia unor somități ale vremii, cum ar fi P. Brouardel și B. Balthazard din Paris, S. Ottolenghi din Roma, F. Strassmann din Berlin, F. Djan din Ankara etc.[3]

Pe bună dreptate, ca întemeietori ai criminalisticii românești se consideră a fi cei trei frați Minovici.

Printre primii aderenți la sistemul de identificare Bertillon, bazat pe măsurători antropometrice, se număra prof. Mina Minovici, care la 15 martie 1892 a înființat Serviciul antropometric ce a funcționat ca unitate a Ministerului Justiției. Servicii similare au existat în Franța din 1879, în Anglia din 1891, în Germania și

---

[1] *J. Mathyer*, Les methodes scientifique les plus moderne en matiere-d'investigations policieres, în "Rev. int. crim. pol. tech.", nr. 2, 1980, p. 191.

[2] *C. Suciu*, Dezvoltarea învățământului criminalistic în România, Școala românească de criminalistică, Serviciul cultural, presă și editorial, 1973, p. 29.

[3] *M. Terbancea*, (sub red.), Institutul de medicină-legală „Prof. dr. Mina Minovici" în pragul unui secol de activitate (1892—1982), f.e., p. 60.

Argentina din 1893, în Olanda din 1894, în Austria şi Bulgaria din 1895. Fiecare fişă antropometrică întocmită la acest serviciu cuprindea datele de stare civilă, antecedentele penale, măsurile corpului, datele referitoare la conformaţia gurii, nasului, buzelor, bărbiei, urechii drepte, conturul capului şi sprâncenelor, culoarea feţei şi semnele particulare.

Prin publicarea lucrării „Identificarea antropometrică, metoda Bertillon" (traducere a cărţii „Antropometria"), prin participarea activă la al VI-lea Congres internaţional de antropologie criminală de la Torino din 1906, dar mai ales prin bogata cazuistică, Mina Minovici a avut o valoroasă contribuţie – în ciuda limitelor metodei, datorate impreciziei măsurătorilor şi modificărilor pe care le suferă în timp scheletul uman – la descoperirea infractorilor recidivişti caro încercau să-şi însuşească o identitate falsă. În 1892 Mina Minovici preconizează înfiinţarea cazierului judiciar bazat pe datele antropometrice ale deţinuţilor, intitulat „Catalog de condamnaţi din toată ţara".

Dintre preocupările ulterioare ale prof. Mina Minovici de natură criminalistică mai sunt de reţinut: lucrarea „Diagnosticul medico-legal al rănilor prin examenul hainelor" (1899), broşura „Medicina legală aplicată în arta dentară" (1930), utilizarea şi perfecţionarea identificării după semnalmente (portretul vorbit), studierea particularităţilor date de cicatrice şi tatuaje, fotografierea cadavrelor şi a obiectelor, cercetarea impresiunilor digitale, tehnici de relevare ale acestora, executarea mulajelor, localizarea şi analiza petelor de sânge, ridicarea, ambalarea şi expedierea corpurilor delicte purtătoare de urme. La scurt timp după înfiinţarea institutului, Mina Minovici a organizat cursuri de medicină legală şi de tehnică criminalistică. De altfel, după extinderea institutului, printre serviciile anexe figura şi o „Şcoală de poliţie ştiinţifică", inaugurată la 4 iunie 1931.

Întreaga activitate ştiinţifică şi practică a profesorului Mina Minovici este sintetizată în „Tratatul complet de Medicină Legală" (1929-1930), care cuprinde şi aspecte criminalistice. Încununare a unei cariere de excepţie şi de mari sacrificii, această operă nu numai că a atras aprecieri elogioase ale tuturor specialiştilor de atunci – printre care şi Edmond Locard, directorul Laboratorului de

poliție științifică din Lyon –, dar rămâne și astăzi un material de referință universal valabil.

Un alt exponent de seamă al medicinii legale românești, care a avut preocupări și în domeniul criminalisticii, a fost Nicolae Minovici. Pasionat și el de ingeniosul sistem antropometric, a întocmit numeroase fișe în Europa și Africa de Nord, care i-au arătat însă cât de diferite pot fi valorile obținute pentru aceeași persoană. Comunicate lui Vucetich, aceste date au servit ca un puternic argument în combaterea sistemului Bertillon. După ce în 1900 publicase „Școala Antropologică Bertillon", în 1904 editează un „Manual tehnic de medicină legală" în care sunt descrise și tehnici de lucru criminalistice. În cap. IX, „Fotografia judiciară", Nicolae Minovici aduce importante îmbunătățiri fotografierii post-mortem în vederea eliminării posibilităților de eroare în identificare ce ar putea fi determinate de modificările cadaverice: utilizarea cehilor artificiali, corijarea diformităților cauzate de relaxarea mușchilor masticatori prin folosirea unui dispozitiv de închidere a gurii, evacuarea prin incizii a gazelor la înecați. Acest sistem a fost premiat cu medalia de aur la Expoziția internațională de igienă socială de la Roma din 1912. Totodată, într-o expunere din 1931, Nicolae Minovici a diferențiat pentru prima oară fotografia operativă de cea de examinare, precizând și posibilitățile pe care le oferă aceasta din urmă, cum ar fi evidențierea modificării unui text sau relevarea petelor invizibile de pe obiectele de stofă spălate.

Dezamăgit de sistemul antropometric, Nicolae Minovici se ocupă intens de studierea impresiunilor digitale utilizate în identificarea persoanelor de Henry Faulds și William Herschel (1880), Francisc Galton (1886), Ioan Purkinje (1893), Edward Richard Henry (1900), Ioan Vucetich (1904) ș.a. Sistemul de clasificare al lui Vucetich a fost adoptat nu numai în Argentina, dar și în numeroase țări din America Latină și din Europa, inclusiv de Bertillon care în 1904 descoperă autorul unei crime după impresiunile digitale de pe geamul spart al dulapului din care s-au furat lucrurile victimei.

În scrisoarea adresată lui Vucetich și publicată la Montevideo în „Revista de Policia" din 15 aprilie 1906, Nicolae Minovici expune cercetările făcute prin compararea impresiunilor digitale de

la 40 de criminali condamnaţi la muncă silnică pe viaţă, luate pentru prima oară în 1894 şi apoi în 1906, şi care erau identice după 12 ani. În continuare, citează două cazuri de descoperire a infractorilor, în primul este vorba de un furt de bani comis în 1896 în biroul directorului unei tipografii, al cărui autor a fost identificat în persoana unuia dintre ucenici, după o urmă digitală rămasă pe hârtia dintr-o condică. Al doilea caz, din 1906, se referea la un individ care furase cauciucul de la o roată de trăsură; graţie impresiunii digitale, găsite pe roata proaspăt vopsită, s-a putut descoperi autorul în persoana unui vecin.

Ca pretutindeni în lume, justiţia a admis cu reticenţe desenele papilare ca probă de vinovăţie. Concludent în acest sens este cazul furtului de bijuterii din str. Ştirbei Vodă nr. 39, Bucureşti, în 1914. Expertiza efectuată de Nicolae Episcopescu stabilea că urma palmară rămasă în colţul din stânga sus al casei de bani fusese lăsată de mâna dreaptă (regiunea hipotenară) a arhitectului Christu Sotiriu. Pe baza raportului de expertiză Sotiriu a fost reţinut preventiv, dar apoi achitat de Tribunalul Ilfov pe motiv că „ştiinţa dactiloscopiei... nu poate preciza nici aproximativ data unei impresiuni, pentru ca din aceasta să se poată deduce dacă este serioasă sau nu afirmarea inculpatului că a pus mâna pe casa" de fier la 31 august şi nu la 27 august când se pretinde că s-a produs furtul". În 1918 Sotiriu este prins vânzând bijuteriile sustrase; condamnarea sa „a marcat un triumf al amprentei digitale ca factor de probă în stabilirea adevărului"[1].

Introducerea masivă a dactiloscopiei ca metodă de identificare în România se datorează în special lui Andrei Ionescu, şeful Serviciului de antropometrie din 1892 şi până în 1914. El are marele merit de a fi înlocuit sistemul desuet şi ineficient al lui Bertillon cu cel al impresiunilor digitale. Din cele aproximativ 30 de metode de clasificare ale fişelor dactiloscopice existente atunci, Andrei Ionescu a optat pentru sistemul Vucetich cu modificările aduse de

---

[1] *M. Terbancea, C. Ţurai, L. Cotuţiu, A. Simionescu,* Istoricul descoperirii făptuitorului după desenele papilare în România, în Şcoala românească de criminalistică, Serviciul cultural, presă şi editorial, 1975, p. 45.

Oloriz, ceea ce permitea găsirea unei amprente în cel mult două minute din peste un milion de fişe[1]. Tot în această perioadă apare şi lucrarea „Dactiloscopia şi portretul vorbit", autor D. Călinescu.

În 1914 conducerea Serviciului de identificare a fost preluată de dr. Valentin Sava, care în 1925 l-a transformat într-un serviciu central, fiecare arest preventiv sau penitenciar având obligaţia să completeze arhiva cu fişele tuturor deţinuţilor. V. Sava se remarcă şi printr-o bogată activitate publicistică, cea mai cunoscută lucrare fiind „Manualul de dactiloscopie" din 1943. În 1952, prin contopirea cartotecilor dactiloscopice care funcţionau la poliţie şi la parchetele de pe lângă tribunalele judeţene, s-a organizat la miliţie un cazier unic, a cărui reglementare a fost perfecţionată în 1972.

Al treilea membru al familiei Minovici, Ştefan, şeful secţiei de chimie şi toxicologie a Institutului de medicină legală începând din anul 1894, poate fi socotit în materie de criminalistică drept părintele expertizei ştiinţifice a înscrisurilor. Chiar în perioada studiilor în Germania el se familiarizează, paralel, cu cercetarea otrăvurilor, a petelor de sânge etc., şi cu depistarea falsurilor prin reacţii chimice.

În 1900 dr. Ştefan Minovici publică broşura „Falsurile în documente şi fotografia în serviciul justiţiei", iar în 1905 concepe un aparat pentru fotografierea înscrisurilor, invenţie publicată în 1915 în Buletinul Academiei Române sub denumirea de „Aparat general macro şi microfotografic pentru identificarea grafică şi a falsului în înscrisuri". El este cel care, pentru prima dată în România, a introdus metode obiective de examinare a înscrisurilor, procedee fizico-chimice de evidenţiere a falsificării actelor şi bancnotelor. Printre altele, a studiat vechimea cernelurilor şi comportamentul lor atunci când sunt atacate chimic, având şi preocupări în ceea ce astăzi s-ar chema „prevenire prin mijloace tehnice". Astfel, într-o circulară a Ministerului Justiţiei, iniţiată de el, se preciza că cerneala albastră şi violetă întrebuinţată în scrierile oficiale şi ale autorităţilor judiciare se alterează foarte repede şi se pretează uşor la fraude, fapt care generează prejudicii intereselor justiţiabililor şi activităţii

[1] *V. Sava,* Manual de dactiloscopie, Imprimeria şi legătoria penitenciarului Văcăreşti, Bucureşti, 1943, p. 23.

normale a instanţelor. În consecinţă, se propunea ca, la întocmirea actelor oficiale, autorităţile să folosească numai cerneală neagră.

În ce priveşte expertiza grafică, pe care Ştefan Minovici o denumea „grafologie judiciară", un deosebit interes prezintă circulara din 10 martie 1905, difuzată tot de Ministerul Justiţiei, prin care ce dădeau indicaţii asupra felului cum trebuie recoltate probele grafice destinate examenelor comparative în cadrul expertizelor ordonate. În acest sens, se cerea ca probele să fie suficiente şi să fie luate pe acelaşi fel de hârtie, cu aceeaşi cerneală şi acelaşi instrument scriptural ca şi actul incriminat. Instanţele judecătoreşti erau prevenite asupra stării emoţionale care poate afecta execuţia scrisului. Deosebit de valoroasă este indicaţia – care nu se respectă nici astăzi – de a se constata printr-un proces-verbal detaliat starea materială a actului, mai ales degradările pe care le prezintă.

În acelaşi domeniu mai pot fi notate următoarele contribuţii: M.D. Moldoveanu, „Tratat de grafologie şi expertiza în falsuri" (1910), Traian Ulic, „Expertiza grafică" (1914), Mihail Kernbaeh, „Expertiza grafică ştiinţifică şi experţii caligrafi" (1928), Al. Dumitrescu, „Descoperirea falsurilor în acte şi documente cu ajutorul fotografiei" (1928), „Recunoaşterea falsurilor în administraţie şi prevenirea lor" şi „Contribuţiuni la expertiza grafică. Studiul chimic şi fizic al cernelurilor şi creioanelor, Hârtia" (1939). De asemenea, trebuie subliniată în mod deosebit activitatea lui Henry Stahl, profesor la Şcoala superioară de arhivistică şi paleografie, care a format experţi grafici diplomaţi, autor al mai multor lucrări, cum ar: „Grafologia şi expertizele în scrieri. Anonimul – falsul" (1925), „Falsuri, fraude şi raze ultraviolete" (1933), „Biletul de bancă. Cum se falsifică. Cum se descoperă falsul" (1934), „Expertiza grafică" (1940), „Tratat de grafologie şi expertiza în falsuri".

În 1934 ia naştere „Societatea română de grafologie", având două secţii: psihologie grafică şi expertiză grafică care, după moartea lui Ştefan Minovici, a fost condusă de C.I. Parhon. Între 1946 şi 1957 în cadrul Institutului medico-legal a funcţionat „Corpul experţilor grafici" al cărui preşedinte a fost *Aurel Boia,* autorul lucrărilor „Scrisul orbilor" (1943), „Exercitarea funcţiei de expert grafic" (1943) şi „Introducere în grafologie si expertiza grafică"

(1944). Precizăm că ambii autori ai lucrării de față – Lucian Ionescu și Dumitru Sandu – au fost elevii prof. Aurel Boia, expert și personalitate de excepție care ne-a format uman și profesional marcându-ne întreaga viață ca experți și la laboratoarele de criminalistică ale Ministerului Justiției.

La dezvoltarea școlii românești de criminalistică un rol remarcabil l-a jucat Constantin Țurai, specialist în dactiloscopie, balistică și traseologie, care a elaborat „Elemente de poliție tehnică" (1937) și „Elemente de criminalistică și tehnică criminală" (1947). Din 1931 C. Țurai a condus Biroul de identificare din cadrul compartimentului de criminalistică aplicativă, al Poliției Capitalei care avea evidența fișelor de cazier (prima cartotecă monodactilară în 1937), precum și albume cu fotografiile infractorilor, clasificați pe categorii: escroci, hoți de buzunare, spărgători etc.

În 1943 se înființează Serviciul tehnico-științific și Laboratorul de criminalistică al Prefecturii Poliției Capitalei, la care se organizează un cazier monodactilar și palmar și un cazier decadactilar ai infractorilor din București, arhiva judiciară și cartotecile *modus operandi*, precum și atelierele fotografice și de confecționare a mulajelor. După 1944 serviciul ia o deosebită amploare, când se realizează nu numai descoperirea infractorilor cu ajutorul fișelor dactiloscopice, dar și identificarea urmelor după proiectilele și tuburile de cartuș ridicate de la locul săvârșirii faptei. Între 1955 și 1979 C. Țurai și-a desfășurat activitatea de cercetare și expertiză în variate domenii ale criminalisticii contingente medicinii legale. Pe lângă numeroase articole, în 1971 a publicat „Dermatolifologia", iar în 1979 „Amprentele papilare" (coautor C. Leonida Ioan).

Un pas important în așezarea activității de cercetare și expertiză criminalistică pe baze științifice îl constituie înființarea de instituții centrale specializate: Institutul de criminalistică al Procuraturii Generale (1956), transformat în Compartimentul de criminalistică și criminologie din cadrul Procuraturii Generale (1980), Laboratorul central de expertize criminalistice din sistemul Ministerului Justiției (1958) și Institutul de criminalistică al Inspectoratului General al Miliției (1968). În subordinea acestora activează cabinetele de criminalistică ale procuraturilor județene și locale, laboratoarele interjudețene de expertize criminalistice ale Ministe-

rului Justiției (București și Cluj-Napoca) și laboratoarele de criminalistică județene, municipale și orășenești ale poliției.

Încadrate cu specialiști de înaltă calificare în diversele domenii care concură la analiza și identificarea probelor materiale, dotate cu aparatură modernă, aceste instituții au contribuit la soluționarea unui număr imens de cauze judiciare și la perfecționarea metodelor ce investigație și identificare criminalistică în țara noastră.

Pentru probleme de criminalistică cu profil medico-legal funcționează Laboratorul de biocriminalistică al Institutului medico-legal „Prof. Dr. Mina Minovici", care se ocupă ele traseologie lezională, balistică și dactiloscopie, ultima aplicată la cercetarea filiației și la identificarea cadavrelor și persoanelor.

De asemenea, trebuie amintit rolul formativ pe care îl joacă învățământul de criminalistică de la facultățile de drept, al cărui entuziast promotor a fost Camil Suciu. Studenții sunt astfel pregătiți teoretic și practic (prin lucrări de laborator și de teren) pentru viitoarea activitate de anchetatori, judecători și avocați în care vor fi chemați să descopere și să evalueze probele necesare aflării adevărului.

Activitatea de cercetare științifică și de valorificare a practicii s-a concretizat în elaborarea unor monografii, pe genuri de expertiză sau cu caracter general, în sesiuni științifice periodice și ocazionale organizate de toate departamentele interesate, precum și în articole de specialitate publicate în țară și în străinătate. În prezent răspândirea cunoștințelor de criminalistică este asigurată de revista „Probleme de criminalistică și criminologie" editată trimestrial de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și de Ministerul Justiției precum și de „Revista Română de Criminalistică".

Capitolul II
Noțiunea de identificare criminalistică

Secțiunea 1. Conceptul de identitate

Identitatea constituie unul dintre conceptele fundamentale ale gândirii şi, în acelaşi timp, un mijloc important de cercetare a obiectelor lumii materiale, cu largă aplicare la cele mai diverse domenii ale ştiinţei: fizica, chimia, biologia etc., inclusiv criminalistica. Aproape că nu există proces al gândirii care să se situeze în afara principiului identităţii. Cunoaşterea nu se reduce însă la identificare, dar o înglobează ca element constitutiv al unui proces complex şi multilateral.

Identic (de la *idem* = „acelaşi lucru", „la fel", „tot aşa") este un concept – după unii imposibil de definit – care se aplică la: a) ceea ce este unic, chiar dacă este cunoscut sub diferite denumiri; b) o persoană sau altă fiinţă, care este „aceeaşi" sau „identică cu ea însăşi" în diverse momente ale existenţei sale, cu toate schimbările considerabile ce pot interveni şi c) două sau mai multe obiecte de gândire care, în stare numerică distinctă, sunt considerate ca prezentând exact aceleaşi proprietăţi sau cantităţi[1].

Identitatea este caracterul a ceea ce este identic (unic) sau „proprietatea unui obiect de a fi şi a rămâne cel puţin un anumit timp ceea ce este, calitatea sa de a-şi păstra un anumit timp caracterele fundamentale"[2].

Sub aspectul său cel mai general, prin identitate se înţelege categoria care exprimă concordanţa, egalitatea obiectului cu sine însuşi. Precizăm că termenul de egalitate nu este folosit aici în

---

[1] *A. Lalande,* Vocabulaire technique et critique de Philosophie, Presses Universitaires de France, ed. a 12-a, Paris, p. 454.

[2] Colectiv, Dicţionar de filosofie, Editura Politică, Bucureşti, 1978, p. 341.

sensul de egalitate a unităţilor (lucruri ce pot fi substituite) care este altceva decât identitatea calitativă.

Natura nu se dublează, nu se repetă, aşa că două obiecte, şi cu atât mai mult două fiinţe, nu sunt niciodată la fel. Fiecare se deosebeşte de toate celelalte, inclusiv de cele asemănătoare, astfel că „este identic ceea ce pare a fi mai multe sau apare sub mai multe aspecte dar în realitate şi fondul său este unul"[1]. Chiar şi cele „două picături de apă" din zicerea populară nu sunt identice decât dacă le privim superficial, ca simple picături de apă; identitatea lor este doar aparentă, ele fiind numai asemănătoare.

Identitatea concentrează în sine toate însuşirile sau proprietăţile unui obiect, fenomen ori fiinţă şi prin aceasta le deosebeşte de orice alt obiect, fenomen ori fiinţă. Potrivit principiului de bază al filosofiei lui Leibniz, denumit „identitatea indiscernabilelor", două obiecte sau fiinţe reale nu pot fi indiscernabile, adică identice; ele diferă întotdeauna după caracterele intrinseci şi nu numai după poziţia lor în timp şi spaţiu. Identitatea nu se defineşte doar prin negarea deosebirii şi afirmarea identicului. Ele sunt două concepte care se implică dar, după L. Boisse, „identicul este privilegiat în raport cu diferenţa; diferenţa pură este de neînchipuit"[2].

Teoretic şi practic trebuie să se facă distincţie între identitatea abstractă şi identitatea concretă.

Identitatea abstractă există numai pe planul gândirii, atunci când obiectele sunt considerate în nediferenţierea lor, cu ignorarea laturilor contradictorii, a deosebirilor din structura fiecăruia dintre aceste obiecte. Din punct de vedere al logicii formale, orice obiect, fenomen sau fiinţă este identic cu sine însuşi pe întregul parcurs al existenţei sale. Identitatea este astfel înţeleasă ca un concept ideal, ca indiscernabilitate a obiectelor, ca neglijare practică a deosebirilor[3]. O asemenea optică duce la absolutizarea opoziţiei dintre identitate şi deosebire, la considerarea deosebirilor ca ceva exterior şi chiar contrar identităţii. Or, identitate fără deosebire nu există.

---

[1] *J. Lachelier,* citat în notă de A. Lalande, op. cit., p. 454.

[2] *L. Boisse,* citat de A. Lalande, op. cit., p. 454.

[3] *G. Enescu,* Dicţionar de logică, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 144.

Principiul identităţii *(principium identitatis)* după care A = A, deşi util identificării criminalistice aşa cum se va vedea în continuare, nu este suficient pentru cunoaşterea lumii reale. Logica formală nu ţine cont de mişcare, de schimbările care survin şi nici de conexiunile dintre lucruri. Identitatea trebuie înţeleasă ca stabilitate, ca moment de pauză în procesul de mişcare continuă a materiei.

Identitatea concretă se consideră aceea care relevă unitatea dintre identitate şi deosebire, la nivel existenţial orice obiect fiind prin natura sa o sinteză de laturi contrare.

Hegel remarca faptul că principiul logic conform căruia A = A „este fără conţinut şi nu duce mai departe" şi se pronunţa împotriva abuzului metafizic al „identităţii inerte". Arătând că „identitatea abstractă cu sine încă nu înseamnă viaţă", el elaborează conceptul de „identitate în unitate cu diversitatea".

Preluând ideea şi transpunând-o într-o viziune materialistă, Engels sublinia în „Dialectica naturii" necesitatea de a se face distincţie între identitatea concretă şi cea abstractă. Aceasta din urmă este valabilă doar în matematică, care operează cu construcţii raţionale. Privitor la concepţia A = A, în care orice lucru este identic cu sine însuşi, se arată că „totul era considerat ca permanent – sistemul solar, stelele, organismele. Ştiinţele naturii au dezminţit această teză în fiecare caz în parte, pas cu pas, dar în domeniul teoriei ea persistă şi astăzi şi adepţii vechiului continuă să-l opună noului: un lucru nu poate fi în acelaşi timp el însuşi şi altul. Şi totuşi ştiinţele naturii au demonstrat în ultimul timp în amănunt faptul că identitatea adevărată, concretă, conţine într-însa deosebirea, modificarea" [1].

Identitatea abstractă nu este posibilă în natura organică. Vegetalele, animalele, orice celulă vie în fiece moment sunt identice cu ele dar în acelaşi timp se deosebesc datorită modificărilor moleculare neîntrerupte. „Orice corp – remarcă Engels – este supus în permanenţă acţiunilor mecanice, fizice, chimice care produc în el mereu schimbări, îi modifică identitatea". Folosind cunoscutul exemplu al celor două cristale de sare, el conchide că „identitatea

[1] *F. Engels,* Dialectica naturii, Editura Politică, 1959, p. 196.

cu sine însuşi are dintr-un început drept completare necesară deosebirea de tot restul".

Tot astfel, în filosofia românească, Atanase Joja este de părere că „prin însăşi faptul că subiectul se dezvoltă, identitatea generează diferenţa". De acord cu Hegel în această privinţă – nu şi în altele – socoteşte că „principiul identităţii conţine mai mult decât se crede a exprima". El arată că legea identităţii concrete, ca reflectare logică a afirmaţiei lui Heraclid „unul care se diferenţiază de sine", este „unitatea identităţii şi diferenţei", spre deosebire de identitatea abstractă A = A. Legea identităţii este fundamentală, dar ea nu se fundamentează cu adevărat dacă nu este dublată concomitent de legea identităţii concrete[1].

Identitatea şi deosebirea dintr-un fenomen concret sunt poli care reprezintă o realitate numai în interacţiunea lor, de unde unitatea dintre identitatea abstractă (absolută) şi identitatea concretă (relativă). Din faptul că starea de identitate exprimă egalitatea cu sine a totalităţii însuşirilor numai într-un moment dat – static în cadrul mişcărilor neîntrerupte – rezultă că atunci când se analizează starea de identitate a obiectelor trebuie să se ia în consideraţie o serie de elemente, cum ar fi intensitatea impulsurilor interne ale dezvoltării, acţiunea factorilor externi, efemeritatea modificărilor microsistemelor şi a însuşirilor obiectelor, timpul scurs între stările din diversele perioade de existenţă ale aceluiaşi obiect etc.

O primă particularitate definitorie a identităţii concrete constă în aceea că este o stare contradictorie a lucrurilor şi proceselor în care fiecărei laturi (tendinţe) i se opune contrariul. Cu cât este mai complexă organizarea materiei, cu atât va conţine mai multe contradicţii. O a doua particularitate a stării de identitate se referă la faptul că contrariile sunt inseparabile. Părţile, tendinţele, direcţiile contrare care se includ în identitate se întrepătrund, trec dintr-una în alta, fără să fie vorba de o îmbinare mecanică. În consecinţă, contopirea contrariilor nu duce la o medie, la ceva „de mijloc", ci la dispariţia stării de identitate şi la apariţia unei noi forme (calităţi) materiale. În sfârşit, o a treia particularitate constă în lupta dintre contrariile aflate în unitate.

---

[1] *C. Noica,* O remarcabilă concepţie filosofică: legea identităţii concrete, în "Revista de filosofie", nr. 2, 1982, p. 186.

Toate contradicţiile identităţii se exprimă în noţiunea de *deosebire.* Termenul are două sensuri. Unul desemnează un raport de alteritate între lucruri considerate identice dintr-un anumit punct de vedere, adică proprietatea obiectelor, fenomenelor şi fiinţelor de a se diferenţia unele de altele, de a nu fi identice. Celălalt sens semnifică dedublarea unitarului în laturi opuse. Cum orice identitate este un întreg alcătuit din asemănări şi deosebiri, acestea din urmă constituie o caracteristică determinantă a lucrurilor iar rolul lor în cunoaştere nu este inferior asemănărilor.

Ignorând deosebirile în calitatea lor de caracteristici obiective ale stării de identitate, logica formală nu oferă criterii de apreciere ale acestora. Or, identificarea presupune determinarea corectă atât a ceea ce este stabil, cât şi a ceea ce este schimbător.

În concluzie, just în sfera gândirii teoretice, conceptul formal al identităţii devine îngust şi unilateral în sfera cunoaşterii reale. Conceptul dialectic afirmă caracterul relativ al identităţii şi include deosebirea ca element constitutiv. Egalitatea cu sine însuşi pe care o presupune identitatea nu este imuabilă, ci conţine şi schimbările care se produc sub acţiunea factorilor interni şi externi, astfel că identificarea nu urmăreşte stabilirea identităţii obiectului cu sine însuşi, separat de aceşti factori şi de alte fenomene ale lumii materiale.

Secţiunea a 2-a. Accepţiunea criminalistică a identităţii

Parte integrantă a identificării judiciare identificarea criminalistică este destinată să servească scopurilor acesteia. Ca urmare, cercetarea criminalistică nu este chemată să determine obiectul în sine, ci să ajungă la o *identitate probantă.* Astfel, nu interesează constatarea că încălţămintea infractorului este identică cu sine însăşi într-un anumit moment, ci faptul că, datorită reflectării caracteristicilor sale în urma găsită la locul faptei, ea poate fi identificată şi servi ca mijloc de probă.

Este adevărat că afirmând caracterul relativ al identităţii, dialectica o înţelege ca pe o determinare calitativă a obiectului, dar cum

schimbările lente nu afectează caracteristicile esențiale înseamnă că din punct de vedere criminalistic noțiunea de identitate se poate considera ca *stabilă*, mai ales că în majoritatea cazurilor intervalul de timp care a trecut de la săvârșirea infracțiunii și până la descoperirea, fixarea și ridicarea obiectelor și urmelor nu este prea mare. Aceasta corespunde nu numai principiului identității, dar și celui al contradicției (*principium contradictionis*), potrivit căruia „în același timp și sub același raport este imposibil ca un lucru să fie și să nu fie"[1].

Chiar dacă evoluția este inerentă tuturor lucrurilor, ființelor și fenomenelor, în problema pe care o discutăm ea nu afectează de cele mai multe ori procesul de identificare. Să luăm exemplul impresiunilor digitale. Am arătat că desenele papilare nu numai că sunt unice și deci proprii unei singure persoane, dar ele sunt și stabile, practic neschimbate în tot cursul vieții. Faptul că celulele dermei și epidermei se înmulțesc, că se mărește dimensiunea crestelor, nu influențează negativ identitatea din moment ce detaliile, forma, structura și poziția lor reciprocă rămân constante.

Însușirea oricărui obiect de a fi el însuși și de a suferi în același timp un proces de dezvoltare, de a fi egal cu sine însuși, constituie pentru teoria și practica identificării criminalistice punctul de pleçare. Orice obiect este considerat în criminalistică ca un întreg alcătuit din asemănări și deosebiri. Reluând exemplul de mai sus, două urme ale aceluiași deget nu vor fi niciodată strict identice, chiar dacă aparent sunt la fel. Intensitatea diferită a apăsării, unghiul de aplicare, suprafața imprimată (în întregime sau parțial), ancrasarea degetului la una dintre urme, suportul diferit pe care apar etc. sunt tot atâtea cauze care pot genera deosebiri, fără să impieteze asupra stabilirii originii comune a amprentelor.

Știința criminalisticii nu elaborează un concept de identitate diferit de cel dialectic, dar pentru rațiuni de ordin practic, izvorâte din specificul examinării probelor materiale, apelează, cel puțin în faza inițială a cercetării, și la accepțiunea pe care o dă identității logica formală. Lucrul este posibil, dată fiind stabilitatea identității într-un anumit moment, în care caracteristicile și calitățile unui

[1] *G. Enescu*, op. cit., p. 286.

obiect pot fi considerate ca fixe. În consecinţă, aplicarea legii identităţii prin care se urmăreşte stabilirea unui obiect sau fiinţe, respectiv rezolvarea problemei „este sau nu este acel obiect", corespunde întrutotul scopului identificării criminalistice.

Analiza conceptului de identitate ar fi incompletă dacă s-ar omite o a doua latură, şi anume identitatea dintre obiecte. Celor două laturi le corespund două aspecte ale identificării: a obiectului cu sine însuşi (stabilirea faptului că obiectul examinat este acelaşi) şi dintre obiecte (stabilirea faptului că anumite obiecte sunt identice între ele în ceea ce priveşte unele proprietăţi). Orice obiect al identificării este în acelaşi timp individual şi asemănător cu alte obiecte sau, după formularea lui E. Goblot, obiectele sunt totodată „intrinsec identice şi extrinsec diferite"[1]. Observăm că intervine o nouă noţiune, şi anume „asemănarea", care este acelaşi lucru cu „analogia" şi „similitudinea". Ea poate fi definită ca „relaţia dintre două sau mai multe obiecte care au anumite proprietăţi comune, în aşa fel încât cel puţin dintr-un punct de vedere ele pot fi practic confundate"[2].

Într-adevăr, în lume sunt multe obiecte foarte asemănătoare fără a fi identice, aşa după cum sunt multe obiecte aparent deosebite dar care conţin în structura lor elementele de bază ale identităţii. Pe de altă parte, asemănarea dintre obiecte poate fi mai mare sau mai mică, pe când identitatea nu este susceptibilă de gradare, fiind proprie obiectului de-a lungul întregii sale existenţe.

În identificarea criminalistică conţinutul principal al examinării îl constituie evidenţierea şi aprecierea asemănărilor, o totalitate suficientă de caracteristici individuale similare conducând la identificarea obiectului creator de urme şi implicit la deosebirea totalităţii acestor caracteristici asemănătoare de cele ale altor obiecte. Dacă două obiecte, urme, fenomene etc. se aseamănă, trebuie să se caute în ce sunt identice şi în ce nu sunt, putându-se astfel spune că asemănarea este indiciul unei identităţi ascunse. Pe de altă parte, şi deosebirile pot avea un rol cognitiv, neconcordanţele dintre obiectele sau urmele comparate contribuind la individualizarea şi deli-

---

[1] *E. Goblot,* Traité de logique, Librairie Armand Colin, Paris, 1937, p. 50.
[2] *G. Enescu,* op. cit., p. 24.

mitarea lor. În literatura de specialitate această modalitate este chiar denumită *identificare prin diferenţiere.* De pildă, în cazul unei scrisori anonime cu un grafism de evoluţie superioară se vor elimina persoanele cu un scris inferior; la o urmă de încălţăminte sau de picior gol se vor exclude pantofii şi persoanele având o măsură net diferită; la proiectile se vor înlătura armele cu o altă lăţime şi înclinare a ghinturilor ţevii etc.

Un exemplu de excludere care limitează cercul suspecţilor îl oferă urmele de pe mentonul numitei P.E., victima unei agresiuni. Excoriaţiile de formă arcuită, cu concavitatea în jos, indicau o muşcătură penetrantă în regiunea mentonieră, datorită suportului solid al maxilarului şi a părţilor radiculare ale dinţilor. Hematomul din regiunea submentonieră indica o muşcătură nepenetrantă, din cauza elasticităţii pielii. Urmele de pe menton au fost ridicate prin mulaj (imagine negativă), după care s-a obţinut o replică (imagine pozitivă). Din compararea acesteia cu urmele experimentale ale bănuitului G.B. rezultau importante deosebiri. Arcada superioară avea o edentaţie frontală cu o breşă (lipsea incisivul lateral din hemiarcada dreaptă), în timp ce pe mulajul mentonului locul respectiv prezenta o excoriaţie, deci acţionase marginea triturantă a unui dinte. Apoi, incisivii frontali aveau unghiul format de faţa palatinală cu cea vestibulară foarte mare (circa 45°), motiv pentru care urmele lăsate erau foarte late în sens sagital şi ca atare ar fi trebuit să producă excoriaţii mult mai late decât cele existente în menton. În sfârşit, incisivul lateral stânga era mai redus şi nu crea urme decât în condiţiile strângerii puternice a dinţilor, caz în care excoriaţiile produse de ceilalţi dinţi s-ar fi amplificat. Arcada inferioară avea dinţii încălecaţi, motiv pentru care marginile incizale nu urmau un arc perfect, ci o linie frântă. O asemenea poziţie nu corespundea urmelor de pe menton, care erau dispuse semilunar. În consecinţă, numitul G.B. a fost exclus ca posibil autor al muşcăturii prezentate de victimă[1].

Judecata de asemănare de tipul *„acesta este la fel ca celălalt"* are o mare importanţă în activitatea de expertiză şi, în general, în

[1] *L. Boboş,* Identificarea persoanei după urmele de dinţi, în Colectiv, 20 de ani de expertiză criminalistică, Ministerul Justiţiei, Bucureşti, 1978, p. 167.

procesul probaţiunii, fără să echivaleze însă cu judecata de identitate. De aceea, trebuie combătută tendinţa de a extinde sfera noţiunii de identitate la asemănare. O eroare de acest gen, frecventă în practica judiciară, este cea care se face atunci când se vorbeşte de „identitatea a două urme" când în realitate ele sunt doar asemănătoare. Afirmându-se, de pildă, că scrisul de pe documentul incriminat este „identic" cu scrisul persoanei de la care s-au luat probe grafice se confundă identificarea autorului (a scriptorului) cu identificarea scrisului (a grafismului). Experienţa arată că specimenele de scris ale aceleiaşi persoane se aseamănă între ele, dar nu vor corespunde niciodată în cele mai mici detalii, până la suprapunere, aşa cum se întâmplă în scrisul de tipar sau dactilografiat. La scrisul de mână identitatea în sensul de asemănare perfectă poate fi obţinută numai prin copiere, deci prin contrafacerea unui scris original, ceea ce înseamnă că scrisul realizat în acest mod nu provine de la persoana căreia îi aparţine modelul. În acest caz „identitatea" materială devine, privită sub aspectul identificării criminalistice, non identitate!

Nu este mai puţin adevărat că expresia de „urme identice" poate fi întâlnită chiar în literatura de specialitate[1]. Socotim că autorii respectivi au în vedere identitatea formală, materială, făcând abstracţie de micile diferenţe nesemnificative dar totuşi existente, căci identitate perfectă nu există decât pe plan subiectiv (numere egale, mărimi egale, raporturi egale, forţe egale) şi niciodată în diversitatea infinită a datelor empirice. Chiar dacă în practica de expertiză sau în limbajul comun termenul de „identic" este folosit pentru a se indica un înalt grad de similitudine (de exemplu, „striaţiunile de pe cele două proiectile sunt identice"), în fapt două obiecte sau reflectări nu pot fi niciodată identice, adică absolut asemănătoare. De aceea, afirmaţia de genul „impresiunea digitală găsită pe casa de bani şi cea de la degetul X al învinuitului sunt identice" trebuie înţeleasă ca o judecată de identitate de tipul *„acesta este acelaşi cu acela"* redată prin formula A = B, în care A şi B sunt desemnări diferite ale aceluiaşi lucru. În legătură cu aceasta notăm că termenii de „identitate" şi „autenticitate" nu sunt

[1] *J. Gayet,* Manuel de police scientifique, Payot, Paris, 1961.

sinonimi. Corespondența perfectă a două impresiuni de ștampilă sau a două semnături, deci identitatea formală a acestora, poate fi obținută, după cum am văzut, și printr-un fals, astfel că expertul nu este chemat să stabilească identitatea, ci autenticitatea, adică proveniența certă.

Secțiunea a 3-a. Specificul identificării criminalistice

Așa cum s-a arătat, identitatea constituie un concept de care nu se pot dispensa numeroase domenii ale cunoașterii. În logică ea reprezintă una dintre formele de bază ale gândirii corecte. În alte științe noțiunea este folosită ca mijloc de cercetare în conformitate cu sarcinile fiecăreia.

Identificarea criminalistică poate fi definită ca *stabilirea prin mijloace tehnico-științifice a identității unei ființe sau a unui obiect care are legătură cu fapta incriminată.* Ea este subordonată scopurilor precise ale cercetării judiciare.

În acest context specificul ei rezultă, în primul rând, din necesitatea descoperirii unor fapte și situații cu valoare probantă, de unde obligativitatea de a fi întreprinsă în limitele stricte ale legislației procesuale.

În al doilea rând, specificul identificării criminalistice decurge din împrejurarea că cercetarea are întotdeauna un caracter retrospectiv, fiind ulterioară comiterii faptei. Evenimentul trecut nu poate fi observat nemijlocit, direct, ci doar reconstituit prin descifrarea și interpretarea informațiilor conținute în reflectările sale.

În al treilea rând, dacă în criminalistică scopul final al identificării îl reprezintă stabilirea concret-individuală a obiectelor și persoanelor, iar determinarea apartenenței generice doar prima etapă a procesului de identificare, în alte științe aceasta se consideră de regulă încheiată cu stabilirea genului, speciei, tipului, cu subdiviziunile respective. În plus, în criminalistică aria de examinare este mult mai largă decât în fizică, chimie, biologie etc. întrucât, pe lângă analiza caracteristicilor esențiale comune obiectelor de același fel, se pun în valoare și particularitățile de prove-

nienţă întâmplătoare: impurităţi, abateri de la tehnologia de fabricaţie, uzuri rezultate din exploatare etc.

În al patrulea rând, spre deosebire de alte ştiinţe, în criminalistică prezintă o deosebită importanţă nu numai stabilirea identităţii dar şi stabilirea neidentităţii, prin care se infirmă o ipoteză sau versiune de anchetă.

În practica judiciară, identificării criminalistice i se mai atribuie uneori şi un alt înţeles, şi anume de individualizare a unui obiect după un semn distinctiv, distrus sau modificat, intenţionat sau accidental. De pildă, relevarea seriei poansonate pe un corp metalic (identificarea seriei unui motor sau a unei arme), reconstituirea numărului imprimat pe un document răzuit, spălat ori ars (identificarea unei bancnote, cec, act de identitate etc.).

Circulând cu viteză excesivă şi în condiţii meteo-rutiere nefavorabile – piatră cubică acoperită cu mâzgă îngheţată – un autoturism a derapat ca urmare a unui viraj brusc spre stânga şi s-a lovit de un trailer care staţiona pe partea carosabilă. Din coliziune a rezultat avarierea autoturismului şi moartea unuia dintre cei doi ocupanţi. Prin expertiza complexă dispusă în cauză s-a cerut să se identifice persoana care a condus autoturismul. Expertul criminalist şi medicul legist care au efectuat expertiza au constatat că localizarea externă şi internă a leziunilor înregistrate la autopsie se corelează cu distrugerea uşii din faţă dreapta a autoturismului, provocată de impactul cu roţile duble din spate stânga ale trailerului. Leziunile cele mai grave – interesând bazinul şi toracele –, fiind situate în zona forţei principale de izbire puteau fi produse numai pasagerului care ocupa locul din dreapta faţă. Această concluzie s-a coroborat şi cu topografia leziunilor suferite de persoana rămasă în viaţă, care corespundea aşezării acesteia pe locul din stânga faţă. Astfel, repartiţia, caracterul şi intensitatea leziunilor indicau doar un contact cu anumite piese din interiorul cabinei (oglinda retrovizoare, parasolarul), iar lipsa leziunilor toracice se explica prin condiţiile în care se produsese accidentul: forţa centrifugă creată de virajul brusc spre stânga a determinat proiectarea corpului spre dreapta, evitându-se astfel înfundarea volanului în piept. În raport de cele constatate, s-a conchis că persoana decedată a stat în faţă dreapta, iar persoana care a supravieţuit a condus autoturismul, ocupând locul din stânga.

Varietatea problemelor pe care le ridică identificarea în practica judiciară a condus la elaborarea unei teorii a identificării.

***Teoria identificării criminalistice** se constituie ca un sistem de noțiuni, reguli și metode pe baza cărora se stabilește identitatea sau neidentitatea, cuprinzând totodată și criteriile de evaluare a concluziilor de identificare. Elaborarea unei metodologii a procesului de identificare asigură o tratare unitară a problemei identității pentru orice fel de urme, lucruri și ființe care formează obiect de cercetare criminalistică.*

Apărută ca rezultat firesc al generalizării cazurilor tipice de stabilire a identității, teoria identificării criminalistice s-a dovedit a fi indispensabilă practicii de expertiză, de anchetă și de judecată. Ignorarea posibilităților pe care le oferă identificarea criminalistică într-un anumit stadiu de dezvoltare a științei și tehnicii, ca și interpretarea eronată a datelor obținute, a făcut ca fapte importante să rămână necunoscute, împiedicând sau întârziind descoperirea adevărului.

Legat de conținutul identificării criminalistice s-au exprimat mai multe puncte de vedere.

Astfel se susține că identificarea reprezintă o metodă universală de stabilire a adevărului în procesul cunoașterii judiciare, rezolvarea oricărui aspect care apare în cursul urmăririi penale sau judecății reducându-se la identificare. Pentru a răspunde la clasicele întrebări „cine?", „ce?", „cum?" „când? și „în ce scop? ar fi necesar să se stabilească întotdeauna identitatea sau neidentitatea în cadrul situației de fapt examinate. Identificarea ar fi astfel scopul principal al tuturor investigațiilor criminalistice, atât tehnice cât și tactice și, în același timp, mijlocul de recunoaștere a oricărui fapt ce are sau ar putea avea valențe probatorii.

Alți autori văd în identificarea criminalistică un proces și o sarcină de examinare la care se adaugă și metoda de cercetare.

Identificarea criminalistică – noțiune complexă – constituie de fapt un *mijloc de stabilire a identității cu valoare probantă,* care se realizează prin diverse metode concrete elaborate de știința criminalistică sau preluate din alte științe și adaptate specificului său.

O altă problemă discutată este cea a existenței și conținutului principiilor identificării criminalistice. Nici în această privință nu

se constată o unanimitate de vederi. Astfel, unii autori pun accentul pe delimitarea obiectelor identificării, în timp ce alţii includ, în afara aspectului menţionat, şi stabilirea caracteristicilor care servesc la determinarea identităţii, metodologia generală de examinare, precum şi toate componentele esenţiale ale procesului de identificare criminalistică.

În ce ne priveşte, nu vedem necesară formularea unor principii. Înţelegerea justă a noţiunii de identitate şi aplicarea în practică ni se par suficiente pentru a se ajunge la o identificare corectă. De altfel, multe dintre aşa-zisele principii nici nu întrunesc la diverşii autori condiţiile cerute pentru existenţa lor, respectiv nu au valoare de element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie ştiinţifică.

Secţiunea a 4-a. Premisele ştiinţifice ale identificării criminalistice

A identifica înseamnă a discerne, a izola, a „extrage" un obiect dintr-un ansamblu de obiecte asemănătoare sau, în problema care ne interesează, de obiecte prezumtiv creatoare de urme în condiţiile săvârşirii faptei penale. Identificarea criminalistică este obiectiv posibilă datorită individualităţii, stabilităţii relative şi reflectivităţii lucrurilor şi fiinţelor.

1) *Individualitatea.* Prin individualitatea unui obiect se înţelege, în sens ontologic, că acel obiect este determinat prin proprietăţile sale specifice. În sens gnoseologic termenul de individual desemnează singularitatea unui obiect în raport cu alte obiecte din clasa sa, faptul că este singur în speţa sa, adică se bucură de proprietatea unicităţii şi se deosebeşte de orice alt obiect.

Fiecare obiect prezintă un număr de însuşiri proprii numai lui, sinteza acestora fiind exprimată de categoria calitate, în virtutea căreia „într-un sistem de relaţii un lucru este ceea ce este şi poate fi determinat şi deosebit"[1]. Individualitatea unui obiect înseamnă deci

[1] Dicţionar de filosofie, op. cit., p. 93.

o determinare calitativă, specificitatea sa faţă de alte lucruri. Ea este dată nu numai de însuşirile iniţiale ale obiectului, de pildă cele provenind din procesul de fabricaţie, dar şi de cele dobândite ulterior, prin folosire şi exploatare. Mai mult decât atât, în cazul asocierii lor cu elemente apărute absolut întâmplător, particularizarea devine mai pronunţată. De aici observaţia că individualitatea este mai bine exprimată la nivel de detaliu, constatare valabilă nu numai pentru urmele care reclamă examinări traseologice, dar şi pentru alte genuri de urme, cum ar fi scrisul. Astfel, cele mai individuale gesturi grafice sunt cele reduse ca amploare, fiind „ascunse" chiar şi pentru titularul scrisului, ca să nu mai vorbim de falsificator. Dintre acestea notăm, pentru exemplificare, sedila minusculelor "ş", "ţ", suprasemnul minusculelor "ă", "î", barele şi trăsăturile de legare, trăsăturile slab imprimate sau întrerupte cu toate că mişcarea este continuă (aşa-numitele mişcări „în aer" şi „firele de păianjen").

Individualul (singularul) este de neconceput în afara generalului. Ambele alcătuiesc o unitate în care generalul se manifestă prin individual, iar acesta conţine în sine generalul. Trecerea de la general la particular *(specie infima)* şi de la acesta la individual se realizează prin operaţia de individualizare. Generalul, conceput ca o sferă largă de noţiuni, dar mai săracă în conţinutul informaţional, prezintă mai multe grade de generalitate. Prin restrângerea progresivă în favoarea creşterii conţinutului se ajunge la individual, la obiectul sau fiinţa singulară selectată dintr-o mulţime. Delimitarea individualului parcurge trei etape: a) cunoaşterea obiectului, adică ce reprezintă el; b) încadrarea sa într-o clasă sau grupă de obiecte; c) individualizarea obiectului prin stabilirea identităţii sale. *Temeiul ştiinţific al identificării îl constituie tocmai individualitatea, irepetabilitatea obiectelor lumii materiale şi posibilitatea de a separa un obiect de cele similare lui.* Cu privire la acest ultim aspect notăm că posibilitatea principială nu se transformă întotdeauna într-o posibilitate reală, concretă, datorită fie insuficientei manifestări a însuşirilor, fie condiţiilor tehnice de investigaţie nesatisfăcătoare.

2) *Stabilitatea relativă.* Aşa cum am văzut, mişcarea are un caracter contradictoriu, fiind concepută ca unitate între stabilitate şi

schimbare, între mișcare și repaus, în care repausul „se manifestă sub forma unui echilibru dinamic, de stabilitate calitativă temporară a sistemelor. Orice sistem își păstrează, pentru o anumită perioadă, un număr de trăsături care îl fac să rămână ceea ce este".

Obiectele și ființele suferă în timp schimbări sub acțiunea factorilor interni și externi. Doar în mod abstract acestea pot fi omise, considerându-se identitatea ca o stare permanentă. Continua mișcare și transformare a lumii materiale nu contravine proprietății unui obiect de a fi individual. Pentru anumite intervale de timp identificarea rămâne posibilă când schimbările nu sunt esențiale. În acest context individualitatea apare ca relativ stabilă.

Trebuie însă precizat că stabilitatea obiectelor variază în funcție de natura însușirilor pe care le au. Unele se modifică mai ușor și mai repede, altele mai greu și într-o perioadă mai îndelungată. De obicei, identificarea criminalistică vizează tocmai această ultimă categorie, prin explorarea caracteristicilor cu o stabilitate pronunțată, în care modificările sunt neglijabile.

Sub acest aspect, obiectele supuse examenelor de identificare pot fi clasificate în:

a) Practic nemodificabile, de pildă desenul papilar care este unic, neschimbător și nealterabil, decât cu riscul producerii cicatricelor. Creșterea dimensiunii amprentelor pe măsura înaintării în vârstă nu atrage și o modificare a configurației desenului, același pentru toată viața.

b) Relativ modificabile, de pildă scrisul de mână, caracterizat prin variabilitate. Deși suferă un proces evolutiv, de la formare și până la dezorganizare datorită bătrâneții, în majoritatea cazurilor formele grafice rămân constante. Tulburări ale coordonării mișcărilor (disgrafii) pot apărea ca o consecință a stării psihosomatice a scriptorului; oboseală, stări nervoase, stres, emoții puternice, ebrietate, slăbirea vederii, cele mai diverse boli (în special mentale). Alte modificări pot fi determinate de cauze de moment, cum ar fi suportul neobișnuit sau instabil pe care scrie, poziția incomodă, instrumentul de scriere nefamiliar. De obicei asemenea schimbări nu au repercusiuni notabile asupra identificării scriptorului, mai ales dacă pentru comparație se dispune de specimene date în aceleași condiții.

c) Modificabile, de pildă obiectele deteriorate prin uzură (încălţămintea prin purtare, ţeava armei prin trageri repetate, anvelopa prin rulare, caracterele maşinii de scris prin dactilografiere) sau prin intervenţia unor factori externi (topirea zăpezii în care s-a imprimat o încălţăminte, distrugerea urmelor unui accident de circulaţie de către vehiculele care au trecut ulterior, corodarea ţevii armei care schimbă microprofilul canalului).

În afara factorilor naturali, practica expertizei criminalistice cunoaşte şi cazuri de modificare artificială, intenţionată, în scopul derutării cercetărilor judiciare: deghizarea propriului scris, ştirbirea toporului prin lovirea lamei, rănirea voită a degetelor, ştergerea urmelor, spălarea hainelor, mutilarea cadavrului, înlocuirea pieselor avariate de la autoturism, substituirea paginilor unui document etc. Pentru exacta determinare a acestor modificări şi aprecierea lor corectă în procesul identificării, criminalisticii îi revine sarcina de a studia factorii care perturbă identitatea, de a descoperi cauzele care generează deosebirile. Totodată, ea este chemată să elaboreze noi metode tehnico-tactice de prevenire a modificării urmelor şi obiectelor de la locul faptei, precum şi procedee eficiente de conservare a stării lor iniţiale.

3) *Reflectivitatea.* A treia premisă, indisolubil legată de precedentele, o constituie capacitatea obiectelor de a se reflecta şi de a fi reflectate.

În sens epistemologic reflectarea exprimă esenţa relaţiei cognitive dintre subiect şi obiect, dintre conştiinţă şi existenţă. Mişcarea lumii materiale se realizează prin interacţiunea obiectelor şi fiinţelor, într-un proces de influenţare reciprocă. În acest cadru, reflectarea constă în însuşirea sistemelor materiale de a reproduce particularităţile obiectelor aflate în conexiune, vizând pe de o parte urma ca rezultat al acţiunii exterioare, iar pe de altă parte reacţia de răspuns la această acţiune. De cele mai multe ori reflectarea se identifică cu rezultatul acţiunii unui obiect asupra altuia.

Însuşirea materiei de a se reflecta este cu atât mai complexă cu cât forma de mişcare este mai evoluată, mergând de la cele mai simple forme de reflectare mecanică din lumea anorganică şi până la complicatele procese din materia superior organizată, cum ar fi creierul uman care reflectă realitatea prin intermediul percepţiilor, reprezentărilor, noţiunilor şi celorlalte modalităţi de cunoaştere.

Reflectarea corpurilor aflate în interacţiune reproduce structura lor exterioară (reflectarea fizică). Capacitatea de imprimare reciprocă şi totodată de modificare a suprafeţelor care vin în contact nu redă însă întreaga structură a obiectelor, totalitatea însuşirilor acestora, astfel că imaginile rezultate nu vor reprezenta niciodată o oglindire perfectă şi integrală. Cu alte cuvinte, nu toate însuşirile obiectelor sunt implicate în interacţiune şi, de altfel, nici nu este necesară pentru identificare o paritate, o echivalenţă a reflectărilor.

De regulă, reflectarea caracteristicilor obiectului în urmă este departe de a fi ideală. Imperfecţiunile se pot datora fie obiectului primitor, fie celui creator, precum şi mecanismului de formare a urmei. De aceea, deosebirile, de fapt caracteristici denaturate, pot avea ca origine o reflectare defectuoasă sau incompletă, datorită modului de imprimare (presiune redusă, alunecare pe suport), deformărilor (proiectile ricoşate, tamponări în accidente), insuficientei plasticităţi sau aderenţe a obiectului primitor (pământ cu granulaţie mare, suprafaţă rugoasă), îmbâcsirii urmei cu substanţele stratificate (sânge, noroi, tuş etc.). Pe lângă redarea inexactă sau doar parţială a caracteristicilor este posibil ca urma să conţină „caracteristici false", fără corespondent real la exemplarul original şi care astfel apar în mod eronat drept deosebiri; de exemplu, întreruperi, contopiri artificiale de creste papilare, datorate imprimării defectuoase a degetului.

După *natura* lor reflectările îmbracă următoarele forme predominante:

a) reflectarea sub formă de *urme* care redau particularităţile exterioare ale obiectelor şi fiinţelor;

b) reflectarea sub forma *deprinderilor* (de scriere în scris, de mers în cărarea de paşi, de voce şi vorbire în convorbirile înregistrate;

c) reflectarea sub forma *imaginilor* (mentale relatate oral sau în scris, desenate, descrise după metoda „portretului vorbit");

d) reflectarea *vizuală* (fotografii, film, înregistrare video).

Din multitudinea de interacţiuni în care intră obiectele, fiinţele şi fenomenele, criminalistic se pot delimita trei genuri principale, în funcţie de caracterul schimbărilor rezultate şi anume:

a) Modificări *izomorfe*, de genul „original-copie", care redau aspecte de ordin structural, inclusiv detaliile (figura unei persoane şi imaginea ei fotografică, desenul papilar al degetului şi amprenta sa, profilurile anvelopei şi urma lăsată pe sol, microrelieful canalului ţevii şi striaţiunile de pe proiectilul tras).

b) Modificări *homomorfe*, care reflectă numai caracteristicile generale (urmele de contur ale obiectului vulnerant, marginile muchiei patrulatere ale ciocanului cu care s-a produs leziunea de înfundare în calota craniană).

c) Modificări *polimorfe*, care nu fixează structura-generală şi nici cea individuală a obiectelor aflate în interacţiune, întrucât cel puţin unul dintre acestea nu posedă o structură stabilă (substanţă lichidă, vâscoasă, pulverulentă).

Criminalistic vorbind, noţiunea de reflectare nu cuprinde orice rezultat elementar al interacţiunii corpurilor materiale şi nici orice fel de modificare a stării de identitate, oricât de infimă ar fi. Reflectarea care interesează procesul de identificare constă în acea schimbare prin care la un obiect se produce o modificare de substanţă, imprimarea imaginii altui obiect sau a unora dintre însuşirile acestuia. În acest caz obiectul creator va fi cel reflectat iar obiectul primitor cel care reflectă. De observat că reflectarea primului de către al doilea apare ca o imagine inversată. Este vorba de simetria „reflectată", aşa-numita „chiralitate" (de la grecescul „kheir" = mână), adică de o reflectare transformată a obiectului prin inversiune, conform căreia imaginea în oglindă a mâinii drepte este mâna stângă.

Pentru o mai exactă înţelegere a valorii identificatoare a reflectării în criminalistică, ca efect de un gen aparte al interacţiunii obiectelor fără semnificaţie pentru alte ştiinţe, credem că se impun şi alte explicaţii.

În primul rând reflectarea nu este un act pasiv ci comportă o reacţie specifică de răspuns. Astfel, obiectul activ poate fi reflectat în mod divers:

a) ca imagine a configuraţiei exterioare (amprenta digitală, urma de adâncime a încălţămintei, impresiunea grilajului măştii protectoare a unui autovehicul);

b) ca o consecinţă a acţiunii (tăierea cu un cleşte, despicarea cu toporul, perlarea filamentului unui bec aprins şi spart, urmele de electrocutare).

În al doilea rând în reflectare se reproduc nu numai caracteristicile obiectului care a acţionat dar şi cele ale procesului de interacţiune: natura ei (mecanică, chimică, biologică), nivelul energetic, direcţia şi unghiul de aplicare a forţei, modalităţile de contact etc. Astfel, reflectarea nu apare ca un act de receptare impasibil ci ca o modificare a stării obiectelor însoţită de contracţii, schimburi de energie, transmitere reciprocă de substanţă. Gradul sau plenitudinea reflectării obiectului care acţionează depinde şi de natura obiectului care primeşte, de condiţiile în care are loc interacţiunea, de particularităţile mecanismului, de intensitate şi durată, factori care împreună determină tipologia legăturii dintre obiectul activ şi reflectarea sa.

În sfârşit, un aspect esenţial pentru criminalistică îl reprezintă compatibilitatea dintre reflectare şi obiectul presupus a fi acţionat, şi anume dacă reflectarea (urma) reconstituie caracteristicile obiectului creator şi modul în care s-a desfăşurat acţiunea. Orice reflectare conţine în sine informaţii asupra originii şi mecanismului formării sale, care în anumite condiţii permit determinarea obiectului care i-a dat naştere. Astfel, reflectarea, ca imagine a obiectului ori a însuşirilor acestuia, constituie *mijlocul cu ajutorul căruia se realizează identificarea criminalistică,* fie în sens pozitiv, de determinare certă sau cu probabilitate a obiectului, fie în sens negativ, de excludere a acestuia.

Secţiunea a 5-a. Genurile identificării criminalistice

Formele multiple de reflectare la care ne-am referit conturează, în ultima instanţă, două genuri de identificare distincte: identificarea după imaginile fixate *material* şi identificarea după imaginile fixate *în memorie*. Primul reprezintă modalitatea cea mai des întâlnită şi se obţine, în principal, prin compararea urmelor cu obiectele presupuse a le fi creat sau cu reflectările acestora obţinute experi-

mental. Al doilea gen de identificare se bazează pe puterea de memorare a subiectului care, în anumite condiţii spaţiale şi temporale, a perceput caracteristicile unui obiect, fiinţe sau fenomen. Deşi în opinia noastră imaginile mentale nu reprezintă urme, ele permit identificarea în următoarele două situaţii:

- când obiectul de identificat este descris de subiect: învinuitul, victima, martorul relatează cu privire la persoanele văzute la locul faptei, la obiectele sau animalele abandonate, pierdute, dispărute sau furate, la zgomotele şi luminile percepute (de un anumit tip, frecvenţă şi intensitate) etc.;
- când subiectului i se descriu trăsăturile obiectului de identificat de către anchetator sau o altă persoană.

În ambele cazuri, după audierea subiectului, se poate proceda la recunoaşterea obiectului sau fiinţei fie direct, fie după imaginea sa: identificarea făptuitorului dintr-un grup de persoane constituit în acest scop, identificarea după fotografiile din albumul cu recidivişti, confirmarea, infirmarea sau corectarea „portretului-robot", indicarea obiectului căutat dintre mai multe lucruri, identificarea unui cadavru necunoscut etc.

Semnalăm că există păreri care neagă „recunoaşterii" caracterul de identificare, susţinându-se că ea depinde de calităţile subiective ale omului şi, ca atare, ar duce doar la stabilirea unor similitudini. Într-o altă opinie se consideră, dimpotrivă, ca nefundamentată împărţirea în identificarea după imaginile fixate material şi identificarea după descriere sau elemente memorate. În sprijinul acestei teze se aduce argumentul că ambele forme de identificare se realizează cu ajutorul mijloacelor şi procedeelor elaborate de criminalistică, iar concluzia cu privire la identitate sau neidentitate are semnificaţia unui fapt probant. În plus, toate mijloacele de identificare folosite în criminalistică au acelaşi fundament ştiinţific, bazându-se pe determinarea calitativă a obiectelor lumii materiale şi pe capacitatea persoanei de a recunoaşte obiectele pe care le-a reţinut datorită reflectării corecte în conştiinţă a realităţii obiective.

În ce ne priveşte, socotim că ambele categorii constituie identificări criminalistice, cu observaţia că fiecare în parte este independentă, având specificul ei. Ele diferă, în primul rând, datorită metodelor de identificare şi, în al doilea rând, în ceea ce priveşte forma pe care o îmbracă rezultatul investigaţiei.

La identificarea după reflectările materiale se ajunge prin cercetarea ştiinţifică efectuată de către experţi specialişti, iar constatările se materializează într-un raport de expertiză (art. 122 C.proc.pen.) sau de constatare tehnico-ştiinţifică (art. 115 C.proc.pen.).

Identificarea prin descriere şi recunoaştere se realizează prin activităţi de anchetă, în conformitate cu normele procesuale şi cu recomandările tacticii criminalistice (audieri, confruntări, reconstituiri), iar rezultatele se consemnează în diverse acte, cum ar fi declaraţii, procese-verbale, înregistrări audio, planşe fotografice. Aşadar, celor două forme de reflectare le corespund *două genuri de identificare criminalistică, diferite metodologic şi procesual.*

În literatura de specialitate şi în practica judiciară se vorbeşte şi de o *identificare pe baza înregistrărilor* (fişe, cartoteci, colecţii, baze de date informatizate). Din cele mai vechi timpuri s-a pus problema individualizării persoanelor anchetate şi condamnate, bazată pe ţinerea unei evidenţe unitare. Aşa au apărut primele înregistrări având ca scop identificarea recidiviştilor după trăsăturile feţei, forme şi dimensiuni corporale, analogii în modul de a opera etc. Odată cu descoperirea unicităţii desenelor digitale şi renunţarea la sistemul antrpometric Bertillon s-a trecut la înregistrarea dactiloscopică a infractorilor, întocmindu-se fişe mono şi decadactilare clasate după formule dactiloscopice sau codificate în diverse moduri. Pe lângă stabilirea cu certitudine a identităţii (de pildă când infractorul îşi atribuie mai multe nume), înregistrarea dactiloscopică oferă posibilitatea identificării autorului unei infracţiuni după urmele papilare (sistemul AFIS).

Alte înregistrări privesc cadavrele necunoscute şi persoanele dispărute, urmele şi obiectele găsite cu ocazia cercetărilor, înregistrările vocii, schemele dentare, specimenele scrisurilor de mână, probele dactilografice ale maşinilor de scris, caracteristicile autovehiculelor, descrierea obiectelor furate (de pildă, operele de artă) etc.

O înregistrare cu caracter aparte o constituie cea realizată după *modus operandi,* adică după procedeele utilizate pentru săvârşirea infracţiunii, care s-au dovedit a fi constante la infractorii specializaţi, denumiţi şi „de obicei". Fişele, respectiv fişierele, sunt aranjate pe genuri de infracţiuni (furturi, spargeri, delapidări, trafic de

influență, prostituție și proxenetism, violuri, omoruri, droguri) și clasificate după diverse criterii: locul infracțiunii, mijloacele folosite, sistemul de efracție, alegerea victimelor și modul de abordare etc. Volumul imens de date și necesitatea extragerii lor operative a determinat introducerea metodelor automate de prelucrare informatică cu ajutorul computerului. Sunt aplicate diverse procedee – sisteme de sintetizare a elementelor care reprezintă *modus operandi,* pentru trierea automată și recunoașterea amprentelor digitale, pentru cercetarea scrisurilor și semnăturilor, mai ales în sectorul bancar.

Fișierele și cazierele judiciare sunt indispensabile în ținerea evidenței faptelor comise și depistarea infractorilor dar nu credem că li se poate atribui calitatea de gen autonom de identificare. După părerea noastră recurgerea la înregistrări prezintă doar un instrument de identificare. Pe de o parte, datele înregistrate vizează obiectele, ființele și urmele acestora de care se ocupă cele două genuri de identificare criminalistică menționate iar, pe de altă parte, cel puțin în materie de urme, identificarea finală se realizează numai printr-o examinare întreprinsă de specialiști.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul III
Elementele identificării criminalistice

Secțiunea 1. Sfera obiectelor de identificat

În teoria dar mai ales în practica criminalistică se pune, nu de puține ori, problema determinării sferei obiectelor ce pot fi identificate și a elementelor de fapt care urmează a fi examinate în scopul identificării. Este oare susceptibil de identificare orice element al cercetării judiciare? De pildă, timpul și locul (când și unde s-a comis fapta), însușirile lucrurilor și ființelor, forța fizică a unei persoane, modul de comitere a infracțiunii? Se poate vorbi de identificarea acțiunii de lovire, tăiere, împușcare, de identificarea unui proces tehnologic?

Mulți criminaliști nici nu își pun problema; alții o tratează în mod divers, astfel că opiniile divergente sau parțial neconcordante ne obligă la o succintă trecere în revistă.

S.M. Potapov consideră că identificarea criminalistică operează cu tot felul de obiecte și fenomene, entități cantitative și calitative, valori spațiale și temporale, însușiri fizice ale persoanei, facultățile sale mentale, capacitatea intelectuală. I.D. Kucerov este de asemenea partizanul unei noțiuni extensive. Pe lângă lucruri luate în sens larg (obiecte, persoane, animale), el include în identificarea criminalistică însușirile acestora, fenomenele, stările, spațiul și timpul. Justificarea o constituie faptul că toate sunt forme obiective de existență ale materiei, mergând până acolo încât s-ar putea vorbi de identificare chiar și atunci când trebuie să se stabilească dacă autorul sau victima a consumat alcool înainte de producerea evenimentului, dacă persoana care a lăsat o cărare de pași suferă de infirmități fizice, dacă un obiect este armă albă, dacă o substanță este otrăvitoare etc. Același autor arată că practica oferă numeroase exemple de identificare a locului după fotografii. Mai complicată

pare problema identificării timpului, dar cum obiectul de identificat se află într-un anumit loc, într-un anumit interval de timp, ar rezulta că fragmentele de spaţiu şi de timp ar constitui şi ele elemente ale identificării criminalistice. În sfârşit, un alt susţinător al accepţiunii de mai sus este N.A. Selivanov care consideră că poate fi identificat criminalistic orice act de cunoaştere.

Un punct de vedere opus a fost formulat de V.I. Koldin, după care conceperea largă a identificării nu este întemeiată din moment ce stabilirea oricărei împrejurări a cauzei este de competenţa probaţiunii judiciare. În cadrul acesteia el lansează ideea „autonomiei" identificării criminalistice, destinată să lămurească legătura dintre obiect sau persoană şi cauza cercetată.

În această problemă socotim că trebuie pornit de la esenţa şi sarcinile identificării criminalistice. Dat fiind că săvârşirea oricărei infracţiuni este de neconceput fără existenţa unui infractor, rezultă că obiectul principal al identificării îl reprezintă persoana. În al doilea rând, legătura dintre aceasta şi faptă se stabileşte mijlocit, prin intermediul obiectelor care aparţin infractorului sau pe care le-a folosit, purtat etc., de unde includerea în sfera identificării criminalistice şi a obiectelor. În sfârşit, deşi statistic figurează rar, pot forma obiect al identificării şi animalele.

În ce priveşte însuşirile lucrurilor şi fiinţelor nu putem admite cuprinderea lor printre obiectele identificării criminalistice. Aşa cum am arătat şi cum vom mai avea ocazia să vedem, însuşirile sunt purtătoare ale calităţii obiectului, îl definesc, îl particularizează şi, totodată, îl deosebesc de alte obiecte. Or, tocmai acestea stau la baza identificării, astfel că nu se poate pune semnul egalităţii între ce se identifică şi prin ce se identifică.

Înălţimea infractorului, lungimea tălpii sale, forţa sa fizică sau orice altă însuşire nu pot constitui obiecte ale identificării şi, considerate separat, nici nu pot conduce la identificarea persoanei. Numai asociate cu alte însuşiri reflectate ele contribuie la stabilirea identităţii.

În mod asemănător trebuie considerate deprinderile umane şi procesele de fabricaţie. Corect este să vorbim, după cum am arătat, de identificarea după scris şi nu de identificarea scrisului, de identificarea persoanei după voce şi nu de identificarea vocii, de

identificarea autorului după *modus operandi* şi nu de identificarea modului de săvârşire a infracţiunii, de identificarea maşinii (atelierului, întreprinderii etc.) şi nu de identificarea procesului tehnologic. De altfel, pentru soluţionarea cauzei nici nu interesează caracteristicile scrisului, vocii etc., ci legătura dintre infracţiune şi persoana sau obiectul a cărui manifestare a avut loc.

La fel şi cu fenomenele naturale sau provocate. Chiar dacă în limbajul curent se vorbeşte de o „identificare a fenomenului", de fapt este vorba de stabilirea cauzei a ceva ce s-a întâmplat, ca în următorul exemplu. Doi pescari erau cu barca pe lac şi în timpul unei ploi de vară unul dintre ei a fost lovit de fulger şi a căzut în apă. Corpul său a fost descoperit de-abia după nouă zile, fiind într-un grad avansat de putrefacţie şi la autopsie nu s-a putut determina cauza morţii. În schimb, analizele histopatologice ale fragmentelor de piele prelevate au pus în evidenţă un aspect similar celui produs de acţiunea unei temperaturi înalte. Examinarea microscopică a stofei hainei a relevat topirea parţială a unor fibre sintetice, caracteristică pentru efectele termice. În consecinţă, s-a conchis că decesul s-a datorat trăsnetului şi nu unei agresiuni din partea celuilalt pescar, aşa cum s-a crezut iniţial[1].

Spaţiul şi timpul, fără a le nega importanţa în determinarea anumitor împrejurări în care s-a comis fapta, nu pot forma obiect independent de identificare, ci doar coordonate spaţiale şi temporale ale obiectelor şi fiinţelor supuse identificării.

Există însă şi situaţii în care s-ar putea concepe o identificare a spaţiului, cu precizarea că în acest caz obiect al identificării nu este spaţiul ca atare ci locul concret, aşa cum susţine şi I.D. Kucerov. O speţă ne va lămuri cel mai bine.

O femeie în vârstă este găsită pe carosabil, în faţa locuinţei sale. Deşi i s-a făcut o cranioctomie, nu a putut fi salvată şi decedează după două zile. Cu ocazia autopsiei se constată, printre altele, un hematom epicranian temporofrontal drept, o linie de fractură de circa 7 cm în regiunea temporală dreaptă şi, corespunzător acele-

[1] *T. Marcinkowski, W. Kubacki,* Changes în the skin and clothing parts inducet by high temperature action în a case of thunderbolt stroke, Comunicare Congr. IAFS, Vancouver, 1987.

iaşi laturi a cutiei craniene, la nivelul mandibulei, o fractură completă verticală, la 4 cm de eminenţa mentonieră. Dat fiind că victima nu fusese jefuită şi nici violată, versiunea unei agresiuni, susţinută de medicul legist, a fost pusă la îndoială şi s-a emis versiunea producerii leziunilor prin cădere, respectiv prin impactul capului cu proeminenţele planului dur reprezentat de pietrele cubice ale caldarâmului. În acest scop, organul de urmărire penală a reluat cercetarea locului faptei, sarcină facilitată de împrejurarea că poziţia victimei fusese localizată anterior prin marcare cu cretă şi fotografiere. Pornindu-se de la imaginea fotografică s-a ajuns la identificarea pietrelor din zona unde s-a aflat capul. Examinarea lor directă a relevat că două pietre de formă neregulată prezentau proeminenţe, iar între acestea şi pietrele vecine s-au constatat concavităţi. Existenţa elementelor menţionate chiar în zona localizată, ca fiind cea de contact cu extremitatea cefalică a victimei, explica traseologic posibilitatea producerii celor două focare de fractură, căci distanţa dintre ele era egală cu distanţa dintre proeminenţele pietrelor. Astfel, s-a confirmat ipoteza unui accident vascular cerebral, pierderea bruscă a cunoştinţei şi căderea. În condiţiile în care victima avea 68 ani, era obeză, suferea de hipertensiune arterială şi de diabet zaharat, factorii de risc ai unui accident îşi aflau justificarea. Stabilirea situaţiei reale şi înlăturarea ipotezei unei agresiuni a fost posibilă datorită identificării exacte a locului determinant în geneza traumatismului.

Referitor la obiectele care nu au o formă anume, o structură exterioară constantă, cum sunt substanţele pulverulente, lichide şi gazoase, în majoritatea cazurilor identificarea lor individuală nu este tehnic posibilă şi demonstrarea legăturii lor cu cauza cercetată este mult mai dificilă decât pentru obiectele cu o formă fixă. În asemenea situaţii substanţa trebuie definită cât mai exact prin compoziţie, volum, culoare, miros, consistenţă, fluiditate etc. împrejurări concrete.

Secțiunea a 2-a. Clasificarea obiectelor identificării criminalistice

Identificarea criminalistică se realizează, în principal, pe baza reflectării însuşirilor şi caracteristicilor obiectului creator. În acest scop, se compară fie direct urma cu obiectul, fie două urme între ele, dintre care una este de proveniență necunoscută iar a doua de proveniență certă.

Obiectele comparate trebuie delimitate exact, de unde necesitatea precizării înțelesului lor. Astfel, teoria identificării criminalistice distinge:

- *obiectul de identificat* ale cărui caracteristici se examinează în vederea identificării sale;
- *obiectul identificator* care reflectă aceste caracteristici şi pe baza cărora se poate realiza identificarea.

Obiecte de identificat sunt ființele şi lucrurile; identificatoare sunt diversele reflectări ale celor dintâi, în primul rând imaginile fixate material. Deci, obiectul care a produs urmele incriminate este „de identificat", iar urmele ca atare joacă rolul de obiect „identificator". Obiectul identificator este legat de săvârşirea faptei, în timp ce la obiectul de identificat această legătură urmează a se constata; dacă identitatea nu se confirmă, obiectul de identificat nu mai are nici o semnificație probatorie.

Cu privire la această clasificare, S.M. Potapov observă că „de identificat" este obiectul a cărui identificare constituie scopul cercetării, iar „identificator" obiectul care serveşte ca *mijloc*. De pildă, arma cu care s-a tras în victimă este „obiectul-scop" şi proiectilul extras din corpul ei este „obiectul-mijloc".

Obiectul-scop poate fi identificat, de regulă, prin intermediul mai multor obiecte-mijloc: arma de foc după tub şi proiectil, persoana după impresiuni digitale, palmare şi plantare, după scris, voce, dantură, buze etc.

Nu este însă exclusă nici situația inversă în care un singur obiect-mijloc conține informații despre mai multe obiecte-scop: de exemplu textul dactilografiat reflectă concomitent particularitățile mecanismului de imprimare al maşinii de scris, deprinderile de

scriere ale dactilografului, gradul de cultură şi stilul de redactare ale celui care a conceput textul. În primul caz, obiectul de identificat va fi maşina de scris, în al doilea dactilograful şi în al treilea autorul textului.

Practica judiciară cunoaşte şi situaţii în care rolul obiectelor identificării criminalistice variază în funcţie de factori aleatorii. De exemplu, într-un caz de tâlhărie cu omor a fost smulsă gaica de la paltonul agresorului: „de identificat" sau „identificator" poate deveni atât gaica, cât şi paltonul, în funcţie de ce s-a găsit mai întâi, primul determinând căutarea celuilalt.

Pornind de la situaţia că nu se ştie dinainte dacă obiectul de identificat este cel care a lăsat realmente urma incriminată, V.I. Koldin propune o altă clasificare, şi anume în obiecte de căutat şi obiecte de verificat.

Obiectul de verificat se presupune a fi cel căutat, dar este posibil ca investigaţiile întreprinse să dovedească că nu este adevărat şi că urmele provin de la un alt obiect. Aceasta înseamnă că obiectele de verificat pot fi multiple iar cel căutat este întotdeauna unul singur.

Noţiunea de *obiect de căutat* evidenţiază sarcina probaţiunii, aceea de a stabili obiectul individual legat de evenimentul anchetat. Obiectul de căutat se află într-un raport direct cu infracţiunea, fie că este vorba de infractor sau victimă, fie de arma sau instrumentul folosit, de lucrurile sustrase sau distruse.

Noţiunea de *obiect de verificat* (învinuitul, corpul delict, lucrul confiscat etc.) relevă posibilitatea realizării probaţiunii cu ajutorul identificării, prin emiterea şi verificarea de versiuni cu privire la obiectul căutat. Eliminându-se succesiv diversele obiecte de verificat luate în consideraţie se poate ajunge la cel căutat. În această situaţie obiectului i se atribuie ambele calităţi sau, mai exact, o dobândeşte şi pe a doua (învinuitul este identificat ca autor al urmelor, arma ridicată este cea cu care a fost împuşcată victima etc.).

Corelând cele două clasificări, observăm că „obiectul de căutat" poate fi atât „obiectul de identificat", cât şi „obiectul identificator". De obicei se caută obiectul de identificat (vehiculul care a lăsat urmele de anvelopă, persoana de la care provin impresiunile digi-

tale), dar există şi cazuri în care căutat este obiectul identificator ca purtător al reflectărilor altui obiect (persoana pe corpul sau îmbrăcămintea căreia s-a imprimat imaginea unui obiect cu care a venit în contact).

În sfârşit, obiectul de căutat poate fi concomitent de identificat şi identificator, când obiectul creator de urme a primit la rândul său urmele altui obiect (în cadrul accidentului vehiculul a produs vătămări victimei şi, concomitent, a prelevat de la aceasta sânge, păr, fibre textile).

O altă clasificare a obiectelor identificării criminalistice are drept criteriu fenomenul reflectării generat de acţiunea unor obiecte asupra altora şi le împarte în *obiecte reflectate* şi *obiecte care reflectă.* Primele acţionează şi se imprimă asupra secundelor, care receptează acţiunea şi le reflectă. Orlov, unul dintre adepţii acestui sistem, consideră criteriul reflectării mai sigur întrucât este obiectiv, în timp ce criteriul corelării scopului şi mijlocului ar fi în mare măsură mobil, depinzând de ce s-a găsit mai întâi: obiectul care a acţionat sau cel care a suportat acţiunea şi conţine reflectarea primului.

Şi alţi susţinători ai clasificării după reflectare contestă utilitatea celei bazate pe noţiunile de „scop" şi „mijloc", respectiv „de identificat" şi „identificator", obiectând că ar duce la confundarea lor. De pildă, un pantof faţă de urmă poate fi privit ca obiect identificator, întrucât este folosit ca mijloc de identificare a posesorului, dar, pe de altă parte, identificarea pantofului reprezintă sarcina sau scopul identificării după urmă, astfel că el apare şi ca obiect de identificat.

După opinia noastră, toate sistemele de clasificare sunt deopotrivă valabile, chiar dacă reţin aspecte parţial diferite şi nu sunt aplicabile tuturor situaţiilor, cu observaţia că totuşi ultimul pare mai limitat. Pe de o parte, nu include cazurile de interacţiune a obiectelor, iar pe de altă parte criteriul acţiunii nu îşi găseşte aplicabilitatea în cazul identificării prin reconstituirea întregului dezmembrat, când lipseşte acţiunea unor părţi asupra celorlalte. „De identificat" (scop) este obiectul până în momentul fragmentării, iar „identificatoare" (mijloc) sunt fragmentele rezultate. Or, dacă obiectul identificator îl constituie cioburile descoperite la locul

accidentului rutier, iar obiectul de identificat resturile geamului autovehiculului (de la parbriz sau far), înseamnă că de identificat nu mai este întregul – care nu mai există sau nu poate fi restabilit în totalitate – ci acea parte în legătură cu care se efectuează cercetarea.

Cât priveşte *identificarea obiectelor complexe,* obiectul identificator poate fi constituit dintr-un ansamblu de reflectări. De pildă, urmele de pe un tub de cartuş reproduc caracteristicile mai multor piese ale armei cu care intră în contact: lama ridicătoare a magaziei cartuşelor, partea frontală a închizătorului, cuiul percutor, marginea ferestrei de ejectare. În asemenea cazuri componentele obiectului complex apar ca obiecte de identificat independente, cu condiţia să conţină suficiente caracteristici pentru individualizare.

În literatura de specialitate se întâlnesc şi alte clasificări, cum ar fi cea propusă de Terziev, care împarte obiectele după rolul lor în procesul identificării, şi anume: a) obiecte de determinat; b) obiecte cu ajutorul cărora se determină cele dintâi; c) obiecte de verificat; d) modelele de comparaţie.

Dacă primele trei categorii îşi găsesc corespondent în clasificările precedente, modelele de comparaţie nu reprezintă probe materiale în sens procesual, chiar dacă reflectă caracteristicile obiectelor de verificat obţinute pe cale experimentală. Ele constituie doar un termen al examenului comparativ de identificare, cu condiţia să aibă o proveniență certă şi să fie apte de comparaţie cu urmele incriminate.

În încheierea prezentării referitoare la clasificarea obiectelor identificării criminalistice, trebuie să recunoaştem că, la prima vedere, ea pare mai mult teoretică. În practică, pentru majoritatea juriştilor şi chiar pentru experţi, lucrurile sunt mult mai simple: pe de o parte, avem obiectul sau urma în litigiu (incriminată) şi, pe de altă parte, obiectul sau urma de comparaţie. Este adevărat că această împărţire este satisfăcătoare pentru foarte multe cazuri dar opiniile de autor au meritul – atunci când nu sunt pur speculative – de a sesiza aspecte reale, a căror ignorare sau necunoaştere poate genera erori de interpretare.

Secțiunea a 3-a. Caracteristicile identificatoare

a) *Noțiunea de caracteristică identificatoare*

Ființele și obiectele lumii materiale sunt definite prin însușiri și caracteristici (fizice, chimice, biologice etc.). Prin indicarea trăsăturilor pe care trebuie să le prezinte o clasă (în cazul stabilirii apartenenței de gen) sau o ființă ori un obiect anume (în cazul identificării individuale), ele sunt individualizate și, pe cale de consecință, delimitate de altele. Însușirile și caracteristicile, ca proprietăți intrinseci, se manifestă numai în raport cu alte ființe și obiecte. Desemnând *calitatea*, ele dobândesc rolul de indiciu sau de semn al însăși existenței. De altfel, potrivit principiului terțului exclus *(principium exclusi tertii* sau *tertium non datur)*, în același timp și sub același raport un lucru există sau nu există, a treia posibilitate fiind exclusă, ceea ce în problema de care ne ocupăm s-ar traduce prin „în același timp și sub același raport un lucru sau are o proprietate sau nu o are, a treia posibilitate nu există"[1].

După natura lor, caracteristicile pot fi: 1) *structurale*, care redau morfologia suprafeței obiectului; 2) *substanțiale*, care exprimă compoziția materială a obiectului; 3) *funcționale*, care apar în interacțiunea cu mediul înconjurător; în această categorie se includ și deprinderile persoanelor. Dintre toate caracteristicile unui obiect, pentru identificarea criminalistică sunt utile doar cele reflectate în urma produsă de obiectul căutat. Acestea sunt *caracteristicile identificatoare.*

Însușirile care nu sunt efectiv reflectate în sau pe alte obiecte nu oferă informații și, ca atare, nu pot fi luate în considerație. Astfel, pentru identificarea unui levier nu interesează o serie de însușiri ale metalului din care este confecționat, cum ar fi conductibilitatea electrică, stabilitatea termică, greutatea specifică, structura internă. În schimb, se examinează configurația suprafeței de contact redată în urmele de adâncime descoperite la locul faptei sau pe corpul victimei și se pot trage concluzii cu privire la greutate, dimensiune, grad de polizare etc. Pentru identificarea criminalistică contează

---

[1] *G. Enescu*, op. cit., p. 287.

deci numai acele caracteristici care *reflectă* însuşirile obiectului de identificat.

Sfera caracteristicilor identificatoare variază în fiecare caz în funcţie de condiţiile concrete în care s-a format urma. Pe de altă parte, ea depinde şi de sensibilitatea metodelor de analiză practicate într-un anumit stadiu de dezvoltare a ştiinţei, numărul şi tipul caracteristicilor investigate crescând pe măsura perfecţionării posibilităţilor de examinare.

Pe parcursul elaborării teoriei identificării criminalistice, noţiunea de caracteristică identificatoare a primit diverse înţelesuri. S.M. Potapov, N.V. Terziev ş.a. o definesc ca pe o însuşire stabilă folosită pentru recunoaşterea obiectelor. Alţi autori văd în caracteristica identificatoare un fenomen purtător de informaţii despre un obiect sau laturile sale esenţiale, asemănător simptomatologiei medicale, în care caracteristica (simptomul) constituie numai modul de manifestare a bolii şi nu boala însăşi, astfel că tratamentul este dirijat împotriva bolii şi nu a simptomelor sale.

Caracteristica este deci un *semn*, un element specific după care un obiect este recunoscut şi deosebit de altele. Aşa cum arătam, în criminalistică prin caracteristică se înţelege reflectarea obiectivă a însuşirii obiectului. Ea reprezintă „materia primă" care se prelucrează în vederea determinării obiectului ce urmează a fi identificat.

După cum reflectarea nu poate fi identică cu obiectul reflectat, tot aşa caracteristica diferă de însuşirea pe care o reflectă. Faţă de această accepţiune, proprie criminalisticii, opinia unor teoreticieni după care însuşirile şi caracteristicile ar fi pe plan gnoseologic fenomene echivalente, situate în sfera procesului de reflectare a însuşirilor de către caracteristici, apare ca eronată. Partizan al diferenţierii celor două noţiuni, A.A. Eisman atribuie însuşirii un sens ontologic care caracterizează fiinţele, lucrurile şi fenomenele în esenţa lor aşa cum sunt, independent de modul lor de cunoaştere.

Studierea caracteristicilor în criminalistică nu constituie un scop în sine ci este destinată cunoaşterii însuşirilor obiectelor, având ca finalitate identificarea lor. De pildă, din caracteristicile unui grafism se deduc deprinderile de scriere ale executantului; din caracteristicile unei urme de tăiere rezultă profilul lamei instru-

mentului. Prin reflectarea însuşirii, caracteristica ne dă imaginea acesteia, dar numai o imagine parţială, dat fiind că, de regulă, o anumită caracteristică reprezintă numai una dintre multiplele manifestări posibile ale însuşirii respective. O cunoaştere completă a obiectului obligă deci la luarea în consideraţie a tuturor sau a majorităţii laturilor sale. Altfel spus, *individualitatea obiectului se exprimă prin totalitatea diverselor sale caracteristici.* În criminalistică acestea constau, cel mai adesea, în particularităţile structurii exterioare, adecvate examinărilor traseologice comparative. În ce priveşte persoana, pe lângă particularităţile morfologice, de o deosebită importanţă se dovedesc a fi deprinderile.

Practic, ceea ce se caută a se pune în evidenţă nu sunt însuşirile ca atare, ci particularităţile lor reflectate, adică caracteristicile. La un instrument de spargere sau la o armă nu interesează, pentru identificare, însuşirile de ordin tehnic, ci caracteristicile privind forma, dimensiunea, detaliile suprafeţelor etc. La fel în ce priveşte deprinderile persoanei, nu se urmăreşte determinarea însuşirilor psihofiziologice care au generat deprinderile, ci concretizarea lor materială (scris, mers, voce, gestică).

Caracteristica există deci în mod obiectiv, dar, spre deosebire de *însuşire*, ea se manifestă prin reflectare, îndeplinind o funcţie informaţională. Cu alte cuvinte, caracteristica „semnalizează" existenţa însuşirii, care se exteriorizează cu ocazia interacţiunii.

Avertizând asupra pericolului exagerării şi chiar al absolutizării rolului caracteristicilor, V.I. Koldin consideră greşită opinia după care problema identificării s-ar realiza exclusiv pe baza caracteristicilor, pe care le socoteşte insuficiente. Principala sarcină a cercetării susţine el constă în stabilirea însuşirilor obiectelor comparate numai acestea putând constitui temeiul identificării. Analiza caracteristicilor ar reprezenta doar o treaptă către cunoaşterea însuşirilor, un mijloc de determinare a acestora.

Remarca nu este lipsită de sens, dar ne apare mai mult ca o precizare care nu schimbă accepţiunea dată caracteristicii în cadrul teoriei identificării criminalistice. Faptul că ea este un purtător de informaţie cu privire la însuşirile obiectului de identificat este ilustrat şi de posibilitatea oferită de informatică de a o exprima prin simboluri.

b) *Clasificarea caracteristicilor identificatoare*

Teoria identificării criminalistice împarte caracteristicile de identificare în generale şi individuale.

Caracteristicile generale constau în acele elemente ale obiectului, care exprimă trăsăturile cele mai comune, însuşirile proprii tuturor obiectelor de acelaşi gen.

Caracteristicile individuale sunt cele care deosebesc un obiect de toate celelalte asemănătoare lui.

Aşa cum se poate observa aceste definiţii se întemeiază pe raportarea obiectului de identificat la alte obiecte. În practica de expertiză însă aceiaşi termeni sunt folosiţi şi pentru definirea unui singur obiect. Astfel, în raportul de expertiză se recurge în mod curent la termenul de „caracteristică generală" pentru a se desemna o caracteristică care vizează obiectul în ansamblul său, cum ar fi aspectul general al unui grafism (forma, dimensiunea, înclinarea, continuitatea, viteza de execuţie etc.), iar prin „caracteristică individuală" se indică un element izolat (în exemplul de mai sus, morfologia fiecărui semn grafic în parte).

Unii autori consideră că ar fi mai corect să se facă diferenţierea între caracteristici cu însemnătate grupală şi caracteristici cu valoare individuală; alţii opinează că această împărţire ar fi relativă.

Într-adevăr, termenul de „individual" nu este cel mai potrivit întrucât sugerează că fiecare caracteristică aşa-zis „individuală" ar fi suficientă pentru individualizarea obiectului. Or, ni se pare în afară de orice îndoială că individualitatea unui obiect este dată de totalitatea caracteristicilor sale şi în consecinţă identificarea nu se poate realiza decât pe baza ansamblului de caracteristici comune obiectelor comparate, legate cauzal şi condiţionate reciproc. Caracteristici asemănătoare se pot găsi separat la mai multe obiecte; doar combinaţia lor este *unică*, proprie unui singur obiect. Chiar dacă raritatea apariţiei unei caracteristici contribuie substanţial la individualizare, frecvenţa ei mai scăzută nu o face prin aceasta să fie individuală.

Pentru evitarea oricăror confuzii optăm pentru termenul de *caracteristică particulară*. Astfel, prin caracteristicile particulare ale unui scris înţelegem deprinderile proprii ale persoanei, manifestate în construirea semnelor grafice considerate izolat sau a mai

multor semne care alcătuiesc o formaţie (monogramă, grup literal etc.). Aceste deprinderi se referă la modul de executare a literelor şi cifrelor, a semnelor de punctuaţie şi a altor semne. Valoarea individualizatoare a caracteristicilor particulare depinde de gradul lor de abatere de la modelul caligrafic, construcţiile literale vădind sub acest aspect o importantă varietate. Particularităţile grafice dintr-un scris sunt irepetabile într-un alt scris şi ireproductibile în totalitatea lor de către o altă persoană.

c) *Valoarea identificatoare a caracteristicilor*

Problema principală a valorii identificatoare a caracteristicilor este aceea a determinării ierarhiei elementelor dintr-o urmă, în funcţie de importanţa fiecăruia în particularizarea obiectului.

Dacă identificarea criminalistică apare de neconceput pe baza unei singure caracteristici, nu este mai puţin adevărat că ponderea diverselor caracteristici nu este aceeaşi, unele jucând un rol de seamă, altele minor, iar altele nici unul. Din punct de vedere criminalistic nu se iau în consideraţie absolut toate caracteristicile constatate la un obiect sau la mai multe obiecte comparate, ci doar acelea care sunt esenţiale. În acest context „esenţialul" nu este stabilit *a priori*, ci variază de la o situaţie la alta. De aceea, se poate vorbi concret, şi numai astfel, de *o valoare identificatoare intrinsecă* a caracteristicilor, care se determină în funcţie de stabilitatea, frecvenţa şi independenţa lor.

Caracteristicile identificatoare trebuie să fie în primul rând *constante*, relativ neschimbătoare. Cu cât stabilitatea este mai mare cu atât creşte valoarea lor identificatoare şi, invers, scade când se dovedesc a fi aleatorii. Practic ea se verifică după regularitatea apariţiei caracteristicilor în obiectul identificator (scrisurile de comparaţie, urmele obţinute experimental, diversele mostre de substanţe etc.). În aprecierea stabilităţii se va ţine cont de schimbările proprii oricăror fiinţe, obiecte şi fenomene. La evaluarea fiecărei caracteristici se vor avea în vedere toate împrejurările care au putut determina modificări, atât în caracteristicile obiectului creator de urmă cât şi în cele reflectate de obiectul primitor.

Valoarea identificatoare a caracteristicilor este determinată, în al doilea rând, de *frecvenţă*. Cu cât o caracteristică este mai rară,

cu atât este mai originală şi deci valoarea sa identificatoare este mai mare. Prezentă la un număr limitat de obiecte, o asemenea caracteristică contribuie la individualizare şi, implicit, la restrângerea sferei obiectelor posibile creatoare.

Valoarea identificatoare a caracteristicilor este determinată, în al treilea rând, de gradul de *dependenţă* a unora faţă de celelalte. Dacă caracteristicile sunt corelative, în sensul că apariţia uneia este condiţionată de existenţa alteia, atunci caracteristicile respective au o valoare mai redusă decât cele independente, autonome. Pe de altă parte, cota valorică variază după cum legătura dintre caracteristici este necesară sau întâmplătoare, în ultimul caz fiind mai aproape de individualizare.

Semnalăm că uneori în literatura de specialitate caracteristicile individuale sunt denumite „detalii întâmplătoare", „devieri", „defecte", existând tendinţa de a reduce identificarea la defectologie. Este adevărat că fiinţele şi obiectele prezintă, pe lângă caracteristici generale, şi caracteristici strict individuale, fie înnăscute, de ordin genetic (amprentele digitale), fie datorate influenţei anumitor factori care atrag particularizări dobândite (defectele rezultate din uzură sau accidentale).

Existenţa lor nu infirmă însă teza identificării bazate pe totalitatea caracteristicilor. Chiar şi în aceste cazuri caracteristicile constatate, luate izolat, pot apărea şi la alte fiinţe sau obiecte: minuţiile desenului papilar (capete de linii, bifurcaţii, insule etc.), striaţiunile de pe proiectil sau dintr-o urmă de tăiere etc. Numai corelarea lor, poziţia reciprocă, „asamblarea" conferă „defectului" individualitatea care, împreună cu celelalte caracteristici, concură la definirea identităţii obiectului.

Prioritar pentru identificare rămâne criteriul calitativ, adică măsura în care o caracteristică contribuie la particularizare. Totuşi, oricât de valoros ar fi acesta, nu se poate ignora criteriul cantitativ, aspect la care vom reveni cu prilejul discutării modalităţilor de apreciere a rezultatelor examinării comparative.

Capitolul IV
Etapele identificării criminalistice

Secţiunea 1. Unitatea procesului de identificare

Identificarea criminalistică se realizează treptat, de la general la particular. Trăsăturile caracteristice ale obiectelor şi fiinţelor sunt selectate prin determinarea genului, speciei, grupei, subgrupei, tipului, modelului etc., până se ajunge la individualizare, scopul final al oricărei cercetări criminalistice. Corespunzător acestei treceri gradate, procesul de identificare parcurge două mari etape: *determinarea apartenenţei generice şi identificarea individuală.* Ambele trebuie privite ca părţi componente ale procesului unic de identificare criminalistică, prima constituind premisa logică a celei de-a doua.

Trăsătura esenţială a acestui proces constă tocmai în unitatea şi integritatea sa. Diferitele etape şi rezultate intermediare obţinute prin cercetare nu pot fi considerate separat de scopul final al identificării. Cum orice obiect este individual şi identificarea este numai individuală. De aceea, în diferite etape se poate vorbi doar de conţinutul diferit al identificării, în care determinarea apartenenţei de gen apare ca o identificare incompletă, cu valoare mai redusă decât cea a identificării propriu-zise. De altfel, în numeroase cazuri, imposibilitatea identificării individuale include o concluzie categorică de identificare generică. Cu alte cuvinte, problema este parţial rezolvată prin afirmarea corespondenţei caracteristicilor generale.

R.S. Kentler socoteşte că despărţirea celor două etape este greşită. În primul rând, pentru că ignoră conţinutul logic al procesului de identificare, în cadrul căruia important apare aspectul dacă este sau nu vorba de identitate. În al doilea rând, susţine el, ar fi şi o greşeală de ordin metodologic, căci s-ar rupe legătura obiectivă

dintre caracteristicile generale şi cele individuale proprii oricărui obiect. Pe cale de consecinţă, s-ar acredita ideea falsă că pe lângă obiecte „individuale" ar exista şi obiecte „neindividuale".

În sens contrar, s-au exprimat păreri potrivit cărora determinarea apartenenţei generice şi identificarea individuală ar reprezenta două procese independente, cu sarcini şi scopuri proprii, cu metode şi concluzii diferite, şi deci ar constitui mijloace independente de probă. Incontestabil că ponderea lor în probaţiune diferă, dar aceasta nu impietează asupra unicităţii procesului în întregul său.

În practica de expertiză există cazuri în care nu sunt parcurse cele două etape ale identificării. Astfel, atunci când din examenul comparativ rezultă deosebiri categorice în ceea ce priveşte genul, concluzia va fi de excludere a identităţii şi, ca atare, cercetarea se opreşte la prima etapă. În acelaşi stadiu se rămâne şi atunci când caracteristicile individualizatoare sunt insuficiente, urma este defectuos imprimată, obiectul creator a suferit modificări, de unde absenţa particularităţilor necesare identificării individuale.

Se cunosc însă şi situaţii în care stabilirea identităţii nu este precedată în mod obligatoriu de o determinare generică. De pildă un text scurt dactilografiat care conţine caracteristici specifice (semne grafice deformate sau tocite, vădite dezalinieri etc.) oferă suficiente elemente pentru a conchide că a fost scris la o anumită maşină.

Prin urmare, apartenenţa generică nu apare în toate cazurile ca o etapă distinctă de lucru, fiind evidentă sau neridicând probleme speciale. De fapt, ea nu lipseşte ci este implicită, absorbită în faza a doua (în exemplul de mai sus, identificarea maşinii include şi corespondenţa mărcii acesteia).

Determinarea apartenenţei generice constă în stabilirea a ceea ce reprezintă în sine obiectul sau urma dată, natura sa, ce loc ocupă în sistemul lucrurilor, cărui gen, specie, subspecie etc. îi aparţine. Sistemul se materializează în clasificări ale lucrurilor, astfel că determinarea apartenenţei generice depinde în mare măsură de amploarea şi profunzimea acestor clasificări.

Clasificarea constituie o operaţie logică de includere a unui obiect într-o anumită clasă. Din punct de vedere criminalistic şi al

probațiunii judiciare clasificarea apare ca o sarcină independentă (de exemplu, dacă o substanță necunoscută este narcotic), dar și ca etapă intermediară (tipul narcoticului, urmând să se stabilească apoi proveniența). Atunci când clasificarea reprezintă o etapă a identificării expertul trebuie să continue până la încadrarea obiectului într-o unitate de clasificare cât mai îngustă, în tentativa de a se apropia cât mai mult de individual.

Pentru determinarea apartenenței generice se apelează în primul rând la clasificările și sistematizările științelor naturii și tehnice. Drept criterii de clasificare se iau caracteristicile care reflectă construcția obiectelor, structura sau compoziția chimică a substanțelor, iar pentru ființe însușirile anatomice, psihice, fiziologice etc.

Pe de altă parte, clasificările interesând identificarea criminalistică trebuie să țină seama și de specificul acesteia, și anume de a servi ca mijloc de probă în justiție, sub acest aspect putându-se face următoarele observații.

Clasificarea criminalistică prezintă particularitatea de a avea drept sarcină prioritară determinarea unei grupe minimale de obiecte care să faciliteze identificarea celui căutat.

În criminalistică valoarea criteriilor de clasificare diferă de cea din alte domenii. Astfel, o caracteristică poate fi extrem de importantă în primul caz și lipsită de orice semnificație în al doilea. Atunci când clasificările diverselor domenii nu asigură o suficientă individualizare a obiectelor, criminalistica elaborează clasificări proprii în funcție de sarcinile sale, cum ar fi clasificarea obiectelor identificării, clasificarea dactiloscopică, clasificarea urmelor după modul de formare, clasificarea instrumentelor de lovire și de spargere, clasificarea armelor și muniților, clasificarea scrisurilor de mână, clasificarea mașinilor de scris, a dispozitivelor de reproducere, clasificarea semnalmentelor persoanei etc.

În scopul restrângerii grupei din care face parte obiectul de identificat, în criminalistică se recurge la clasificări suplimentare. De exemplu, clasificarea autovehiculelor se întregește cu clasificarea anvelopelor după marcă, clasificarea mașinilor de scris se completează cu clasificarea semnelor de pe taste etc. Specifică criminalisticii este și clasificarea obiectului după mai multe criterii. Astfel, urmele de picioare sunt clasificate după profilul tălpii, după

caracteristicile morfologice ale plantei, după particularităţile mersului.

Totalitatea caracteristicilor obiectelor şi fiinţelor permite includerea lor în grupe tot mai restrânse de clasificare. De pildă, armele de vânătoare se clasifică în arme lise, cu ghinturi şi combinate. La rândul lor, cele lise se împart în arme cu o ţeavă şi cu două ţevi. Considerând categoria armelor de vânătoare drept gen, cele lise vor reprezenta specia, iar cele cu o ţeavă sau două subspecia. La fel clasificarea în arme cu ţeavă lungă şi scurtă (genul), iar acestea din urmă în revolvere şi pistoale (specia), care la rândul lor se subdivid în funcţie de alte elemente constructive (subspecia). Stabilirea genului sau grupei îmbracă un caracter general sau special. De exemplu, pistolul „Browing model 1960" apare ca o noţiune specială faţă de noţiunea generală de pistol „Browing", iar aceasta ca o noţiune specială faţă de cea de „armă de foc de mână".

În literatura de specialitate se poartă discuţii în legătură cu denumirea celor două etape ale procesului de identificare criminalistică. Cum controversele nu au un caracter pur terminologic, ci vizează însăşi noţiunile de identitate şi identificare, socotim necesară o incursiune în această problemă.

Unii autori sunt pentru termenii de „identificare generică" şi „identificare individuală". Alţii îi consideră nepotriviţi şi propun folosirea expresiilor „determinarea apartenenţei grupale" sau „stabilirea apartenenţei generice" şi „stabilirea identităţii".

Referitor la aceste discuţii se pune mai întâi problema raportului dintre noţiunea de gen şi cea de grupă. Pentru cei mai mulţi între „apartenenţa generică" şi „apartenenţa grupală" nu există nici o diferenţă sau nu o caută. În realitate fiecare dintre ele reuneşte şi delimitează obiectele pe baza altor criterii, şi anume genul după caracteristicile materiei, ale substanţei, iar grupa după caracteristicile specifice ale cazului concret, cum ar fi condiţiile de formare sau de existenţă (exploatare, depozitare, transport etc.). Atunci când se stabileşte apartenenţa la un gen, specie sau la o altă împărţire de clasificare vorbim de „apartenenţa generică", de exemplu, natura chimică a cernelii. Dacă însă se stabileşte apartenenţa la o grupă special delimitată, alcătuită prin luarea în consideraţie a împrejurărilor concrete ale cauzei şi ale scopului probaţiunii, vom

întrebuința expresia de „apartenență grupală", de pildă proveniența a două mostre de cerneală din același lot de fabricație. Presupunând că se poate stabili că au făcut parte din aceeași călimară sau rezervor de stilou, ne vom afla în situația unei „identificări individuale". În consecință, determinarea apartenenței grupale ne apare ca un al doilea stadiu sau ca un „substadiu" al primei etape a procesului de identificare. Într-un caz s-a constatat că la tipărirea unor bilete de spectacol s-au omis două procese tehnologice: aplicarea unei tente colorate cu rol de protecție și perforarea în vederea detașării mărcii de contramarcă. Luându-se în considerație caracteristicile tiparului, hârtiei și tușului, s-a stabilit mai întâi apartenența generică, inclusiv imprimeria de unde proveneau biletele, și apoi apartenența grupală, pe baza omisiunilor menționate.

Există autori care contestă apartenenței generice calitatea de identificare criminalistică, socotind că ar reprezenta un gen independent de examinare. În legătură cu această opinie, s-a avansat ideea unei *expertize de identificare,* specifică criminalisticii, și a unei *expertize de clasificare,* echivalentă determinării apartenenței generice, care nu ar fi de competența criminalisticii. Astfel, se susține că examinările întreprinse în vederea determinării naturii și provenienței obiectelor nu s-ar deosebi cu nimic de obișnuitele cercetări de clasificare din fizică, chimie, biologie etc. care se efectuează de specialiștii în științele tehnice și naturale, fără să necesite o pregătire criminalistică. De asemenea, se consideră că nu este necesar ca în toate cazurile să se dispună o expertiză pentru determinarea apartenenței generice, de pildă pentru stabilirea calibrului unui cartuș de vânătoare sau pentru a stabili dacă un cuțit de fabricație industrială este sau nu armă albă, asemenea probleme putând fi rezolvate de organul judiciar.

Aceste puncte de vedere restrictive nu s-au bucurat de prea mare ecou pe plan teoretic și, cu atât mai mult, practic. Expertul criminalist nu poate fi exclus de la așa-zisa „expertiză de clasificare" întrucât aceasta constituie prima etapă a cercetărilor în rezolvarea problemei identității. Pe de altă parte, termenul „expertiză de identificare" nu este adecvat și nici nu acoperă întreaga arie de preocupări a expertizei criminalistice. După cum se știe ea nu se reduce la problema identificării, cuprinzând și fapte ce nu implică

raportul de identitate, cum ar fi stabilirea ştergerii unui scris, reconstituirea scrisului iniţial, depistarea adăugirilor etc.

Privitor la termenii de „identificare generică" şi „identificare individuală", unii autori obiectează că întrucât filosofic vorbind un obiect poate fi identic numai cu sine însuşi termenul de identificare generică ar fi incorect. Contra acestei opinii se pronunţă M.I. Segai care pleacă de la faptul că în filosofie nu se are în vedere numai obiectul determinat individual, ci şi substanţa sa ca noţiune generală. În consecinţă, este justificat ca nu numai în chimie, fizică etc. să se vorbească de identificarea colorantului, a hârtiei, a sticlei etc.; obiectul de identificat nu va fi numai unul singular, ci un anume material, substanţă, astfel că s-ar impune menţinerea în criminalistică a termenilor de „identificare generică" şi „identificare individuală".

Mulţi autori optează pentru termenul de „apartenenţă generică", motivând că cel de „identificare generică" ar putea fi confundat cu „identificarea individuală". Nu credem că termenul de „identificare generică" şi „identificare individuală" ar fi greşiţi. Cu privire la primul, când se determină un obiect, o substanţă etc. se stabileşte natura sa, prin diferenţierea de toate celelalte obiecte sau substanţe având alte caracteristici, deci alt gen. Cât priveşte termenul de „identificare individuală" s-ar putea obiecta că „individualul" se include în „identitate" şi ca atare precizarea apare inutilă, constituind o tautologie. Într-un fel aşa şi este, dar numai atunci când se adoptă pentru prima etapă denumirea de „apartenenţă generică". Când se foloseşte însă cel de „identificare generică", pentru delimitarea celor două etape se impune în mod necesar adăugarea adjectivului „individual".

Independent de discuţiile purtate, se poate considera că termenul de „determinare a apartenenţei generice" este echivalent din punctul de vedere al fondului problemei cu cel de „identificare generică". Tot aşa, termenii de „identificare" (propriu-zisă) şi „stabilire a identităţii" sunt echivalenţi cu cel de „identificare individuală".

Secțiunea a 2-a. Determinarea apartenenței generice

Determinarea apartenenței generice reprezintă, așa după cum am văzut, prima etapă a identificării criminalistice. În cazul unui rezultat pozitiv, adică atunci când se constată că obiectele comparate prezintă aceleași caracteristici generale se continuă examinarea până la determinarea identității. Această etapă poate să nu mai fie „etapă" ci unica operație când obiectele comparate se deosebesc, când nu există posibilități de individualizare mai aprofundate sau când stabilirea apartenenței generice constituie un scop autonom al examinării criminalistice.

Practica judiciară și de expertiză conturează diverse aspecte ale problemei determinării apartenenței generice. Pe de o parte, este vorba de apartenența obiectului la un anume gen, pe de altă parte, de apartenența mai multor obiecte la același gen. În primul caz expertul trebuie să nominalizeze genul (eventual cu subclasificările sale): „leziunea de înfundare a fost creată cu un obiect contondent, având o muchie patrulateră de x cm, gen topor". În al doilea caz, expertul poate să nu precizeze genul, constatând doar că obiectele sunt de același fel: „tăieturile de pe ambele căciuli au fost executate cu același tip de obiect ascuțit".

Când se dispune de urmă, genul se stabilește după reflectarea structurii exterioare a suprafeței de contact imprimată (conturul pantofului, profilurile benzii de rulare etc.). Concluzia de apartenență generică este formulată de expert fie prin compararea urmei cu unul sau mai multe obiecte suspecte, fie – în lipsa acestora – prin aprecieri bazate pe experiența sa și pe colecțiile de referință.

Nu este exclus ca însuși organul judiciar să ceară să se verifice mai multe ipoteze. De exemplu, într-un perimetru de explorări miniere, un copil de 12 ani a tăiat cu cleștele un tub metalic care a explodat, provocându-i răni grave. În cadrul procesului civil, reclamantul susținea că tubul metalic reprezenta o capsă-detonator, iar pârâtul – întreprinderea minieră – că acesta era un cartuș de armă. Pentru determinarea genului obiectului care a explodat au fost examinate schijele de metal descoperite la locul faptei. Prin analizele efectuate s-a constatat că particulele de metal sunt

dintr-un aliaj pe bază de cupru, folosit la confecționarea materialelor explozibile utilizate în minerit, confirmându-se astfel prima versiune.

Tot drept stabilire a apartenenței generice se consideră definirea unui obiect necunoscut prin date cum ar fi destinația uzuală, modul de confecționare (artizanal sau industrial), natura materialului, culoarea, dimensiunile etc. De exemplu, cu prilejul săpăturilor pentru fundația unei locuințe cupa excavatorului a dat la iveală un schelet uman mineralizat, fără resturi organice. În picioare avea cizme de cauciuc care prezentau un grad de uzură foarte avansat, ceea ce indica o purtate îndelungată. Expertiza efectuată în cauză a stabilit că este vorba de cizme de damă tip „Welington", model căzăcesc. Aplicarea tocului prin lipire, căptușirea la rece cu tricot nepluşat şi tăierea manuală a bordurii arăta că cizmele au fost confecționate meşteşugăreşte, ceea ce însemna că provin din anii 1950 – 1952, întrucât după aceea s-a trecut la producerea lor industrială.

Pentru substanțele pulverulente, lichide şi gazoase, determinarea naturii lor echivalează cu stabilirea apartenenței la un anumit gen de substanțe ale căror însuşiri se cunosc.

Într-un caz s-a cerut să se identifice substanța pulverulentă ambalată într-o pungă de plastic pe care un marinar străin a încercat s-o vândă unui cetățean român. Examenul microscopic a evidențiat un amestec eterogen de culoare muştar în care se disting granule fine de răşină, peri tectori şi fragmente de plante, componente care, asociate cu mirosul puternic de cânepă, demonstra că este vorba de haşiş („Cannabis Indica"). Pentru determinarea substanței active, s-au efectuat încercări asupra extractului obținut cu eter de petrol pe hârtie de filtru, cu reactiv „Fast red-violet" şi soluție HCL şi apoi cu reactiv „Duquenois", în urma cărora s-au pus în evidență caracteristici de culoare specifice haşişului. Constatările au fost confirmate de analiza cromatografică în strat subțire; prin compararea cu două probe martor dintr-un produs stupefiant similar, în substanța incriminată s-au identificat derivați ai canabinolului.

Într-un alt caz s-a pus problema determinării faptului dacă resturile de pe căciula învinuitului reprezintă foi de tutun. Examinarea prin cromatografie în strat subțire a extractului din proba

recoltată de pe căciulă, comparativ cu extractul-martor de tutun şi cu nicotină pură a pus în evidenţă categorice deosebiri, ceea ce infirma ipoteza iniţială. Investigaţiile ulterioare de laborator au condus la concluzia că în realitate era vorba de ţepi de scaieţi.

Trebuie observat că noţiunea de „gen" este convenţională, desemnând de obicei orice unitate şi subunitate taxonomică. De aceea, se impune folosirea unor noţiuni cât mai determinate, în funcţie de natura obiectului şi de posibilităţile de examinare. De pildă, pentru maşini şi mecanisme se folosesc noţiunile de sistem şi model; astfel, la arme proprietăţile intrinseci (construcţie, calibru, mod de încărcare, percuţie şi ejectare) deosebesc un anumit sistem de armă de alte sisteme şi deci constituie un prim criteriu de stabilire a apartenenţei generice.

Întrucât noţiunile largi (sistemele) înglobează mai multe categorii restrânse (modelele) determinarea apartenenţei generice se restrânge şi ea; dacă toate modelele prezintă caracteristicile sistemului în schimb fiecare model are caracteristici proprii care îl particularizează în raport cu celelalte modele din cadrul aceluiaşi sistem. Este vorba deci de o metodă secvenţială, aglomerativă, ierarhică şi fără suprapuneri, prin care „plecând de la *n* obiecte considerate a fi *n* mulţimi distincte, în fiecare etapă se realizează o grupare a lor în mulţimi care sunt în număr din ce în ce mai mic; ajungându-se în cele din urmă la o singură mulţime, având *n* elemente"[1].

Caracteristicile de gen reţinute ca bază de definire şi triere trebuie să fie specifice pentru clasa respectivă şi totodată constante în aşa fel încât să reprezinte un ansamblu irepetabil la un alt gen de obiecte. În acest sens, am semnalat deja preocuparea criminalisticii pentru determinarea valorii identificatoare a caracteristicilor ceea ce ne dă măsura în care ar fi posibilă repetarea aceloraşi caracteristici la obiecte de gen diferit. Legat de acest aspect calitativ apare şi cel cantitativ, respectiv al suficienţei caracteristicilor pentru definirea genului.

Cu cât este mai îngustă grupa din care face parte obiectul cu atât este mai mare probabilitatea identităţii. Pe de altă parte, cu cât

---

[1] *E. Nicolau,* Ingineria cunoaşterii, Editura Albatros Bucureşti, 1985, p. 181.

numărul elementelor comune este mai mare și cu cât acestea sau o parte dintre ele sunt mai rare cu atât se apropie mai mult identificarea generică de cea individuală. Așa cum am mai arătat, această apropiere depinde și de nivelul de dezvoltare a științei și tehnicii, precum și de stadiul metodelor de examinare specific criminalistice la un moment dat. De exemplu, în domeniul urmelor formate din prafuri, particule metalice, cioburi de sticlă, vopsea, pământ etc., prin metodele așa-zis „clasice" (examinarea în lumină de zi și artificială, fluorescența în ultraviolet, reflexia și luminiscența în infraroșu, gradientul densității, indicele de refracție, punctul de fuziune, granulometria ș.a.) se determină forma, culoarea și alte câteva proprietăți. Or, prin aplicarea metodelor moderne de analiză instrumentală (spectrofotometria de emisie, de fluorescență, de difracție a razelor X în infraroșu, microanaliza spectrală cu laser; analiza, prin activare neutronică; folosirea rezonanței magnetice nucleare etc.), cercetările au fost extinse la noi parametrii, imposibil de investigat prin vechile metode, astfel că se poate ajunge la evidențierea unui anumit element – anomalie sau impuritate – care „personalizează" substanța.

O importanță aparte pentru stabilirea apartenenței generice o au deosebirile, eterogenitatea obiectelor și substanțelor comparate. Caracteristicile divergente conțin valoroase informații și diferențiază obiectele, limitându-se astfel grupa din care fac parte. Prin evidențierea deosebirilor se creează noi categorii pe scara de la general la individual. De exemplu, sângele uman prezintă patru grupe (0, A, B și AB), în funcție de proprietățile de aglutinare. Prin punerea în evidență a subgrupelor A1 și A2, precum și a factorilor aglutinogeni (M, N, H, Q, Rh etc.), cercul persoanelor suspecte se restrânge considerabil.

Prezența unor deosebiri esențiale înseamnă însăși negarea apartenenței generice, respectiv a identității. Când între două probe de vopsea auto, dintre care una găsită la locul accidentului și alta recoltată de pe autovehiculul suspect, se constată deosebiri în ceea ce privește natura grundului, numărul straturilor sau culoarea acestora, concluzia va fi cert – negativă, adică de excludere a autoturismului cercetat. Cum rețetele de fabricație pot să varieze de la un fabricant la altul nu trebuie să surprindă că două vopsele, deși

de acelaşi tip, totuşi se deosebesc. Mai mult decât atât, chiar între diversele şarje ale aceluiaşi produs se pot înregistra diferenţe datorate variaţiei cantitative a fiecărui constituent, care în producţie nu este riguros dozat.

Pentru a fi reţinute drept criterii de diferenţiere deosebirile trebuie să fie reale şi nu create artificial prin jocul anumitor împrejurări. Astfel, în exemplul de mai sus, nu trebuie neglijat următorul aspect: pe un autovehicul vechi sau care a mai fost accidentat, straturile de vopsea nu sunt uniforme pe toată suprafaţa, datorită revopsirilor. De aceea, organul care ridică probele de comparaţie trebuie să consemneze zona din care le-a prelevat, iar expertul este obligat să verifice dacă aceasta este zona de impact; în caz contrar, riscă o concluzie eronată.

În practica expertizei criminalistice se manifestă uneori tendinţa ca atunci când expertul constată unele deosebiri să se mulţumească cu acestea şi să nu mai continue examinarea pentru a descoperi şi altele. Este adevărat că pentru negarea raportului de identitate este suficientă deosebirea unei singure caracteristici fundamentale. Astfel, dacă impresiunea digitală incriminată are desenul central în formă de verticil iar amprentele persoanei bănuite sunt arcadiforme, în laţ etc., incompatibilitatea este demonstrată. Totuşi, nu trebuie pierdut din vedere că după o concluzie negativă organul judiciar va căuta în continuare obiectul creator de urme şi, ca atare, descrierea amănunţită a tuturor caracteristicilor de către expert îi va facilita considerabil această sarcină. Dacă este cazul, particularizarea va lua în consideraţie şi alte elemente datorate unor împrejurări speciale, cum ar fi faptul că peliculele de vopsea detaşate de pe autovehiculul dispărut de la locul accidentului sunt acoperite cu un praf având o anumită compoziţie (de exemplu, ciment) sau că o bucată de lemn, al cărei corespondent se caută, are coaja putrezită la fel.

Ajunşi la acest punct, credem că este locul potrivit pentru abordarea problemei privind *stabilirea provenienţei comune a obiectelor,* constând în determinarea faptului dacă două sau mai multe obiecte au un izvor, o sursă, o origine comună. Răspunsul poate îmbrăca două aspecte: izvorul este cunoscut sau necunoscut. În primul caz, avem de-a face cu raportarea mai multor obiecte la un

izvor comun identificat, în al doilea, cu simpla raportare a obiectelor între ele la nivelul apartenenței generice.

Stabilindu-se, de exemplu, că alica extrasă din cadavrul victimei, împuşcată pe când urmărea un grup de braconieri, şi alicele ridicate de la persoana care se presupune că ar fi tras sunt confecționate în acelaşi atelier, după o anumită tehnologie, se determină, pe de o parte, provenienţa lor comună, iar, pe de altă parte, se îngustează mult apartenenţa grupală.

Noțiunea de provenienţă comună trebuie întotdeauna să fie concretă. Simpla constatare a concordanței caracteristicilor fizico-chimice nu poate servi ca bază pentru a conchide că două substanțe (de pildă, pete de ulei) au o origine comună, fiind necesare elemente suplimentare care să indice fabrica, vechimea produsului, recipientul în care s-au aflat etc. La cereale, de exemplu, provenienţa comună se poate concretiza după locul de recoltare, de depozitare sau de prelucrare.

Într-un caz, prin ordonanţa organului de urmărire penală se cere să se stabilească dacă grâul ridicat de la învinuit şi grâul aparţinând unei unităţi agricole sunt tratate cu aceeaşi substanţă şi care este natura ei. Microscopic se constată pe suprafaţa boabelor din ambele probe cristale de culoare albă, de formă neregulată şi de aceeaşi mărime. Prin dizolvarea lor în solvenţi organici s-au obţinut două soluţii în care s-a identificat substanţa „aldrină", un puternic insecticid clorurat.

O situaţie similară întâlnim în speţa următoare. Se cere să se stabilească dacă nasturele găsit la domiciliul victimei unei tentative de viol provine de la salopeta inculpatului, de la care lipseau doi nasturi dintr-un total de patru. Din examinarea comparativă a nasturelui corp delict cu nasturii rămaşi rezultă asemănări în ce priveşte materialul din care sunt confecţionaţi, forma, modelul şi culoarea. Totodată, pe faţa nasturilor de la salopetă şi pe materialul textil acestora se observă o substanţă cu un aspect lucios, care sub acţiunea radiaţiilor ultraviolete emite o fluorescenţă galben-verzuie. Cum şi la nasturele pierdut se înregistrează urmele unei substanţe cu aceleaşi caracteristici există serioase motive pentru a afirma că acesta s-a rupt de la îmbrăcămintea inculpatului.

Pentru obiecte concretizarea poate merge chiar până la determinarea maşinii sau dispozitivului la care au fost confecţionate, cum ar fi imprimarea defectului unei stanţe. Un asemenea defect este o caracteristică cu însemnătate grupală şi este utilizat pentru deosebirea obiectelor de acelaşi gen, dar de provenienţă diferită. De pildă, într-un caz în care s-au pus cuie în nutreţul pentru vite cu intenţia de a le omorî s-a stabilit că acestea provin din grămada de cuie aflată la domiciliul bănuitului. Concluzia s-a întemeiat pe asemănările privind metalul, urmele de tăiere şi presare rezultate din procesul de fabricaţie, precum şi pe existenţa unui strat de rugină, similar ca nuanţă de culoare şi grosime.

Stabilirea izvorului comun al probelor materiale se poate realiza şi printr-un complex de caracteristici generice datorat unei combinaţii întâmplătoare: de exemplu, folosirea pentru vopsire a unui amestec format din resturile mai multor vopsele. Izvor al provenienţei comune poate fi şi o anumită porţiune de teren, respectiv o substanţă prelevată din acel loc, cum ar fi pământul îmbibat cu lubrefianţi de pe talpa încălţămintei.

Un caz frecvent de determinare a provenienţei comune îl constituie stabilirea faptului dacă mai multe obiecte au format un singur corp. Ele se pot prezenta sub formă de fragmente sau pot fi de sine stătătoare, aşa cum rezultă din următoarea speţă: doi infractori recidivişti au pătruns noaptea în locuinţa unei femei în vârstă pe care au ucis-o prin strangulare, după ce a fost lovită şi violată, furând apoi mai multe obiecte de valoare. Cu ocazia cercetării locului faptei s-a găsit un cuţit din import mânjit cu sânge. Cum în casă nu existau tacâmuri similare, s-a elaborat versiunea că acesta aparţine făptuitorilor. Într-adevăr, după descoperirea şi arestarea lor, au relatat că anterior furaseră de la un bătrân tacâmuri pe care le-au împărţit între ei. Cuţitul corp delict făcea parte din setul furat.

Aşa cum se poate observa, reconstituirea întregului, sub diversele sale aspecte, are strânsă legătură cu stabilirea provenienţei comune dar se şi deosebesc. În timp ce determinarea izvorului constituie o variantă a apartenenţei generice, stabilirea întregului după părţile componente permite însăşi identificarea individuală.

Secțiunea a 3-a. Identificarea individuală

Etapa finală a identificării criminalistice o constituie identificarea exemplarului concret al obiectului sau ființei căutate. În ciuda obiecțiilor ce s-ar putea aduce, rațiuni de ordin practic ne determină să adoptăm denumirea de „identificare individuală". Pe lângă meritul de a defini exact scopul și sarcina identificării criminalistice, termenul include noțiunea de „individual", esență și calitate *sine qua non* a identificării. Așa cum am arătat, lucrurilor și ființelor le sunt proprii caracteristici care există în mod obiectiv și care, în procesul interacțiunii lor ocazionate de săvârșire a faptei penale, se reflectă sub forma unor imagini materiale. În această situație, identificarea individuală apare ca un raport între obiectul ce acționează și oglindirea sa.

Identificarea obiectului individual se întemeiază – am mai spus-o și o vom repeta – pe complexul tuturor caracteristicilor care, luate separat, pot fi întâlnite și la alte obiecte. Pe cale de consecință, potrivit teoriei identificării criminalistice nu este suficientă acceptarea postulatului universalității individualului, ci se cere a fi demonstrată în fiecare caz. A individualiza un obiect concret – cel care a produs urmele incriminate – înseamnă a găsi, a determina caracteristicile proprii prin care el diferă de toate celelalte obiecte asemănătoare, caracteristici privite ca o totalitate identificatoare.

Problema individualizării în expertiza judiciară nu se pune deci numai pe un plan general, ca fundament științific al posibilității teoretice de desprindere a unui exemplar singular dintr-un grup de obiecte, ci implică întotdeauna un aspect practic, și anume stabilirea concretă a raportului de identitate.

Necesitatea individualizării prealabile a urmelor și obiectelor este impusă de necesitatea obținerii datelor, informațiilor ce urmează a fi comparate, realizându-se în acest fel sarcina cercetării de identificare: trecerea de la grupe mai largi de obiecte la grupe tot mai înguste, până la descoperirea obiectului concret creator de urme. De pildă, la o urmă de mănușă, caracteristicile generale sunt date de aspectul materialului (modelul împletiturii, textura tricotului, profilurile cauciucului, cusăturile de îmbinare ale bucăților de piele

etc.), ceea ce contribuie la identificarea generică, în timp ce individualitatea se bazează pe caracteristicile rezultate din uzură sau din deteriorări accidentale (rosături, rupturi, tăieturi, pliuri, arsuri), precum şi din operaţiile de remediere ale acestora (cârpituri, peticire etc.).

Impedimentul major al individualizării obiectului căutat, deci de identificat, constă în limitarea informaţiilor conţinute de imaginea sa reflectată. Acest neajuns poate fi în parte complinit prin însumarea informaţiilor rezultate din mai multe surse. Stabilirea provenienţei comune a mai multor reflectări, chiar incomplete dar legate cauzal sporeşte considerabil posibilităţile de individualizare. În acest sens, menţionăm individualizarea după reflectări succesive, paralele şi reciproce.

Individualizarea după reflectări succesive permite mărirea volumului de informaţii datorită multiplicării numărului de reflectări produse de obiectul căutat. De pildă, o anvelopă îşi imprimă profilul la fiecare rotire, o cărare de paşi reproduce de mai multe ori aceeaşi talpă, o ştampilă este aplicată pe mai multe acte, acelaşi deget lasă multiple urme etc.

Individualizarea după reflectări paralele are loc când pe un singur obiect primitor (suport) s-au imprimat mai multe componente ale aceluiaşi obiect creator: degetele aceleiaşi mâini, diverse părţi ale corpului omenesc; diferite obiecte de îmbrăcăminte ale aceleiaşi persoane; anvelopele, masca, farurile aceluiaşi autovehicul; elementele mecanismului de încărcare şi de ejectare a muniţiei.

Individualizarea după reflectări reciproce se aplică la interacţiunea obiectelor, fiecare dintre acestea căpătând o dublă calitate: de obiect creator şi de obiect primitor. Aşa se întâmplă când se loveşte sau se forţează cu ranga o încuietoare: instrumentul vulnerant lasă urme de contur identificabile traseologic şi prelevă urme – materie din masa obiectului atins (particule de vopsea, aşchii de lemn, fragmente metalice).

Fundamentul metodologic al individualizării îl constituie categoriile de necesitate şi întâmplare. Dacă necesitatea desemnează însuşirile şi raporturile care au un temei intern, decurgând din esenţa lucrurilor întâmplarea desemnează însuşiri şi raporturi care

au un temei extern, fiind neesențiale. Şi totuşi, pentru identificarea criminalistică sunt esențiale.

Mai mult decât atât, în unele cazuri identificarea obiectului concret nici nu ar fi posibilă fără elemente întâmplătoare. Spre deosebire de necesitate, care ține de legile dezvoltării, întâmplarea nu are o modalitate de desfăşurare obligatorie. Ea acționează şi se manifestă în individual, fiind caracterizată prin mutații, variații sau devieri. Totalitatea lor prefigurează „chipul" individual al fiecărui obiect ori ființe, reflectă aceleaşi însuşiri şi caracteristici datorită cărora acestea pot fi deosebite de toate celelalte asemănătoare lor.

De observat că în criminalistică întâmplarea nu se manifestă numai sub forma defectelor de uzură sau a elementelor apărute accidental, cum ar fi încastrarea între profilurile tălpii încălțămintei a unor pietricele, ci există chiar din momentul producerii obiectului. Cu alte cuvinte, individualizarea are loc odată cu geneza lucrurilor. O ilustrare edificatoare a acestui fapt o găsim în procesul tehnologic de fabricație a țevilor de arme. Ghintuirea interiorului țevii dă naştere unor particularități ale suprafeței şanțurilor helicoidale generate de o serie de factori, cum ar fi tocirea cuțitului (de ordinul sutimilor de milimetru), jocul tijei cuțitului şi chiar diferențele dimensionale dintre cuțitele de producție manufacturieră.

În cadrul legăturii necesitate-întîmplare chiar şi caracteristicile generice pot căpăta o valoare identificatoare. De pildă, echiparea unui autovehicul cu anvelope de mărci diferite sau combinarea materiilor prime dintr-un produs, altfel de cum era prevăzută în normele de fabricație.

În această ordine de idei, socotim că este greşită opinia acelora care consideră că se pot identifica individual numai obiectele cu o structură reproductibilă prin imprimare pe alte obiecte. În realitate, nu se exclude posibilitatea ca şi substanțele fără o formă fixă, la care ne-am referit de atâtea ori, să fie individualizate datorită intervenției anumitor condiții particulare, cum ar fi un anumit grad de corodare, prezența unor impurități, a unor corpuri străine, fie şi în cantități infime. Tehnicile moderne de analiză facilitează punerea în evidență a elementelor de acest fel, precum şi a altora, cum ar fi anomalii ale structurii interne decelabile cu ajutorul microscopului

electronic cu baleiaj. „Forarea" la adâncimi tot mai mari în intimitatea materiei obligă, după noi, la o reconsiderare a vechilor concepţii potrivit cărora asemenea substanţe ar putea fi definite numai prin caracteristici generice.

Pe lângă raportul necesitate-întîmplare există şi un alt tip de legătură care interesează individualizarea, şi anume condiţionarea reciprocă a însuşirilor şi caracteristicilor. Aşa sunt particularităţile interdependente ale structurii interne şi externe ale obiectului sau ale caracteristicilor generale şi speciale ale acestuia. De exemplu, în domeniul deprinderilor de scriere se remarcă o corelaţie între diversele variante de scris ale aceleiaşi persoane (cursiv, cifric, cu majuscule etc.) sau între text şi semnătură.

La fel şi în ceea ce priveşte semnele grafice. Literele sunt alcătuite din combinarea unor elemente asemănătoare (ovale, bucle, linii drepte, arcade, ghirlande etc.). Din această cauză literele aceluiaşi scris sunt executate parţial similar, cum ar fi ovalul minusculelor *c, a, d, g,* depasanta inferioară a minusculelor *f, g, j.* Fiecare scris prezintă o stabilitate internă (elemente „fixe" prezente în diverse combinaţii), calitate extrem de importantă în expertizarea, de exemplu, a scrisurilor deghizate. În condiţii normale orice schimbare a formei unei litere ar trebui să fie însoţită de o schimbare corespunzătoare a literelor asemănătoare ca structură. Or, în cazul modificărilor intenţionate, scriptorul va ignora acest fenomen deformând neuniform sau înlocuind numai unele litere, ceea ce va perturba conformaţia internă a scrisului. De aceea, este de neconceput coexistenţa într-un scris normal a unor deprinderi grafice net opuse, situaţie care poate fi numai consecinţa unei denaturări premeditate.

Deosebirile joacă un rol însemnat şi în etapa identificării individuale. Într-un sens, se poate spune că diferenţierea dă orientarea generală în procesul de individualizare, respectiv de identificare. În fond, individualitatea reprezintă o delimitare a lucrurilor analoge prin deosebiri. Pentru ca un obiect să poată fi individualizat pe această cale trebuie ca deosebirile faţă de alte obiecte din aceeaşi categorie să îndeplinească un minimum de cerinţe – de altfel valabile şi pentru asemănări – şi anume să prezinte o stabilitate relativă şi să alcătuiască o totalitate edificatoare.

Ca orice caracteristică, deosebirea este contradictorie. Pe de o parte, ea se manifestă ca un element opus generalului din care se detaşează obiectul; pe de altă parte, deosebirea constituie o caracteristică proprie a obiectului, graţie căreia îl vom recunoaşte din masa obiectelor similare. Astfel, s-au putut pune în evidenţă diferenţe – este drept infime – între profilurile standardizate ale tălpilor de cauciuc de-abia ieşite de sub presă. Unele operaţii, cum ar fi turnarea, imprimarea profilurilor antiderapante cu o matriţă sau gravarea cu un pantograf, tăierea, vulcanizarea sau lipirea într-un alt mod etc., produc caracteristici întâmplătoare distincte, care individualizează tălpile noi. Asemenea caracteristici sunt generate, printre altele, de bulele de aer ale poliuretanului din care este confecţionată talpa încălţămintei pentru sport. Conturul şi poziţia craterelor formate de aceste bule sunt variabile, fiind influenţate de factorii fizici, chimici şi mecanici care acţionează în procesul de fabricaţie. Unii autori le consideră doar caracteristici grupale[1], alţii, pe bună dreptate, caracteristici individuale care, singure sau coroborate cu cele rezultate din purtare, pot sta la baza unei concluzii de identificare a încălţămintei care a lăsat o urmă[2].

[1] *C.B. Jay, M.J. Grubb,* Defects în polyurethane-soled athletic shoes. Their importance to the shoeprint examiner, în „Journ. Foren. Sc. Soc.", nr. 25, 1985, p. 233.

[2] *D.K. Musik, W.J. Bodziak,* A forensic evaluation of the air bubbles present în polyurethane shoe outsoles applicable în footwear impression comparison, Comunicare Congr. IAFS, Vancouver, 1987; *W.J. Bodziak,* Manufacturing processes for athletic shoe outsoles and their significance în the examination of footwear impression evidence, în „Journ. Foren. Sc.", vol. 31, nr. 1, p. 153.

Capitolul V
Stabilirea întregului după părţile sale componente

Secţiunea 1. Reconstituirea întregului – variantă a identificării criminalistice

Interacţiunea obiectelor poate avea drept consecinţă fragmentarea unui întreg. Practica judiciară oferă suficiente exemple în acest sens: vârful rupt al lamei unui cuţit, cioburile de sticlă dintr-un geam sau de la farurile ori becurile sparte ale unui autovehicul, peliculele de vopsea detaşate de pe caroseria unui autoturism accidentat, particulele prelevate de un instrument de spargere, cioburile de ceramică dintr-un vas, fibrele textile şi bucăţile de stofă smulse dintr-o haină, nasturii pierduţi sau rupţi, sforile şi sârmele tăiate, aşchiile de lemn dintr-un ciomag, capătul unui chibrit aruncat la locul incendiului, cioturile şi copacii tăiaţi ilegal, cotorul registrului din care s-au detaşat file, fragmentele documentelor şi bancnotelor rupte, proiectilul şi tubul de cartuş, alicele, bura şi rondelele de la tubul de cartuş de vânătoare, părţile unui dispozitiv explodat etc. Corpul uman este şi el susceptibil de dezmembrare: depesajul cadavrului, amputarea unui organ, ruperea dinţilor, detaşarea unui fragment de piele, scoaterea ochiului, pierderea sau smulgerea firelor de păr, tăierea unghiilor etc.

Nefiind posibilă reproducerea exactă a modului de partajare, adică obţinerea unor fragmente identice în cazuri diferite, înseamnă că dacă izbutim să reunim două sau mai multe fragmente ale unui obiect avem dovada că fragmentele respective au făcut corp comun, că provin din acelaşi obiect.

Reconstituirea întregului după părţile componente pe baza corespondenţei contururilor şi a similitudinilor de ordin structural echivalează deci cu stabilirea identităţii materiale a diverselor părţi ale unui obiect, adică cu identificarea părţilor care au format corp

comun. Acest lucru poate fi în anumite cazuri extrem de relevant pentru stabilirea împrejurărilor de fapt şi identificarea autorului.

La o spargere s-a constatat că uşa casei de bani a fost deschisă cu ajutorul unui burghiu, prin perforarea a 27 orificii în jurul plăcuţei circulare a broaştei. Pentru a se putea sprijini în timpul lucrului de uşa încinsă şi pentru amortizarea zgomotului produs de bormaşină, deasupra orificiului de introducere a cheii au fost lipite bucăţi de leucoplast. Printre suspecţi figurau şi doi fraţi, infractori cu antecedente penale în materie. Cum verificările şi percheziţiile la domiciliul lor nu au dat rezultate, cercetările au fost extinse la locuinţele rudelor. Deşi nu s-au găsit obiectele furate, acţiunea nu a fost zadarnică întrucât de la socrul unuia dintre fraţi s-a ridicat o bormaşină manuală. Acesta a relatat că bormaşina îi aparţine şi că a împrumutat-o ginerelui său pentru a-şi repara pedala motocicletei. Fiindu-i restituită după trei zile, a observat că avea carcasa înfăşurată cu leucoplast. Expertiza criminalistică efectuată a stabilit că banda respectivă, aplicată pentru a se putea ţine în mână bormaşină încălzită la o funcţionare îndelungată, face corp comun cu una dintre bucăţile de leucoplast desprinsă de pe uşa casei de bani. Pe lângă asamblarea perfectă a capetelor cu aspect neregulat, benzile corespundeau şi ca lăţime, culoare, textură, grosime şi număr de fibre. În faţa acestei probe, cei doi fraţi, care până atunci negaseră cu vehemenţă comiterea spargerii, au recunoscut că ei sunt autorii.

Într-o altă speţă un copil în vârstă de un an şi patru luni moare subit la circa 30 minute după ce mâncase un baton de ciocolată, care îi provocase spasme. Din investigaţiile judiciare a rezultat că în ziua respectivă sosise pe adresa mamei sale un pachet cu dulciuri, ca expeditor figurând o prietenă. În urma examinării batoanelor rămase în cutie, s-a constatat că prezentau urme slabe de decolorare, care analizate s-au dovedit a fi picături de paration. Ambalajul pachetului consta dintr-o hârtie subţire, de culoare gălbuie, imprimată cu dungi paralele discrete, şi care fusese tăiată cu un instrument ascuţit. După percheziţie la mai multe persoane suspecte, s-a găsit la tatăl victimei, care trăia în concubinaj cu o altă femeie, o jumătate de coală de împachetat cu caracteristici similare şi cu aceleaşi urme de tăiere. Prin expertiza traseologică

efectuată s-a stabilit că cele două bucăţi au format iniţial o singură foaie, marginile tăiate cu cuţitul corespunzând perfect. Pus în faţa acestei probe, tatăl victimei a recunoscut săvârşirea faptei, motivând că urmărea să scape de plata pensiei alimentare datorate fiului său. Totodată, a explicat că a completat el însuşi avizul de expediere prin deghizarea grafismului, iar adresele de pe pachet au fost scrise de un elev, căruia i-a spus că vrea să facă o farsă.

Un alt exemplu. Numitul M. se prezintă la procuratură şi declară că venind dimineaţa de la serviciu din schimbul de noapte şi-a găsit soţia moartă şi că din casă i-au dispărut mai multe lucruri şi o sumă de bani. În timpul cercetării locului faptei, anchetatorul a constatat că infractorul presărase tutun peste cadavru, pe podelele camerei şi în verandă pentru derutarea câinelui de urmărire. Pe jos erau răspândite bucăţele de hârtie dintr-un pachet de tutun. Cum în locuinţă s-a găsit un pachet de tutun de pipă, despre care numitul M. a afirmat că îl cumpărase pentru sine cu două zile în urmă, s-a elaborat versiunea că ar putea fi vorba de simularea unei tâlhării cu omucidere. Expertiza a dovedit că aşa şi este; tutunul aruncat era de acelaşi gen cu cel rămas în pachet, iar bucăţile de hârtie din jurul victimei se potriveau exact cu marginile rupte ale pachetului.

În literatura de specialitate se utilizează mai ales expresia *identificarea întregului după părţi.* Există însă şi autori, cărora suntem înclinaţi să le dăm dreptate, care susţin că în realitate are loc *o identificare a părţilor întregului dezmembrat.* Este adevărat că prin analogie întregul ar putea fi asimilat cu obiectul „de identificat" („de verificat"; „de căutat") iar partea cu obiectul „identificator", dar nu este exclus ca, în condiţiile concrete, rolul să se inverseze în funcţie de ce s-a găsit mai întâi. În plus, trebuie observat că sunt situaţii în care nu există un obiect principal şi unul secundar, ci două părţi care recompun întregul prin asamblare.

Dacă în alte cazuri am insistat asupra nuanţelor terminologice întrucât erau intrinsec legate de problemele de fond, în cazul de faţă termenii folosiţi contează mai puţin. Important este faptul că reconstituirea întregului constituie *o variantă a identificării criminalistice.*

Unii teoreticieni şi practicieni consideră reconstituirea întregului drept o modalitate de identificare prin procedee traseologice,

dat fiind că recompunerea se obţine, de cele mai multe ori, prin îmbinarea fragmentelor detaşate din aceeaşi masă. Alţi autori, care formează majoritatea, sunt de părere că este un gen aparte de identificare, bazată nu numai pe continuitatea liniară a părţilor dar şi pe studierea structurii externe şi interne, ceea ce, adăugăm noi, o face aplicabilă, în anumite condiţii, şi substanţelor informe, prin stabilirea apartenenţei la un volum determinat.

De altfel, chiar şi în cazul fragmentelor solide, cu contur delimitat, nu este întotdeauna suficientă examinarea îmbinării sau, mai exact, este riscantă limitarea la acest element. Un exemplu în acest sens îl oferă ruperea concomitentă a mai multor foi de hârtie suprapuse, luate din acelaşi top; bucăţile rezultate se vor potrivi exact, două câte două, chiar dacă au făcut parte din coli diferite. Întregul nu poate fi deci reconstituit întotdeauna numai după linia de separare, ca să nu mai vorbim de cazurile când acestea nu există, de unde necesitatea unei examinări complexe, multilaterale.

Secţiunea a 2-a. Întreg şi parte în criminalistică

Din punct de vedere al organizării materiei toate obiectele sunt privite ca sisteme a căror structură este determinată de natura constituenţilor şi de tipul legăturilor reciproce. Sistemul reprezintă deci o formaţiune integrală în care partea apare relativ subordonată întregului; sistemul mai puţin complicat se cuprinde ca parte în sistemul mai dezvoltat, mai organizat. În cadrul acestui raport, pe primul plan se situează aspectul cantitativ: întregul este mai mare ca partea şi este egal cu suma părţilor. În ce priveşte aspectul calitativ, acesta se exprimă prin componentele ce alcătuiesc întregul şi caracterul legăturilor dintre ele. Cum în cadrul interacţiunii părţile pot trece într-o nouă formă calitativă a materiei înseamnă că ele nu mai pot fi privite ca simple subdiviziuni ale unui întreg.

Raportul întregului cu părţile constituie *un raport de identitate* în care iniţial partea nu există fără întreg, după cum nici acesta nu există fără parte. Prin urmare, orice sistem integral se caracterizează prin starea de identitate, adică prin egalitatea relativă a

tuturor însuşirilor părţilor dintr-un întreg, ceea ce nu exclude dezvoltarea, evoluţia sistemului, prin modificarea în timp a stării sale de identitate.

În cadrul multiplelor raporturi statornicite între întreg şi părţile sale componente, cel de identitate ocupă o poziţie prioritară, întrucât el determină stabilitatea relativă a unei formaţiuni integrale şi definirea sa calitativă.

În sfera expertizelor judiciare în general şi al expertizelor criminalistice în special, de cele mai multe ori avem de-a face cu sistemele mecanice. După modul lor de organizare, acestea se pot clasifica în trei genuri principale: simple, compuse şi complexe.

Sistemul simplu se referă de regulă la obiectele singulare, monolite, pentru care principala modalitate de restabilire a întregului o constituie concordanţa marginilor, a liniilor de demarcaţie a părţilor rezultate dintr-o rupere, sfărâmare, tăiere, deşirare, aşchiere. Când această caracteristică lipseşte sau este inutilizabilă, de pildă nu s-au putut recupera toate cioburile de la un far spart într-un accident rutier, se procedează la investigarea constituenţilor, ceea ce de regulă duce doar la determinarea apartenenţei generice. În caz de deosebiri fundamentale, concluzia va fi cert-negativă, în sensul că fragmentele comparate nu au făcut parte din acelaşi întreg.

Sistemul compus este alcătuit din sisteme mai simple care, împreună, formează un ansamblu integral a cărui existenţă depinde de părţile sale. De pildă, mecanismul unui ceas, al unei arme de foc, al unei bombe artizanale, al unei maşini. La un întreg de asemenea natură părţile iau naştere fie prin desprinderea pieselor componente, fie prin fracţionare într-una dintre modalităţile expuse (spargere, rupere etc.). Pentru identificarea mecanismului după părţile sale se vor avea în vedere caracteristicile datorate funcţionării (grad de uzură, murdărie, corodare), prelucrării şi montării pieselor (exactitatea fixării, prezenţa unor goluri, pătrunderea unor corpuri străine) şi modului de separare a părţilor (forţa aplicată, direcţia ei de acţiune).

Sistemul complex se compune din două sau mai multe obiecte care nu sunt unite, adică nu fac corp comun, dar care se completează reciproc din punct de vedere funcţional: o pereche de

încălţăminte; o pereche de mănuşi; vioara, arcuşul şi cutia; sabia şi teaca; ochelarii şi tocul etc. Într-un caz de tâlhărie, s-a ridicat de la persoana suspectă un ceas fără curea, urmând a se constata dacă acesta a fost fixat pe cureaua rămasă la mâna victimei. Prin luarea în consideraţie a urmelor de contact static (de apăsare), precum şi a urmelor de frecare produse de extremităţile metalice, s-a stabilit că cele două obiecte disparate au format anterior corp comun, respectiv au fost montate împreună.

Una dintre particularităţile întregului complex constă în aceea că fiecare dintre obiectele ce îl compun reprezintă sisteme independente, de unde posibilitatea utilizării lor în cadrul altui complex de aceeaşi natură. În acest caz, stabilirea apartenenţei părţilor la întreg este dificilă, rezolvarea depinzând de diverse împrejurări, cum ar fi durata şi constanţa cu care au interacţionat părţile, intensitatea forţei cu care au fost puse în contact etc.

De exemplu, frecarea pantofilor unul de celălalt în timpul mersului sau urmele de contact lăsate de pantof în galoş (mai ales la călcâi) pot da naştere unor caracteristici care să dovedească că aceştia formează o pereche. Pentru împerecherea mănuşilor se iau în consideraţie materialul din care sunt confecţionate, modelul împletiturii, gradul de uzură, prezenţa petelor şi a altor depuneri, chiar şi în interior (substanţă sudorifică, miros pregnant caracteristic).

O serie de autori atribuie „întregului" şi alte accepţiuni decât cele discutate. De pildă, se consideră că întregul se constituie şi din elemente circumstanţiale. Aspecte izolate ale realităţii obiective pot să alcătuiască un întreg datorită legăturii lor cu săvârşirea infracţiunii. Ele nu apar ca părţi ale întregului în virtutea existenţei lor materiale, ci sunt elemente ideatice, produs al gândirii, al raţionamentului. „Întregul" se creează deci mental în raport cu fapta cercetată. Pentru demonstraţie, următorul exemplu: dintr-un magazin se fură o serie de mărfuri iar la persoana bănuită se găsesc mărfuri similare, şi anume băuturi spirtoase *A, B, C,* ţigări *D,* bomboane *E,* ciocolată *F.* Deşi asemenea mărfuri fac parte din sortimentul permanent al magazinului respectiv, totuşi, prin asociere, pot fi înglobate într-un ansamblu, pe criterii de apartenenţă grupală (data fabricaţiei, ambalaj, etichete etc.). Combinaţia rezultată are

un caracter întâmplător şi deci individual, obiecte eterogene căpătând trăsăturile unui întreg pentru perioada în care s-a comis furtul. O asemenea situaţie poate fi luată în consideraţie în procesul probaţiunii, lucrurile sustrase constituind „părţile" iar cele din magazin „întregul".

La fel, se consideră că o anumită cantitate, un volum, o masă de materiale sau produse capătă valoarea de întreg ca urmare a interacţiunii componentelor şi eventualelor modificări comune, în special sub acţiunea unor factori externi. De exemplu, un cocoloş de hârtie format prin boţirea deodată a mai multor foi este pătat cu cerneală; peste o grămadă de cereale se varsă întâmplător o substanţă lichidă sau pulverulentă; veşmintele păstrate în acelaşi loc capătă un miros specific datorită condiţiilor de depozitare. În toate aceste cazuri, obiecte disparate sunt transformate, datorită unui element unificator, într-un „întreg" din punct de vedere al cercetării judiciare şi criminalistice.

De asemenea, în mediul vegetal şi la regnul animal există întregi singulari, dar şi întregi multipli, comunităţi biologice. Practic ele sunt greu de delimitat în vederea identificării, dar aceasta nu este exclusă, cum ar fi în cazul localizării formaţiunilor geobiologice prin combinarea caracteristicilor solului, vegetaţiei şi microorganismelor.

Din cele expuse rezultă că natura întregului este extrem de variată. Pentru determinarea sa este necesară nu numai analiza intrinsecă şi comparativă a elementelor de structură şi compoziţie materială, ci şi cunoaşterea aprofundată a împrejurărilor de fapt ale cauzei anchetate, cum ar fi modul de constituire şi de divizare a întregului, condiţiile de particularizare şi circumstanţele care au influenţat părţile după separare.

Pentru înţelegerea dificultăţilor ce pot surveni în practica judiciară trebuie reţinut că existenţa întregului nu este prin ea însăşi suficientă pentru identificarea sa. Pe de o parte, întregul poate să nu prezinte particularităţi care să permită deosebirea de alţi întregi de acelaşi gen. Pe de altă parte, părţile nu reflectă întotdeauna caracteristicile întregului sau, cel puţin, un număr îndestulător pentru reconstituire.

B.C.U. „M. EMINESCU" IAŞI

În sfârşit, este posibil ca prin divizare întregul să-şi fi modificat calitatea devenind un alt întreg decât cel iniţial, cum ar fi cazul unui conglomerat cu o compoziţie variată. De aceea, o condiţie esenţială pentru a se putea vorbi de un întreg este ca el să poată fi reconstituit, ceea ce presupune menţinerea individualităţii măcar pe timpul cercetării judiciare. De exemplu, se cere să se stabilească dacă alicele din cartuşele trase la locul faptei au făcut parte din lotul de alice găsit la domiciliul învinuitului. Cum elementul individualizator îl constituie combinarea alicelor de dimensiuni diferite într-o anumită proporţie, reconstituirea „grămezii" poate fi obţinută numai atunci când amestecul iniţial s-a păstrat. Dacă s-a intervenit, de pildă prin sortarea alicelor rămase, masa lor şi-a pierdut însuşirea dată de combinaţie. Întregul nu mai există, deci nici posibilitatea de a fi reconstituit.

În practica judiciară se confundă deseori acţiunea de „stabilire a întregului după părţile componente" cu cea de „stabilire a apartenenţei generice" ori de „provenienţă comună a obiectelor sau materialelor". Cu toate că până la un punct sunt conexe, totuşi nu reprezintă acelaşi lucru. Confundarea acestor noţiuni se exprimă de regulă prin faptul că, atunci când se stabileşte apartenenţa generică, totalitatea obiectelor sau a substanţelor care formează genul respectiv este privită ca un întreg, ca un obiect independent (cerneală, lubrefiant, substanţă pulverulentă de o anumită marcă etc.). Masa unică a substanţei (cantitatea iniţială) este considerată deci „întreg", iar cantităţile extrase ca „părţi". Determinarea asemănării caracteristicilor compoziţiei constituie doar o premisă că substanţele comparate au făcut parte din aceeaşi masă, dar lucrul nu este şi demonstrat. De exemplu, faptul că cerneala menţiunii adăugate pe o chitanţă este de acelaşi gen cu cea a menţiunilor anterioare nu probează că provin chiar din acelaşi stilou sau călimară.

Dat fiind că pe baza însuşirilor substanţelor se ajunge de obicei numai la stabilirea apartenenţei generice sau la stabilirea provenienţei comune a obiectelor, mulţi autori susţin că stabilirea întregului după părţi este posibilă numai pentru corpurile constituind sisteme integrale. Într-adevăr, întregii sumativi sau formaţiunile haotice, adică substanţele pulverulente, lichide şi gazoase nu se pretează la relaţia „întreg-parte" întrucât materia lor este lipsită de

caracteristici de integrare structural-sistemică. Întregii sumativi de acelaşi gen nu pot fi diferenţiaţi unii de alţii decât prin volum, respectiv prin masă. Însuşirile lor nu exprimă caracteristici intrinseci şi, în consecinţă, nu permit identificarea prin restabilirea întregului după părţi.

Dimpotrivă, materia sistemelor integrale posedă caracteristici structurale exprimate prin însuşirile imanente întregului, pe baza cărora este posibilă identificarea individuală. Drept caracteristici intrinseci ale sistemelor integrale se consideră nu numai particularităţile morfologice exterioare, dar şi cele ale structurii interioare. Asemenea caracteristici constau la lucrurile de natură vegetală din particularităţile anatomice iar la lucrurile anorganice din zonele anizotrope rezultate din procesul tehnologic (de pildă, condensări de materie, stratificări, goluri etc.).

Obiectele de acelaşi fel, confecţionate în acelaşi timp, la aceeaşi maşină şi din aceeaşi materie primă – deci cu aceeaşi compoziţie chimică şi cu aceleaşi proprietăţi fizice – pot fi adesea deosebite unele de altele tocmai datorită zonelor anizotrope. Fenomenul se remarcă îndeosebi la obiectele confecţionate artizanal, dar şi la cele industriale, căci fiecare dispozitiv (maşină, agregat) îşi lasă, într-un fel sau altul, „amprenta" pe produsele obţinute, de unde o serie de deosebiri faţă de produsele similare fabricate din aceeaşi materie, dar la un alt dispozitiv.

Părţile unui întreg se pot identifica şi după elemente de structură (microparticule, pori etc.) şi microdefecte. Acestea pot fi de suprafaţă, în special la obiectele vopsite color, lăcuite, metalice, din sticlă, mase plastice, dar şi interioare, cum ar fi microfisurile, microcraterele, ondulaţiile.

De observat că particularităţile structural-morfologice se pot forma nu numai în procesele de fabricaţie şi exploatare, dar şi sub influenţa factorilor de mediu (căldură, umiditate, lumină, radiaţii etc.) sau a celor legaţi de comiterea faptei, cu prilejul interacţiunii obiectelor.

În sfârşit, aşa cum s-a mai subliniat, o însemnătate aparte pentru identificare o au elementele ocazionale, întâmplătoare, neesenţiale pentru determinarea calitativă a întregului, de pildă îngroşarea unor fibre textile pe o anumită porţiune, zone cu o structură

accidental atipică, zgârieturi şi crăpături. De asemenea, un rol important pentru identificarea mai multor fragmente ca făcând parte din acelaşi întreg îl joacă prezenţa pe suprafaţa lor a unor substanţe aderente, cum ar fi depunerile de praf, funingine, noroi etc. şi petele de natură diversă.

Secţiunea a 3-a. Metode de stabilire a întregului

Prima problemă care se pune în practică este aceea dacă stabilirea întregului în forma sa cea mai simplă, şi anume prin asamblarea părţilor, poate fi realizată direct de către organul judiciar, fără să se mai recurgă la efectuarea unei expertize. O serie de autori răspund afirmativ. A.V. Dulov, de pildă, consideră că identificarea întregului după părţi ar fi posibilă în afara expertizei dacă sunt îndeplinite următoarele condiţii: există indicii evidente de rupere; obiectele comparate sunt din acelaşi material; se constată o „infinitate practică" de caracteristici comune la părţile juxtapuse; pentru formularea concluziei sunt suficiente noţiunile de logică generală.

Incontestabil că atunci când se pot îmbina fragmentele după linia de separaţie expertiza nu mai apare ca absolut necesară, unitatea întregului impunându-se, inclusiv pentru participanţii la procesul penal.

Nu trebuie însă să se înţeleagă că atunci când asamblarea părţilor este evidentă şi uşoară expertiza nu şi-ar avea rostul. Opinăm că în toate cazurile, chiar aparent simple, efectuarea unei expertize este utilă. Pe de o parte, o zonă de ruptură limitată ca dimensiune şi nesemnificativă ca aspect poate induce în eroare un nespecialist, ca să nu mai vorbim de situaţia evocată în care mai multe obiecte (foi de hârtie) sunt rupte concomitent, în aşa fel încât linia de departajare corespunde pentru toate fragmentele luate două câte două, chiar dacă provin de la obiecte diferite. Pe de altă parte, concluzia cu privire la reconstituirea întregului prin expertiză prezintă valoarea unui mijloc de probă, ceea ce pentru învinuit, inculpat, parte vătămată etc. are cu totul altă rezonanţă şi credibilitate decât

deducţia organului care a decis trimiterea în judecată sau care judecă cauza. În plus, rămâne perfect plauzibilă posibilitatea unei manopere frauduloase.

Într-un caz reclamantul a depus în instanţă o scrisoare prin care se atesta o donaţie de cărţi. Aceasta era „reconstituită" prin lipirea bucăţilor pe o coală de hârtie, ca şi cum ar fi fost ruptă accidental. La prima vedere bucăţile păreau îmbinate normal, ceea ce a şi dus iniţial la considerarea actului ca valabil. În realitate, cu ocazia efectuării expertizei dispuse la cererea părţii adverse, s-a constatat că era vorba de un fals realizat prin alăturarea unor fragmente decupate din alte zone ale scrisorii, fără ca marginile să corespundă.

Pentru expertiza de identificare a întregului după părţi este indicat ca organul judiciar să furnizeze expertului date cât mai complete asupra modului în care au fost găsite obiectele, asupra condiţiilor în care s-a produs fragmentarea, asupra factorilor externi anteriori şi posteriori fragmentării şi, dacă este posibil, asupra utilizării în timp a obiectului reprezentând întregul, mai ales atunci când este vorba de un sistem complex.

O etapă esenţială a examinării de către specialist o constituie determinarea prealabilă a individualităţii întregului. Problema este mai simplă în cazul corpurilor definite şi mult mai dificilă pentru substanţele pulverulente, vâscoase, lichide, care nu au o formă fixă. Aşa cum arătam, pentru individualizarea acestora se recurge la stabilirea volumului, a cantităţii existente în momentul separării părţilor de întreg. De altfel, metoda este valabilă şi pentru corpurile dure, de pildă în cazul unui proiectil explodat sau sfărâmat la impactul cu ţinta, când prin cântărire şi adiţionare se poate aprecia dacă schijele au făcut parte dintr-un singur proiectil sau din mai multe.

În toate cazurile, dar mai ales pentru produsele şi materiile nedefinite morfologic, nu este suficient să se utilizeze termenul „bucata..." de sticlă, de sfoară, de sârmă etc., ci este necesară o individualizare prin localizare: „grămada de gunoi din dosul uşii de la camera victimei", „bucata de sticlă de lângă geamul spart"; „sfoara întinsă în curtea învinuitului între perete şi stâlp"; „aţa de culoare roz ridicată de la persoana bănuită"; „aşchiile de lemn de la oiştea căruţei lovite"; „urmele de vopsea de pe aripa din faţă dreapta"; pentru o probă de pământ: „malul lacului în porţiunea ...",

„liziera pădurii în dreptul...", „grădina casei numitului ...", „subsolul casei din str. ... nr. ...", „o rază de 10 m în jurul locuinței unde s-a găsit cadavrul", „20 m de la borna... de pe marginea drumului unde s-a produs coliziunea" etc. Când se prelevă un fragment, respectiv ce a rămas din fostul întreg, trebuie indicată porțiunea încriminată. De exemplu, se cere să se stabilească dacă mai multe bucăți de sârmă tăiate au format un întreg (conductori electrici, sârmă ghimpată, sârma unui sigiliu de plumb). În această situație trebuie să se precizeze capătul de expertizat; altfel expertului îi vor lipsi datele necesare pentru reperarea zonei de secționare ce trebuie examinată.

Într-un caz de tentativă de omor s-a cerut să se stabilească dacă mai multe bucăți de sârmă au fost tăiate cu cleștele inculpatului. Acesta era acuzat că ar fi tăiat dintr-un gard de sârmă ghimpată o bucată lungă de circa 14 m, pe care apoi ar fi întins-o transversal pe un drum de țară, prin legarea între un stâlp și o salcie aflată pe partea opusă. Fiind noapte și întinzând sârma la o oarecare înălțime, inculpatul premeditase accidentarea unui consătean cu care avusese conflict și care urma să treacă pe acolo cu motocicleta, ceea ce s-a și întâmplat. Din cauza impactului, sârma s-a rupt în două, o bucată măsurând 1,70 m și cealaltă 12 m. Cu ocazia cercetării locului faptei s-au ridicat, prin tăiere, doar fragmente izolate, fără să se consemneze situația fiecărui capăt. Or, „încriminate" erau doar capetele exterioare ale sârmei întinse, adică cele de la stâlp și salcie, și nu rupturile din mijlocul drumului.

Identificarea întregului după părți necesită o examinare multilaterală, uneori interdisciplinară. În funcție de natura materialelor, identificarea se poate realiza fie în cadrul unui singur gen de expertiză de către unul sau mai mulți experți de aceeași specialitate, fie de către experți de specialități diferite. Astfel, pentru un obiect confecționat din piele vor colabora biologul pentru examinarea țesutului și a părului, chimistul pentru examinarea coloranților și a substanței de dubire, traseologul pentru examinarea marginilor de ruptură sau tăiere.

Remarcăm că examinarea traseologică prin îmbinarea fragmentelor constituie prima fază a expertizei. Când este edificatoare pentru rezolvarea identității întregului, de regulă se renunță la alte examinări. Atunci când nu se constată o continuitate a fragmen-

telor în discuţie se continuă investigaţiile prin analizarea substanţei lor, a structurii etc.

Pentru aceasta este necesar ca organul judiciar să ceară în mod expres expertului să constate dacă părţile au constituit un întreg şi nu dacă sunt „de acelaşi fel" sau „dacă prezintă aceleaşi caracteristici", aşa cum se întâmplă frecvent în practică. Datorită modului defectuos în care sunt formulate întrebările se pierde din vedere scopul urmărit (identificarea întregului sau, după caz, a părţilor) ajungându-se doar la o determinare a apartenenţei generice.

De exemplu, într-un caz de tentativă de viol s-a rupt un nasture, cu aţă cu tot, de la cămaşa agresorului. Organul de anchetă ar fi trebuit să pună problema identificării cămăşii după nasturele pierdut, dar a cerut numai să se stabilească dacă nasturele şi aţa corespund cu cele de la cămaşa învinuitului. Eroarea este evidentă, căci, pe de o parte la aceeaşi cămaşă pot exista diverşi nasturi sau nasturi identici dar cusuţi cu aţe diferite. Pe de altă parte şi la alte cămăşi – produse standard aflate în comerţ – se pot întâlni nasturi şi aţe similare.

Nu este mai puţin adevărat că se constată greşeli şi la acei experţi care se pronunţă numai asupra caracteristicilor, fără să emită nici o judecată cu privire la valoarea lor identificatoare. De pildă, este eronată situarea pe acelaşi plan a asemănărilor deduse din compoziţia peliculelor de vopsea cu caracteristicile rezultate din aplicarea pe suport şi uscare. Primele sunt de natură generică, iar secundele au o valoare individuală, fiind, într-un anumit context, proprii numai unui obiect vopsit (straturi succesive de grosimi şi compoziţii diferite). Tot aşa, în cazul unor nasturi cu o structură aparte, cum ar fi confecţionarea manuală din fâşii de piele a nasturelui corp-delict şi a celorlalţi trei nasturi de la cojocul cu care era îmbrăcată victima. Particularitatea constă nu numai în modul de execuţie a nasturilor (înfăşurarea pe un inel de piele a unor benzi din acelaşi material, care formau patru bucle), dar şi în modalitatea de prindere la cojoc a acestora (introducerea capetelor prin două orificii şi legarea lor pe partea opusă). În acest caz corespondenţa caracteristicilor nasturilor comparaţi are pentru identificare – fie ea şi generică – o cu totul altă valoare decât în cazul nasturilor de fabricaţie industrială la care ne-am referit mai sus.

Alteori se omite să se ia în consideraţie individualitatea rezultată din combinarea întâmplătoare a mai multor obiecte sau materiale ce pot fi întâlnite la acelaşi întreg.

Expertiza destinată să rezolve problema restabilirii întregului după părţile componente recurge la variate metode de examinare, dintre care unele sunt deopotrivă aplicabile apartenenţei generice.

Situaţia ideală de obţinere a întregului o constituie aşa-numita probă prin îmbinarea părţilor („assamblage des pieces", „fitting pieces", „Pass-Stucke"). Prin acest procedeu se recompune obiectul din fragmentele sale cu contur corespondent, ca într-un joc de puzzle. Împreunarea perfectă a marginilor sau capetelor va demonstra fără putinţă de tăgadă apartenenţa părţilor la acelaşi întreg. Gradul de certitudine al concluziei depinde de aspectul, forma şi structura liniilor sau suprafeţelor de separare, coroborate cu dimensiunea lor.

Dat fiind că în practica curentă de expertiză lipsesc informaţiile asupra frecvenţei cu care întâlnim fiecare element, estimarea probabilităţii fiecărui factor este dedusă pe baza experienţei. În consecinţă, dacă linia de rupere, spargere sau deşirare are o anumită lungime şi dacă are un număr suficient de caracteristici care corespund pentru două fragmente, gradul de probabilitate, chiar în cazul unei linii scurte, poate fi ridicat. Pe măsură ce lungimea acesteia este mai mare, probabilitatea se apropie din ce în ce mai mult de certitudine.

Dacă vrem să evaluăm şansele pe care le au două fragmente ca să coincidă pe o anumită lungime este indicat să se studieze separat probabilitatea apariţiei unor factori, cum ar fi variaţiile grosimii, culoarea, forma generală a liniei de dezmembrare (dreaptă, curbă, zigzagată), neregularităţile liniei de rupere, striaţiile, ondulaţiile sau imperfecţiunile secţiunii de rupere.

Pentru o evaluare matematică a probabilităţii este necesar să se procedeze la un studiu statistic al fiecărei componente, urmat de reunirea datelor şi atribuirea celor mai exacte valori factorilor de probabilitate a elementelor-cheie[1]. Un exemplu în acest sens îl constituie cercetările lui H. Katterwe privitoare la corespondenţa detaliilor de suprafaţă şi analizarea lor pe baza teoriei probabilităţii modelelor. Prin detalii el înţelege nu numai striaţiunile de pe proiectile, urmele de contact lăsate de instrumente, ci şi „fracturile" datorate forţei mecanice, ondulaţiile de rupere transcristaline şi

[1] *R.S. Gupta,* Rapprochement d'éléments brisés ou déchirés, în „Rev. int. pol. crim.", nr. 239, 1970, p. 198.

intergranulare", precum şi alte minuţii. Autorul îşi propune să stabilească dacă gradul de similitudine obţinut experimental este suficient pentru identificarea în cazuri reale, întemeindu-se pe ipoteza că aspectul suprafeţelor este generat de procese întâmplătoare. Fără a prezenta metoda sa şi modelele pe care le-a conceput pentru deducerea probabilităţii corespondenţelor ne mulţumim cu rezumarea concluziei la care a ajuns. Dat fiind că cele trei elemente luate în consideraţie (poziţia striaţiunilor, conturul suprafeţei analizate şi situarea ei în urmă) sunt independente, probabilitatea ca să se producă ansamblul acestora se ridică, în cazul studiat de autor, la 2×10^{-19}. Această valoare extrem de mică indică expertului criminalist că este „foarte probabil sau aproape sigur" ca cele două fragmente să fi constituit un întreg[1].

Aşa cum arătam, noţiunea de stabilire a întregului nu se limitează la situaţia juxtapunerii părţilor rezultate din spargere, rupere, tăiere etc., ci o înglobează şi pe aceea în care nu se dispune de contururi exterioare particulare. În acest caz se procedează la compararea fragmentelor sub aspectul compoziţiei, structurii şi a altor însuşiri ale materiei, prin aplicarea metodelor moderne de cercetare: microscopie (inclusiv electronică cu baleiaj), profilografie, cromatografie, spectroscopie, roentgenoscopie, termografie, măsurarea conductibilităţii electrice, magnetismului, polarităţii etc. Unul dintre cazurile frecvent întâlnite în practică îl constituie sticla spartă în accidentele de circulaţie când datorită dimensiunii reduse a fragmentelor respectiv a marginilor acestora, nu se poate realiza reconstituirea farului sau parbrizului prin îmbinarea cioburilor. De aceea, se va proceda la analiza grosimii, curburii, durităţii, proprietăţilor optice, omogenităţii masei şi a altor caracteristici, în special al aspectului suprafeţei. Există chiar posibilitatea tehnică a relevării unor elemente comune care permit „împerecherea" cioburilor, deci să fie identificate în calitate de părţi constitutive ale unui tot anterior. O metoda aplicată în acest scop o constituie interferometria cu raze laser[2]. La căderea unei raze pe suprafaţa sticlei, sub un

---

[1] *H. Katterwe,* The matching of surface details and its analysis by theory models, Comunicare Congr. IAFS, Oxford, 1984.

[2] *J.I. Thornton, P.J. Cashman,* Reconstruction of fractured glass by laser beam interferometry, în „Journ. Foren. Sc", vol. 24, nr. 1. 1979;

anumit unghi, se observă interferența celor două raze reflectate, care apare sub forma inelelor lui Newton, extrem de caracteristice. Două fragmente sparte de aceeași origine trebuie să prezinte o perfectă continuitate a inelelor de o parte și de alta a spărturii; o asemenea imagine este mult mai convingătoare decât cea a liniilor de forță sau a striațiunilor spărturilor obținută prin metode clasice.

Când analiza cioburilor de sticlă, ca de altfel a oricărei substanțe, urmărește determinarea compoziției chimice, de exemplu prin analiza spectrală de emisie, este posibilă diferențierea după calitate și deci formularea unei concluzii negative, de excludere a identității, în cazul similitudinilor, dacă numărul acestora excede posibilitatea unei coincidențe accidentale, expertul se va pronunța în favoarea originii comune bazându-se pe teoria probabilităților.

Un alt caz de reconstituire a întregului îl reprezintă copacii tăiați. În lipsa porțiunii dintre două corpuri lemnoase tăiate (de exemplu, ciot și buștean), stabilirea faptului că provin din același trunchi nu mai este posibilă prin îmbinarea suprafețelor de secțiune. În această situație se recurge la cercetarea comparativă a speciei, vârstei, grosimii, culorii, inelelor anuale, măduvei, razelor medulare, precum și la examinarea microscopică a fibrelor lemnoase, vaselor, canalelor rezinifere etc. Pentru individualizare, extrem de valoroase se dovedesc a fi particularitățile suprafeței trunchiului (noduri, umflături, scobituri, torsiuni) și prezența altor vegetații, cum ar fi licheni, mușchi sau a putregaiului.

În final, semnalăm un aspect din practica judiciară, și anume faptul că, de multe ori identificarea părții este echivalată cu identificarea întregului: anvelopa cu autovehiculul, butucul cu broasca încuietorii, închizătorul cu arma etc. Întrucât nu se exclude înlocuirea unei piese – cazul camerelor de detonare interșarjabile care permit utilizarea unor muniții de calibre diferite[1] – ipoteza trebuie întotdeauna verificată, înainte ca identificarea părții să fie extinsă la întreg.

J. Locke, J.A. Zoro, The examination of glass particles using the interference objective: Part 1. Methods for rapid sample handilng, în „Foren. Sc. Int.", nr. 22, 1983, p. 221; *J. Locke, B.R. Elliott,* ibidem. Part 2: A survey of flat and curved surfaces, în „Foren. Sc. Int.", nr. 26, 1984, p. 53.

[1] *P.M. Dougherty,* Auxiliary or supplemental chambers în firearms, Comunicare Congr. IAFS, Vancouver, 1987.

Capitolul VI
Metodologia identificării criminalistice

Secțiunea 1. Metode generale, particulare și speciale

Identificarea criminalistică, ca orice proces de cunoaștere a realității obiective, utilizează pe lângă categoriile fundamentale de ordin filosofic (identitate, mișcare, interacțiune, reflectivitate etc.), o serie de metode de investigație. Unele sunt generale, inerente oricărei cercetări științifice, cum ar fi observația, descrierea, experimentul, comparația. Trecerea de la necunoscut la cunoscut nu se poate face fără raționamente care, la rândul lor, se bazează pe analiză și sinteză, abstractizare și generalizare, inducție și deducție, analogie, silogism, precum și pe principiile gândirii logice.

Analiza și sinteza apar în toate stadiile de examinare, sunt inseparabile, dar au o aplicabilitate diferită. Constatarea și descrierea caracteristicilor, proprii etapei inițiale a examinării intrinseci, se bazează în primul rând pe analiză, în timp ce în a doua etapă – a comparației – ponderea o deține sinteza. Din coincidența caracteristicilor analizate separat și apoi comparativ, încă nu se poate trage concluzia identității, pentru aceasta fiind obligatorie considerarea conexiunii dintre caracteristici. Sinteza prin care sunt reunite va duce nu numai la cunoașterea obiectului, la definirea sa, ci va releva și importanța fiecărei caracteristici în raport cu celelalte și cu ansamblul lor.

Prin abstractizare și generalizare se evidențiază laturile esențiale ale unui obiect, definitorii pentru acesta, cu ignorarea celor nesemnificative sau modificabile, irelevante pentru stabilirea identității.

Cercetarea criminalistică nu se poate priva de metoda inducției și deducției. Fără a insista deocamdată asupra acestui subiect ne mulțumim să notăm că o serie de autori au atras atenția asupra ten-

dinţei de a se pune la baza identificării faptele experimentale dobândite prin inducţie, de unde pericolul supraaprecierii constatărilor deduse în acest mod.

Aplicarea principiilor şi categoriilor logice la teoria identificării criminalistice nu se face mecanic. Ele servesc ca punct de plecare pentru conceperea unor metode proprii procesului de identificare şi a celui de probaţiune. În acelaşi timp investigaţia cu caracter criminalistic necesită utilizarea unor metode particulare de examinare a probelor materiale preluate din domeniul ştiinţelor pozitive şi adaptate necesităţilor sale. Este vorba de întregul evantai de procedee fizico-chimice şi instrumental analitice pe care le oferă tehnologia modernă în continuă evoluţie.

În sfârşit, criminalistica, ca ştiinţă interdisciplinară, având drept scop stabilirea adevărului în cauzele judiciare, şi-a elaborat o serie de metode speciale, cum ar fi cele de cercetare a înscrisurilor, de examinare balistică, traseologică, fizico-chimică, voce, video etc. Dat fiind specificul obiectelor studiate, fiecare gen de expertiză comportă metode de lucru proprii, unele dintre acestea fiind aplicabile mai multor genuri de expertize, cum ar fi cele privind cercetarea striaţiunilor.

Metoda dominantă în identificarea criminalistică o constituie *comparaţia*. De la descoperirea, fixarea şi ridicarea urmelor până la faza finală a aprecierii constatărilor şi a formulării concluziilor, expertul criminalist este obligat să compare caracteristicile, proprietăţile obiectului de căutat cu cele ale obiectului de verificat.

La fel şi în cazul identificării după imaginile fixate în memorie. Cel care procedează la identificare (specialist, organ judiciar, martor, victimă etc.) compară semnalmentele pe care şi le aminteşte, îi sunt descrise sau le observă direct (persoane, obiecte, fotografii etc.) cu datele deja cunoscute.

Universalitatea metodei comparaţiei pentru domeniul la care ne referim a determinat pe unii autori să o considere ca un echivalent al însăşi identificării criminalistice. Afirmaţia ni se pare excesivă. Toate metodele la care apelează criminalistica – generale, particulare şi speciale – acţionează în interdependenţă, dar nici una nu poate fi absolutizată. Criteriul adevărului, ca în oricare altă ştiinţă, îl reprezintă practica, în speţă cea de expertiză şi judiciară.

Oportunitatea fiecărei metode aplicate şi de criminalistică se va aprecia concret, de la caz la caz, în funcţie de eficacitatea, siguranţa şi integritatea probei, economicitatea – atunci când condiţiile tehnice de lucru o impun – şi, nu în ultimă instanţă, de valoarea ei ştiinţifică.

Unul dintre criteriile de alegere a metodelor criminalistice îl constituie şi acela al posibilităţii de aplicare în cazurile şi limitele reglementărilor legale, în primul rând de ordin procesual. Precizăm că nu este vorba de legalitatea metodelor ca atare, căci fiind vorba de categorii gnoseologice nici nu se pune problema admisibilităţii lor, ci doar problema căilor, a formelor şi scopurilor urmărite într-un sistem judiciar dat.

Secţiunea a 2-a. Stadiile procesului de identificare

Orice cercetare de identificare criminalistică presupune, aproape fără excepţie, următoarele stadii sau etape principale:

a) *examinarea prealabilă,* în care se constată dacă sunt întrunite condiţiile de ordin legal şi tehnic care să permită efectuarea expertizei;

b) *examinarea intrinsecă,* în care se determină caracteristicile obiectelor identificării şi modul lor de formare;

c) *examinarea comparativă,* în care obiectele şi caracteristicile lor sunt raportate unele la celelalte în vederea determinării asemănărilor şi deosebirilor;

d) *evaluarea rezultatelor,* în care constatările sunt interpretate;

e) *formularea concluziei,* respectiv răspunsul la obiectivele formulate de organul judiciar.

Unii autori consideră că examinarea prealabilă nu reprezintă un stadiu al procesului de identificare, ceea ce socotim că este exact, dar nu este mai puţin adevărat că ea constituie o fază preliminară sau pregătitoare de care nu se poate face abstracţie. Pe de altă parte, evaluarea rezultatelor examinării comparative nu este considerată de toţi ca reprezentând un stadiu independent de examinare, motivându-se că sinteza este nemijlocit legată de analiză, care este

specifică examinării intrinseci. În realitate, analiza şi sinteza sunt prezente în ambele stadii; în primul se face sinteza analizei caracteristicilor fiecărui obiect, pe când în al doilea se face sinteza analizei caracteristicilor comparate ale obiectelor identificării.

Referitor la periodizarea procesului de identificare alţi autori au încercat să ridice la rangul de fază independentă operaţii incluse în fazele principale, cum ar fi experimentul sau studierea condiţiilor de apariţie a caracteristicilor, a stabilităţii şi specificităţii lor, a interacţionării acestora.

Parcurgerea stadiilor în ordinea menţionată mai sus corespunde categoriilor analiză-sinteză şi general-individual. În practică ea nu este întotdeauna riguros respectată. Adeseori expertul „pendulează" între obiectele analizate, într-un proces continuu de constatare şi comparare a caracteristicilor generale şi particulare. Mai mult decât atât, sunt cazuri în care faza examinării intrinseci se contopeşte cu cea a examinării comparative, cum ar fi examinarea obiectelor la microscopul comparator, analiza cromatografică a mai multor substanţe de pe acelaşi suport sau studierea concomitentă a amprentelor proiectate pe acelaşi ecran.

Aşa cum se observă, fazele se întrepătrund, mai ales cele trei esenţiale, astfel că delimitarea lor are mai mult un caracter didactic. Oricum, păstrarea în mare a succesiunii indicate rămâne o recomandare de ordin metodologic, rezultată dintr-o îndelungată practică de expertiză.

Secţiunea a 3-a. Examinarea prealabilă

Înainte de efectuarea propriu-zisă a expertizei de identificare specialistul procedează la o serie de verificări de natură a contura sarcinile care îi revin din actul prin care s-a dispus expertiza, precum şi cadrul organizatoric al activităţilor ce urmează să le desfăşoare. În acest scop ia cunoştinţă de întrebările organului judiciar, constată existenţa şi starea obiectelor trimise spre expertizare, apreciază suficienţa materialelor de comparaţie, se informează asupra împrejurărilor cauzei, elaborează ipoteze de lucru, determină

posibilităţile tehnice de examinare şi planifică operaţiile ce urmează a fi întreprinse.

Dispunerea oricărei expertize şi determinarea obiectivelor acesteia se face, de regulă, prin ordonanţa sau rezoluţia motivată a organului de urmărire penală ori prin încheierea instanţei de judecată.

Întrebările organului judiciar trebuie să fie formulate clar şi precis, indicându-se explicit ce anume să se stabilească. Deşi lucrul pare evident se întâlnesc destule formulări confuze sau greşite din punct de vedere al identificării criminalistice.

În această situaţie, dacă expertul înţelege fără dificultate despre ce este vorba, el poate, după părerea noastră, să reformuleze corect întrebarea în raportul său, fără să-i modifice însă conţinutul. Dacă are dubii, întrebarea organului judiciar fiind ambiguă, susceptibilă de interpretări diferite, expertul este obligat să ceară lămuriri şi clarificări. De altfel, chiar art. 20 C.proc.pen. prevede dreptul expertului de a face observaţii cu privire la întrebările puse şi de a cere modificarea sau completarea lor.

Obiectul expertizei trebuie să se limiteze la problemele de specialitate, de ordin tehnic, pe care juristul nu este în măsură să le soluţioneze singur. Întrebările cu caracter juridic nu numai că nu necesită cunoştinţele unui specialist dar, datorită poziţiei sale procesuale, acesta nu are dreptul să se substituie organului judiciar.

În legătură cu întrebările puse, în practica judiciară şi în literatura de specialitate – atât criminalistică cât şi procesuală – s-a ridicat o problemă care a suscitat discuţii, şi anume dacă expertul poate să se pronunţe şi asupra altor chestiuni decât acelea asupra cărora a fost întrebat şi deci învestit. Noi credem că da, cu precizarea că nu este vorba de o depăşire a mandatului încredinţat expertului ci de exercitarea unui *rol activ*, similar ca semnificaţie cu cel al organelor de urmărire penală şi de judecată prevăzut de art. 4 C.proc.pen. Stabilirea adevărului material în scopul descoperirii infracţiunilor şi prevenirii lor primează, în această direcţie îndreptându-se eforturile conjugate ale tuturor celor care lucrează direct în justiţie sau ca auxiliari. Rolul activ al expertului nu priveşte atât aspectele formale ale activităţii de expertiză, cum ar fi formularea întrebărilor, ci aspectele de fond ale problemei. Astfel,

considerăm că ori de câte ori expertul stabileşte *aspecte noi*, faţă de cele pe care urma să le cerceteze potrivit ordonanţei sau încheierii, el este îndrituit să le releve, să le explice şi să le integreze în ansamblul celorlalte constatări, mai ales când sunt esenţiale pentru stabilirea adevărului.

Aspectele noi vor fi sistematizate în două categorii, după influenţa pe care o exercită asupra concluziei iniţiale. Astfel, unele aspecte noi o schimbă, fiind determinante în stabilirea situaţiei de fapt reale. De exemplu, se întreabă dacă semnătura de pe o chitanţă aparţine titularului şi expertul constată că, într-adevăr, aşa este, dar totodată observă că în conţinutul actului s-au operat modificări. Evidenţierea acestui aspect va determina declararea actului ca fals, ceea ce nu s-ar fi întâmplat dacă se lua în consideraţie numai semnătura. Într-un caz s-a constatat că semnătura primitorului de pe o chitanţă este autentică, dar că actul este alcătuit din două fragmente lipite. Marginile de îmbinare nu corespundeau, iar sub acţiunea radiaţiilor ultraviolete hârtia celor două fragmente prezentau o luminiscenţă diferită, ceea ce demonstrează că fragmentul cu semnătura provine dintr-un alt act. Cu alte cuvinte, era vorba de „refolosirea" unei semnături originale pentru atestarea unui împrumut care în realitate nu a avut loc.

Alte aspecte, deşi nu sunt de natură să schimbe radical concluzia la care s-ar fi ajuns în absenţa lor, furnizează totuşi elemente suplimentare. De exemplu, se stabileşte că semnătura este falsă şi persoana bănuită se exclude ca autor, dar în acelaşi timp expertul găseşte pe adevăratul autor după semnăturile şi scrisul acestuia din actele aflate la dosar.

Prin urmare, nu este vorba de transformarea expertului în anchetator sau judecător, ci de exercitarea deplină a mandatului încredinţat. Atunci când constată anumite împrejurări care pot avea importanţă pentru rezolvarea cauzei, deşi iniţial nu intraseră în vederile organului judiciar, expertul nu face decât să răspundă menirii sale de specialist la care s-a apelat. De cele mai multe ori organul judiciar sau chiar părţile interesate nu ar fi putut să sesizeze aspectele noi evidenţiate de expert întrucât nu au cunoştinţele tehnice necesare în domeniul respectiv.

Inițiativa expertului constituie un ajutor dat organului judiciar în vederea justei soluționări a cauzei. În această privință trebuie remarcată concepția avansată de care a dat dovadă Traian Pop când vedea în expertiză nu numai un mijloc de probă, ci și un mijloc de investigare, „căci uneori numai ochiul specialistului poate sesiza, descoperi o probă sau un obiect purtător de indicii"[1]. Legea nu numai că nu opreşte pe expert să exercite un rol activ, dar chiar îi oferă cadrul prin art. 123 pct. c) C.proc.pen.: „concluziile cuprind răspunsurile la întrebările puse și *părerea expertului* (subl. ns.) asupra obiectului expertizei".

După luarea la cunoștință a întrebărilor, expertul verifică obiectele care urmează a fi examinate și care uneori lipsesc. De pildă, nu s-au trimis actele incriminate sau din eroare s-au trimis altele, corpurile delicte au rămas la grefa instanței și s-a înaintat doar dosarul, obiectele sunt la Institutul medico-legal etc.

La primire se examinează ambalajul în care au fost împachetate, pentru a se constata dacă acesta nu a fost violat și obiectele substituite. De asemenea, se verifică dacă obiectele nu au suferit modificări sau deteriorări în timpul transportului. Când există pericolul estompării în timp sau al ștergerii urmelor (de pildă, impresiunile latente relevate cu praf) se procedează de urgență la fotografierea lor.

Dacă există mai multe urme ridicate de la locul faptei este indicată trimiterea tuturor și nu numai a celor clare sau complete, așa cum se întâmplă în practică, întrucât expertul poate descoperi elemente utile și în cele fragmentare. De exemplu, numai după toate urmele digitale de pe un recipient de sticlă se poate determina modul în care a fost apucat și de câte ori, iar în ce privește autorul se poate identifica degetul chiar și pentru cele incomplet imprimate prin adiționarea asemănărilor din mai multe urme, insuficiente pentru fiecare în parte dar concludente pentru toate considerate ca o entitate. De asemenea, la urmele ce formează o cărare de pași este posibil ca la o urmă parțială să apară un detaliu caracteristic neimprimat la celelalte urme.

---

[1] *T. Pop,* Drept procesual penal. Partea generală, vol. III, Tipografia Națională S.A., Cluj, 1947, p. 349.

Obiectele, atât cele de identificat cât şi cele identificatoare, trebuie puse la dispoziţia expertului în original. Efectuarea expertizei după fotografii sau copii de orice fel, mai ales când se cere expertizarea actelor, este riscantă. În acest caz expertul nu are obligaţia să se pronunţe şi poate refuza întocmirea lucrării, întrucât o copie oricât de fidelă ar fi nu oferă posibilităţile de examinare ale originalului. Astfel, fotografiile lipsesc pe examinator de perceperea nemijlocită a multor caracteristici, cum ar fi cursivitatea trăsăturilor grafice şi intensitatea apăsării. În plus, nu se exclude ipoteza ca ele să fi fost obţinute prin trucaj. La fel, copiile la plombagină (hârtie copiativă) nu reflectă întotdeauna fidel originalul, datorită neuniformităţii stratului de carbon, pliurilor hârtiei sau neacoperirii în întregime a suprafeţei scrise.

Odată cu piesele de expertizat trebuie să se înainteze şi procesul-verbal de cercetare a locului faptei, fotografiile şi schiţele întocmite cu această ocazie, actele medico-legale şi, în general, orice alte materiale utile expertizei.

În cadrul examinării prealabile, expertul ia cunoştinţă de împrejurările cauzei şi de alte situaţii de fapt care au legătură cu expertiza (art. 121 C.proc.pen.). El este dator să se intereseze unde şi cum au fost prelevate urmele, de către cine şi când s-au ridicat corpurile delicte, dacă acestea au mai fost folosite între timp, cum au fost păstrate şi transportate. Dacă au suferit modificări – intenţionate sau accidentale – ele trebuie comunicate expertului de către organul judiciar, ceea ce din păcate constituie o excepţie.

În cazul identificării armei cu care s-a tras trebuie să se ştie în ce condiţii a fost conservată aceasta după comiterea faptei, dacă a fost curăţată şi dacă unele piese, în special închizătorul, au fost schimbate. La identificarea unei maşini de scris interesează dacă a fost reparată, dacă s-au înlocuit semnele de pe taste şi s-a reglat jocul barelor. Pentru expertizarea unei probe de sol, vopsea, sticlă, produs petrolier etc., organul judiciar va trebui să indice de unde şi cum au fost prelevate, în ce condiţii se aflau la locul faptei sau la persoana de la care au fost ridicate. În expertiza grafică are importanţă cunoaşterea vârstei, stării de sănătate, pregătirii, profesiunii presupusului autor, precum şi a condiţiilor în care s-a întocmit actul.

În ce priveşte *materialele de comparaţie,* regula este să fie trimise însăşi obiectele presupus creatoare (încălţămintea, instrumentele, anvelopele etc.). Desigur, există şi unele excepţii, cum ar fi cazul amprentelor digitale a căror relevare şi ridicare se efectuează de către specialiştii organelor de urmărire penală. Când se trimit numai replici ale obiectelor bănuite –mulaje, decalcuri etc. – trebuie să se precizeze cum au fost realizate urmele experimentale, cum s-au obţinut mulajele şi în ce material.

Pentru probele grafice date în faţa organului judiciar se vor indica condiţiile de execuţie. În plus, efectuarea expertizei grafice reclamă specimene de scris anterioare, pe cât posibil dintr-o perioadă concomitentă sau apropiată de data actului incriminat. Această cerinţă este determinată de faptul că scrisul, prin natura sa, este influenţat de numeroşi factori, în special de starea maladivă a subiectului. La bolile cronice scrisul se menţine în limite normale dar, în funcţie de stadiu sau gravitate, poate fi marcat prin semne care, după dr. Rene Resten, ar corespunde organelor lezate, şi pe care le-a denumit „gesturi de suferinţă ale scrierii"[1].

Bolile inerente bătrâneţii, asociată cu senilitatea, accentuează perturbarea mişcărilor incriptorii, lucru întâlnit frecvent la testamente. Dintre cercetările în materie semnalăm relevarea în scris a sindroamelor paraneoplastice, utile nu numai pentru efectuarea expertizei documentelor dar şi pentru diagnosticarea precoce a cancerului.

O problemă controversată, care generează practici diferite, este aceea dacă expertul trebuie să cunoască dosarul numai în măsura necesară efectuării expertizei sau în întregime.

Într-o primă opinie se susţine că expertul este un specialist şi, ca atare, îi sunt suficiente obiectele sau urmele încriminate şi cele suspecte pentru examinarea comparativă, iar cunoaşterea altor date din dosar ar fi de natură să-l influenţeze în darea concluziilor. Când o asemenea părere vine de la un practician al dreptului (procuror, judecător sau avocat) încă este de înţeles, dată fiind circumspecţia legată de administrarea probelor. În schimb, este sur-

[1] *R. Resten,* Écriture et malades. Introduction à la graphopathologie, Paris, 1947, p. 14.

prinzător să o întâlnim la un expert şi teoretician de talia lui Locard care recomandă expertului să refuze cunoaşterea dosarului până când nu a terminat examinarea tehnică. Chiar dacă am admite această teză, care în ultimă instanţă reprezintă un procedeu menit să preîntâmpine opiniile subiective, ceea ce surprinde este inconsecvenţa autorului citat, care susţine în continuare că dacă după formularea concluziei, „datele testimoniale sau scrise par a fi în flagrantă contradicţie cu rezultatul expertizei", se va relua munca făcându-se o nouă verificare[1].

Într-o altă opinie expertului i se vor pune la dispoziţie nu numai materialele de expertizat dar şi dosarul cauzei[2]. Împărtăşim întrutotul acest punct de vedere căci posibilitatea de a consulta dosarul facilitează cunoaşterea împrejurărilor de fapt în contextul cărora se face identificarea. În plus, în anumite domenii cum este expertiza grafică, dosarul constituie un preţios „depozit" de scrisuri de comparaţie sub forma declaraţiilor, notelor explicative, cererilor scrise chiar de către persoana în cauză, a semnăturilor de pe citaţii, interogatorii, confruntări etc. Nu de puţine ori o problemă care părea de nerezolvat pe baza materialelor trimise iniţial a devenit extrem de simplă după primirea dosarului în care s-au găsit alte semnături sau texte manuscrise. De fapt, acesta este motivul principal pentru care susţinem ideea cunoaşterii dosarului de către experţi căci niciodată nu se ştie dinainte ce elemente utile poate să conţină pentru examinările tehnice. După o practică îndelungată ne vine greu să credem că întotdeauna organul judiciar le-ar putea sesiza atunci când selectează singur materialele pe care le înaintează spre expertizare.

Pe de altă parte, situaţiile relatate de părţi şi consemnate în actele dosarului – care nu au fost comunicate expertului, aşa cum ar fi trebuit – pot servi la direcţionarea cercetărilor de specialitate. De exemplu, o parte recunoaşte că a semnat chitanţa în litigiu,

---

[1] *E. Locard,* Les faux en écriture et leur expertise, Payot, Paris, 1959, p. 29.

[2] *G. Teodoru,* Curs de drept procesual penal. Partea generală, Iaşi, 1959, p. 449; *J. Mathyer,* Expertise des signatures, în „Rev. int. crim. pol. tech.", nr. 2, 1960, p. 133.

concluzie la care de altfel a ajuns şi expertul dar în acelaşi timp arată că a semnat mai multe foi în alb în vederea întocmirii unor formalităţi de către o altă persoană în numele ei. Această declaraţie va sugera expertului să verifice ipoteza care, dacă se va confirma, va demonstra că chitanţa este un fals, în ciuda autenticităţii semnăturii.

Trebuie reţinut că expertul ajunge la o convingere certă numai prin examinarea obiectelor ce i s-au pus la dispoziţie, nefiind necesar dosarul. Cu alte cuvinte, de regulă cunoaşterea dosarului nu este indispensabilă, dar atunci când expertul consideră indicat cererea sa trebuie satisfăcută.

Tot în faza preliminară se decide, pe baza materialelor primite, eventual completate la cererea expertului, care sunt metodele şi mijloacele tehnice pe care le va folosi. În cazul în care problemele sunt de aşa natură încât reclamă asistenţa sau avizul unor specialişti din alte domenii (medici legişti, tehnicieni, experţi în artă etc.), se apreciază dacă este cazul să se facă apel la aceştia în virtutea art. 119 alin. (2) C.proc.pen. sau să se efectueze o expertiză complexă.

Când problema pusă expertului nu poate fi rezolvată datorită stării obiectului de identificat, cum ar fi absenţa caracteristicilor de identificare sau inexistenţei unei soluţii tehnice pe plan mondial sau naţional, se poate proceda în două feluri. După unii trebuie să se răspundă organului judiciar printr-o adresă explicativă şi să se refuze efectuarea expertizei. După alţii în orice situaţie trebuie să se dea curs ordonanţei sau încheierii şi să se procedeze la întocmirea unui raport de expertiză în care să se motiveze imposibilitatea identificării. Acest ultim punct de vedere ni se pare mai raţional şi mai practic. Nu numai că într-un raport de expertiză explicaţiile sunt mai ample şi, în orice caz, mai angajante, dar în felul acesta proba dispusă este administrată, respectându-se dreptul părţilor la apărare.

Secțiunea a 4-a. Examinarea intrinsecă

Înainte de a compara obiectele de expertizat în vederea stabilirii identității ele sunt examinate separat în scopul determinării caracteristicilor generale și individuale proprii fiecăruia.

Examinarea intrinsecă începe, de regulă, cu obiectul sau urma de origine necunoscută („în litigiu" sau „incriminată") și se continuă cu cea a obiectului de verificat („de comparație"). Această ordine este indicată mai ales când avem de-a face cu un singur obiect în litigiu și cu mai multe obiecte de comparație (de pildă, o amprentă relevată la locul faptei și amprentele digitale prelevate de la mai multe persoane). Analiza cu prioritate a obiectului în litigiu simplifică problema comparației căci numai după câteva caracteristici sau după un singur element important se pot tria rapid și elimina o parte dintre suspecți fără a mai fi necesară cercetarea detaliată a tuturor caracteristicilor.

Inversarea ordinii menționate se recomandă la expertizele cu mai multe obiecte în litigiu și un singur obiect de comparație (de pildă, semnăturile pe numele mai multor persoane de pe state de plată fictive și scrisul casierului). În acest mod raportarea caracteristicilor unicului obiect de comparație la multitudinea caracteristicilor diverselor obiecte încriminate este considerabil ușurată. Mai mult decât atât, există cazuri în care inversarea este chiar necesară. De pildă, dacă se examinează mai întâi proiectilele obținute prin trageri experimentale și se stabilesc urmele caracteristice lăsate de arma respectivă, se va putea evita eroarea de a socoti drept caracteristică identificatoare o microurmă izolată, produsă întâmplător pe proiectilul incriminat.

O situație aparte o reprezintă absența obiectului de comparație – de obicei în faza inițială a anchetei – când examinatorul primește numai obiectele în litigiu în vederea stabilirii proveniență lor comune: dacă două texte au fost dactilografiate la aceeași mașină, dacă mai multe cartușe au fost trase cu aceeași armă, dacă urmele de efracție au fost create cu același instrument de spargere etc.

Cercetarea separată reprezintă *faza statică* a examinării, spre deosebire de cercetarea comparativă care constituie *faza dinamică.*

Metoda de bază în examinarea intrinsecă este analiza prin care se stabilesc caracteristicile obiectelor. Este vorba de o descompunere a unitarului, de separarea diverselor caracteristici al căror ansamblu alcătuieşte însăşi calitatea obiectului cercetat. Aria şi limitele acestui proces de detaliere nu pot fi stabilite *a priori*, depinzând în fiecare caz de datele speţei (de pildă, gradul de plenitudine al reflectării) şi de complexitatea unei caracteristici: o calitate principală (de pildă, gradul de evoluţie al scrisului) include calităţi secundare autonome (gradul de coordonare al mişcărilor, viteza execuţiei, nivelul de simplificare al semnelor grafice etc.).

Prin examinarea intrinsecă caracteristicile sunt puse în evidenţă şi descrise amănunţit, indiferent de importanţa lor pentru identificare, atât la obiectul sau urma în întregime cât şi la părţi ale acestora (tăişul lamei, tocul încălţămintei, flancul anvelopei). Totodată, se înregistrează şi aspectele legate de formarea urmei, cum ar fi inegalităţile de imprimare, prezenţa materiilor străine, anomalii ale marginilor etc.

Atunci când este posibil, caracteristicile se delimitează în funcţie de momentul formării urmei: anterior, concomitent sau posterior. Tot prin sistematizarea caracteristicilor rezultate din examinarea intrinsecă se urmăreşte evidenţierea celor care reflectă mecanismul producerii urmei. Indiferent de criteriul de sistematizare adoptat expertul este chemat să determine, prin examinarea directă a obiectului sau a urmei, care dintre caracteristicile observate provin din procesul de formare al urmei şi care pot fi considerate străine acestuia. Primele definesc obiectul, fiind astfel caracteristici sau indicii de identificare; secundele sunt întâmplătoare şi nu au legătură cu formarea urmei.

Analiza caracteristicilor şi a celorlalte elemente definitorii implică obligatoriu *observaţia*, realizată mai întâi ca o cunoaştere perceptivă directă a obiectului fără modificarea stării sale, urmată – dacă este cazul – de cercetări de ordin instrumental. Aşa cum s-a remarcat, observaţia nu depinde exclusiv de acuitatea organelor de simţ, ci „comportă intervenţia unor acte de memorizare, a unui proces de comparaţie, intenţionalitate şi gândire discursivă"[1].

[1] *C. Popa,* Teoria cunoaşterii, perspectivă semiotico-praxiologică asupra cunoaşterii, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 149.

Observaţia ştiinţifică este deci o observaţie avizată în sensul că depinde în mare măsură de pregătirea observatorului, în cazul nostru a expertului criminalist; ea reprezintă nu numai un mijloc de obţinere a noi cunoştinţe ci, concomitent, şi o raportare a acestora la cunoştinţele anterioare dobândite prin studii şi experienţe.

Examinarea separată şi descrierea caracteristicilor începe cu cele generale (desenul benzii de rulare a anvelopei, lungimea şi lăţimea profilurilor etc.) şi se continuă cu cele individuale (ştirbituri, deformări, rosături). Pentru individualizarea corectă a obiectelor este important, în acest prim stadiu al examinării, să nu se omită nimic, în aşa fel încât sfera caracteristicilor determinate să fie completă. Reversul este şi mai nociv: adăugirea la cele constatate a unor caracteristici imaginare, fără corespondent în realitate, pentru a se pune „de acord" examinarea cu o idee preconcepută.

Atunci când s-au relevat mai multe urme din aceeaşi sursă expertul va avea posibilitatea să verifice frecvenţa şi constanţa caracteristicilor, va putea deduce în ce condiţii a avut loc imprimarea şi ce influenţe a suferit.

În cadrul examinării separate sarcina principală este aceea de a stabili şi reda cât mai fidel diferitele caracteristici, creându-se baza sintezei, adică a evaluării şi comparării ulterioare. Datele rezultate din analiză trebuie sistematizate în vederea desprinderii celor care vor servi la identificare.

Secţiunea a 5-a. Materiale de comparaţie

O condiţie *sine qua non* pentru reuşita identificării o constituie existenţa materialelor sau modelelor de comparaţie adecvate. Ce înseamnă *adecvat* în criminalistică este greu de stabilit cu exactitate, variind de la un gen de expertiză la altul şi de la un caz la altul. Uneori se poate stabili autenticitatea sau falsitatea unei semnături prin compararea cu 2-3 semnături executate în faţa organului judiciar, alteori problema poate fi rezolvată doar prin studierea semnăturilor de pe numeroase acte, diverse ca natură şi datare, depuse de părţi sau din arhive.

Deşi determinarea volumului materialelor de comparaţie şi a calităţii acestora se apreciază de către specialist, procurarea lor – cel puţin în faza ordonării expertizei – revine organului judiciar. Raţiunea administrării materialelor de către acesta constă, în primul rând, în faptul că elaborează versiunile şi le verifică. În consecinţă, va selecta materialele care fac parte din cercul obiectelor suspecte. În al doilea rând, este necesar să se stabilească cu certitudine autenticitatea lor. De pildă, în expertiza scrisului prin punerea actelor de comparaţie în discuţia părţilor acestea sunt chemate să recunoască grafismul lor sau al altor persoane; problema certificării pieselor este mai dificilă în cazul în care titularul a decedat sau a dispărut.

Materialele de comparaţie se compun din obiectele de la care se presupune că provin urmele incriminate, impresiuni ale acestora (fişe dactiloscopice, specimene dactilografice) sau specimene de referinţă (probe de scris, eşantioane de substanţe). Ele sunt cercetate direct, urmându-se aceeaşi cale a analizei şi sintezei caracteristicilor constatate.

La delimitarea caracteristicilor generale de cele speciale, a celor necesare de cele întâmplătoare, se va lua în consideraţie şi proveniența obiectului: obiecte din natură, obiecte confecţionate meşteşugăreşte şi obiecte industriale (la care contează tehnologia de fabricaţie şi amploarea seriei).

Cât priveşte influenţa factorilor interni şi externi, de regulă aceasta este mai redusă în cazul materialelor de comparaţie recente, anume obţinute pentru efectuarea expertizei. Modificări se pot produce mai ales în probele aşa-zis „libere", denumite şi „preconstituite", adică la cele care au luat naştere înainte sau după comiterea faptei ori ivirea litigiului, fără legătură cu cauza cercetată: cartuşe ridicate de la vânător, scrisul de pe diverse acte (scrisori, note personale, semnături date în diferite ocazii), texte dactilografiate din documentele de arhivă, amprente digitale de pe obiecte casnice, lemne depozitate tăiate cu toporul bănuit etc. În ciuda faptului că asemenea probe pot fi influenţate de trecerea timpului ele rămân cele mai valoroase pentru comparaţie, mai ales atunci când corespund cu data formării urmei incriminate, reflectând fidel caracteristicile din perioada respectivă.

În acest scop se caută înscrisuri de comparație corespunzătoare, nu numai în ce privește data dar și ca modalitate de execuție, chiar și atunci când aparent lucrul pare imposibil. De exemplu, cazul unui factor poștal care venea la serviciu beat și care a dat mai multe note explicative în această stare. Ele au servit ulterior ca piese de comparație la expertizarea biletului găsit la locul unui furt, de care era acuzat că l-ar fi săvârșit după consumarea de băuturi alcoolice.

În ce privește substanțele de scriere, produsele petroliere, lacurile și vopselele, pământul, substanțele pulverulente, se vor utiliza pentru comparație materiale similare, de preferință din locurile, șarjele, containerele din care se presupune că provin cele incriminate. Atunci când se cere să se determine natura substanței, termenii de referință vor fi standardele, normele de fabricație, datele tehnice, formulele chimice, spectrele elementelor componente etc.

În examinările de identificare criminalistică se folosesc și așanumitele „probe constituite", reprezentând urme create cu obiectele de verificat înaintate de organul judiciar: urme de încălțăminte, urme de rulare ale anvelopelor, proiectile trase cu arma în captatoare speciale, tăieturi cu cleşti, cuțite, topoare etc.

Obținerea unor asemenea urme se realizează după anumite reguli elaborate de criminalistică, aplicându-se tehnici de lucru specifice.

Una dintre modalitățile de obținere a urmelor este *experimentul*, de unde și denumirea de „probe experimentale". Prin *experiment* se urmărește reconstituirea împrejurărilor în care s-a format urma incriminată, inclusiv a diferiților factori externi care au putut interveni. Aceştia se pot deduce din examinarea urmei, respectiv din caracteristicile obiectului căutat reflectate în urmă. De pildă, direcția striațiunilor unei urme de tăiere în lemn indică unghiul de incidență a lamei toporului și ca atare probele experimentale vor fi realizate în același mod. Dacă textul anonim este scris cu majuscule se vor lua specimene cu aceleași caractere; dacă există indicii că a fost scris cu mâna stângă sau în stare de ebrietate probele vor fi date la fel. Dacă anvelopa autoturismului a trecut peste corpul victimei, probele experimentale vor fi obținute prin rulare peste un obstacol similar ca volum și plasticitate.

Când stabilirea împrejurărilor nu este posibilă – ceea ce se întâmplă frecvent – se vor repeta experimentele prin schimbarea condițiilor. De exemplu, pentru determinarea distanței de tragere cu o dispersie a alicelor de 20/30 cm se vor efectua trageri de la diferite distanțe până la obținerea împrăștierii menționate. Tot așa, la investigarea unui accident de circulație se vor verifica posibilitățile de producere a leziunilor prin luarea în considerație a mai multor ipoteze: victima culcată pe carosabil (transversal, oblic sau paralel cu direcția de deplasare a autovehiculului), în picioare, lovire din față, spate sau profil etc.

Efectuarea experimentului în mai multe variante este impusă și de necesitatea verificării constanței caracteristicilor obiectului care a creat urma. În cazul expertizei grafice, de exemplu, scriptorului i se cere să semneze în mai multe feluri sau să scrie și să semneze în diverse condiții: așezat, în picioare, cu creionul, cu tocul, într-un tempo rapid ori încet etc. personal nu credem în valabilitatea și utilitatea unui asemenea *test*, pentru varii motive pe care nu considerăm necesar a le argumenta. Cele mai valoroase scripte de comparație rămân înscrisurile anterioare, pe cât posibil din aceeași perioadă sau aproape ca datare cu actul contestat.

Evident că o reconstituire sau reeditare exactă a împrejurărilor din momentul comiterii faptei nu este pe deplin posibilă, nici măcar în materie de scris. Chiar dacă asigurăm aceeași hârtie, instrument de scriere și suport, starea fiziologică și emoțională a scriptorului nu vor fi niciodată identice.

Tulburarea în care se află cel ce a săvârșit o agresiune sau trece printr-o situație conflictuală de genul violențelor familiale se reflectă cu destulă fidelitate în scrisul executat într-un asemenea moment dificil. Exemple tipice ne sunt oferite de către înscrisurile prin care autorul unui omor se justifică: scrisorile de amenințare, biletele lăsate de sinucigași etc. Expresie a unui impuls irezistibil, scrisul se caracterizează prin spontaneitate, evidențiată nu numai de dezinvoltura mișcărilor grafice dar și de recurgerea la suporturi aflate întâmplător la îndemână: caiet sau carnet din casa victimei, file detașate, bucăți de foi de ambalaj rupte neglijent, chiar pereții camerei. Uneori scrierea este asociată cu gesturi sadice, cum ar fi trasarea literelor cu sângele victimei sau încrucișarea creionului și

a cuțitului deasupra biletului. Furia, groaza, panica, disperarea, nesiguranța generează un grafism agitat, ascendent, supradimensionat și mai spațiat decât cel normal. În caz de anxietate pronunțată, scrisul apare apăsat, subdimensionat și dominat de unghiulozități. În ambele situații formele literale devin mai mult sau mai puțin neregulate, putând merge până la dezagregarea structurilor, ceea ce afectează lizibilitatea grafismului. Tensiunea psihică poate scădea treptat, fenomen care se oglindește în scris cum ar fi cazul soțului care și-a omorât soția cu cuțitul, după o ceartă violentă. Apoi a acoperit cadavrul cu bancnote de 100 lei. Pe un petic de hârtie găsită lângă mâna victimei a scris: „Ai vrut bani, bani ți-am dat, banii nu aduc fericirea". În cursul aceleiași nopți a redactat mai multe înscrisuri în care a adus soției o serie de învinuiri – avariție, infidelitate, încercare de abandon – și a recunoscut că el este autorul omorului. La urmă a încercat să se sinucidă prin ingerarea unor medicamente inofensive. Dintre scrisurile aflate la locul faptei, cel de pe dosul unei fotografii de la căsătoria soților, tăiată în două ca simbol al despărțirii definitive, apare mai puțin afectat decât scrisul biletului de lângă victima dar se deosebește totuși de scrisul calm, obișnuit.

Problema reproducerii condițiilor nu trebuie însă absolutizată. Presupunând că în domeniul traseologiei am putea ipotetic să creăm întocmai aceleași condiții, acest lucru nu este întotdeauna cel mai indicat. Într-adevăr, un factor important pentru exacta definire a caracteristicilor obiectului creator este obținerea unei fidelități maxime a reflectării sale în urmele ce vor servi pentru comparație. Urma incriminată este de cele mai multe ori imperfectă, de pildă o urmă de pantof într-un pământ zgrunțuros și cu pietre. De aceea metodologic este recomandabil ca la efectuarea experimentelor destinate obținerii pieselor de comparație să se opteze pentru condițiile cele mai bune de imprimare („ideale"), respectiv în suporturi cât mai plastice, capabile să redea nu numai contururile dar și microrelieful: pentru urmele de pași un pământ argilos, caolin, de genul celui folosit în sculptură, pentru urmele de dinți materiale dentare de amprentare etc.

Într-un caz de tâlhărie, cu torturarea și asasinarea a două victime, infractorii au lăsat numeroase urme de picior încălțat cu

ciorap în praful de pe podeaua unei camere nefolosite. Pentru identificarea autorilor s-a dispus efectuarea unei expertize traseologice. În vederea examenului comparativ s-a procedat la luarea de urme, cerându-se persoanelor bănuite să calce pe o suprafață pe care fusese presărată o substanță pulverulentă. Numai că urmele rezultate nu se asemănau cu cele incriminate, datorită condițiilor sensibil diferite de depunere. Într-adevăr, praful de la locul faptei se depusese lent, în timp, formând un strat extrem de subțire și uniform. Prin aderarea prafului pe talpă, la locul faptei au rămas urme clare de contur, fotografiate cu ocazia cercetărilor. Pentru a reproduce fenomenul natural, praful (făină) a fost pulverizat cu o pompă de la înălțimea de circa 150 cm. Operația a fost repetată de câteva ori, după fiecare depunere a particulelor extrem de fine. La o nouă păşire a suspecților peste stratul astfel obținut destratificarea prafului s-a produs întocmai ca la urmele de expertizat, obținându-se contururi clare.

Pe lângă folosirea unor materiale adecvate, la crearea urmelor experimentale se cere strict respectat mecanismul de formare a urmei: la o urmă de încălțăminte se va lua în considerație faptul dacă este dinamică sau statică, formată în mers încetinit sau în fugă, cu sau fără purtare de greutate etc.; la o urmă produsă cu un instrument oarecare se va respecta unghiul, direcția şi forța de aplicare; la o urmă de anvelopă se va asigura aceeaşi viteză şi mai ales aceeaşi încărcare a autovehiculului; la împuşcături se va folosi aceeaşi muniție, dacă este posibil din acelaşi lot sau din aceeaşi cartuşieră şi se va trage într-o țintă de aceeaşi natură (experiment pe cadavru, în hainele victimei, în ținta în care a intrat proiectilul sau din care a ricoşat etc.).

Valoarea urmelor experimentale îşi găseşte exemplificativ o demonstrare în următorul caz: La locuința sa din orașul C. a fost găsit cadavrul numitului P.G. Victima era culcată transversal pe pat, pereții, patul, perna şi păturile fiind pline de sânge. Pe dormeză se afla un ochi. La examenul medico-legal se constată, pe lângă enucleerea traumatică a ochiului drept, perforarea ochiului stâng, numeroase plăgi şi echimoze pe față. În regiunea mandibulară dreaptă şi frontală s-au remarcat excoriații tumefiate dispuse în grupuri perechi. Pornindu-se de la aceste urme s-a emis ipoteza

lovirii cu o foarfecă de tăiat ghips luată de soția victimei de la spitalul unde lucra ca asistentă medicală. Potrivit rechizitoriului prin care a fost trimisă în judecată, ea ar fi părăsit seara serviciul, înarmându-se cu obiectul menționat și și-ar fi omorât soțul acasă pe când dormea într-o stare avansată de ebrietate. Atât în raportul medico-legal, cât și în avizul comisiei superioare medico-legale se susținea că leziunile „în perechi" au putut fi produse de corpul delict, prin acțiunea celor două șuruburi de articulare. În cadrul procesului, la cererea inculpatei care nega comiterea faptei, s-a dispus efectuarea unei expertize complexe criminalistice și medico-legale, care să verifice versiunea acuzării. În vederea determinării exacte a posibilității producerii urmelor s-a considerat necesară reconstituirea întocmai a condițiilor respective, de unde ideea creării de urme de comparație pe un cadavru, în aceleași zone. Experimentul a arătat – pe baza fotografiilor la scară – că distanța aproximativă dintre diversele elemente ale foarfecii (2 cm între șuruburile rotunde cu diametrul de 1 cm, 2 cm și 3,8 cm între vârfurile lamelor în poziție închisă și respectiv deschisă, 2,2 cm între extremitățile mânerelor în poziție închisă) diferă evident de distanța dintre cele două puncte ale fiecărei leziuni perechi de pe fața victimei. În consecință, foarfeca de tăiat ghips a fost exclusă ca obiect creator. Pe de altă parte, pe baza caracteristicilor de formă și volum ale foarfecii, s-a apreciat ca improbabilă producerea leziunilor oculare cu aceasta, întrucât marginile plafonului și planșeului orbitar nu erau lezate, așa cum s-a constatat la examinarea craniului exhumat. Concluzia expertizei a determinat punerea în libertate a inculpatei și achitarea ei. Ulterior s-a descoperit adevăratul obiect cu care s-a lovit: un instrument artizanal de imobilizat taurii prin prinderea nărilor, în formă de foarfece cu două bile la capăt; distanța dintre acestea corespundea perfect cu spațiul dintre leziunile punctiforme de pe obrazul victimei. Această descoperire nu numai că a exonerat-o de orice vină pe soția victimei dar a condus la identificarea autorului omorului.

Secţiunea a 6-a. Examinarea comparativă

Comparaţia ocupă un loc central în procesul identificării. Ea se realizează prin confruntarea a două sau a mai multor lucruri ori fiinţe în vederea stabilirii asemănărilor şi a deosebirilor dintre ele şi, pe cale de consecinţă, a identităţii sau neidentităţii. Comparaţia este un proces complex care presupune o activitate de gândire analitică şi sintetică, de abstractizare şi generalizare, reprezentând premisa şi totodată condiţia identificării.

Dacă în cadrul examinării intrinseci comparaţia joacă un rol auxiliar, în etapa următoare ea devine metoda de bază. Esenţa, ţelul şi conţinutul principal al examinării comparative în criminalistică constau în raportarea însuşirilor obiectului de identificat (scop) la cele ale obiectului identificator (mijloc), respectiv a caracteristicilor urmelor lăsate cu ocazia săvârşirii faptei la cele ale obiectului sau fiinţei care se presupune că le-au generat.

Comparaţia se realizează – după caz – fie între urma în litigiu şi obiectul care se presupune că a creat-o, fie între urma în litigiu şi urma experimentală executată cu acel obiect. Nici unul dintre cele două procedee nu îl exclude pe celălalt, cu excepţia cazurilor când nu se poate altfel. Recomandabil este să se apeleze la ambele, mai ales în traseologie: de exemplu, să se compare urma de încălţăminte direct cu talpa pantofului, precum şi cu mulajul acesteia sau cu imaginea sa fotografică. De asemenea, se pot compara între ele atât mulajele, cât şi fotografiile.

Când confruntarea directă nu este obiectiv posibilă (de exemplu, urma papilară cu degetul, striaţiunile de pe proiectil cu interiorul ţevii, înregistrările pe bandă magnetică cu vocea suspectului, grafismul cu deprinderile de scriere etc.), se va recurge la compararea imaginilor reflectate ale obiectelor.

Condiţia esenţială este aceea ca obiectele să fie prin natura lor comparabile. Astfel, urmele de adâncime nu pot fi comparate cu urmele de suprafaţă şi nici imaginile negative cu cele pozitive.

Încălcarea regulii se poate solda cu erori datorită faptului că elementele imprimate în urmă reprezintă negativul caracteristicilor obiectului creator (şanţurile corespund proeminenţelor şi invers).

Dacă expertul se hazardează să compare imagini diferite (obiectul cu mulajul, amprente relevate cu praf alb cu amprente luate cu tuş negru etc.), el este obligat să „răstoarne" una dintre imagini pentru a le aduce la un numitor comun. Lucru posibil pentru urmele având contururi de dimensiuni apreciabile, dar cvasi-imposibil pentru imaginile macroscopice (creste papilare) şi de-a dreptul imposibil pentru cele microscopice (striaţiuni).

În afară de *compararea fizică,* sub ambele ei forme (directă şi indirectă), sunt şi cazuri în care expertul are la dispoziţie doar urma incriminată, iar organul judiciar întreabă care este natura ei, cu ce fel de obiect putea fi produsă şi care sunt parametrii acestuia, sau să se stabilească cine este autorul unui bilet anonim despre care nu se ştie nimic, cerându-se să se determine după scris sexul, vârstă, gradul de cultură, naţionalitatea, temperamentul etc.

În aceste situaţii „comparaţia" se face de expert *pe cale mentală.* Prin examinare intrinsecă el stabileşte caracteristicile obiectului de la care provine urma, pe care apoi le interpretează pe baza experienţei sale, a datelor de ordin tehnic şi a colecţiilor de referinţă (cerneluri, hârtii, timbre, chei, pneuri, diverse instrumente etc.).

Analiza comparativă merge, ca şi în faza examinării separate, de la general la particular şi apoi la individual, în conformitate cu ordinea logică a cunoaşterii, modul de realizare fiind influenţat de specificul obiectelor comparate. Astfel, compararea caracteristicilor poate fi exprimată prin unităţi de măsură, prin dimensiuni, cum ar fi lungimea şi lăţimea tălpii, lăţimea benzii de rulare a anvelopei, lungimea laturii patrulatere a toporului, pasul maşinii de scris etc. O condiţie importantă pentru concludenţa rezultatelor este aceea ca măsurătorile să fie precise, de unde necesitatea alegerii aceloraşi repere. Lucrul este mai uşor la urmele de formă regulată, cu linii drepte şi unghiuri şi mai dificil la cele cu ondulaţii şi curburi. Pe de altă parte, precizia depinde şi de claritatea urmei; caracterul aleatoriu creşte atunci când imprimarea este imperfectă, cum ar fi urma lăsată de o anvelopă plină de noroi.

De aceea este indicat ca expertul să nu se limiteze la unităţi de măsură absolute, ci să verifice şi proporţia caracteristicilor dimensionale, adică raporturile dintre ele, de pildă, dintre lungimea şi lăţimea unei urme de contur.

La fel se procedează şi în cazul comparării poziţiei diferitelor caracteristici. Reperele vor fi privite prin prisma localizării lor reciproce luându-se în consideraţie nu numai distanţa dintre ele dar şi direcţia pe care se află. De pildă, la o impresiune digitală situarea bifurcaţiilor, insulelor, capetelor de linii şi a celorlalte detalii în raport de centrul figurii, de deltă, de pliul de la bază, de o eventuală cicatrice. În acest scop se recurge la metode geometrice, valabile chiar şi pentru urme care aparent se pretează mai puţin, cum ar fi semnăturile şi textele manuscrise (metodele grafometrice propuse de P. Frazer, E. Locard, W. Langenbruch, S.V. Margadant, F. Euklaar şi metoda „proiecţiei geometrice" aparţinând lui P. Brosson).

Pentru determinarea poziţiei unui detaliu la urmele de obiecte se poate lua ca element de referinţă o linie marginală sau o extremitate (de exemplu, la o urmă de picior gol vârful degetului mare) sau locul ocupat pe o linie de secţiune (de exemplu, „linia lui Galton" care la amprenta digitală uneşte centrul cu delta).

Remarcăm că în criminalistică, spre deosebire de alte domenii ale ştiinţelor exacte, comparaţia nu este şi nu poate fi strict mecanică, întrucât urmele sau obiectele comparate iau naştere sau acţionează în împrejurări diferite. Oricât ne-am strădui să reconstituim fidel condiţiile de formare în cadrul experimentelor acest lucru nu este posibil. De aceea, compararea este însoţită de o permanentă interpretare a rezultatelor, chiar şi a celor intermediare. Evaluarea constatărilor, a asemănărilor şi deosebirilor, are loc nu numai în faza finală a formulării concluziei ci şi în timpul efectuării comparaţiei şi chiar în faza incipientă a examinării separate. Cu alte cuvinte, în procesul identificării criminalistice fazele se întrepătrund, nefiind riguros delimitate, constatare valabilă şi pentru procedeele de examinare, respectiv observaţia şi experimentul.

Cu privire la *experiment* remarcăm că rolul acestuia nu se reduce la furnizarea probelor de comparaţie ci constituie parte integrantă a examinării comparative. De pildă, leziunile de pe corpul victimei şi urmele de pe hainele sale oferă numai elemente generale de apreciere a dinamicii producerii lor şi de identificare a obiectului vulnerant. Alegerea între mai multe ipoteze posibile privitoare la poziţia reciprocă a victimei şi agresorului se realizează

pe calea unui experiment în cadrul căruia se verifică loviturile aplicate sub diverse unghiuri şi direcţii. Iată un exemplu:

Trei lucrători de la un punct de lucru izolat au consumat băuturi alcoolice într-un sat din apropiere. Numitul P.I. s-a reîntors într-o stare avansată de ebrietate şi a fost văzut intrând în vagonul dormitor, unde s-a culcat pe la ora 14. Ceilalţi doi, C.D. şi H.D. revin şi ei clătinându-se pe picioare şi urcă în aceiaşi vagon în jurul orei 16,30. După câtva timp H.D. începe să ţipe şi să alarmeze muncitorii din celelalte vagoane, relatându-le că P.I. a fost ucis de C.D. cu o lovitură de cuţit, în urma unei discuţii violente: victima i-ar fi reproşat lui C.D., şef de echipă, că nu l-ar fi pontat în ziua respectivă. În realitate C.D. dormea pe un pat alăturat şi trezit spune că nu ştie nimic. La autopsie s-a constatat că lama cuţitului, de 24 cm, a penetrat coasta 4, sacul pericardic, inima, diafragma şi ficatul, oprindu-se în cavitatea stomacală. Direcţia de lovire a fost de sus în jos şi oblic de la stânga la dreapta. Cum H.D. susţinea că el a scos cuţitul din plaga victimei, i s-a cerut, în cadrul unui experiment, să arate cum a procedat. Demonstraţia acestuia a constat într-o mişcare de extragere a cuţitului, perpendiculară cu toracele victimei şi în plan orizontal cu poziţia faţă în faţă a agresorului şi a victimei. Acest amănunt, furnizat chiar de H.D., l-a demascat ca fiind adevăratul autor al crimei, ceea ce a şi recunoscut atunci când i s-a explicat că retragerea cuţitului nu se putea realiza decât printr-o mişcare inversă celei de împlântare şi în nici un caz în modul indicat de el.

Uneori expertul este pus în situaţia de a răspunde dacă urma sau acţiunea s-a produs în modul relatat de învinuit sau de martor. De pildă, trimis în judecată pentru omor, inculpatul a invocat circumstanţa atenuantă a provocării de către victimă care l-ar fi atacat pe la spate cu cuţitul în timp ce era aplecat deasupra bicicletei căzute. Drept dovadă el a indicat prezenţa pe corpul său a două leziuni cicatrizate şi urmele de tăiere de pe cămaşă şi maiou. În cursul anchetei această apărare a fost înlăturată, considerându-se că ar fi vorba de o simulare realizată prin practicarea pe piele a unor tăieturi superficiale şi apoi prin tăierea fiecărui obiect de îmbrăcăminte separat. Cu ocazia expertizei se înregistrează însă o concordanţă deplină între tăieturi. Astfel, cicatricea din regiunea sub-

scapulară dreaptă are aproximativ aceeaşi lungime şi înclinare ca şi tăieturile de pe maiou şi cămaşă; în plus, toate se „proiectează" una în cealaltă. Pe de altă parte, cicatricea de pe faţa posterioară a braţului drept se suprapune peste tăietura de pe mâneca cămăşii la poziţia aplecată a corpului, când mâneca alunecă uşor spre umăr, ceea ce explică aparenta lor „decalare" la poziţia în picioare. Concluzia expertizei, prin care s-a stabilit că tăieturile de pe corp şi cele de pe maiou şi cămaşă au fost produse concomitent, a confirmat versiunea inculpatului după care a fost lovit pe la spate.

Alteori experimentul are în vedere ipoteza emisă de organul judiciar sau de expert. Astfel, s-a pus problema dacă un proiectil tras cu o armă marca Mauser, cal. 7,92, putea să producă deodată trei orificii în tabla ondulată a peretelui magaziei din curtea unde s-a comis moartea prin împuşcare de către paznicul întreprinderii. Experimentul a demonstrat că în condiţiile unei trageri sub un unghi foarte mic (6°-9°C) se pot obţine, printr-un singur foc, orificii similare cu cele din tabla magaziei ca formă, poziţie şi amplasament, ceea ce a dovedit devierea proiectilului prin ricoşare, înlăturându-se versiunea tragerii directe în victimă.

Experimentul reprezintă aşadar o observaţie provocată, deci o activitate efectuată în scopul verificării unei ipoteze, care poate fi confirmată sau infirmată, după cum poate fi neconcludentă. Infirmarea, respectiv nepotrivirea caracteristicilor urmelor incriminate şi a celor create experimental înseamnă de obicei excluderea obiectului verificat.

Un alt aspect al problemei examinării comparative îl constituie *procedeele de comparare,* care reprezintă nu numai tehnici de lucru, dar şi de demonstraţie vizuală a rezultatelor obţinute. În practica de expertiză se recurge la trei modalităţi principale, în funcţie de însuşirile obiectelor şi a reflectărilor acestora sub formă de urme, şi anume juxtapunerea, suprapunerea şi îmbinarea.

Juxtapunerea imaginilor este cea mai simplă şi cea mai uzitată, fiind de fapt inerentă oricărui examen de identificare. Obiectele sau urmele de comparat sunt aşezate în acelaşi câmp vizual, cât mai aproape unul de celălalt, fie direct, fie sub formă de fotografii executate la aceeaşi scară (urma incriminată şi cea obţinută experimental, semnătura în litigiu şi cele originale etc.). Aparate de

genul microscopului comparator sau a video spectral comparatorului uşurează considerabil examinarea concomitentă.

Suprapunerea constă, aşa cum o arată şi numele, în aşezarea urmelor una peste cealaltă, în vederea determinării identităţii formale. Cum nu se pot suprapune chiar obiectele purtătoare de urme şi nici mulajele lor, operaţia se efectuează cu ajutorul reproducerilor: pelicule foto, fotografii transparente, desene pe hârtie de calc sau plăci translucide etc. Microscopul comparator precum şi alte aparate special concepute pentru examinările criminalistice (VSC) permit suprapunerea optică a imaginilor, ceea ce conferă metodei rapiditate şi un plus de exactitate. De asemenea, suprapunerea îşi găseşte utilitatea şi atunci când este vorba de a compara datele rezultate dintr-o analiză instrumentală (spectre, curbe de absorbţie etc.)

Îmbinarea constă în alăturarea imaginilor în vederea obţinerii continuităţii liniare: striaţiunile de pe gloanţe şi cartuşe, urmele de tăiere şi ştirbirile instrumentelor vulnerante, structura danturii, crestele papilare a două amprente, desenele de pe bancnote, timbre şi documente imprimate, impresiuni de ştampilă etc. Continuitatea ansamblului de caracteristici morfologice constituie dovada absolută a identităţii.

Ca şi suprapunerea îmbinarea (denumită uneori „îmbucşare") se poate obţine la microscopul comparator prin translarea imaginilor, iar în lipsa acestuia, prin decuparea fotografiilor şi juxtapunerea fragmentelor care redau zone învecinate.

Independent sau în completarea metodelor menţionate, se poate proceda şi la proiectarea concomitentă pe acelaşi ecran sau monitor a imaginilor comparate, juxtapuse sau suprapuse. Această metodă a proiecţiei are avantajul de a mări imaginile examinate şi, în acelaşi timp, de a oferi posibilitatea studierii lor deodată de către mai mulţi specialişti, cum ar fi cazul efectuării expertizei în comisie. Dacă la cele mai multe expertize proiectarea reprezintă unul dintre procedeele de lucru cu caracter complementar, în altele el constituie metoda de bază a comparării. Exemplul tipic în acest sens îl oferă identificarea persoanei prin suprapunerea proiectată a imaginii craniului sau a capului unui cadavru necunoscut cu portretul fotografic al persoanei dispărute.

Utilizând metoda proiecției, în practica noastră am recurs la un element adiacent, și anume la umbra lăsată de obiectul creator. Această variantă este eficace mai ales în cazul imaginilor preponderent liniare. O speță interesantă în. care am aplicat tehnica menționată ne-a fost prilejuită de verificarea ipotezelor privitoare la conflictul dintre numitul M. S. și numita B. S., între care avusese loc o altercație soldată pentru ambele persoane cu leziuni traumatice produse cu secera. Întrucât explicațiile se contraziceau am procedat la efectuarea unei reconstituiri, fiecare dintre părți simulând propria sa versiune. Una ținea secera ridicată deasupra capului iar cealaltă se apăra cu mâna la frunte, situație în care ambele au pretins a fi. Soarele aflat la zenit proiecta umbra lamei secerii pe mâna victimei. În acest fel, versiunea numitului M. S. a fost confirmată, întrucât s-a constatat o suprapunere perfectă a umbrei proiectate peste cicatricea de la mâna sa dreaptă (linie peste linie), în timp ce la numita B. S. umbra secerii intersecta cicatricea, dând o imagine în formă de X^1.

Secțiunea a 7-a. Procedee tehnice de analiză și comparare

Pentru determinarea caracteristicilor obiectelor, substanțelor și compararea lor criminalistica apelează la o gamă variată de metode și procedee. Spre deosebire de alte domenii ale științei și tehnicii în cadrul cărora au fost elaborate, aplicarea lor în examenele de identificare prezintă o serie de particularități determinate de specificul investigațiilor judiciare.

a) Cantitatea substanțelor de analizat este de obicei extrem de redusă, chiar de ordinul miligramelor. Această cantitate nu numai că nu poate fi mărită, dar pe cât posibil trebuie utilizată doar în parte, asigurându-se posibilitatea efectuării unor noi expertize, ca să nu mai vorbim de situația când sunt necesare mai multe analize

[1] *C. Naneș, L. Ionescu,* Demonstrarea modului de producere a leziunilor prin metoda proiecției, „Probl. crim. criminol.", nr. 4, 1981, p. 126.

distincte în cadrul aceleiaşi expertize. În practică această regulă adesea nu poate fi respectată.

b) În domeniul judiciar factorul timp este extrem de important. Pe de o parte urmele se pot modifica, pe de altă parte de soluţionarea operativă a problemei identităţii depinde în mare măsură de aflarea adevărului, prinderea vinovatului sau punerea în libertate a unui arestat preventiv. Cum organul judiciar este în drept să pretindă de la expert o concluzie clară, precisă şi sigură, este normal ca acesta, înainte de a depune raportul său, să încerce, aşa cum observa Ch. Sannie, „să se înconjoare de maximum de precauţii pentru a-şi aşeza concluziile sale pe bazele cele mai solide"[1]. Dar pentru aceasta trebuie timp. Chiar când se recurge la metode clasice nu ne vom mulţumi cu rezultatele unui singur experiment, ci îl vom repeta, ceea ce va atenua sau va face să dispară erorile. Aceasta este cu atât mai valabil când se încearcă metode noi sau puţin studiate, caz în care perioada de punere la punct depăşeşte adesea pe cea a efectuării analizei. Dacă în cercetarea ştiinţifică timpul nu contează, interesând numai exactitatea rezultatelor, o asemenea motivaţie nu este admisă decât cu mare greutate de organele judiciare. În acest sens, acelaşi Sannie notează: „Această contradicţie este pentru un expert conştiincios o cauză de conflict moral; precizia trebuie să primeze întotdeauna asupra rapidităţii, dar totodată trebuie să concilieze pe cât posibil cele două condiţii, să ştie să se grăbească încet".

c) Alegerea metodei sau a metodelor de către expert este dictată nu numai de natura şi cantitatea urmelor de analizat ci şi de o serie de criterii care să ducă la obţinerea celor mai bune rezultate. În primul rând, se are în vedere sensibilitatea lor. O metodă care permite mai multe încercări va fi preferată uneia care consumă eşantionul în întregime. La sensibilităţi aproximativ egale se va alege metoda care pune în evidenţă cu mai multă precizie însuşirile şi caracteristicile. Pe de altă parte, se vor prefera metodele nedestructive. Între două metode egale din acest punct de vedere, se va opta pentru cea care permite dozaje. Desigur că o analiză canti-

---

[1] *C. Sannié,* La méthode en police scientifique, în „Rev. int. crim. pol. tech", nr. 2, 1974, p. 149.

tativă este preferabilă întrucât permite „cifrarea" rezultatelor, dar, cel puţin pentru metodele clasice, ea nu este aplicabilă urmelor reduse cantitativ. Un progres în această privinţă îl aduc metodele instrumentale. Când aplicarea nu este posibilă se recomandă utilizarea mai multor metode simple ale căror rezultate se completează reciproc.

d) În identificarea criminalistică metodele şi procedeele tehnice sunt subordonate metodei generale a comparaţiei. Prin aceasta probele examinate sunt raportate una la cealaltă, ceea ce permite stabilirea asemănării sau deosebirii lor. Mai mult decât atât, atunci când asemănările, adică elementele comune, nu pot fi definite cantitativ, comparaţia suplineşte acest neajuns prin stabilirea unei relaţii calitative între urma incriminată şi proba de comparaţie. Necesitatea recurgerii la instrumente şi analize fizico-chimice este motivată de limita fiziologică a organelor senzoriale ale omului (văz, miros, pipăit, auz, gust etc.), iar pe de altă parte de dimensiunile reduse ale urmei.

Orice examen de identificare criminalistică nu se poate dispensa de *observaţie*. Un prim mijloc ajutător îl constituie folosirea aparatelor optice de mărit, începând cu lupa – adevărată „emblemă" a criminalistului din toate timpurile – şi până la cele mai performante microscoape, care permit lărgirea considerabilă a câmpului vizual. Lupa, de regulă cu un grosisment până la 10 x, este utilizată fie ca mijloc auxiliar, fie ca unic mijloc tehnic, cum ar fi cazul examinării scrisurilor pentru identificarea autorului sau al cercetării şi comparării amprentelor digitale.

În traseologie cercetarea urmelor se realizează în general la nivel macroscopic. Examinările la microscop (mono şi binocular) permit măriri suficiente pentru studierea urmelor extrem de fine. Supradimensionarea devine inutilă şi contraindicată pentru studierea formelor. Pe de o parte, zona pe care se obţine clarul devine mult prea redusă şi deci neconcludentă; de pildă la studierea unui crater de percuţie de pe capsa unui cartuş nu se mai poate observa în întregime nici măcar fundul acestuia. Pe de altă parte, porţiunea clară, chiar foarte redusă, apare distorsionată la o mărire excesivă, denaturând imaginea şi deci identificarea. La cartuşele trase în mod cert cu aceeaşi armă (trageri experimentale succesive) crestele

metalului comprimat de vârful percutorului „arată" altfel sau prezintă diferenţe la o comparare riguroasă. În al treilea rând, identificarea criminalistică nu se poate baza pe coincidenţa sau diferenţa unui singur element, cum ar fi o striaţiune unică.

Concludentă este doar totalitatea striaţiunilor, un câmp de striaţiuni, a căror imagine de ansamblu conferă individualitate. Or, un asemenea câmp nu „încape" în obiectivul microscopului când se depăşeşte o anumită mărire.

Pentru examinarea comparativă este preferabilă observarea concomitentă a probelor studiate. Cele mai bune rezultate se obţin cu ajutorul microscopului comparator, de tipul "Projectina" şi „Leitz". Un sistem optic de prisme şi lentile permite vizualizarea deodată, în acelaşi ocular sau pe un ecran, a celor două probe comparate, în întregime sau în parte, în funcţie de grosismentul ales.

Odată cu mărirea acestuia, zonele de interes sunt tot mai mult detaliate. Sursele de iluminare sunt interşanjabile şi asigură investigaţii dia şi episcopică în lumină fluorescentă, polarizată şi infraroşie. Sistemele de poziţionare ale surselor oferă o similitudine a iluminării, factor extrem de important în examinările comparative. O cât de mică diferenţă a direcţiei şi intensităţii fascicolului de lumină poate crea o cu totul altă imagine datorită umbrei proeminenţelor existente, de unde impresia falsă a unor deosebiri între caracteristicile comparate.

Pentru studiul criminalistic al urmelor de relief regula după care nu se pot compara direct decât lucruri comparabile este perfect valabilă şi în cazul studierii la microscopul comparator. În condiţii identice de iluminare se vor obţine structuri (imagini) de acelaşi tip: pozitiv-pozitiv sau negativ-negativ. Tehnica permite însă o abatere de la această regulă: dacă aşezăm sursele de iluminare în sens invers atunci se pot compara direct – pe acelaşi ecran – imagini de tip opus: pozitiv-negativ. În acest fel se poate examina deodată urma incriminată cu suprafaţa de contact a instrumentului suspect, dispensând expertul de efectuarea unor mulaje, operaţie adeseori anevoioasă şi cu rezultate nu întotdeauna concludente în cazul microurmelor.

Un avantaj al microscopului comparator îl constituie echiparea cu sisteme de prindere adecvată a obiectelor de examinat. Dacă la

un microscop obişnuit se obţine uşor clarul pentru orice suprafaţă netedă (acte, bancnote, timbre, amprente), în schimb se întâmpină mari dificultăţi în vizualizarea suprafeţelor neregulate, cum ar fi capătul unei sârme tăiate, proiectilul bombat prin construcţie sau deformat prin ricoşare, cantul unui fragment de materie desprins dintr-o masă, porţiunea tăiată a unui lemn etc. Dispozitivele microscopului comparator, special concepute pentru examinările criminalistice, permit atât obţinerea clarului, cât şi aşezarea identică a obiectelor. Datorită gradării componentelor de prindere obiectele studiate pot fi înclinate şi iluminate similar, ceea ce din punct de vedere tehnic asigură compararea în aceleaşi condiţii.

Indiferent de genul examinării, atât observarea cât şi fotografierea se realizează în lumină normală, suficientă pentru domeniul traseologic. Există însă şi domenii ale expertizei criminalistice care reclamă cercetări în spectrul ultraviolet şi infraroşu, cum ar fi relevarea scrisului şters chimic sau mecanic, a celui acoperit, evidenţierea urmelor de împuşcătură, compararea diferitelor urme materiale etc.

Pentru aceasta se folosesc lămpile UV de diverse tipuri, echipate cu unul sau mai multe tuburi sau filtre cu lungimi de undă diferite şi convertizorul de imagine IR. Graţie unui tub electronic sensibil la infraroşu, acesta transformă lumina invizibilă cu lungimea de undă de 700 – 1 200 nm în lumină vizibilă. Datorită sistemului de construcţie modular, convertizorul permite observarea binoculară prin adaptarea unui microscop stereoscopic, cum ar fi aparatul Wild M520 care poate fi montat la microscopul comparator Leitz.

Un aparat special pentru examinări criminalistice este comparatorul video spectral (VSC), produs în mai multe variante, dintre care unul portabil pentru teren. O cameră video de mare sensibilitate echipată cu tub pe bază de diode silicon şi trei seturi de filtre (400 – 1000 nm) permit examinări comparative ale absorbţiei şi luminiscenţei IR direct pe un monitor. Încorporarea unei surse UV produce efecte de luminiscenţă şi în acest spectru.

Pentru examinarea urmelor-materie, adică a diferitelor substanţe, se utilizează tot mai mult microscopul electronic cu baleiaj (MEB) la care imaginea se obţine, aşa cum o arată şi numele, prin

scanarea probei cu un fascicul foarte fin de electroni, fără afectarea integrităţii materiei, inclusiv a celor de natură biologică. Prin cuplarea MEB cu alte tipuri de analiză instrumentală – în primul rând cu microanaliza dispersiei energiei razelor X – se pot face nu numai determinări calitative (structura suprafeţei şi compoziţia chimică) dar şi cantitative. Un exemplu ni-l oferă compararea microreliefului urmelor dinamice şi analiza strat cu strat a peliculelor de vopsea: la un grosisment de 50 000 x se observă în relief structura pigmenţilor, morfologia impurităţilor, graniţa dintre straturile suprapuse şi componentele anorganice. De asemenea, metoda este foarte eficace în examinarea reziduurilor de tragere[1], precum şi în identificarea particulelor care au aderat pe proiectile[2].

Metodele chimice constau, în esenţă, în atacarea probelor cu diverşi reactivi şi urmărirea comparativă a reacţiilor. Dincolo de relativitatea aprecierilor, majoritatea acestor metode prezintă inconvenientul că se consumă proba, uneori la o singură reacţie, făcând imposibile alte încercări.

De aceea, în prezent se tinde la abandonarea procedeelor chimice, în general distructive, prin înlocuirea cu analize instrumentale, independente sau combinate. Pe lângă precizia extrem de mare, rezultatele analizelor de acest gen sunt afişate sub formă de cifre, curbe, spectrograme etc. În primul caz, nu numai că proprietăţile obiectelor cercetate sunt descrise numeric, dar devine posibilă efectuarea de calcule utile identificării, cum ar fi aprecierea obiectivă a toleranţelor.

Procedeele şi tehnicile de analiză instrumentală sunt în prezent tot mai mult asociate cu prelucrarea automată a datelor, cum ar fi determinarea naturii substanţelor legate de fapta incriminată, respectiv identificarea lor generică prin compararea cu colecţii de

---

[1] *T.G. Kee, C. Beck, V.L. Beavis*, An automatic scanning electron microscope/microanalysis system for the detection of firearm discharge particles, Comunicare Congr. IAFS, Vancouver, 1987.

[2] *V.J.M. Di Maio, S.E. Dana, W.E. Taylor, J. Ondrusek*, Use of scanning electron microscopy and energy dispersive X-ray analysis (SEM-EDXA) în Identification of foreign material on bullets, în „Journ. Foren. Sc.", nr. 32, 1987, p. 38.

referință și/sau date din literatura de specialitate. Operația este făcută de computer prin programarea datelor codificate, respectiv a însușirilor și caracteristicilor utile identificării, cum ar fi structura, dimensiunea, culoarea. Cele mai frecvente substanțe catalogate la laboratoarele de criminalistică sau la centrele naționale de cercetări sunt vopselele, sticla, pământurile, drogurile, pulberile, fibrele, materiile plastice etc. Criteriile de caracterizare și clasificare iau în considerație fie totalitatea proprietăților fizico-chimice, fie doar câteva sau chiar o singură proprietate aptă să diferențieze genurile și speciile, cum ar fi măsurarea indicelui de refracție al eșantioanelor de sticlă supuse examinărilor în cadrul expertizelor. Datele sunt stocate la centrul de cercetări și pot fi căutate direct de specialiști prin terminalele din propriile lor laboratoare, ceea ce le permite să stabilească cu precizie proveniența unui ciob de sticlă, dintr-un geam, parbriz, container, de oglindă, bec sau de altă origine[1].

Pentru droguri, ale căror componente pot fi evidențiate prin spectrometrie de masă, se conservă spectrele structurii chimice[2]. La fel, a fost inițiat un program pentru calcularea indicilor de discrepanță, care dau gradul de asemănare dintre datele colecției și cele ale probei cunoscute. Datele obținute prin metode cromatografice și absorbție UV conțin toate informațiile posibile despre clasele și drogurile particulare[3].

Imensa varietate a substanțelor otrăvitoare a obligat la inventarierea lor pe o bază informativă. De pildă, o bancă de date conține trei tipuri de informații: structura moleculară, toxicitatea și spectrul de masă[4]. Tot așa se procedează pentru identificarea fibrelor textile pe baza colecției de fibre standard.

---

[1] *J.A. Lambert, I.W. Evett,* The retractive distribution of control glass samples examined by forensic science laboratories în the United Kindom, în „Foren. Sc. Int.", vol. 26, nr. 1, 1984, p. 1.

[2] *R.E. Ardrey,* Mass spectrometry data collections, Comunicare Congr. IAFS, Oxford, 1984.

[3] *R. Grill,* Computer search system for identification of drugs using TLC, CLC and Data UV, Comunicare Congr. IAFS, Oxford, 1984.

[4] *W. Xiamin, Q. Huawei, L. Xiyun, G. Chuanjie, X. Jianzhong,* Microcomputer based toxic and database system for poisonous substances, Comunicare Congr. IAFS, Vancouver, 1987.

Un alt exemplu de identificare generică cu ajutorul computerului îl constituie difracția razelor X, metodă relativ rapidă și nedistructivă de identificare a cantităților mici de substanțe. O colecție amplă de modele de difracție a fost alcătuită de International Centre for Diffraction Data, conținând mai multe zeci de mii de substanțe. Nu este necesar ca fiecare laborator de criminalistică să posede o colecție completă căci s-au selectat substanțele întâlnite în cauzele judiciare, cum ar fi drogurile, explozivele, otrăvurile, mineralele, metalele, aliajele etc. Dacă proba reprezintă un amestec, identificarea componentelor este de obicei posibilă.

Secțiunea a 8-a. Evaluarea rezultatelor examinării comparative

Identificarea criminalistică nu se rezumă la constatarea mecanică a caracteristicilor și însușirilor și nici la înregistrarea asemănărilor și deosebirilor. Pentru a decide dacă există sau nu identitate, dacă urma provine de la obiectul verificat, dacă mai multe fragmente au format corp comun, nu este suficientă simpla însumare a celor constatate ci este indispensabilă evaluarea lor de către expert în lumina teoriei identificării criminalistice. Aprecierea rezultatelor examinării comparative și interpretarea acestora reprezintă stadiul de cea mai mare răspundere, în care se hotărăște dacă caracteristicile constatate sunt suficiente cantitativ și calitativ pentru individualizarea obiectului și dacă această totalitate este unică, irepetabilă. O „rețetă" universală, o formulă matematică sau standarde nu există în această privință. Pe baza practicii de expertiză se pot însă desprinde unele criterii sau condiții generale de apreciere a complexului de caracteristici necesare pentru o *concluzie de identitate,* și anume:

a) Fiecare caracteristică să aibă o valoare identificatoare independentă, ceea ce înseamnă că două sau mai multe caracteristici nu trebuie să exprime aceeași însușire a obiectului. Această cerință nu exclude interdependența caracteristicilor, ci dimpotrivă o presupune, pentru ca împreună să constituie o totalitate individualizatoare.

b) Concluzia de identitate trebuie să se bazeze pe caracteristici esențiale, calitate care se manifestă prin constanță, respectiv repetarea ei în același mod în reflectări multiple.

c) Caracteristica trebuie să fie specifică. Specificitatea este determinată uneori și de cauze întâmplătoare, fiind cu atât mai mare cu cât frecvența ei de apariție este mai redusă.

d) Eventualele deosebiri care există în paralel cu asemănările nu trebuie să fie esențiale, iar apariția lor trebuie să fie explicabilă.

Ilustrativă în acest sens este următoarea speță. Într-o seară numitul C.V. conducea autoturismul său în centrul municipiului S. La un moment dat a intrat pe contrasens. Oprit de un agent de circulație care a observat „semne de oboseală", a fost dus la un spital din apropiere unde i s-a luat o probă de sânge pentru analiză (alcoolemie 1,75‰) și a relatat cele întâmplate într-o declarație scrisă de mână. Având în vedere că aceasta a fost dată între 19,15 ora comiterii faptei, și 20,35 ora recoltării probelor biologice, și întrucât învinuitul contesta rezultatul analizei, s-a dispus efectuarea unei expertize grafice prin care să se stabilească dacă scrisul a fost executat în stare de ebrietate. Din compararea declarației inițiale cu declarațiile scrise în zilele următoare rezultă că în timp ce grafismul obișnuit este ordonat din toate punctele de vedere (aliniere, spațiere, înclinare, dimensiune, începerea rândurilor etc.), grafismul în litigiu face notă discordantă, prezentând un aspect oarecum haotic: dimensiune mai mare, gesturi mai ample, linia de bază devine convexă și chiar șerpuitoare. Totodată, se înregistrează o diminuare sensibilă a gradului de lizibilitate. Structura literelor se simplifică, iar mișcările rotunjite din scrisul normal se transformă în mișcări unghiulare. Lipsa de coerență semnalată este tipică pentru scrierea într-o stare psihosomatică neobișnuită. În cazul de față motivul îl constituie starea de excitație, afectarea funcțiilor nervoase și musculare datorate ingerării alcoolului, ceea ce a determinat pierderea parțială a controlului vizual și a mișcărilor mâinii. Astfel, s-au putut explica deosebirile dintre grafismul declarației incriminate și scrisul normal al persoanei.

În prima etapă a identificării concordanța caracteristicilor obiectului de investigat cu cele ale obiectului de comparație sau cu cele cuprinse în normele de fabricație este suficientă pentru deter-

minarea genului cu subclasificările sale. În a doua etapă, identitatea nu poate fi dedusă din simpla corespondență a caracteristicilor constatate, ci trebuie evaluate. Sunt ele esențiale, necesare sau întâmplătoare? Sunt autonome sau independente? Care este valoarea identificatoare a fiecăreia? Elementul apărut accidental este într-adevăr unic? Ansamblul caracteristicilor mai poate fi întâlnit? Iată numai câteva întrebări pe care expertul trebuie să şi le pună înainte de a decide, pe baza experienței sale, dacă asemănările dintre urmă şi obiectul suspect, dintre două scrisuri, dintre două fragmente de obiecte etc. sunt de aşa natură încât să fie exclusă posibilitatea creării urmei de către un alt obiect, scrierii textului de către o altă persoană ş.a.m.d.

Aprecierea caracteristicilor începe în mod obişnuit cu lămurirea naturii şi genezei *deosebirilor*, determinându-se dacă acestea sunt reale şi țin de esența obiectelor comparate sau sunt rezultatul unor modificări datorate altor factori. Faptic, descoperirea şi evaluarea deosebirilor se realizează concomitent cu determinarea asemănărilor, ambele fiind elemente componente ale procesului unic de identificare. Rolul diferit pe care îl au în cunoaştere nu constituie un motiv de separare prin considerarea examinării deosebirilor drept o etapă independentă a identificării.

Când expertul constată deosebiri el nu ştie dinainte dacă ele se află „înăuntrul identității", adică reprezintă manifestări ale unuia şi aceluiaşi obiect în cadrul fenomenului de variabilitate naturală, sau sunt deosebiri propriu-zise, „în afara identității", desemnând obiecte diferite. În acest din urmă caz, ele sunt considerate ca externe şi echivalează cu însăşi negarea raportului de identitate.

Celelalte deosebiri, considerate ca interne, nu afectează existența raportului de identitate. Înregistrarea unor deosebiri denotă *lipsa de identitate înțeleasă în sens formal*, ceea ce nu înseamnă automat excluderea obiectului presupus a fi creat urmele încriminate; este posibil ca aceste deosebiri să fie justificate, de pildă când la repararea unei maşini de scris au fost înlocuite semnele uzate. Deosebirile pot fi socotite ca elemente de excludere a identității numai în situațiile în care este posibil să se elimine ipoteza schimbărilor intervenite în timp ori din alte motive. Problema nu este deloc simplă, urmând să se aibă în vedere condițiile de formare ale

acestor caracteristici. De pildă, în expertizarea urmelor de încălţăminte nu se poate ignora faptul – de altfel puţin cunoscut – că aspectul uzurii tălpii este influenţat atât de modul specific în care calcă o anumită persoană (elementul constant), cât şi de tipul de încălţăminte purtat (elementul variabil). Experienţa şi studiile demonstrează că un pantof, un bocanc, o gheată de sport etc., pot să prezinte imagini diferite ale zonelor de tocire.

Absenţa deosebirilor nu poate dovedi prin ea însăşi identitatea. Aceasta trebuie demonstrată prin evaluarea asemănărilor constatate, care comportă două aspecte. Primul se referă la stabilirea valorii identificatoare a caracteristicilor asemănătoare considerate separat, a măsurii în care acestea contribuie la particularizarea obiectului. Al doilea priveşte valoarea totalităţii lor, a faptului dacă ansamblul concordanţelor este propriu numai obiectului de identificat sau şi altor obiecte de acelaşi gen. Pentru o concluzie de identitate asemănările trebuie deci să fie de aşa natură încât să se excludă o coincidenţă accidentală. De aceea, expertul este chemat să facă o *apreciere de ordin probabilistic,* adică să determine cât de improbabilă este repetarea complexului de caracteristici asemănătoare.

Aprecierea valorii caracteristicilor în scopul identificării se bazează pe asocierea criteriilor calitative şi cantitative, în care primele joacă rolul principal. Altfel spus, asemănările nu se numără ci se cântăresc. Această „cântărire" se întemeiază pe metodele ştiinţifice de evaluare şi pe experienţa individuală şi colectivă. În acest fel, expertul găseşte echivalentul valoric al fiecărei caracteristici asemănătoare şi al tuturor luate împreună. Însemnătatea metodelor cantitative rezidă în faptul că ele constituie mijloace de cunoaştere a calităţii obiectelor. Pe de o parte, exprimă caracteristici calitative (formă, compoziţie, culoare), iar pe de altă parte măsoară valoarea fiecărei însuşiri, oferind în final criteriul suficienţei lor pentru formularea unei concluzii de identitate.

În nici un domeniu al expertizei criminalistice nu s-a fixat numărul de caracteristici necesare pentru individualizarea unui obiect după reflectarea sa şi nici numărul minim de asemănări pentru afirmarea identităţii. Problema se rezolvă de la caz la caz, concluzia fiind formulată de expert numai atunci când este încre-

dinţat că elementele constatate sunt suficiente pentru atingerea certitudinii.

Singurul domeniu la cunoştinţa noastră în care s-a preconizat un criteriu de apreciere cantitativ este dactiloscopia, şi anume „regula celor 12 puncte" formulată de V. Balthazard.

Raţionamentul său, bazat pe calcule matematice, pleacă de la constatarea că, de obicei, impresiunea digitală găsită la locul faptei este fragmentară, astfel că valoarea identificatoare este proporţională cu numărul de puncte (detalii) pe care le conţine. Presupunând că între două amprente există *n* coincidenţe, numărul total de amprente care prezintă aceste *n* elemente va fi egal cu numărul de aranjamente al celor patru detalii (două capete de linii şi două bifurcaţii dispuse în sens opus) raportat la 100-*n*, adică vom avea şansa să găsim o amprentă prezentând *n* coincidenţe într-un număr egal cu

$$\frac{4^{100-n}}{4^{100}} = \frac{4100 \text{ x } 4\text{-}1}{4^{100}} = \frac{1}{4^n}$$

Calculul după această formulă arată că pentru a găsi:

- 2 coincidenţe trebuie examinate 4^2 sau 16 amprente;
- 3 coincidenţe trebuie examinate 4^3 sau 64 amprente;
- 10 coincidenţe trebuie examinate 4^{10} sau 1 048 576 amprente;
- 17 coincidenţe trebuie examinate 4^{17} sau 17 179 869 184 amprente.

În prezenţa a 17 coincidenţe trebuie deci să se examineze circa 17 miliarde de amprente, ceea ce revine 1 miliard 700 milioane de persoane. Cum la data studiului lui Balthazard (1911) populaţia globului era estimată la un miliard şi jumătate rezulta că în prezenţa a 17 repere identice nu exista nici o şansă de eroare în identificare, adică nici o şansă ca două amprente asemănătoare să provină de la două persoane diferite. Dar, adaugă Balthazard „în cercetările medico-legale numărul coincidenţelor poate fi scăzut la 12 sau 11 dacă suntem siguri că criminalul nu este un locuitor oarecare al globului, ci un european, un francez, locuitorul unui oraş sau sat". Această regulă a fost adoptată în numeroase ţări, printre care şi România (nu legiferat, ci în practica de expertiză), considerându-se că un minimum de 12 concordanţe echivalează cu

certitudinea identităţii şi că 8-11 concordanţe indică o foarte mare probabilitate. Unele ţări, cu o populaţie redusă, se mulţumesc cu 8-10 concordanţe, în timp ce altele dimpotrivă, consideră că „bariera de siguranţă" s-ar situa la 16 concordanţe pentru un singur deget şi la 10 pentru fiecare dintre cele două urme care s-ar găsi în acelaşi loc (sistemul britanic).

Sesizând prioritatea elementului calitativ asupra celui cantitativ, Ed. Locard constată că „o particularitate rară este de o sută de ori mai semnificativă decât o serie de bifurcaţii din zona marginală; patru sau cinci puncte bine grupate în centrul figurii, într-o manieră excepţională, conving mai mult decât 12 sau 15 bifurcaţii răspândite „la periferia desenului"[1].

Alţi autori cred că 6 sau 8 puncte, delimitând un centru de formă cu totul particulară, constituie o probă de identitate atât de perfectă încât nu poate fi pusă în dubiu, pe când la un număr dublu de bifurcaţii răspândite pe marginile unei urme confuze dubiul subzistă[2]. Şi la noi în ţară s-au exprimat păreri similare, întemeiate pe studii statistice cum ar fi cele întreprinse de I.R. Constantin şi M. Rădulescu care conchid: „concluziile expertizei dactiloscopice obţinute prin introducerea în calcule a probabilităţilor de apariţie a detaliilor caracteristice, pot avea în vedere o gamă foarte largă de puncte coincidente, mergând de la 6-7 până la 17-18 puncte"[3]. Ei critică raţionamentul lui Balthazard, arătând că acesta se bazează pe limitarea varietăţii detaliilor la cele patru mai des întâlnite şi că ignoră frecvenţa altor detalii cu şanse egale de apariţie. Or, problema trebuie tratată de la caz la caz. Dacă un ansamblu de puncte coincidente este format de şase feluri de detalii caracteristice, chiar pe baza calculului folosit de Balthazard, va rezulta n = 10, un desen similar putându-se găsi la 60.466.176 impresiuni digitale.

---

[1] *E. Locard,* L'enquête criminelle et les méthodes scientifiques, Edition Flamarion, Paris, 1929, p. 129.

[2] *R. Kingstonm, P.L. Kirk,* La „regle des 12 points" dans l'identification par les empreintes: historique et valeur, în „Rev. int. pol. crim.", nr. 186, 1965, p. 62.

[3] *R.I. Constantin, M. Rădulescu,* Dactiloscopia, Serviciul cultural de presă şi editorial, 1975, p. 225.

Cum în sistemul Balthazard două amprente cu 12 puncte coincidente apar la 16.777.216 impresiuni digitale, rezultă că valoarea celor 10 puncte coincidente dintr-un ansamblu de 6 detalii este cu mult mai mare decât a celor 12 puncte prin considerarea a patru feluri de detalii.

Ca atare, numărul necesar de puncte coincidente se schimbă după numărul felurilor de detalii. Pentru verificare, autorii au întreprins două sondaje privind frecvența detaliilor; un prim eșantion de 180 impresiuni cu 4.303 detalii și un al doilea de 300 impresiuni cu 4.205 detalii. Procedând la calculul probabilității cu includerea frecvenței obținute s-a întocmit o situație a probabilității de apariție în valori logaritmice după cum un detaliu se găsește o dată, de două, de trei sau de patru ori. Concluzia la care i-au condus rezultatele este că „la o valoare de probabilități compuse din 10^{-7} se poate considera că punctele coincidente puse în evidență argumentează ca certă concluzia identității persoanei".

Tot de la formula lui Balthazard pleacă și polonezul C. Grzeszyk, modificând-o însă prin introducerea unor elemente suplimentare. Procedeul ca atare interesează mai puțin având în vedere profilul lucrării de față, dar merită a fi semnalat tabelul cu probabilitățile de repetare ale unui set de minuții, calculate pentru fiecare din cele șase continente și pentru 28 de țări, în care România figurează cu valoarea de 14 elemente la o populație de 22.625.000 locuitori[1].

O încercare de îmbinare a celor două criterii de apreciere, calitativă și cantitativă, îl oferă „scara de evaluare a punctelor caracteristice în funcție de frecvența și variabilitatea lor" propusă de F. Santamaria[2]. Autorul are în vedere o codificare a valorii diferitelor repere: pentru un capăt de linie sau o bifurcație 1 punct, pentru o punte, o insulă sau fragment de linie papilară 2 puncte, pentru o intersecție de linii 3 puncte ș.a.m.d., pentru o identificare certă fiind necesară întrunirea a 10 puncte valorice.

---

[1] *C. Grzesyk,* Mathematical grounds of dactyloscopical expertises, Comunicare Simpozion Popowo, 1988.

[2] *F. Santamaria,* Une nouvelle methode d'evaluation des points caractéristique des crêtes papillaires, Comunicare Congr. Oslo, 1953.

Un alt sistem menit să atenueze subiectivitatea aprecierilor este cel aparținând lui Sia Ram Gupta, potrivit căruia valorile sunt exprimate în procente[1].

Deşi din calculele efectuate prin luarea în considerație a tuturor combinațiilor posibile – nu numai ale lui Balthazar, ci şi cele bazate pe studiile lui Galton, Féré, Oloriz – rezultă că nu se poate pretinde o identitate formală fără 12 puncte analoage, opinia actuală predominantă, pe care şi noi o împărtăşim, este că identificarea depinde de natura, poziția şi numărul asemănărilor.

Pentru formularea unei concluzii corecte, extrem de importantă este „ținerea cumpenei drepte" între criteriul cantitativ şi calitativ. Numeroase erori provin tocmai din evaluarea unilaterală, adică supraaprecierea unuia şi, implicit, subaprecierea celuilalt. Supraaprecierea cantitativă se manifestă prin atitudinea conceptuală şi, mai ales, prin practica potrivit căreia pentru stabilirea identității ar fi suficient un anumit număr de caracteristici, indiferent de valoarea lor intrinsecă. Supraaprecierea calitativă constă în a atribui unei singure caracteristici sau unui număr restrâns o putere individualizatoare pe care în realitate numai ansamblul asemănărilor o poate avea. Astfel, oricât de valoroasă ar fi o literă de formă atipică (aşa-numitul „idiotism grafic) sau o striațiune, ele nu pot individualiza un scris, un obiect sau o urmă fără asocierea cu alte caracteristici.

Prin urmare, în domeniul identificării criminalistice nu se pot elabora norme cu valabilitate universală. Convingerea intimă a expertului trebuie să se bazeze numai pe o examinare multilaterală şi aprofundată a caracteristicilor, cu luarea în considerare a oricărui aspect de natură să explice geneza şi valoarea lor identificatoare.

În trecut, în mare măsură şi în prezent, aprecierea de către expert a valorii identificatoare a caracteristicilor se realizează în mod subiectiv, nu în sens de relativitate sau imprecizie, ci în cel de *opinie personală,* bazată pe cunoştințele sale profesionale şi pe experiență. Astfel, în cazul evaluării caracteristicilor grafice, „unitatea de măsură", sistemul de referință la care apelează expertul îl constituie documentarea sa, faptul că o formă literală este foarte

[1] *S.R. Gupta,* Étude statistique des caractéristiques papillaires, în „Rev. int. pol. crim.", mai, 1968.

rară, că poate fi întâlnită la anumite categorii de scrisuri şi nu la altele. Această cunoaştere, veritabilă „bancă de date", poate fi dobândită numai printr-o activitate asiduă şi îndelungată de investigare a mii de scrisuri, dublată de aptitudinea de a observa şi reţine cele mai semnificative detalii.

Cercetările contemporane urmăresc să înlocuiască pe cât posibil aprecierile subiective cu determinări obiective, prin aplicarea metodelor matematice şi informatice. Introducerea acestora în criminalistică permite, pe de o parte, trierea rapidă şi automată a datelor, iar pe de altă parte obiectivizarea procesului de identificare. Mijloacele logicii matematice dezvoltate în limitele sistemelor formale îşi găsesc aplicabilitatea prin folosirea termenilor speciali elaboraţi pentru criminalistică. Limbajul criminalistic este constituit din sistemul noţiunilor generale şi particulare, exprimate prin simboluri. Acestea înlocuiesc obiectul şi proprietăţile sale în scopul recunoaşterii şi transmiterii informaţiilor.

Programele elaborate pentru computer nu se reduc la instrucţiunile de comandă, ci transcriu algoritmi specifici obiectelor examinate în criminalistică. De aceea, nu credem că greşim adăugând la „ingineria matematică", „ingineria lingvistică" ş.a. (Ed. Nicolau), şi *"ingineria criminalistică"* căreia i se potriveşte pe deplin definiţia pe care o dă sistemului expert: „un sistem de calcul (echipament de dimensiuni informaţionale convenabil plus un program corespunzător) capabil să simuleze, într-un anume domeniu, raţionamentele şi, în general, informaţia unui expert uman". Şi mai departe: „La fel după cum un expert uman trebuie să posede numeroase cunoştinţe, la fel şi un sistem expert trebuie să aibă stocată în memoria sa numeroase date. Dar, în timp ce bazele de date sunt sisteme pasive, din care omul extrage informaţia dorită, la sistemele expert, în afara datelor, există încorporată în stocul de programe, în logicial, posibilitatea ca sistemul singur să deducă anumite proceduri prin care de la problema pusă se ajunge la rezultat. În modul acesta sistemul expert prezintă un anume grad de comportare inteligentă"[1].

[1] *E. Nicolau,* op. cit., p. 250.

În aprecierea gradului de individualitate a unei caracteristici separate şi a complexului de caracteristici privit ca un ansamblu definitoriu, includerea în raţionamente a datelor furnizate de statisticile matematice şi stabilirea prin computer a probabilităţii de apariţie este infinit superioară evaluărilor subiective ale expertului. La stocarea informaţiilor şi preluarea lor electronică cei mai exacţi „indici medii" îi constituie elementele cu formă fixă (striaţiuni rezultate din contactul obiectelor dure, desene papilare, caractere dactilografice etc.), dar rezultate notabile s-au obţinut şi pentru caracteristicile variabile mai greu de codificat (scrisul de mână, semnalmentele persoanelor); la fel în ce priveşte particularitatea şi diferenţierea substanţelor care de regulă permit doar identificare generică.

Privind în ansamblu problema utilizării informaticii în criminalistică trebuie subliniate fără nici o rezervă avantajele imense pe care le oferă înmagazinarea la zi a datelor şi extragerea lor, căci volumul, exactitatea şi rapiditatea operaţiilor depăşesc cu mult posibilităţile umane. Cu toate acestea, rolul pe care îl joacă computerul în efectuarea expertizelor criminalistice prezintă anumite limite.

Este adevărat că determinarea exactă a frecvenţei caracteristicilor şi calcularea probabilităţii repetării lor cu ajutorul maşinii este superioară estimărilor empirice, contribuind la diminuarea erorilor. Expertul-om nu poate fi însă înlocuit cu expertul-maşină, cel puţin în stadiul actual. Chiar dacă modelarea matematică permite automatizarea procesului de examinare comparativă, trebuie observat că sunt codificabile, în principal, caracteristicile generale, altfel spus, când computerul recunoaşte o formă şi stabileşte cărei clase îi aparţine operează doar la nivelul apartenenţei generice. Or, identificarea criminalistică priveşte un caz individual, cu particularităţile sale, în timp ce rezultatele furnizate de computer au un caracter legic, fiind deduse dintr-un număr foarte mare de fenomene şi situaţii. În consecinţă, maşina poate facilita o comparare a obiectelor, indicând asemănările şi deosebirile, dar nu poate aprecia valoarea lor probantă, nu poate identifica individual.

Nu ne îndoim că viitorul va însemna un progres şi în această direcţie, care se şi întrevede prin producerea sistemelor-expert

bazate pe logica vagă ("fuzzy systems"), diferită de logica binară. Apelând din nou la autoritatea lui Ed. Nicolau, reţinem că, în dialogul dintre utilizatorul uman şi maşină, „sistemele expert mai noi fac să intervină şi concepte vagi, ca şi algoritmi vagi, apropiindu-se astfel mai mult de modul în care funcţionează raţionamentul uman, în care în afara unor raţionamente determinate intervin şi aşa numite raţionamente euristice, intuiţii, convingeri de expert etc.". Un exemplu de recurgere la inteligenţa artificială în adoptarea deciziilor, prin preluarea de către maşină a unor funcţii vitale, ni-l oferă cercetările lui R.M. Lanţman[1], care a avansat ideea programării euristice a procesului de elaborare a concluziei expertului. Această modalitate permite simbolizarea unor astfel de componente ale gândirii creative, cum sunt intuiţia, inventivitatea, analiza situaţiilor, experienţa acumulată, alegerea soluţiilor adecvate.

[1] *R.M. Lanţman,* Evristiceskoe programmirovanie i expertno kriminaliceskaia praktika, în Pravovaia kibernetica, Izdatelstvo Nauka, Moskva, 1970, p. 258.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Capitolul VII
Concluziile expertizei criminalistice

Secțiunea 1. Opinia expertului

Ultima etapă a procesului de identificare criminalistică, ca şi a oricărei investigații cu caracter ştiințific, o constituie formularea concluziei.

Concluzia reprezintă răspunsul expertului la întrebarea organului judiciar, opinia sa cu privire la problema identității, bazată pe evaluarea personală a constatărilor sale. Pentru valorificarea rezultatelor obținute, în examinarea intrinsecă şi comparativă intervine raționamentul în care judecata finală este dedusă din alte două judecăți, cu rol de premise. În cazul nostru, premisa majoră este constituită din datele şi metodele specifice domeniului criminalisticii (de exemplu, unicitatea şi stabilitatea desenelor papilare), iar premisa minoră din datele concrete ale obiectelor expertizate (caracteristicile generale şi speciale proprii urmei incriminate şi desenului papilar de comparație).

Concluzia este o judecată nouă, nu numai datorită caracterului sintetic ci şi conținutului informațional distinct de cel al judecăților analitice anterioare. La ea se ajunge urmând regulile silogismului, cu observația că în criminalistică deducerea adevărului este mult mai complexă, fiind vorba nu atât de un raționament determinat cât de unul probabilistic. Expertul nu beneficiază, aşa cum am arătat, de reguli şi criterii stricte de apreciere a valorii identificatoare, sau cel puțin de baremuri cantitative, pentru afirmarea identității. Aceasta nu înseamnă că însăşi expertiza ar fi guvernată de liber arbitru, întrucât concluzia trebuie să fie conformă cu regulile logicii, cu legile raționării veridice. Adevărul concluziei trebuie demonstrat, argumentat, potrivit principiului rațiunii suficiente după care „orice lucru există în virtutea unui temei".

Pentru a fi admisă ca mijloc de probă, concluzia trebuie să răspundă unor cerințe sau condiții:

a) Expertul este abilitat să pună concluzii numai în problemele care reclamă o calificare de specialitate, ceea ce de altfel corespunde intenției legiuitorului, care în art. 116 C.proc.pen. prevede: „Când pentru lămurirea unor fapte sau împrejurări ale cauzei, în vederea aflării adevărului, sunt necesare cunoștințele unui expert". Deci, el nu poate fi obligat să se pronunțe asupra problemelor care nu necesită cunoștințe de acest fel (de exemplu, dacă conducătorul auto a încălcat regulile de circulație) și, cu atât mai mult, asupra celor care sunt de competența altor specialiști (de exemplu, de domeniul expertizei tehnice sau medico-legale).

b) Concluzia trebuie să fie precisă, chiar și atunci când nu se poate răspunde categoric la întrebarea organului judiciar. Sunt inadmisibile, deși în practică se mai întâlnesc, concluziile confuze, susceptibile de interpretări diferite, cum ar fi cele în care se afirmă doar că obiectele sunt asemănătoare, analoage, fără ca expertul să se pronunțe univoc asupra identității. Concluzii ca: „Semnătura prezintă elemente de asemănare cu semnăturile numitului X", „Semnătura putea fi executată de X", „Semnătura în litigiu conține patru elemente caracteristice comune scrisului emanat de la numitul X" etc. nu afirmă clar că semnătura a fost chiar executată de X; de fapt expertul comunică în concluzie doar o constatare și nu răspunde la întrebarea ce i s-a pus.

De asemenea, nu ni se par indicate așa-numitele concluzii alternative în care expertul răspunde condiționat la întrebarea pusă, de genul „...dacă toporul ridicat de la învinuit nu a fost folosit sau ascuțit din momentul tăierii arborilor, atunci aceștia nu au fost tăiați cu acest topor; dacă însă toporul a fost folosit sau ascuțit între timp, atunci nu se poate stabili dacă arborii au fost sau nu tăiați cu toporul respectiv, datorită modificării particularităților lamei sale".

c) Concluzia trebuie să fie accesibilă, adică interpretarea – chiar în condițiile unei formulări clare – să nu necesite cunoștințe speciale. Precizăm că este vorba de concluzie și nu de constatări, care pot conține date tehnice, cum ar fi analize fizico-chimice. Dacă i se pare necesar și util, organul judiciar este în drept să ceară expertului să-l lămurească, adică să comenteze datele respective într-un limbaj uzual.

Sub raportul conținutului concluziile pot răspunde integral problemei puse, atunci când se ajunge la identificare individuală, sau parțial, când concluzia exprimă numai apartenența generică. Concluzia de identitate este mai complexă și mai greu de atins în primul caz decât în cel de al doilea.

Consecințele de ordin probator fiind net diferite în cazul stabilirii apartenenței generice și al identificării individuale concluzia trebuie să fie cât mai explicită, în așa fel încât să pună în lumină limitele identificării. Totodată, ea trebuie să reflecte clar gradul de certitudine atins. Sub acest aspect, se disting concluzii categorice, de probabilitate și de imposibilitate a rezolvării problemei.

Secțiunea a 2-a. Concluzia categorică

Concluzia categorică constă într-un răspuns pozitiv sau negativ fără echivoc. Identitatea confirmată de concluzia pozitivă („acesta este același cu acela") înseamnă transformarea posibilității în realitate, materializarea unei stări virtuale. Identitatea infirmată de concluzia negativă („acesta nu este acela") înseamnă constatarea incompatibilității. Precizăm că concluzia categorică este aplicabilă nu numai identificării individuale, ci și celei generice.

În criminalistică concluzia categorică este formulată prin expresii de genul: „testamentul... a fost scris, datat și semnat de...", „impresiunea digitală relevată pe geamul spart a fost lăsată de degetul mare de la mâna dreaptă a numitului...", „proiectilul extras din corpul victimei a fost tras cu arma marca ... seria ..." etc.

Concluziile categorice sunt rezultatul certitudinii expertului, de unde și denumirea de concluzii certe. Ele exprimă convingerea că totalitatea caracteristicilor asemănătoare constatate la obiectul expertizat și la urma incriminată este irepetabilă la alte obiecte, este unică, sau, dimpotrivă că deosebirile dintre caracteristicile obiectelor comparate sunt fundamentale, că ele nu se explică prin intervenția unor factori modificatori, și ca atare identitatea se exclude.

În sens general, prin *certitudine* se înțelege o stare a conștiinței individuale care se crede în posesia adevărului, eroarea și îndoiala fiind excluse sau, altfel spus, o stare de spirit intelectuală și afectivă constând într-o adeziune totală, lipsită de orice îndoială, în ce privește ideea adevărului sau falsului unei judecăți, a existenței sau inexistenței unei stări de lucruri.

După cum se poate observa, indisolubil legat de conceptul logic de „certitudine" („cert") este cel de „adevăr" („veridic"), înțeles ca un corespondent al realității, adică drept o concordanță dintre idei și realitățile fizice. Adevărul nu depinde de subiect, de faptul că cineva gândește că așa este, ci are un caracter obiectiv.

Certitudinea concluziilor categorice este deci un sentiment de siguranță, o certitudine interioară, personală. Ea este în primul rând o certitudine senzorială pe care expertul o capătă prin examinarea urmelor și obiectelor și care, apoi, se definitivează pe plan mental prin analiza conceptuală a percepțiilor sale. De cele mai multe ori adevărul concluziei categorice corespunde adevărului obiectiv, sunt sinonime, dar pot fi și diferite, adică "adevărul" concluziei să fie eronat. Principalele cauze de eroare provin din aprecierea greșită a asemănărilor și deosebirilor, confundarea proprietăților necesare cu cele accidentale, ignorarea împrejurărilor legate de formarea urmelor, insuficiența materialului de comparație, absolutizarea datelor obținute prin analize fizico-chimice etc. sau, pur și simplu, din faptul că concluzia nu decurge realmente din constatări (premise), ci din aparenta relație de identitate *(error non sequitur)*. Nu este exclusă nici situația inversă, adică concluzie dedusă corect dar din premise greșite. De pildă, se indică eronat de către organul judiciar că specimenul de scris care urmează a fi comparat cu textul în litigiu ar proveni de la „X" când de fapt el aparține lui „Y" (situația apare mai ales la persoanele cu același nume sau înrudite: tată-fiu, mamă-fiică, bunic-nepot).

Concluzia expertului nu trebuie să fie categorică doar ca formulare, dar și veridică în conținut. Veridicitatea ei urmează a fi stabilită de către organul judiciar prin coroborare cu celelalte probe administrate în cauză.

Cu toate că și concluziile pozitive și cele negative răspund categoric la problema identității, în primul caz ea apare ca rezolvată

(s-a identificat obiectul creator sau persoana necunoscută), în timp ce în al doilea caz ea rămâne deschisă. Acest fapt nu înseamnă că concluziile negative ar fi lipsite de orice valoare. Pe de o parte, au un important rol cognitiv, întrucât demonstrează netemeinicia, neadevărul unei ipoteze de anchetă sau al unei versiuni false ori eronate susținute de partea interesată. Pe de altă parte, concluziile de acest gen conțin nu numai o negație (obiectul se exclude) dar frecvent, și o afirmație (genul obiectului).

Secțiunea a 3-a. Concluzia de probabilitate

Concluzia de probabilitate – denumită adesea impropriu „concluzie probabilă" – reprezintă o părere dirijată în sens afirmativ sau negativ, dar într-un mod incert; când ansamblul caracteristicilor nu este strict individual, subzistă posibilitatea apariției sale și la alte obiecte de același gen. Pentru explicarea conceptului de „probabilitate" trebuie pornit de la cel de „posibilitate".

Posibilitatea desemnează o stare virtuală. Spre deosebire de realitate, care reprezintă o posibilitate înfăptuită, posibilitatea ca atare reprezintă numai o realitate în devenire. Așa cum s-a observat, între posibilitate și realitate există raportul cauzal dintre act și potență: potența este cuprinsă în realitate, este o realitate virtuală[1].

Probabilitatea constituie măsura transformării posibilității în realitate, un intermediar sau mediator al acestui proces gradat. Ca măsură a posibilității, probabilitatea ne apare ca un element cantitativ al realului în devenire și se exprimă matematic printr-o funcție de frecvență, care în forma ei cea mai simplă este $0 \leq P(A) \leq 1$, în care 0 = imposibil (probabilitate 0); 1 = certitudine, adică probabilitate de 100% (deplinătatea condițiilor de realizare); P = probabilitatea și A = evenimentul întâmplător.

Rezultă că evenimentul întâmplător (de pildă, crearea urmei de către obiect) are o variație probabilistică cuprinsă între 0 și 1, adică între imposibil (neidentitate) și necesitate (identitate certă). Certitudinea ne apare astfel ca un caz marginal de probabilitate.

---

[1] Dicționar de filosofie, op. cit., p. 546.

Îndeplinirea condiţiilor de transformare înseamnă de fapt o trecere de la posibilitatea abstractă la cea concretă (reală). Probabilitatea este dată de frecvenţă, ca medie statistică a numărului total de cazuri posibile. Teoria probabilităţii permite găsirea legităţilor obiective ale constanţei medii în cazul unor evenimente care se produc statistic. Constanţa frecvenţei relative se exprimă prin raportul dintre numărul în care se produce evenimentul şi numărul total de încercări (cazul binecunoscutelor exemple cu moneda care cade pe ambele feţe, a zarului cu şase posibilităţi sau a cărţilor de joc cu 52 de şanse). Acest raport este dat de legea numerelor mari, potrivit căreia frecvenţa, egală cu probabilitatea, se realizează la nivel de ansamblu: cu cât numărul de componente ale ansamblului este mai mare cu atât probabilitatea (procentul) apariţiei evenimentului individual va fi mai constantă, mai stabilă.

Pentru problema care ne interesează – respectiv aprecierea posibilităţii de apariţie a unei combinaţii de caracteristici – aspectul cantitativ (statistic) este extrem de important, întrucât exactitatea rezultatului evaluării (probabilitatea repetabilităţii) va depinde de amploarea numărului de cazuri anterioare la care a fost raportat. În cazul aprecierii subiective acesta este dat de experienţa expertului; în cel al aprecierii obiective de volumul datelor centralizate obţinute prin generalizarea practicii şi studii experimentale. Probabilitatea obţinută va caracteriza nivelul individual al existenţei faptului stabilit, adică va evalua întâmplarea, în timp ce frecvenţa va reflecta necesitatea, situându-se la nivel de ansamblu (necesitate statistică).

În acest sens P.F. Ceccaldi arată că întâmplarea este măsurabilă şi cu cât fenomenele sunt mai complicate ea poate fi eliminată graţie legii numerelor mari la care ne-am referit. Astfel, probabilitatea unei combinaţii de caracteristici se micşorează în raport invers cu numărul combinaţiilor, de asemenea posibile. Ea va fi reprezentată printr-un număr cuprins între 1 (certitudinea) şi 0 (imposibilitatea), în timp ce numărul combinaţiilor variază între 1 şi ∞. De aceea, informaţia este cu atât mai precisă cu cât probabilitatea se va apropia mai mult de 1 sau 0, probabilitatea fiind cea mai neutră. Totuşi, când mai multe probabilităţi de asemenea neutre se conjugă, ele pot tinde spre 0, deci spre o informaţie mai

precisă, căci în calculul probabilităţilor compuse asemenea valori independente nu trebuie adiţionate, ci înmulţite. De pildă, dacă înmulţim 1/2 de 10 ori cu 1/2 se obţine circa 1/1000, adică o şansă contra 1000 ca informaţia să fie falsă sau, astfel spus, 999 şanse contra 1000 ca ea să fie adevărată; este cvasicertitudinea în sine[1].

Studiile şi cercetările fundamentale actuale din domeniul criminalisticii recurg tot mai mult la probabilitatea matematică, gradele probabilităţii între extremele 0 şi 1 fiind exprimate prin zecimale (0,00001 adică o şansă la 10.000), procente (0,8 = 80%), fracţii (0,8 = 8/10) sau şanse (0,8 = 4 la 5).

În ce ne priveşte, considerăm că pentru expertiza de identificare mai utilă se dovedeşte a fi probabilitatea *gnoseologică*, care se referă la gradul de cunoştinţe. Mai exact, este vorba de determinarea caracterului probabil al adevărului, a plauzibilităţii unei ipoteze (aparţine sau nu semnătura titularului, au făcut sau nu parte mai multe fragmente dintr-un întreg etc.). Pe fondul probabilităţii intervine deci *plauzibilitatea*, respectiv introducerea judecăţilor, a raţionamentelor; măsurarea hazardului la care ne refeream mai sus este completată cu o apreciere a validităţii, cu o estimare a posibilităţii.

Când devine probabilitatea certitudine? Care este „pragul de trecere"? În lipsa cunoaşterii mecanismului şi structurii acestei treceri – ceea ce ne aminteşte de dificultatea problemei „trecerii la act" din criminologie – literatura de specialitate recomandă delimitarea lor pe baza criteriului calitativ şi a celui cantitativ.

Când elementele de care dispunem sunt cantitativ şi calitativ suficiente atunci ipoteza se transformă în certitudine, în fond tot o probabilitate, dar de 100%, sau într-un procent care practic exclude repetabilitatea. Dacă totalitatea caracteristicilor generale şi individuale care definesc obiectul nu are o valoare absolută, adică nu se exclude posibilitatea de a regăsi acest complex de caracteristici la un alt obiect, expertul va formula o concluzie de probabilitate. Aceasta nu poate înlocui o concluzie categorică cu valoare mai redusă pe scara identificării, cum ar fi cazul în care expertul,

[1] *P.F. Ceccaldi*, Des faits aux preuves. Essai de philosophie criminalistique, în „Rev. int. pol. crim.", nr. 264, 1973.

constatând numai asemănarea caracteristicilor generale (în fond o identificare generică), ar conchide că urma a fost „probabil" creată de obiectul examinat. Eroarea este evidentă. Concluzia de identificare generică categorică poate fi deci considerată în contextul probabilității drept o concluzie de „probabilitate intermediară". Ea ne sugerează doar că posibilitatea identificării individuale nu se exclude şi nimic mai mult.

În ce priveşte părerea după care concluzia de probabilitate ar constitui numai o ipoteză a expertului este de menţionat că o asemenea concluzie, chiar dacă nu rezolvă în mod categoric problema identităţii, totuşi relevă o serie de caracteristici şi constată prezenţa lor la obiectele comparate. Aceste date au un caracter concret, înclinând balanţa într-un sens sau altul pe baze obiective. Deci, concluzia de probabilitate este mai mult decât o ipoteză, o simplă supoziţie. Ea nu numai că afirmă o posibilitate generală, dar o situează în apropierea certitudinii.

Desigur că în sens matematic această apropiere depinde de gradul de probabilitate exprimat sub forma evaluării cantitative a şanselor (mulţimea numerică prin care se traduce caracterul aleatoriu al evenimentului), însă în terminologia curentă a expertizelor „probabil" sugerează de regulă „cvasicertitudinea" sau, cum am spus, o mare apropiere de aceasta. În materie de probaţiune judiciară nu suntem pentru exprimarea matematică a probabilităţii, adică în procente. Respingând „dictatul matematicii şi statisticii" în formularea concluziilor, nu punem la îndoială utilitatea calculelor, incontestabil obiective atunci când se bazează pe un volum mare de date statistice. Ele nu ni se par suficient de revelatoare pentru comportamentul uman, individual prin excelenţă; la fel şi pentru dinamica formării urmelor, datorită factorilor aleatorii care influenţează imprimarea caracteristicilor. În consecinţă, suntem pentru o apreciere personală, întemeiată pe experienţa şi discernământul profesional al expertului, probabilitatea statistică urmând a juca doar un rol ajutător.

Concluzia de probabilitate trebuie să fie numai consecinţa unor factori limitanţi, rezultând din natura şi volumul obiectelor de expertizat sau din stadiul cunoştinţelor tehnice, şi nu manifestarea nesiguranţei expertului. Dacă nu poate lua o decizie, într-un sens

sau altul, este preferabil să arate deschis că nu poate rezolva problema. Atitudinea contrară, de a formula cu orice preț concluzii categorice (de certitudine), când de fapt în convingerea sa intimă persistă dubiul, este și mai periculoasă. Asemenea concluzii forțate, generate mai mult de orgoliul expertului, sunt hazardate și nu de puține ori determină erori judiciare.

Concluzia de probabilitate este după părerea noastră o dovadă de probitate științifică; pe de o parte, expertul ține să comunice toate datele înregistrate, cu insuficiențele lor, iar pe de altă parte, se consideră dator să declare că îi este imposibil să afirme identitatea cu certitudine. În acest sens, Ed. Locard recomanda experților „Nu vă considerați niciodată obligați să ajungeți la concluzii mai ferme decât cele furnizate de cercetările tehnice ... Dacă avem cea mai mică îndoială, s-o exprimăm"[1], iar L. Retail cerea expertului ca raportul său să cuprindă îndoiala tot atât de clar ca și certitudinea[2].

Secțiunea a 4-a. Concluzia de imposibilitate a rezolvării problemei

Există situații în care stabilirea sau infirmarea identității nu este posibilă, nici măcar cu probabilitate. Așa se întâmplă în cazul unei impresiuni digitale îmbâcsite, în care nu se pot distinge detaliile sau când acestea sunt reduse numeric; la fel când o urmă de instrument de spargere, de încălțăminte, de anvelopă este incompletă sau neclară.

La o asemenea concluzie obligă uneori și imposibilitatea procurării unui material de comparație adecvat. De pildă, când nu se găsesc înscrisuri din aceeași perioadă și titularul este decedat, când de la ridicarea urmelor a trecut foarte mult timp și corpul delict – fie incriminat, fie de verificat – a suferit modificări de natură a-i schimba esențial configurația. De asemenea, nu se poate stabili

[1] *E. Locard,* op. cit., p. 29.

[2] *L. Retail,* Principes et cadre juridiques de l'expertise judiciaire, Paris, 1958, p. 61.

identitatea dacă urmele, deşi clare şi nealterate, nu oferă particularităţi, elemente cu valoare identificatoare, cum ar fi leziunile corporale, tăieturile de pe haine, semnăturile reduse la câteva trăsături fără semnificaţie literală, adăugirile constând într-o singură cifră, textele dactilografiate la maşini neuzate. Un alt motiv îl constituie, în unele cazuri, cantitatea infimă a probei de analizat (o peliculă redusă de vopsea, un eşantion de sol alcătuit din câteva granule, o pată minusculă etc.).

În sfârşit, problema pusă expertului poate fi de nerezolvat datorită limitelor cunoaşterii, inexistenţei unor metode adecvate, cum ar fi stabilirea datei reale a unui act pe baza vechimii materialelor de scriere. În cazul unei semnături copiate, autorul falsului nu se poate stabili, întrucât o asemenea semnătură nu conţine caracteristici individualizatoare ale grafismului celui care a copiat-o.

În mod curent, imposibilitatea rezolvării problemei se exprimă în concluzia raportului de expertiză prin formula *„Nu se poate stabili"*. Remarcăm că acest „nu se poate" vizează imposibilitatea unui răspuns la întrebarea pusă de organul judiciar („Este acesta obiectul care a creat urma?"), dar din punctul de vedere al problemei identităţii înseamnă „este posibil" (obiectul putea să producă urma, deci nu se exclude). După cum se observă, ne aflăm în domeniul *posibilităţii*, în care toate şansele – pozitive şi negative, sunt egale. În consecinţă, ceea ce nu este posibil prin prisma sarcinii probaţiunii trebuie considerat ca posibil din punct de vedere al teoriei probabilităţii. Între cele două accepţiuni nu există nici o incompatibilitate. Pornind de la această constatare, în practică se recurge uneori la formularea aşa-zisei concluzii de posibilitate (de exemplu, urma putea fi produsă de instrumentul bănuit). Strict logic o asemenea concluzie nu este greşită, fiind aptă să înlocuiască o concluzie de „Nu se poate stabili", cu observaţia că acest „putea fi" are o valoare probatorie extrem de scăzută în cercetările de identificare criminalistică, chiar nulă dacă ne gândim că în fond nu furnizează nici o informaţie. În schimb există pericolul interpretării ei incorecte, ridicând-o la rangul de certitudine (urma a fost produsă chiar de instrumentul bănuit). De aceea, este recomandabil să se evite concluzia de posibilitate, cu o singură excepţie, şi anume atunci când organul judiciar întreabă în mod expres dacă

există posibilitatea fizică de producere a unui eveniment (de pildă, dacă leziunile de pe corpul victimei sau tăieturile de pe îmbrăcămintea acesteia puteau fi create cu cuțitul trimis spre expertizare). În astfel de cazuri un răspuns negativ constituie realmente o probă care infirmă o versiune și, eventual, disculpă o persoană. Adăugăm că punerea unor asemenea întrebări este de obicei condiționată de împrejurarea că determinarea posibilității nu este la îndemâna organului judiciar, necesitând cunoștințe de specialitate.

Revenind la concluziile de „Nu se poate stabili", admitem că la prima vedere par să fie fără valoare. Desigur că ele reprezintă o limită în examenele de identificare, cum de altfel se întâlnesc în mai toate domeniile științei la un moment dat. Ele au însă meritul că lămuresc imposibilitatea formulării unei concluzii într-o anumită problemă, altfel spus „dacă nu se poate, nu se poate". Imposibilitatea trebuie explicată temeinic. Un exemplu elocvent în acest sens oferă semnăturile executate prin intermediul hârtiei copiative.

Potrivit așa-numitei „teorii a plombaginei", atunci când o semnătură este executată prin intermediul hârtiei copiative și când nu prezintă deosebiri evidente față de semnătura titularului, nu se poate stabili dacă aparține sau nu acestuia. În primul rând, redarea semnăturii prin plombagină (indigo) poate masca contrafacerea prin copiere, întrucât simptomele acesteia din urmă (dinamismul redus al trăsăturilor, apariția întreruperilor și ezitărilor) se pot întâlni întâmplător și la o semnătură autentică datorită transmiterii imperfecte a trăsăturilor de către o hârtie copiativă uzată, boțită sau ruptă. În al doilea rând, chiar și atunci când semnăturile comparate corespund sub toate aspectele, inclusiv sub cel al cursivității și spontaneității trăsăturilor, nu se poate ști dacă semnătura incriminată n-a fost obținută în mod fraudulos, fără știrea titularului, lucru relativ ușor de realizat prin „furarea semnăturii". Când se semnează un înscris în mai multe exemplare persoana interesată introduce în plus o hârtie albă sau un formular necompletat obținând astfel semnătura titularului, deasupra căreia scrie un alt text decât cel al actului original. În acest fel, este posibil ca pe un act fals să apară o semnătură autentică. Iată de ce, atunci când nu se poate procura exemplarul original, adică exemplarul pe care l-a semnat *direct*, expertul este obligat să formuleze concluzia „Nu se poate

stabili". Tot mai puține acte în două sau mai multe exemplare se întocmesc prin folosirea plombaginei, indigoului. Teoria enunțată rămâne însă perfect valabilă pentru procedeul larg răspândit acum de transmitere a scrisului (semnăturii) de pe primul exemplar al actului pe cel/cele care urmează. Este vorba de chitanțierele sau facturile în care pe exemplarul 2 (duplicat) se imprimă concomitent scrisul de pe exemplarul 1. În acest caz la scrierea textului se intercalează între exemplarul 1 sau 2 un suport-obstacol, de pildă un carton, lăsându-se liberă porțiunea unde se semnează și astfel se poate obține fraudulos o semnătură „originală".

Pe de altă parte, în toate situațiile în care nu se poate soluționa în mod categoric problema pusă, explicațiile de ordin constatator oferă totuși o serie de elemente permițând elaborarea unor versiuni sau căutarea altor mijloace de dovedire a faptului respectiv. Chiar și singura admitere implicită a posibilității creării urmei de către obiectul suspect reprezintă un câștig pentru cauza cercetată.

De aceea, așa cum arătam mai sus, nu împărtășim părerea potrivit căreia, atunci când problema nu poate fi rezolvată urmează să se răspundă organului judiciar printr-o simplă adresă. Considerăm utilă întocmirea unui raport de expertiză motivat a cărui concluzie se formulează de obicei astfel: „Nu se poate stabili dacă autorul modificării cifrei *3* în *8* este numitul..." sau „Pentru motivele arătate în cuprinsul raportului nu se poate stabili dacă belciugul a fost forțat cu cleștele ridicat de la bănuit". Mențiunea „Pentru motivele arătate în cuprinsul raportului" ni se pare preferabilă, întrucât ea sugerează examinarea cauzelor care au determinat concluzia respectivă și invită la citirea explicațiilor expertului. Această formulare, precum și altele similare, cum ar fi „Din lipsă de suficiente caracteristici individualizatoare, nu se poate stabili dacă" are avantajul de a preveni interpretări eronate și explică imposibilitatea rezolvării problemei puse expertului.

Secțiunea a 5-a. Aprecierea raportului de expertiză de către organul judiciar

Desfășurarea expertizei și concluzia cu privire la identitate se consemnează într-un raport de expertiză sau act de constatare tehnico-științifică.

Partea introductivă cuprinde obiectul expertizei, adică întrebările organului judiciar, precum și materialele trimise spre expertizare. Partea a doua constă în prezentarea analizelor efectuate, a metodelor și tehnicilor, a experimentelor de laborator. Asemănările și deosebirile constatate prin examinarea intrinsecă și comparativă trebuie explicate și interpretate de expert în lumina teoriei identificării criminalistice. Indiferent de metodele de cercetare la care s-a apelat, examinările întreprinse trebuie descrise în așa fel încât, pe de o parte, să poată oferi suficiente elemente de apreciere pentru cei chemați să valorifice rezultatele în justiție și, pe de altă parte, să permită reconstituirea analizelor în cazul în care s-ar efectua o nouă expertiză. Partea finală redă opinia expertului cu privire la existența sau inexistența identității, respectiv răspunsul său la problemele puse în ordonanța sau încheierea prin care a fost învestit. Așa cum arătam la începutul lucrării, considerăm util ca în concluzii să se includă și acele aspecte asupra cărora expertul nu a fost întrebat în mod expres, dar care au legătură cu obiectul expertizei și pe care le-a descoperit în virtutea rolului său activ.

Referitor la participarea mai multor experți la efectuarea aceleiași lucrări, în practică se pot ivi următoarele situații: a) experți criminaliști de aceeași specialitate (grafică, dactiloscopie, traseologie etc.); b) experți criminaliști de specialități diferite (balistică și chimie, grafică și fizică etc.); c) experți criminaliști și experți judiciari din alte domenii.

Această ultimă situație apare în cazul așa-numitelor „expertize complexe" care, deși nu sunt prevăzute în mod expres de către legile procesuale, se afirmă tot mai mult în practica judiciară. Acest gen de expertiză, denumită și „mixtă", este efectuat de experți aparținând unor domenii diferite, atunci când problemele de soluționat se situează la granița mai multor specialități (de

exemplu, criminalistică şi medicină-legală). Aceleaşi probe materiale sunt astfel studiate prin aplicarea metodelor proprii fiecărui domeniu, constatările făcute de pe poziţia fiecărei specialităţi completându-se reciproc. Rezultatele sunt interpretate de către toţi experţii, care formulează o concluzie unică, sinteză a tuturor cercetărilor întreprinse[1].

Un exemplu de colaborare între medicul legist şi expertul criminalist îl constituie expertiza complexă efectuată în cazul uciderii unei femei în vârstă găsită într-un lan de porumb din apropierea casei sale. Examenul extern şi autopsia au arătat că moartea s-a datorat asfixiei provocate prin strangulare cu mâna. Apărea totuşi stranie lipsa degetului arătător de la mâna stângă. Ipoteza jafului a fost înlăturată pe considerentul că pe un alt deget se păstra inelul. Prin examinarea mâinii, studierea microscopică şi radiografiere, experţii au ajuns la următoarele concluzii: 1) degetul index a fost amputat la nivelul treimii superioare a falangei proximale; 2) amputarea s-a produs în timp ce victima mai era în viaţă; 3) lipsa unui singur deget, inexistenţa altor leziuni ale segmentelor mâinii, caracterul vital al ţesuturilor moi ale marginii de amputaţie, absenţa unor fracturi ale oaselor mâinii, precum şi aspectul marginilor plăgii exclud producerea amputării de către animale carnivore sau rozătoare; 4) aspectul bontului osos şi al marginilor tegumentelor indică faptul că degetul a fost secţionat, cu excluderea mecanismelor de rupere, roadere ori smulgere sau de tăiere cu ferăstrăul; 5) amputarea s-a produs cu un cleşte sau cu o foarfecă, de genul celor întrebuinţate la tăierea viţei de vie, curăţirea arborilor etc. Convins că degetul nu dispăruse accidental, ci fusese tăiat şi luat de criminal, anchetatorul a intuit că informaţiile furnizate de experţi ar putea fi „cheia" aflării adevărului, ceea ce s-a şi întâmplat prin descoperirea autorilor în persoana unor vecini, soţ şi soţie. Interesantă este motivaţia tăierii degetului. O credinţă locală străveche pretinde că victima îl va indica cu degetul pe vinovat, chiar şi după moarte. De aceea, la îndemnul stăruitor al soţiei, învinuitul a tăiat cu sânge rece arătătorul mâinii stângi, folosindu-se de un

[1] *L. Ionescu*, L'expertise complexe médico-légale et criminalistique, în „Rev. int. crim. pol. tech.", nr. 3, 1983, p. 67.

cleşte de cuie, moment în care victima îşi revine din leşin. Fără ezitare, o sugrumă, după care ambalează degetul secţionat într-o hârtie şi îl ascunde în firida unei bârne din camera de dormit, unde a şi fost găsit.

Deşi concluzia expertului se bazează pe criterii ştiinţifice, ea nu echivalează pe plan probator cu o „hotărâre ştiinţifică". Pentru valorificarea acesteia, adică pentru reţinerea ei ca mijloc de probă, se impune aprecierea valorii sale probante de organul judiciar, care apare astfel ca *domini litis*. El nu se poate erija într-un „expert-judecător", neavând competenţă tehnică, în schimb el este *peritus peritorum* (expertul experţilor), în sensul că poate şi are obligaţia să cenzureze şi să evalueze concluziile expertului.

Expertiza criminalistică reprezintă un mijloc eficace, ştiinţific fundamentat, de determinare a unor fapte ce vor intra în raţionamentul organului judiciar, fără să fie însă unicul element pe care se întemeiază soluţia judiciară *(dictum expertorum nunquam transit în rem judicatam)*. Pe de o parte, trebuie să admitem că opinia expertului poate fi eronată sau incertă, iar pe de altă parte, că expertiza nu are a se ocupa decât de unul sau de unele aspecte (identificarea) şi niciodată nu va acoperi sfera tuturor problemelor pe care le ridică stabilirea adevărului *(res iudicata pro veritate habetur)*. Opinia expertului nu obligă organul judiciar. Convingerea intimă a acestuia se formează prin aprecierea critică, obiectivă şi multilaterală a întregului material probator, prin care se reţin numai acele fapte care au putut fi dovedite. Aprecierea fiecărei probe se face de organul de urmărire penală sau de instanţa de judecată în urma examinării tuturor probelor administrate în scopul aflării adevărului [art. 63 alin. (2) C.proc.pen.].

Forţa probantă a unui fapt determinat pe cale de expertiză, precum şi prin orice alt mijloc de probă, este dată numai de concordanţa sa cu realitatea. Prin urmare, valoarea probantă a raportului de expertiză criminalistică, a concluziei sale, depinde de veridicitatea faptelor ce se stabilesc, care poate fi desprinsă numai prin corelarea cu celelalte fapte şi împrejurări ale cauzei. În măsura în care concluziile expertizei se coroborează cu celelalte probe administrate şi nu contrazic anumite împrejurări stabilite cu certitudine, ele sunt concludente şi utile cauzei.

Concluziile expertului pot să fie în contradicție cu alte probe, dar în această situație ori faptele descoperite prin expertiză sunt reale și probele opuse nu reflectă adevărul ori concluziile expertului sunt eronate și vor fi înlăturate, eventual pe calea unei noi expertize. Oricum, socotim neadecvată practica acelor organe judiciare care resping concluzia expertizei pentru simplul motiv că nu concordă cu celelalte probe.

Aprecierea critică a raportului nu trebuie să se reducă la citirea concluziilor și la confruntarea cu restul probelor ci presupune *examinarea întregului raport,* operație peste care se „sare" din păcate prea des. Examinarea raportului implică în primul rând cercetarea unor aspecte formale: dacă s-a răspuns la întrebări, dacă s-au omis unele materiale, dacă nu există motive de recuzare a expertului etc. Pentru determinarea valorii probante ceea ce interesează este examinarea conținutului, luarea la cunoștință a constatărilor, verificarea dacă demonstrația expertului este temeinică, motivată și justifică concluzia dată. Pentru aceasta, insistăm ca expertiza să fie redactată cât mai clar, în termeni accesibili, cu referiri concrete la particularitățile urmelor și obiectelor cercetate, să fie amplu și sugestiv ilustrată fotografic sau prin alte procedee vizuale. Considerațiile teoretice menite să faciliteze înțelegerea argumentării trebuie să se refere în mod expres la obiectele analizate și nu un caracter general.

În legătură cu elementele raportului de expertiză criminalistică, asupra cărora urmează să poarte aprecierea critică a organului judiciar, în literatura de specialitate s-a avansat ideea că ar trebui să se examineze și caracterul științific al metodelor și mijloacelor folosite de expert. După noi, realizarea acestui deziderat este nerealistă. Organul judiciar apelează la specialiști tocmai pentru că nu are asemenea cunoștințe și nu vedem cum, în această situație, ar putea exercita un control asupra caracterului științific sau a modului în care s-a făcut alegerea procedeelor utilizate de către expert de exemplu, proba ADN, respectiv stabilirea corespondenței sau excluderii „amprentei genetice". Aceeași poziție o întâlnim și la juriști de talia lui Traian Pop care, referindu-se la libertatea tehnică și științifică a expertului, consideră că „ar fi absurd a conferi judecătorului dreptul de a dirija și controla în sens tehnic expertiza,

când acesta a numit expert şi a apelat la luminile lui fiindcă el nu avea capacitatea sau competenţa tehnică necesară"[1].

Aprecierea concluziei de identificare de către organul judiciar nu se limitează la determinarea faptului că există identitate, în sensul că obiectul verificat este cel care a creat urma încriminată, ci include şi stabilirea legăturii cauzale dintre obiectul identificat prin expertiză şi fapta infracţională, persoana bănuită sau victimă. Stabilirea acestei conexiuni presupune o activitate procesuală mai largă şi este de competenţa exclusivă a organului judiciar. Acesta va trebui să elucideze rolul pe care l-a avut obiectul identificat, şi anume dacă a servit ca instrument pentru săvârşirea acţiunii (efracţie, lovire), dacă constituie obiectul asupra căruia s-a îndreptat acţiunea (corpul victimei, lucrul vătămat, bunul sustras) sau dacă constituie un obiect aflat doar într-o legătură mai îndepărtată (aruncat, pierdut).

Uneori interesează şi stabilirea legăturii dintre timpul ori spaţiul în care s-au format urmele, pe de o parte, şi săvârşirea faptei, pe de altă parte. Cu alte cuvinte, nu este suficient să se identifice obiectele şi fiinţele după urmele lăsate, ci să se determine şi posibilitatea producerii lor în momentul acţiunii infracţionale. În cazul stabilirii unor împrejurări certe, care exclud această ipoteză – echivalând cu ceea ce în mod curent se cheamă „alibi" – trebuie admis că urmele au fost produse cu altă ocazie. În exemplul „clasic", la care am mai apelat, lăsarea unei impresiuni digitale la locul unui furt de către persoana identificată prin expertiza dactiloscopică nu demonstrează prin ea însăşi că aceasta a săvârşit fapta. Obiectul pe care se află urma putea fi adus din altă parte, persoana respectivă putea numai să asiste la comiterea infracţiunii, să fi fost acolo anterior sau posterior. Astfel, într-un caz de omor s-a găsit pe jos un ziar cu o urmă de încălţăminte imprimată cu sânge. Iniţial s-a crezut că aparţine făptaşului, dar apoi s-a dovedit că a fost lăsată de talpa bocancului unui soldat care ajutase la scoaterea cadavrului din casă.

Deşi identificarea criminalistică nu include şi determinarea raportului de cauzalitate cu fapta, nu este exclus ca însuşi organul

---

[1] *T. Pop,* op. cit., p. 364.

judiciar să-i ceară expertului opinia în această privinţă. Strict în litera legii este greu de justificat un asemenea procedeu, dar poate fi acceptată ideea pentru cazurile extrem de complexe, cum ar fi probleme de balistică, incendii şi explozii, în care corelarea datelor tehnice cu rezultatul produs poate fi dificilă pentru un nespecialist. Consultarea expertului trebuie însă să se limiteze la interpretarea unor aspecte de acest gen şi în nici un caz să se extindă la stabilirea vinovăţiei sau la calificări de ordin juridic, aşa cum se mai întâmplă în practică, îndeosebi pentru accidentele de circulaţie.

Aprecierea raportului de expertiză nu constituie un scop în sine. Verificarea demonstraţiei, a concordanţei dintre constatări şi concluzie, dintre aceasta şi alte probe se realizează pe calea analizei şi sintezei. Acceptarea şi deci utilizarea concluziei în procesul probaţiunii înseamnă stabilirea de noi fapte şi împrejurări importante pentru aflarea adevărului.

Este de la sine înţeles că valoarea probantă a concluziei expertului depinde în mare măsură şi de gradul de certitudine al acesteia. Unii autori chiar consideră că numai concluziile categorice ar constitui probe, în timp ce concluziile de probabilitate ar reprezenta doar indicii. Într-o altă opinie, toate rezultatele unei elaborări ştiinţifice în care intervine raţionamentul pentru a corobora faptele constatate constituie „probe indiciale". Proba indicială este după unii o probă testimonială, expertul nefiind decât un martor înarmat cu mijloace tehnice care îi prelungesc simţurile; alţii o consideră ca pe o probă circumstanţială, căci orice fapt stabilit prin expertiză în raport cu fapta incriminată permite să se determine existenţa acesteia din urmă şi modalitatea săvârşirii ei.

Secţiunea a 6-a. Valorificarea concluziei ca mijloc de probă

Interpretarea şi valorificarea de către organul judiciar a concluziilor expertizei criminalistice diferă după modul în care a fost rezolvată problema identităţii.

A) *Interpretarea concluziei categorice.* Aşa cum am văzut, când expertul emite o concluzie categorică înseamnă că şi-a format convingerea intimă că valoarea identificatoare a caracteristicilor pe care le-a constatat – considerate separat şi în totalitate – este suficientă pentru a exclude orice coincidenţă accidentală. El are siguranţa că ansamblul caracteristicilor comune prezente la urmele şi obiectele comparate sunt irepetabile. Formularea categorică a concluziei nu echivalează automat cu adevărul. Acest lucru trebuie stabilit de organul judiciar.

Din punct de vedere tehnic atât concluzia categorică pozitivă cât şi cea negativă reprezintă rezultate egale ale procesului identificării dar semnificaţia lor juridică diferă. Rezultatul pozitiv confirmă că urma a fost creată cu un anumit obiect sau de o anumită fiinţă; cel negativ infirmă această versiune, astfel că obiectele verificate îşi pierd orice însemnătate din punct de vedere juridic.

Studiile întreprinse pe cauzele definitiv soluţionate, privitor la modul în care instanţele de judecată valorifică concluziile rapoartelor de expertiză, au evidenţiat următoarele situaţii:

1. *Concluziile însuşite* sunt cele care au contribuit la soluţionarea cauzei. Aportul expertizei este uneori clar exprimat în hotărârile judecătoreşti, alteori doar amintit sau numai subînţeles, fără nici o motivare specială. În primul caz, utilizarea expertizelor este *explicită*, pe când în ultimul caz, când nu se menţionează deloc expertiza, ea este *implicită*, însuşirea concluziei fiind dedusă din concordanţa acesteia cu soluţia organului judiciar. La această însuşire „tacită" se recurge destul de des, probabil din comoditate. Oricum, considerăm că cel puţin menţionarea expertizei şi exprimarea clară a poziţiei organului judiciar faţă de concluziile acesteia sunt indispensabile, ceea ce de altfel corespunde şi raţiunii pentru care judecătorul a recurs la cunoştinţele specialistului. În ce priveşte însuşirea expresă a rapoartelor de expertiză, cercetarea dosarelor judecate evidenţiază reţinerea concluziilor categorice în două modalităţi.

a) În primul rând, ca probă unică în lipsa altor probe concludente, cum ar fi cazul scrisorilor anonime calomnioase, în care stabilirea autorului scrisului reprezintă proba decisivă. De regulă, această situaţie se concretizează prin formula: „Faţă de rezultatul

expertizei instanța consideră că nu mai este necesară examinarea celorlalte probe". Sigur că asemenea afirmații sunt de natură să flateze pe orice expert, ca semn al credibilității necondiționate acordate opiniei sale. Totuși, principial nu putem fi de acord prin însușirea lor fără nici o analiză și spirit critic. Se întâlnesc și judecători, este drept puțini la număr, care, confundând expertiza grafică cu grafologia și necunoscând posibilitățile și limitele nici uneia dintre ele, cred că expertul poate să „vadă" orice într-un grafism, chiar și în câteva trăsături banale. Preluarea automată a concluziilor poate duce la soluționarea greșită a cauzei, întrucât întemeierea pe o expertiză eronată înseamnă deducerea hotărârii din fapte inexacte.

b) A doua modalitate constă în coroborarea cu alte probe. Valorificarea expertizelor sub acest aspect îmbracă două forme:

- una simplă, în care se menționează în hotărâre că concluziile expertizei confirmă sau infirmă o anumită stare de fapt; de pildă, „Apărarea inculpatului în sensul că nu a semnat procesul-verbal de constatare încheiat de organele silvice cu ocazia surprinderii în flagrant delict urmează a fi înlăturată ca nesinceră, întrucât prin expertiza criminalistică efectuată în cauză s-a stabilit cu certitudine că toate semnăturile de pe actele de urmărire penală, inclusiv semnătura de pe procesul-verbal, aparțin inculpatului", sau „Constatările expertizei grafice au fost completate cu depoziția martorei P.V. care a asistat la întocmirea chitanței".

- o formă elaborată, în care completul de judecată nu numai că își însușește concluziile expertizei dar preia din constatările raportului argumente cu caracter tehnic; de pildă, „Expertizele efectuate au demonstrat și au dovedit existența acestor modificări de calitate prin adăugarea la cifra inițială a unor liniuțe, prin lipsa de omogenitate grafică a grupului cifric obținut. Majoritatea avizelor modificate s-au obținut prin adăugiri evidente și care prin neconcordanța lor pozițională, coloristică, a uzurii instrumentelor scripturale etc. nu pot fi interpretate ca simple corecturi la întocmirea actului, așa cum au încercat să justifice unii inculpați, ci ca modificări operate ulterior și evident în alte scopuri decât a face scrisul mai citeț".

Cercetările întreprinse de noi relevă şi un alt aspect interesant, şi anume utilizarea expertizei pentru demonstrarea relei-credinţe a uneia dintre părţile în proces. Astfel, într-o serie de cazuri s-a considerat că negarea sau afirmarea de către o persoană a unei anumite situaţii, dovedită ulterior prin expertiză a fi contrară, constituie un criteriu de stabilire a sincerităţii. De pildă, „Reclamantul este de rea-credinţă de vreme ce a depus la dosar un act sub semnătură privată, susţinând că a fost semnat de pârâtă şi, ulterior, prin expertiza efectuată s-a stabilit că nu emană de la aceasta" sau „Reaua credinţă a pârâtei a fost subliniată odată mai mult prin constatările expertizei grafice care a stabilit că semnătura de pe testamentul incriminat aparţine defunctei şi nu altei persoane, cum s-a susţinut de către pârâtă".

Importanţa aprecierii pozitive a expertizelor criminalistice de către organele judiciare rezultă şi din modul cum sunt respinse unele critici formulate de părţi în legătură cu constatările sau concluziile expertului. De pildă, „Se mai constată că raportul de expertiză criminalistică a avut la bază piese de comparaţie emanate de la defunct şi tocmai cele depuse de către reclamanţi şi ataşate la dosarul cauzei, aşa încât pretenţia ridicată de către aceştia cu privire la întocmirea superficială a acestui raport urmează a fi înlăturată ca neîntemeiată".

2. *Concluziile neînsuşite* de instanţele de judecată sunt relativ puţine. În această situaţie instanţa constată că concluzia expertizei nu reflectă realitatea, contrazice celelalte probe şi o înlătură motivat; de pildă, „Este neîndoielnic că marfa s-a ridicat de către pârât, împrejurare pe care el o recunoaşte printr-o declaraţie. În aceeaşi declaraţie mai consemnează că semnătura de pe avizul de expediere nr. ... îi aparţine. Faţă de o atare recunoaştere trebuie considerat că expertiza grafică privind acea semnătură nu a avut elemente pentru a concluziona univoc că semnătura aparţine pârâtului şi aceasta deoarece el, cunoscând obiectul expertizei, a oferit probe de scris cu alte caractere decât semnătura de pe avizul de expediere".

În asemenea cazuri, de cele mai multe ori, organul judiciar nu se încumetă se înlocuiască concluzia pe care o consideră greşită cu propria sa părere. Fiind vorba de examinări ştiinţifice, de obicei,

dispune, la cererea uneia din părți sau din oficiu, o nouă expertiză care, infirmând-o pe prima, nu numai că ajută instanța la soluționarea cauzei, dar totodată explică cum s-a ajuns inițial la o concluzie eronată.

3. *Concluziile neutilizate* sunt cele care s-au dovedit a fi irelevante în raport de problemele de fond sau care nu au folosit la soluționarea cauzei, cum ar fi cele prin care expertul nu a putut rezolva problema („nu se poate stabili...").

B) *Interpretarea concluziei de identificare generică.* Valoarea concluziei prin care se stabilește apartenența generică, chiar și nefinalizată până la identificarea individuală, constă în primul rând în faptul că poate servi la elaborarea unor ipoteze sau, dimpotrivă, la infirmarea unor versiuni. De pildă, într-un caz s-au stabilit prin expertiză că urmele de pe corpul victimei sunt de potcoavă, ceea ce demonstra că traumatismul și moartea au fost provocate prin lovituri de copite de cal. În acest fel au fost înlăturate versiunile inițiale după care victima ar fi fost atacată de o altă persoană.

Stabilirea apartenenței generice reprezintă o cunoaștere certă, exprimată sub forma unei judecăți categorice de tipul „urma a fost creată de o cizmă de cauciuc". Care este însemnătatea unui asemenea fapt sigur, dar oricum cu caracter general? Faptul că urma provine de la o cizmă de cauciuc și că învinuitul purta cizme de cauciuc denotă numai posibilitatea ca urma să fi fost creată de cizmele sale. Implicit se admite și contrariul, că urma ar fi fost creată de o altă persoană încălțată cu cizme de cauciuc de același fel.

Prin urmare, corespondența caracteristicilor obiectelor comparate, adică afirmarea apartenenței generice, indică numai posibilitatea faptului ce urmează a fi dovedit. Această posibilitate, în funcție de împrejurările cauzei, poate fi foarte ridicată, apropiindu-se de certitudine. De exemplu, tăieturile în materialele textile nu permit de regulă identificarea individuală a instrumentului tăietor întrucât marginile secțiunii fibrelor nu reflectă particularitățile fine ale ascuțișului lamei. Totuși, există cazuri în care forma tăieturilor și dimensiunea lor contribuie la precizarea tipului instrumentului folosit. Astfel, s-a trimis spre expertizare o bluză de pijama aparținând victimei, însângerată și decupată de jur împrejur, cerându-se să se stabilească dacă tăieturile au fost efectuate cu forfecuța de

unghii găsită asupra inculpatului. Marginile tăiate ale bluzei erau scurte, numeroase şi neregulate (dispuse în „scară"), ceea ce indica utilizarea unui instrument cu două lame ale căror vârfuri sunt curbate. Din această cauză nu s-au putut executa tăieturi prelungi, de genul celor obţinute cu un foarfece obişnuit sau de croitorie. Cum lungimea lamelor forfecuţei incriminate era egală cu cea a tăieturilor (3,2 cm), s-a conchis că acestea puteau fi create cu instrumentul corp delict.

În literatura de specialitate se discută de aşa-numita „concluzie de identitate legată de condiţie". Este vorba de identificarea unui obiect prin metoda excluderii, atunci când cercul obiectelor bănuite este delimitat cu certitudine şi toate se exclud cu excepţia unuia singur. De pildă, se stabileşte cu certitudine că împuşcătura se putea produce numai cu două pistoale (A şi B). Urmele de pe proiectilul corp-delict se aseamănă cu cele trase experimental cu pistolul A şi diferă categoric de cele trase cu pistolul B. Într-o opinie se susţine că, deşi asemănările cu A nu sunt suficiente pentru o identificare individuală, totuşi ea se poate face prin coroborarea cu împrejurarea certă că se putea trage *numai* cu unul din cele două pistoale şi că B se exclude. Sau, la locul faptei s-a recoltat sângele agresorului care este de grupa AB şi se ştie cu certitudine că acolo s-a aflat un număr strict limitat de persoane, dintre care una singură avea această grupă.

Prin neluarea în consideraţie a împrejurării menţionate (cercul limitat) expertul n-ar fi putut formula decât o concluzie de apartenenţă generică. Unii autori consideră însă că expertul poate să ajungă la o identificare individuală dacă elimină toate celelalte obiecte din cercul prestabilit, ceea ce nu credem că procedural este acceptabil. Opinăm că expertul urmează să-şi întemeieze concluzia numai pe propriile sale aprecieri de ordin tehnic, iar coroborarea cu împrejurările cauzei, respectiv înlăturarea celorlalte obiecte, va reveni exclusiv organului judiciar.

Cu ocazia unei altercaţii între trei homosexuali care s-au întâlnit într-o toaletă publică, numitul M.V. a fost bătut, trântit cu capul de pereţi şi călcat, decedând ca urmare a traumatismului cranio-cerebral suferit. Pe faţă victima prezenta două urme alcătuite din mai multe dungi echimotice paralele. În raportul medico-legal s-au

consemnat valorile dimensionale şi distanţa dintre ele. Cum fiecare dintre cei doi învinuiţi nega lovirea cu picioarele s-a recurs la o expertiză traseologică pentru a se stabili de la care dintre pantofi provin urmele. În ambele cazuri tălpile turnate erau de tip Adidas dar prezentau o configuraţie şi un număr de profiluri diferite. Urmele experimentale au fost obţinute prin aplicarea statică şi dinamică a tălpilor muiate în tuş. Din compararea lor cu cele incriminate a rezultat o deplină concordanţă cu desenul tocului pantofilor unuia dintre învinuiţi. Este adevărat că, din lipsă de caracteristici particulare, nu s-a ajuns până la o identificare individuală, însă concluziei de identificare generică i s-a atribuit de anchetator o valoare probatorie decisivă în condiţiile în care pantofii celuilalt învinuit se excludeau şi la comiterea faptei într-o toaletă publică frecventată de homosexuali nu a mai participat altcineva.

Dacă în situaţia de mai sus împrejurările cauzei sunt de natură să amplifice valoarea probatorie a concluziei expertului, sunt şi cazuri când ele o reduc. De pildă, expertul constată că alicele incriminate sunt de provenienţă meşteşugărească, caracterizându-se prin anumite particularităţi care, luate în sine, le conferă o individualitate bine precizată. Când din datele de anchetă rezultă că mai mulţi vânători din partea locului folosesc acelaşi aliaj, valoarea constatărilor expertului se diminuează substanţial şi chiar devin total nerelevante dacă maşina de confecţionat alice este aceeaşi (producătorul-meşteşugar care comercializează alicele).

În ceea ce priveşte interpretarea concluziilor de apartenenţă generică, notăm că cele negative, prin care se stabilesc deosebiri între probele comparate, nu prezintă dificultăţi de interpretare în sens de excludere.

De exemplu, cazul în care una dintre probele de sol conţine un procent mare de siliciu şi la cealaltă probă lipseşte, sau cazul a două sfori care deşi corespund în ce priveşte natura fibrelor, grosimea şi culoarea lor diferă ca număr de fire şi ca răsucire.

Dificultăţile intervin la concluziile pozitive, adică atunci când caracteristicile obiectelor comparate se aseamănă. Nu de puţine ori concluzia expertului, prin care se determină apartenenţa generică („fractura craniană a fost produsă cu un instrument cu muchie de

genul toporului trimis spre expertizare") este interpretată drept concluzie de identitate. Cu alte cuvinte, generalului i se atribuie valoare de individual, ceea ce este extrem de grav când este vorba de a stabili vinovăția unei persoane acuzate de a fi săvârșit o faptă penală.

La eroarea de a considera o concluzie de apartenență generică drept una de identificare individuală contribuie și faptul că uneori expertul, în loc să formuleze o concluzie explicită și să interpreteze rezultatele examinării comparative în lumina teoriei identificării criminalistice arată doar că obiectele se aseamănă, că sunt la fel sau, pur și simplu, enumeră caracteristicile comune. Nu este mai puțin adevărat că uneori însăși întrebarea organului judiciar este pusă defectuos, de pildă atunci când se cere să se stabilească dacă obiectele sunt de același gen sau se aseamănă în ce privește unele caracteristici, de pildă „dacă pe zona de frecare de pe bucata de pal recoltată din încărcătura căruței victimei R.G. se găsesc particule de metal și vopsea de aceeași structură chimică, fizică și spectrografică cu probele recoltate de pe autovehiculul nr. ..."; „dacă substanțele de pe hainele din coletul nr. 1 și cele din coletul nr. 2 sunt asemănătoare"; „dacă între scrisul executat cu pix negru pe fila de caiet de aritmetică și scrisul bănuiților G.G. și V.S. există asemănări și în ce constau acestea, care sunt elementele grafice de asemănare".

Un simplu răspuns afirmativ la astfel de întrebări nu rezolvă problema identității, nici în sens generic și, cu atât mai mult, individual. În plus, el este susceptibil de interpretări diferite. Într-un caz în care expertul s-a mărginit să noteze similitudinile, judecătorul a considerat că este vorba de o concluzie de identificare propriu-zisă, procurorul de o concluzie de identificare generică (corect), iar avocatul de o concluzie incertă din care nu se poate deduce o anumită situație de fapt.

Pentru preîntâmpinarea erorilor de interpretare de genul celor menționate este de dorit ca raportul de expertiză să conțină referiri la cauzele imposibilității formulării unei concluzii de identificare individuală. Este de asemenea util ca expertul să sublinieze în raportul său, mai ales atunci când caracteristicile generale comune sunt numeroase, că identitatea obiectelor nu se exclude, dar că ea

nu poate fi dovedită în absența unor caracteristici de ordin individual. Se va menționa atât faptul că obiectele comparate sunt de același gen, tip, subtip, etc., cât și faptul că proveniența lor comună nu poate fi stabilită.

Într-un caz organul judiciar a solicitat să se stabilească dacă materialul din care este confecționată bura de la un cartuș pentru arma de vânătoare găsită la locul faptei este același cu hârtia de tapet ridicată de la domiciliul învinuitului cu ocazia percheziției. Expertul a răspuns că hârtia burei și cea de tapet se aseamănă în privința grosimii, culorii, naturii fibrei, suportului pe care este fixată hârtia și compoziției cenușii rezultate din arderea eșantioanelor prelevate din fiecare probă. Concluzia nu este greșită, dar corect ar fi trebuit să aibă următoarea formulare: „Bura de hârtie este confecționată din același fel (gen) de tapet cu cel ridicat de la învinuit. În lipsa unor elemente individualizatoare, nu se poate însă stabili dacă ea a fost confecționată chiar din tapetul trimis spre expertizare".

Arta expertului constă tocmai în a sesiza cât mai exact dificultățile de interpretare a concluziei sale și în a înfățișa organului judiciar realitatea faptică dedusă din examinările tehnice, în așa fel încât acesta, chiar în lipsa unei concluzii de identitate, să utilizeze corespunzător informațiile primite, urmând să aprofundeze cercetările prin alte mijloace de probă.

Expertul este dator să explice valoarea caracteristicilor comune constatate pentru ca organul judiciar să-și dea seama de gradul de apropiere a identificării generice de cea individuală. Această apropiere depinde în mare măsură de particularitățile intrinseci ale obiectului creator și de aria sa de răspândire. Un caz ilustrativ în acest sens îl oferă stabilirea instrumentului cu care s-au produs leziunile corporale. Țesuturile tegumentare și substanța osoasă nu redau fidel structura suprafeței de contact cu obiectul vulnerant. Părțile moi ale corpului sunt elastice și deci puțin adecvate imprimării, iar prin sângerare și tumefiere, ca să nu mai vorbim de putrefacție, imaginea impresiunii poate suferi modificări notabile. Cât privește substanța osoasă, ea este dură și casantă, fracturile în traumatismele cranio-cerebrale prezentându-se sub forma unor înfundări și plesnituri, cu sau fără lipsă de substanță, care redau

parțial sau în întregime conturul marginilor suprafeței active a instrumentului vulnerant. Identificarea exemplarului concret poate avea loc doar atunci când marginea fracturii reproduce microrelieful individual al lamei instrumentului tăietor sau despicător.

O asemenea identificare s-a realizat în cazul omorului victimei U.M., găsită într-un șanț la ieșirea din comuna în care locuia. Calota craniană prezenta multiple tăieturi de secure, dintre care trei erau leziuni penetrante. Întrucât pe două fragmente osoase s-au înregistrat microscopic striații pe o lățime de 7 mm și lungime de 10 mm, respectiv 4x2 mm, s-a procedat la căutarea securii care ar fi putut prezenta aceleași caracteristici. În acest scop s-a ridicat un număr mare de securi de la pădurarii și oamenii din partea locului, dar în cele din urmă toate au fost excluse. Printre alții s-a cerut și numitului P.I. să predea securea cu care tăiase lemne în ziua omorului, deși acesta era în afară de orice bănuială, fiind în bune relații cu victima și totodată rude prin alianță. El a prezentat o altă secure dar, demascat de martori, a fost nevoit să mărturisească că pe cea căutată a aruncat-o în râul din apropiere. Găsită în locul indicat, s-a constatat că în anumite zone ale lamei existau urme striate având aceeași dispunere, configurație și profunzime ca și cele de pe fragmentele de os. În fața acestei dovezi învinuitul a recunoscut fapta și a relatat împrejurările în care a comis omorul.

Lăsând la o parte situația ideală a identificării individuale, precum și cea a concluziilor negative, adică a celor de excludere a instrumentului bănuit datorită neconcordanțelor ce depășesc deosebirile explicabile, remarcăm că de cele mai multe ori se poate ajunge numai la o identificare generică. Pe plan probator aceasta înseamnă că obiectul ale cărui formă și dimensiuni corespund cu urma incriminată ar putea fi instrumentul creator, dar tot așa de bine s-ar putea să nu fie acesta, ci un altul, având caracteristici similare.

Practica judiciară demonstrează că o asemenea concluzie, care aparent nu spune prea mult, este susceptibilă de o gradare a valorii sale probante, în funcție de numărul și calitatea elementelor constatate în fiecare caz, coroborate cu aria de răspândire a obiectului bănuit. Astfel, într-o urmă de formă pătrată este relativ ușor de recunoscut extremitatea patrulateră a lamei unui topor. Faptul că

lungimea laturilor este aproximativ aceeaşi cu cea a toporului ridicat de la învinuit, mergând până la suprapunerea urmei cu partea activă a instrumentului, indică doar că pentru lovire s-a utilizat un topor de acest gen. Or, dacă toporul este de fabricaţie industrială şi deci de serie mare, corespondenţele stabilite au o generalitate maximă. În acest caz doar diferenţele contează: vor putea fi înlăturate cu certitudine doar topoarele care au laturile mai mari sau mai mici. În schimb, instrumentele de fabricaţie artizanală, produse în serii mici în ateliere meşteşugăreşti sau de particulari, au o circulaţie mai restrânsă. De pildă, într-un caz s-au constatat pe corpul victimei leziuni sub formă de plăgi, focare traumatice la nivelul craniului şi multiple fracturi ale oaselor feţei. Multe dintre acestea se potriveau parţial cu conturul pătrat al muchiei neascuţite a toporului trimis spre expertizare, precum şi cu conturul celor două gheare destinate scoaterii cuielor. Acest element suplimentar este important, dar nu şi suficient pentru a se putea conchide la identitate, deşi trebuie observat că originea artizanală a instrumentului – fapt stabilit de organul de urmărire penală – aduce o ameliorare a generalităţii maxime din cazul precedent. Cu alte cuvinte, ne găsim în prezenţa unui început de particularizare a generalului, statistic – fracvenţial concludent, în sensul logic al restrângerii ariei de provenienţă a instrumentului bănuit. Altfel spus (interpretat) probabilitatea ca corpul delict cu care se presupune că s-ar fi lovit este foarte mare.

În situaţia obiectelor atipice generalitatea se îngustează şi mai mult, aşa cum o demonstrează un alt caz. Prin ordonanţa organului judiciar se cere să se stabilească dacă o leziune craniană a fost provocată printr-o lovitură aplicată cu o talpă de sanie, un levier sau o bară de fier de formă neregulată, ridicate din curtea învinuitului. Examinându-se calota craniană s-a constatat că prezintă o leziune cu dislocare de ţesut osos, având marginile neregulate. Această leziune, care constituie focarul de fractură, este situată în regiunea parietală dreaptă, paralel cu sutura sagitală, şi are o dimensiune de 3,4/2 cm. În partea anterioară, depăşind sutura coronară, se remarcă o urmă rectilinie de înfundare cu marginile aproximativ regulate, lungă de 2,7 cm şi lată de 0,3 cm. O urmă de aceeaşi fel de 0,5-0,10 cm se găseşte în partea posterioară. În

vederea stabilirii obiectului creator singurele indicii oferite de leziunea craniană erau cele două urme rectilinii de la extremități. Forma de șanț a acestora dovedea că instrumentul avea în zona de contact o lățime de cca. 0,3 cm și marginile drepte. Dintre cele trei corpuri delicte doar bara de fier îndeplinea această condiție, respectiv capătul ei sub formă de lamă, cu două urechi găurite, dintre care una nituită. Mai mult decât atât, lungimea acestei lame de 9,5 cm corespundea cu cea a leziunii craniene; dislocarea plăcilor osoase din zona centrală se explică prin bombarea părții mediane a muchiei inferioare a lamei. În consecință, s-a concluzionat că era posibil ca instrumentul cu care a fost lovită victima să fi fost bara de fier, excluzându-se în mod cert levierul și talpa de sanie. Este adevărat că urma nu conținea elemente de natură să justifice o identificare individuală, cum ar fi striații sau o deformare caracteristică a lamei. Totuși, trebuie recunoscut că în situația prezentată, în care instrumentul vulnerant are o formă curioasă (atipică), concordanța valorilor dimensionale are altă rezonanță decât în primele două cazuri. Deși continuăm să ne aflăm în domeniul identificării generice totuși s-a avansat mai mult spre particular decât în cazul precedent.

Sintetizând, considerăm că identificarea generică îmbracă diverse grade de generalitate, în funcție de datele concrete ale fiecărei situații.

La limita inferioară se află generalitatea totală sau maximă, care indică posibilitatea, iar la limita superioară generalitatea cea mai redusă care, practic, echivalează cu probabilitatea, respectiv cu o posibilitate foarte apropiată de certitudine.

C) *Interpretarea concluziei de probabilitate.* Concluzia de probabilitate, ca și concluzia de identificare generică, nu exclude posibilitatea existenței faptului presupus. Cele două concluzii nu trebuie însă confundate. Valoarea lor probantă pentru organul judiciar nu este aceeași, astfel că interpretarea lor diferă.

Este necesar să se rețină că o concluzie de probabilitate nu se poate formula pe baza asemănărilor de ordin general. Pentru o asemenea concluzie se cer și unele caracteristici individuale care, dacă ar fi fost mai numeroase sau mai „substanțiale", ar fi permis o concluzie, categorică, certă. Un criteriu de distincție între cele două

genuri de concluzie este şi acela că una de probabilitate nu poate fi simultană faţă de mai multe obiecte sau persoane. Astfel, nu se poate conchide că textul în litigiu a fost probabil scris şi de X şi de Y. Concluzia de probabilitate admite ca posibilă identitatea unui singur obiect sau a unei singure persoane. În esenţă ea este părerea ştiinţific motivată a expertului asupra faptului examinat. La începutul cercetărilor sale expertul emite mai multe ipoteze pe care le verifică pe parcurs. Unele se transformă în concluzii certe, altele iau o formă probabilă, care se deosebesc însă de opiniile iniţiale.

Important pentru organul judiciar, din punct de vedere al interpretării, este că acesta reprezintă o convingere aproape certă a expertului asupra existenţei sau inexistenţei identităţii, apropiindu-se foarte mult de o concluzie categorică pe care însă datele existente nu îi dau dreptul să o afirme. În orice caz, exprimarea cifrică a gradului de probabilitate nu poate fi considerată ca o metodă potrivită pentru a face mai acceptabilă o asemenea concluzie; subiectiv ea poate face să crească forţa de convingere, de pildă dacă se afirmă că X este 99% autorul semnăturii contrafăcute, dar nu poate constitui temeiul convingerii organului judiciar.

În teoria şi practica judiciară s-a discutat mult dacă concluzia de probabilitate este admisibilă, exprimându-se păreri contradictorii.

Într-o primă opinie *se respinge categoric orice concluzie de probabilitate,* considerându-se că o incertitudine, oricât ar fi de argumentată, nu oferă criterii de stabilire a adevărului material, nu rezolvă problema ridicată în legătură cu obiectul cercetat şi, ca atare, nu are nici o valoare probantă, creând doar confuzii şi îndoieli.

Pe de altă parte, se consideră că asemenea concluzii ar fi doar expresia nesiguranţei expertului, a incertitudinii constatărilor şi, în consecinţă, ar trebui să formuleze o concluzie de imposibilitate a rezolvării problemei, care cel puţin are avantajul de a nu „încurca lucrurile". Afirmaţia este evident excesivă, întrucât nu i se poate interzice expertului să-şi comunice concluzia în această formă, determinată nu de lipsa sa de hotărâre ci de absenţa unor date suficiente.

O variantă atenuată a opoziţiei faţă de concluziile de probabilitate o constituie cea în care nu sunt acceptate în etapa finală, a

determinării stării de fapt, dar sunt admise pentru etapele premergătoare când, datorită caracterului lor informativ, ar putea contribui la elaborarea versiunilor de anchetă.

Într-o altă opinie, căreia ne alăturăm, *concluziile de probabilitate sunt admisibile şi utile.* Deşi ele nu pot sta singure la baza unei hotărâri judecătoreşti totuşi constituie adevărate ipoteze ştiinţifice, care nu numai că nu exclud posibilitatea existenţei unui anumit fapt dar indică un procent destul de ridicat de probabilitate („probabilitate care atinge graniţa certitudinii"). Cu toate că nu se rezolvă în mod categoric problema cercetată totuşi se stabileşte obiectiv o totalitate concretă de caracteristici identificatoare ale obiectelor în studiu, care poate ajuta organul judiciar la verificarea versiunilor prin confruntarea cu celelalte probe administrate în cauză. Absenţa la obiectele examinate, în special la cele incriminate, a unor suficiente caracteristici individuale sau lipsa ori imperfecţiunea metodelor de investigaţie nu poate împiedica stabilirea adevărului în justiţie.

Trebuie observat că din punct de vedere al teoriei probelor valoarea concluziilor de probabilitate este în principiu similară cu cea a altor mijloace de probă. Nici recunoaşterea învinuitului de către victimă sau martor după fizionomie şi îmbrăcăminte, deşi importantă, nu poate constitui unica bază a identificării certe a persoanei respective ca autor al infracţiunii fără coroborarea cu alte situaţii: absenţa alibiului, găsirea la învinuit a unor obiecte aparţinând victimei, urmele lăsate la locul faptei etc.

Practica judiciară demonstrează că concluziile de probabilitate – de altfel reduse la frecvenţă – sunt totuşi luate în consideraţie. De pildă, într-o hotărâre judecătorească se arată că „pârâtul a contestat semnătura lui de pe acel angajament de plată fiind indescifrabilă, iar expertiza criminalistică s-a pronunţat cu probabilitate, deci nu s-a exclus ca acea semnătură să aparţină pârâtului. Această constatare se coroborează cu declaraţia martorului...". Într-un alt caz s-a reţinut că inculpata C.A., soră medicală la un spital, a trecut în registrul de medicamente, în afara celor prescrise, şi altele, pe care şi le însuşea. În cursul procesului inculpata a susţinut că a fost îndemnată de numita M.S. să sustragă medicamente şi că aceasta ar fi semnat în fals pe medici. Efectuându-se o expertiză grafică s-a

ajuns la concluzia că semnăturile au fost probabil contrafăcute de inculpata C.A., concluzie care, coroborată cu alte probe, a dus la condamnarea ei.

În ce priveşte admiterea unei astfel de concluzii trebuie atrasă atenţia asupra pericolului de a se considera faptele afirmate de expert cu probabilitate ca fiind certe, fără alte verificări. *Probabilitatea rămâne un adevăr parţial,* care nu poate fi transformat într-unul absolut în lipsa altor elemente care concură în acelaşi sens, după cum nici din adiţionarea mai multor probabilităţi nu poate rezulta o certitudine.

Deşi rareori se constată şi atitudinea unor organe judiciare de a prefera unei concluzii de probabilitate una de imposibilitate a rezolvării problemei. De pildă, un organ de procuratură socoteşte că „atunci când nu sunt suficiente elemente pentru a se trage o concluzie certă, în special în cazurile de expertizare a semnăturilor, să nu se tragă o concluzie precisă, ci să se menţioneze că nu sunt suficiente elemente pentru a se trage o asemenea concluzie, întrucât în astfel de situaţii ni se îngreunează activitatea de anchetă penală". Ca şi cum părerea expertului ar fi obligatorie pentru anchetator obligându-l! Am întâlnit însă – tot la un organ de procuratură – o poziţie de acceptare: „dată fiind complexitatea cauzei apreciem că se impune efectuarea unei noi expertize criminalistice a scrisului în cadrul căreia experţii să formuleze atât concluzii categorice, cât şi probabile în cazul în care sunt în imposibilitatea formulării celor categorice afirmative ori negative".

În legătură cu admisibilitatea concluziei de probabilitate s-a susţinut că din punct de vedere logic ar fi similară cu o proba indirectă. Alţi autori critică această opinie afirmând că proba indirectă înseamnă stabilirea unui fapt obiectiv, pe când concluzia de probabilitate reprezintă numai o presupunere a faptului.

După cum am arătat, suntem convinşi şi pledăm pentru admisibilitatea concluziilor de probabilitate, atât din punct ele vedere ştiinţific, cât şi procedural. Generate în special de cauze obiective dar şi subiective, ele trebuie înţelese ca o verigă în lămurirea şi soluţionarea justă a unei cauze judiciare. Afirmarea doar cu probabilitate a unei situaţii necesită o examinare mai exigentă, o interpretare mai nuanţată decât pentru concluziile categorice. Fie şi

simplul fapt de a atrage atenţia asupra unor aspecte de acest gen atestă valoarea lor indicativă şi conferă concluziilor de probabilitate – în ciuda limitelor inerente – calitatea de mijloc de probă.

Problema nu este deloc simplă şi de aceea rapoartele de expertiză în care se ajunge la asemenea concluzii trebuie să fie cât mai explicite, circumscriind probabilitatea la împrejurările speţei. Motivarea temeinică a concluziilor de probabilitate, fundamentată pe date obiective, este mai importantă decât în cazul expertizelor cu concluzii categorice, expertul fiind obligat să demonstreze ce l-a împiedicat să ajungă la o opinie certă. În aceeaşi ordine de idei, se impune ca formularea concluziei să fie clară, neechivocă. Credem că termenul de „probabil" satisface pe deplin această cerinţă, dar nu şi expresii de genul „nu este exclus", „se poate admite", „este verosimil" etc., ca să nu mai vorbim de propunerea de a se folosi expresia „constatare nehotărâtă". Nu împărtăşim nici folosirea formulei „concluzie de asemănare", prin care se încearcă o nuanţare a gradului de probabilitate, în sensul existenţei unor concluzii de asemănare, de mare asemănare şi de foarte mare asemănare. Astfel de expresii nu sunt de natură să faciliteze interpretarea concluziei de către organul judiciar, cu atât mai mult cu cât, după opinia noastră, nici nu se poate admite categoria concluziilor de asemănare.

D) *Interpretarea concluziei de imposibilitate a rezolvării problemei.* Limitele tehnicilor de investigaţie au un caracter concret, legat de datele fiecărui caz în parte. Chiar dacă sunt cazuri în care cel mai competent expert nu poate să răspundă la întrebarea pusă de organul judiciar, el trebuie, în orice situaţie, să încerce să determine ceea ce este edificator şi numai după aceea să conchidă la imposibilitate, fără reticenţe şi teama de a fi considerat incompetent. În acest sens, A. Osborn, un reputat specialist în domeniul expertizei scrisului, arăta că sunt anumite probleme la care nu poate nimeni răspunde şi un om onest nu ezită să o recunoască[1],

Sigur că din punctul de vedere al organului judiciar astfel de concluzii nu furnizează elemente de probaţiune, dar ele trebuie interpretate corect în sensul că se *admit* atât ipotezele afirmative

---

[1] *A. Osborn,* Questioned Documents, Albany NY, Boyd Printing Comp., 1952, p. 261.

cât şi cele negative. În practica judiciară se conturează două poziţii deopotrivă de exacte în măsura în care materialul probator aflat la dosar o justifică.

O primă soluţie adoptată o constituie aplicarea principiului *in dubio pro reo,* socotindu-se că din moment ce nu s-a putut demonstra ştiinţific săvârşirea faptei de către inculpat, aceasta nu poate fi pusă în sarcina sa. De exemplu, într-o hotărâre judecătorească se arată „Expertiza grafică constată că semnăturile numiţilor... nu sunt executate de titulari, dar nu se poate stabili dacă acestea au fost executate de inculpatul L.V., datorită lipsei elementelor caracteristice ale scrisului, identificarea fiind astfel imposibilă în aceste condiţii. Cum în această situaţie nu sunt probe decât numai arătările titularilor acestor sume şi cum din probe rezultă că, uneori, datorită aglomeraţiei în momentul plăţii salariilor, titularii erau semnaţi de cei care se aflau în apropierea mesei de lucru a inculpatului, fiind deci dubiu cu privire la însuşirea banilor şi semnarea în fals a titularilor, instanţa urmează a reţine că nici semnarea acestor sume nu poate fi imputabilă inculpatului şi deci nici executarea falsă a semnăturilor".

A doua soluţie la care se apelează mai ales atunci când concluzia de imposibilitate a rezolvării problemei se asociază cu o concluzie categorică, constă în condamnarea inculpatului. De pildă, în situaţia în care prin expertiză s-a stabilit că o semnătură este falsă (nu aparţine titularului), dar nu se poate stabili autorul contrafacerii, se reţine totuşi vinovăţia inculpatului pentru infracţiunea principală (delapidare, înşelăciune etc.), în concurs cu infracţiunea de uz de fals sau chiar de fals. Motivarea care se dă frecvent acestui gen de interpretare este aceea că inculpatul era singurul interesat în falsificarea actelor şi, pe de altă parte, că prin concluzia de „Nu se poate stabili..." nu se exclude posibilitatea ca însuşi inculpatul să fi executat falsul. De exemplu, „Inculpatul M., profitând de împrejurarea că semnăturile sunt executate prin imitaţie şi că expertiza grafică nu poate determina dacă el este autorul falsurilor, pretinde că a achitat sumele semnatarilor şi că aceştia au semnat personal. Apărarea sa nu subzistă însă căci semnăturile de primire a banilor s-a stabilit în mod cert că nu aparţin semnatarilor şi dacă aceştia nu au primit banii se pune problema ce a făcut

inculpatul cu sumele respective din moment ce el era casier şi sumele s-au aflat asupra sa".

Dacă oricare dintre cele două soluţii adoptate în practică sunt admisibile şi legale, în schimb nu poate fi acceptată interpretarea greşită prin care imposibilitatea rezolvării problemei este echivalată cu o concluzie certă.

Iată un exemplu de interpretare drept concluzie *negativă*: „Expertiza grafică făcută la laboratorul de criminalistică în concluziile sale precizează: «Nu se poate stabili scriptorul semnăturilor». Faţă de această probă de nevinovăţie a inculpatei M. A. cu privire la falsurile ce i se pun în sarcină ... în asemenea situaţie se impune achitarea inculpatei pentru delictul de fals deoarece faptul imputat nu a fost comis de ea". În realitate, concluzia expertului nu o excludea pe inculpată ca autoare şi nici nu arăta că ea ar fi comis falsul. Ca în toate concluziile de acest fel, ambele ipoteze sunt valabile, dar nici una dintre ele nu poate fi demonstrată cu argumente ştiinţifice.

Un exemplu de interpretare drept concluzie *pozitivă*: Prin raportul de expertiză se stabileşte că semnăturile nu aparţin titularilor şi că nu se poate stabili dacă au fost executate de persoana bănuită. Ce aflăm din sentinţă?: „Prin semnarea în fals a martorului G.C., în sensul că acesta ar fi primit cantitatea de 740 litri benzină, inculpatul a săvârşit infracţiunea de fals material în înscrisuri oficiale, situaţie *confirmată* (subl. ns.) şi de expertizele efectuate".

Evident că instanţa are dreptul să utilizeze cum crede materialul probator de care dispune putând condamna sau achita pe baza lor, dar nu are dreptul să răstălmăcească concluzia expertului şi să stabilească în hotărârea judecătorească, invocând tocmai expertiza, că semnăturile au fost executate de inculpat când însuşi expertul nu a putut-o face!

Secţiunea a 7-a. Dispunerea şi interpretarea noii expertize

Aprecierea şi valorificarea concluziei raportului de expertiză se face de obicei în momentul deliberării, când toate probele sunt administrate şi are loc evaluarea lor globală, dându-se soluţia în cauza respectivă.

Sunt însă şi situaţii în care se pune problema efectuării unei noi expertize, fie din oficiu, fie la cererea părţii interesate. În ambele cazuri, conform art. 125 C.proc.pen. dispunerea noii expertize trebuie să fie o măsură de elucidare a îndoielilor pe care le are organul de urmărire penală sau instanţa de judecată cu privire la exactitatea concluziilor raportului de expertiză. Or, pentru a ajunge la această hotărâre se presupune că organul judiciar a făcut o apreciere a primei expertize, pe care am putea-o denumi apreciere *preliminară*, în raport cu cea *definitivă*, care are loc atunci când se soluţionează cauza.

Dispunerea sau respingerea cererii de efectuare a unei noi expertize trebuie motivată, aşa cum de altfel se subliniază şi într-o decizie de speţă a Tribunalului Suprem: „Fiind de principiu că judecătorii, deşi hotărăsc după intima lor convingere, au totuşi obligaţia de a admite sau respinge, total sau în parte, cererile formulate de părţi, faţă de cererea părţilor de a se verifica concluziile raportului de expertiză printr-o contraexpertiză efectuată de un alt laborator, tribunalul avea îndatorirea să examineze această cerere de probă şi să motiveze pentru ce o admite sau o înlătură, iar nu după cum a procedat, respingând fără nici o motivare cererea de probă. Procedând în acest fel instanţa de fond a pronunţat o hotărâre criticabilă"[1].

În foarte multe cazuri s-a remarcat absenţa oricărui criteriu în admiterea sau respingerea cererilor de noi expertize, admiterea apărând mai mult ca o măsură de precauţie, ca o verificare a expertizei iniţiale efectuată de către alţi specialişti.

---

[1] Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 140 din 4 octombrie 1968, nepublicată.

Practica arată că principalele cauze care generează necesitatea unei noi expertize sunt următoarele:

a) insuficienta argumentare şi demonstrare a concluziei primului raport de expertiză, ceea ce o face neconvingătoare;

b) concluzia este incertă, de probabilitate sau de imposibilitate a rezolvării problemei; cum asemenea concluzii apar de obicei în cazurile dificile o nouă examinare este întotdeauna recomandabilă;

c) când concluzia este în vădită contradicţie cu alte probe administrate în cauză.

Precizăm că noua expertiză nu trebuie confundată cu suplimentul de expertiză, care reprezintă o completare a expertizei efectuate (art. 124 alin. (2) C.proc.pen.). Astfel, se va cere un supliment atunci când se solicită lămurirea unor aspecte noi legate de problema iniţială (de exemplu, s-a stabilit că semnătura este falsă şi se cere identificarea autorului) sau când se urmăreşte soluţionarea aceleiaşi probleme (pe baza altor piese de comparaţie).

Prin urmare, dispunerea unei noi expertize şi, în mai mică măsură, a unui supliment de expertiză necesită o operaţie de apreciere a primului raport sub aspectul valorii sale probante. Concluzia noii expertize poate să confirme concluzia celei anterioare, dar tot aşa de bine este posibil ca cele două concluzii să nu concorde, prima infirmând-o pe a doua. Într-o asemenea situaţie, cum se vor aprecia concluziile diferite?

Concret, această operaţie de alegere dintre două concluzii contradictorii nu este lipsită de dificultăţi, fiind uneori de-a dreptul imposibilă. Pentru ilustrare nu este nevoie să mergem la expertizele extrem de ample şi specializate în domenii cum ar fi exploziile şi incendiile. Exemplul unei „banale" semnături este suficient. Ambele expertize constată asemănări de ordin morfologic între semnătura incriminată şi semnăturile originale, numai că prima le consideră rezultatul unui proces de contrafacere (copiere, imitaţie) şi conchide că semnătura este falsă, iar a doua le atribuie executării de către titularul ei şi conchide că semnătura este autentică. Expertizele constată şi deosebiri, pe care prima expertiză le invocă drept dovezi materiale ale falsului, în timp ce a doua le explică prin variabilitatea naturală a scrisului. Care este adevărul? Poate dis-

cerne organul judiciar concluzia greşită de cea adevărată. Teoretic da, dar cu ce risc!

Dispunerea unei noi expertize, dacă este nevoie şi a altora căci legea nu le limitează numărul, se impune adesea de la sine. Chiar efectuarea unei a treia expertize, care în concepţia celui care a dispus-o ar avea rolul să „arbitreze" primele două, nu soluţionează problema aprecierii numai pentru că este posterioară celorlalte. În materie de probe nu se poate admite însumarea aritmetică a acestora; cu alte cuvinte, o instanţă de judecată nu va putea reţine că o semnătură este falsă pentru simplul motiv că două expertize au afirmat astfel şi numai una a conchis că este autentică.

Nici faptul că o expertiză este rodul activităţii unei comisii de experţi nu îi conferă o valoare probantă preferenţială în raport cu expertiza întocmită de un singur expert. În acest sens, se manifestă uneori tendinţa de a se acorda un credit mai mare celei de a doua sau a treia expertize, numai fiindcă a fost efectuată la un laborator de criminalistică ierarhic superior. Nu se poate susţine teza valorii probante superioare a unor expertize faţă de altele, ea fiind dată numai de concordanţa faptelor stabilite cu realitatea. Acelaşi lucru rezultă şi dintr-o decizie a Tribunalului Suprem. „În ipoteza în care lucrările de specialitate ce se vor efectua nu vor ajunge nici de această dată la o concluzie edificatoare pentru instanţe acestea vor trebui să-şi însuşească concluziile acelei expertize care se coroborează mai strâns cu celelalte probe efectuate în cauză, cât şi cu împrejurările de fapt ale cauzei"[1].

Incontestabil că aceasta este soluţia corectă şi legală. Ceea ce ni se pare discutabil este indicaţia care o precede, şi anume că „instanţele erau datoare fie să dispună ca *experţii să efectueze o nouă lucrare împreună pentru a se concilia contradicţiile dintre lucrările întocmite* (subl. ns.), fie să dispună efectuarea unei expertize formate din trei experţi". Conformându-se acestei decizii, instanţa de fond hotărăşte „să se întrunească toţi experţii care au participat la efectuarea expertizelor şi *să ajungă la un punct de vedere comun cu privire la rezultatul expertizei*" (subl. ns.).

---

[1] Tribunalul Suprem, Secţia civilă, decizia nr. 1403 din 27 august 1982, nepublicată.

Or, după părerea noastră, acest lucru nu este principial posibil, căci expertizele nu sunt „negociabile". Raportul de expertiză reflectă opinia motivată a celui învestit cu efectuarea lucrării şi nu este de conceput ca acestuia să i se ceară să revină asupra concluziei sale, cu excepţia cazului în care ulterior apar noi elemente, de natură să schimbe constatările iniţiale, ceea ce va determina efectuarea unui supliment de către acelaşi expert.

Ipoteza „concilierii" experţilor ni se pare periculoasă, generând neîncredere în mijlocul de probă ca atare şi în privinţa metodelor ştiinţifice aplicate. Într-o asemenea optică, ar trebui să admitem, prin analogie, că şi judecătorul după pronunţarea sentinţei ar avea dreptul să o schimbe în afara căilor legale de atac, ceea ce evident este o aberaţie.

Prin urmare, considerăm că în prezenţa mai multor expertize administrate în aceeaşi cauză, organul judiciar este singurul în măsură să evalueze veridicitatea concluziilor, chiar şi atunci când între ele există deosebiri. Această obligaţie nu poate fi delegată experţilor, cărora li se poate cere doar să-şi completeze raportul de expertiză, când problemele sunt insuficient elucidate sau când formulările sunt neclare.

BCU IAŞI / CENTRALA

Înregistrările audio și audio-video

Adrian Petre, Cătălin Grigoraș

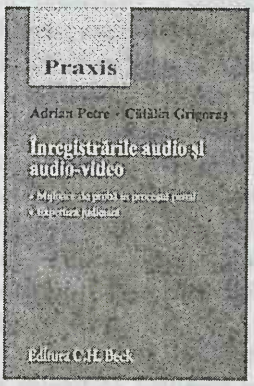

256 pag., 34,90 lei
ISBN 978-973-115-748-1

Valorificând lucrarea „Înregistrările audio și audio-video, mijloace de probă în procesul penal", tipărită de editura C.H. Beck în anul 2008, autorii Adrian Petre și dr.ing. Cătălin Grigoraș tratează în detaliu locul deținut în cadrul sistemului probator de înregistrările audio și video și expertiza judiciară în materie.

Prima parte a monografiei a suportat completări determinate de asimilarea jurisprudenței CEDO, precum și de redimensionarea acestor mijloace de probă în concepția redactorilor noului Cod de procedură penală.

Partea a doua a lucrării abordează problematica de mare actualitate a expertizei judiciare în materie, expunând specialiștilor din domeniul dreptului și nu numai, obiectivele expertizelor (stabilirea autenticității, îmbunătățirea calității imaginilor, analiza persoanelor și a altor detalii, stabilirea locației și datei unei imagini, recondiționarea suportului magnetic sau digital pe care se află imaginea) cu trimiteri punctuale la numeroase exemple practice, referindu-se, printre altele și la noul rol pe care expertul autorizat este chemat să-l joace în economia normativului Uniunii Europene și în viziunea noului Cod de procedură penală.

BCU UNIVERSITY LIBRARY

Persoana juridică – subiect al răspunderii penale

Anca Jurma

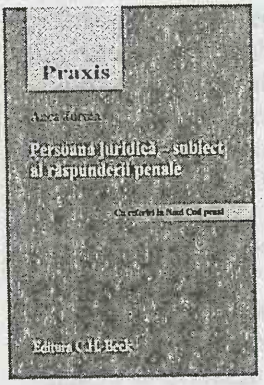

304 pag., 36,90 lei
ISBN 978-973-115-738-2

În ciuda controverselor doctrinare dezvoltate în decursul timpului în diferite sisteme de drept, persoanei juridice i se recunoaşte în prezent calitatea de subiect al răspunderii penale în majoritatea legislaţiilor europene. Larga răspândire a acestei instituţii în dreptul penal modern se justifică prin preocuparea comunităţii internaţionale de a găsi un mijloc eficient de descurajare a formelor grave de criminalitate săvârşite prin intermediul sau sub acoperirea entităţilor colective.

Lucrarea examinează modul de reglementare a calităţii persoanei juridice de subiect al răspunderii penale atât în dreptul comparat, cât şi, cu precădere, în dreptul românesc. Deşi în legislaţia română această instituţie juridică este în vigoare încă din anul 2006, aplicarea ei practică este încă destul de redusă. Plecând de la analiza aprofundată a dispoziţiilor de drept penal şi procesual penal aplicabile în această materie şi a modului cum au fost până în prezent aplicate, autoarea îşi propune să ofere un instrument util practicienilor dreptului penal şi totodată sugestii de perfecţionare a legii.

BCU IAŞI UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY